

РЕЙМСЬКЕ
ЕВАНГЕЛІЄ
АННІ
ЯРОСЛАВІВНИ

ANAPZIN-1

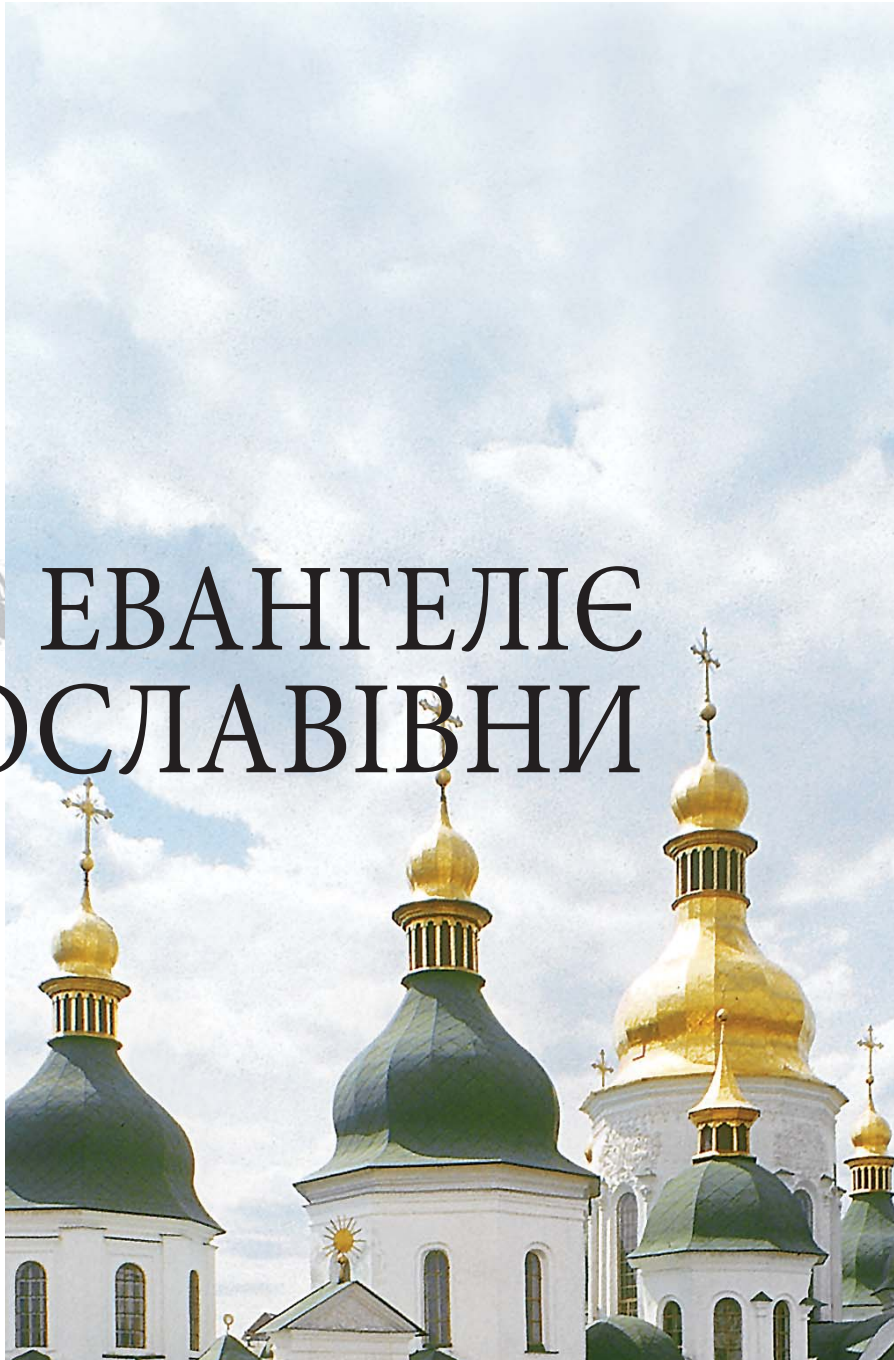

Anne de Kiev Reine de France

ELLE FONDA CETTE MAISON
SOUS LE VOCABLE DE S' VINCENT
L'AN DU SEIGNEUR 1060

РЕЙМСЬКЕ ЕВАНГЕЛІЄ АННИ ЯРОСЛАВІВНИ

L'ÉVANGÉLIAIRE SLAVON DE REIMS

REIM'S GOSPEL OF ANNA YAROSLAVIVNA

Видавництво "МС"

УДК 93/94

ББК ТЗ(4УКР)/ТЗ(4ФРА)

Реймське Євангеліє Анни Ярославівни. Александрович В. С. Львів: Видавництво "МС", 2010 – 200 с. іл.

У книзі вперше в Україні опубліковано факсимільне відтворення тексту Місяцеслову Реймського Євангелія королеви Франції Анни Ярославівни, доньки великого київського князя Ярослава Мудрого – найдавнішої оригінальної пам'ятки української церковної книжності, що вийшла з київського княжого скрипторію перед кінцем 40-х років XI століття, збереженої в міській бібліотеці французького міста Реймс.

Автор тексту

Александрович Володимир

Тлумачення Місяцеслову:

українською мовою *о. Рафаїл Турконяк, Лучук Іван*

французькою мовою *Госейко Любомир, о. Андрій Фіголь*

англійською мовою *о. Сергій Келегер*

Переклад тексту:

французькою мовою *Госейко Любомир, Роговська Ірина*

англійською мовою *Маланчій Віра, Іванусів Олег*

Дизайн та верстка:

художник *Бурак Софія*

реставрація сторінок, верстка *Клим Петро*

Друк "Видавництво «МС»"

Україна, Львів 2010

© Видавництво «МС», 2010

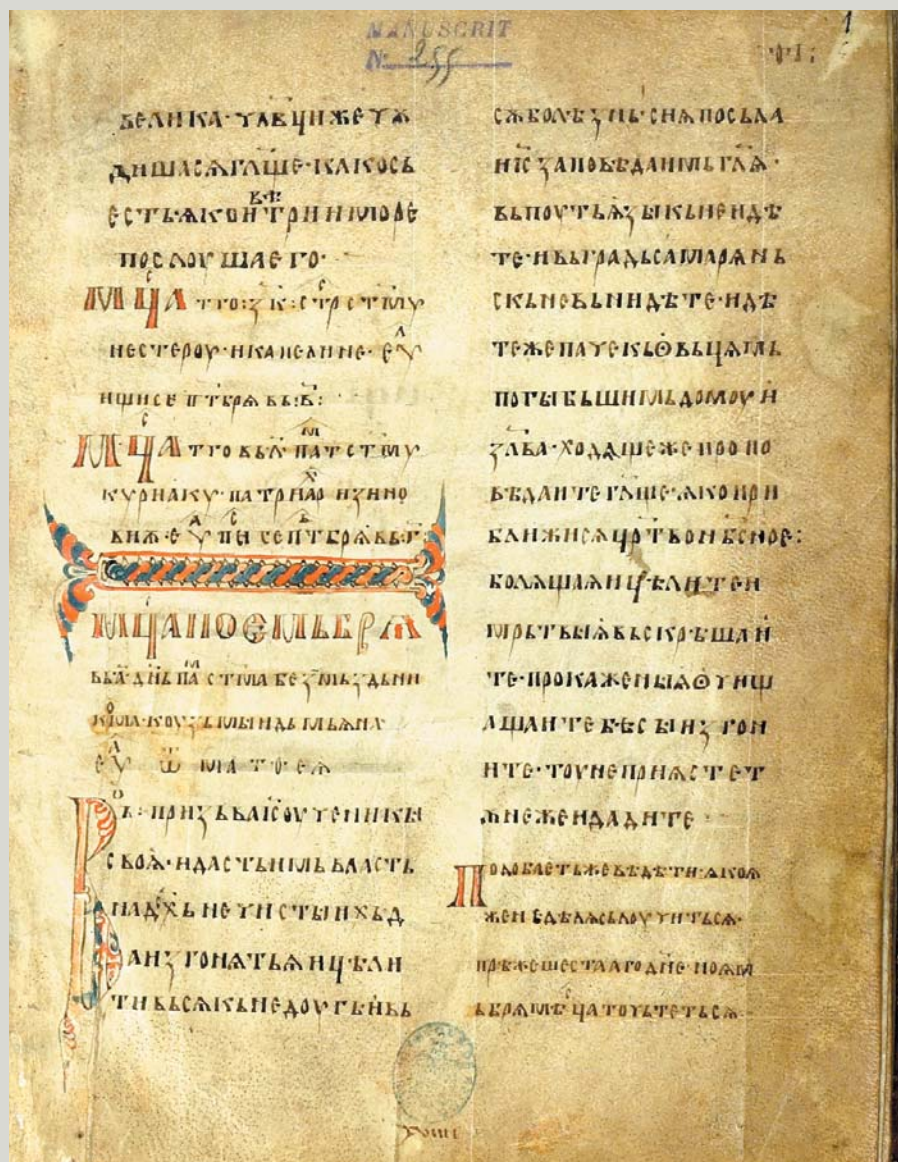
© Александрович В., 2010

ISBN 078-966-8461-53-8

МІСЯЦЕСЛОВ АННИ ЯРОСЛАВІВНИ

Тридцять дві сторінки Місяцеслову – унікальний залишок рукописного Євангелія, втраченого вже перед серединою XIV ст. й доповненого у Празі глаголичним текстом євангельських та апостольських читань. Історія рукопису не зафіксована і тому її доводиться реконструювати лише гіпотетично. У ньому вбачають частину Євангелія, переписаного в київському скрипторії князя Ярослава Мудрого, яке вивезла до Франції його донька Анна († не раніше 1075), дружина французького короля Генріха I († 1060). Вціліла частина включає Місяцеслов на період від двадцять третьої неділі після Зіслання Святого Духа з наступним першим датованим святом 27 жовтня (9 листопада) до 27 лютого і завершується початковою частиною тексту євангельської притчі про робітників на винограднику (Мт 20 1-8). За висновком мовознавців, це найстарша розшукана досі київська редакція перекладу євангельських книг, яка випереджує кодекс новгородського посадника Остромира, переписаний у Києві в 1056-1057 роках. Водночас Місяцеслов, знаний як Реймське Євангеліє, є найстаршою оригінальною пам'яткою української книжності.

Доступне у науковому світі з XVIII ст., Євангеліє київської княжни й французької королеви “загубилося” у Реймській міській бібліотеці, залишається маловідомим і зовсім не вивченим. Лише в листопаді 2009 р. у Франції з’явився його передрук з коротким популярним коментарем. Нині вперше публікуємо його в Україні у повному обсязі. Видання здійснено завдяки ініціативі Фундації Енциклопедії України в Канаді, створеної 1987 року ентузіастами «Енциклопедії Українознавства». Фундаторами видання виступають Боженка й Олег Іванусіви та їхні доня й зять – Олена та Роман Цоби. Меценатство Іванусівих подарувало нашій культурі цілу низку фундаментальних видань, серед

- △ Менологий Реймського Євангелія. Перша сторінка.
- △ Le calendrier liturgique de l'Évangélaire slavons de Reims.
Première page.
- △ Menologion of the Reims Gospel. First page.

яких варто згадати хоча б монументальні томи “Церква в руїні”, “Церкви України – Перемиська єпархія” та “Церкви України – Закарпаття”.

Видання змогло побачити світ в Україні завдяки люб’язній поставі директора Міської бібліотеки в Реймсі п. Мат’є Жербо, який за посередництвом і сприянням Юрія Білака надав фотокопії унікального рукопису й виразив згоду на його репродукування. Вступний коментар написав Володимир Александрович, український переклад текстів Місяцеслову приготував о. Рафаїл Турконяк, Іван Лучук, французький переклад вступного коментаря та Місяцеслову подали о. Андрій Фіголь та Любомир Гойсейко, а їх англійський переклад – Віра Маланчій, Олег Іванусів та о. Сергій Келегер. Тексти перекладів Місяцеслову вивірили Володимир Александрович та Іван Лучук.

Книгу приготувало до друку видавництво “Мс” під управою Зиновія Матчака та Володимира Павлюка.

LE CALENDRIER LITURGIQUE D'ANNE, FILLE DU GRAND-PRINCE YAROSLAV LE SAGE

Les trente deux pages du calendrier liturgique sont un vestige unique du manuscrit de l'Evangélaire perdu avant la moitié du XIVe siècle et complété à Prague par le texte glagolitique des lectures de l'Evangile et des Actes des Apôtres. L'histoire du manuscrit n'a pas été fixée et sa reconstruction actuelle est une hypothèse. Le manuscrit apparaît comme une partie de l'Evangélaire recopié dans l'atelier des copistes kiéviens du grand-prince Yaroslav le Sage et emporté en France par sa fille Anne († après 1075), épouse du roi de France Henri Ier († 1060). La partie conservée comprend le calendrier liturgique pour la période allant du vingt-troisième dimanche après la Pentecôte avec la première fête datée du 27 octobre (9 novembre) au 27 février et se termine par la première partie de la parabole évangélique des ouvriers envoyés à la vigne (Mt 20, 1-8). Les linguistes conclurent que c'était la rédaction kiévienne la plus ancienne qui eût été trouvée de la traduction des livres de l'Evangélaire, précédant même l'Evangélaire d'Ostromeir, gouverneur de Novgorod, et qui fut recopié à Kiev en 1056-1057. En même temps, le calendrier liturgique de l'Evangélaire slavon de Reims est le document le plus ancien en langue ukrainienne.

Connu dans les milieux scientifiques depuis le XVIIIe siècle, l'Evangélaire de la princesse de Kiev et reine de France resta "perdu" dans la bibliothèque municipale de Reims. Il est peu connu et n'est pas du tout étudié. Ce n'est qu'en novembre 2009 qu'il fut réimprimé en France avec un bref commentaire. Aujourd'hui, il est publié en entier pour la première fois en Ukraine. Sa publication a été possible grâce à l'initiative de la *Fondation de l'Encyclopédie de l'Ukraine au Canada*, fondation créée en 1987 par quelques enthousiastes de l'*Encyclopédie de l'Ukraine*. La publication a été financée par Bozhena et Oleh Iwanusiw ainsi que leurs fille et gendre – Olena et Roman Coba. Le mécénat des Iwanusiw a offert à notre culture toute une sé-

△ Абрагам ван Вестерфельд.
Софійський собор у Києві. Вигляд зовні. 1651.

△ Abraham Van Westerfeld. Cathédrale Sainte-Sophie
à Kiev. Vue de l'extérieur, 1651.

△ Abraham Van Westerfeld. Cathedral of Saint Sophia
in Kyiv. Exterior view, 1651.

▽ Абрагам ван Вестерфельд. Софійський собор у Києві.
Зовнішня галерея від півдня. 1651.

▽ Abraham Van Westerfeld. Cathédrale Sainte-Sophie
à Kiev. Galerie extérieure du côté sud, 1651.

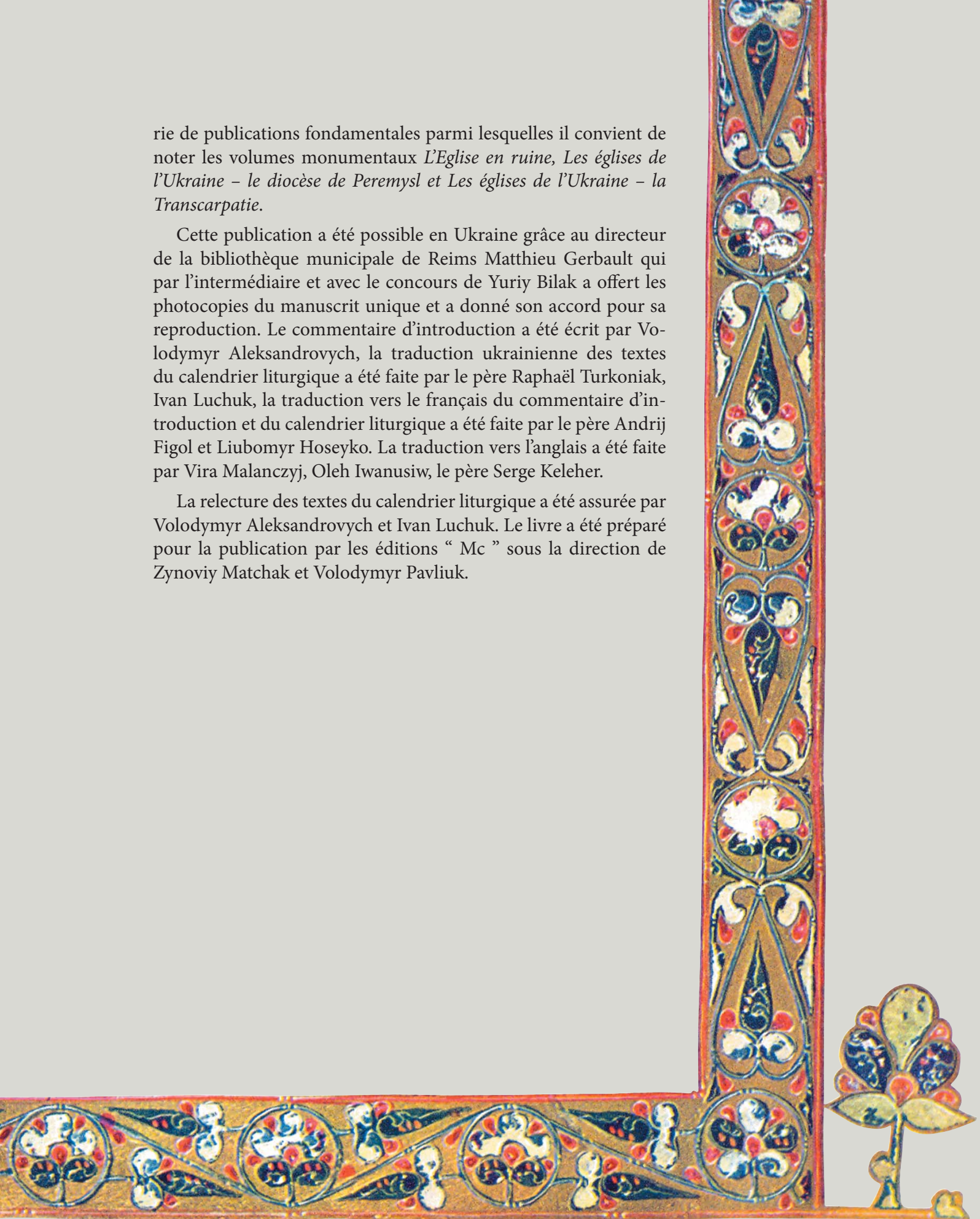
▽ Abraham Van Westerfeld. Cathedral of Saint Sophia
in Kyiv. Exterior gallery, view from the south, 1651.

rie de publications fondamentales parmi lesquelles il convient de noter les volumes monumentaux *L'Eglise en ruine*, *Les églises de l'Ukraine – le diocèse de Peremysl* et *Les églises de l'Ukraine – la Transcarpatie*.

Cette publication a été possible en Ukraine grâce au directeur de la bibliothèque municipale de Reims Matthieu Gerbault qui par l'intermédiaire et avec le concours de Yuriy Bilak a offert les photocopies du manuscrit unique et a donné son accord pour sa reproduction. Le commentaire d'introduction a été écrit par Volodymyr Aleksandrovych, la traduction ukrainienne des textes du calendrier liturgique a été faite par le père Raphaël Turkoniak, Ivan Luchuk, la traduction vers le français du commentaire d'introduction et du calendrier liturgique a été faite par le père Andrij Figol et Liubomyr Hoseyko. La traduction vers l'anglais a été faite par Vira Malanczyj, Oleh Iwanusiw, le père Serge Keleher.

La relecture des textes du calendrier liturgique a été assurée par Volodymyr Aleksandrovych et Ivan Luchuk. Le livre a été préparé pour la publication par les éditions “ Mc ” sous la direction de Zynoviy Matchak et Volodymyr Pavliuk.

THE MENOLOGION OF ANNA YAROSLAVIVNA

This thirty two page Menologion is the oldest preserved relic of the *Kyivan School of Scripture* lost from before the middle of the eleventh century and supplemented in Prague with Evangelical and Apostolic readings in hlaholian script. There is no recorded history of the fragment and only a hypothetical one can be reconstructed. It appears to contain a part of the Gospel prepared in the Scriptorium of Yaroslav the Wise and brought to France by his daughter, Anna Yaroslavivna, who became the wife of King Henry I. The recovered fragment of the Monologion covers the period from the twenty-third Sunday after Pentecost, the next feast day being dated October 27th (November 9th), to February 27th and ends with the first section of the Evangelical parable about the workers in the vineyard (Matthew 20: 1-8). Scholars have concluded that to date this is the oldest discovered example of the Kyivan translation of the Gospel. It is even older than the well known *Ostromyr Gospel* a copy of which was made in Kyiv in 1056-1057. This Monologion of the *Reims Gospel* is the oldest original relic of Ukrainian written language.

Known to scholars from the 18th century, the Gospel of the Kyivan princess remained “lost” in the Reims Public Library, and therefore, has not been studied. It wasn’t until November 2009 that it was reprinted in France with a short commentary. Today the first complete manuscript is being published in Ukraine. This publication is the initiative of the *Foundation of the Encyclopedia of Ukraine in Canada* which was established in 1987 by enthusiasts of the “Encyclopedia of Ukraine”. Bozhena and Oleh Iwanusiw and their daughter and son-in-law – Olena and Roman Coba are sponsoring the publication. Through their patronage, the Iwanusiw’s have added a number of fundamental publications to Ukrainian culture. Among them are – *Church in Ruins*, *Churches of Ukraine – Peremyshl Eparchy* and *Churches of Ukraine – Zakarpattia* – to name but a few.

△ Софійський собор у Києві. Вигляд від північного входу на південний трансепт.

△ Cathédrale Sainte-Sophie à Kiev. Vue de l'entrée nord sur le transept sud.

△ Cathedral of Saint Sophia in Kyiv. The south transept viewed from the north entrance.

Many thanks must be given to the Reims Public Library and its director, Mr. Matthieu Gerbault, for providing a fine digital copy of the original manuscript and giving permission to publish it. It was actually Yuriy Bilak, a French photo artist of Ukrainian origin, who was successful in finding the original in the Reims Public Library. He obtained and sent the digital copy of it to Oleh Iwanusiw. Hence it was possible to take the project further and publish it in book format. The preface was written by Volodymyr Aleksandrovych. The preparation of the Ukrainian text was done by Reverend Rafael Turkoniak Ivan Luchuk. The preface and the French text were written by rev. Andriy Figol and Liubomyr Hoseyko. The English translation was done by Vera Malanczyj, Oleh Iwanusiw, rev. Serge Keleher.

The translation of the Menologion was verified by Volodymyr Aleksandrovych and Ivan Luchuk. The book is being published by “MC” Publishers under the management of Zynoviy Matchak and Volodymyr Pavliuk.

КИЇВСЬКІ АРКУШІ РЕЙМСЬКОГО ЕВАНГЕЛІЯ

Перша половина XI ст. увійшла до української історії як один із найважливіших етапів творення національної традиції у якнайширшому спектрі її конкретних виявів. Визначальним фактором тогочасного історичного процесу став знаменний акт святого Володимира Великого, який прийняв християнство східного, візантійського зразка й утвердив його релігією своєї держави. Це дало початок новому, самобутньому українському варіантові східнохристиянської цивілізації, заклало основи усього подальшого поступу національного життя.

Прийняття християнства у домінуючій на кінець першого тисячоліття на європейському континенті візантійській версії природно означало перенесення на власний ґрунт комплексу надбань візантійської релігійної культури, а водночас також окремих світських виявів традиції. Християнство на той час мало в Україні вже століття досвіду контактів із Візантією та візантійським Кримом. Початки цього сусідства, як і власного християнського досвіду, губляться у віках. З конкретних фактів історії першим варто пригадати хрещення князів Аскольда і Діра під час походу на Константинополь 860 р. Проте воно не виросло поза приватний захід самих правителів та їх найближчого оточення.

Раннє українське християнство тривалий час співіснувало з язичницькими віруваннями, що яскраво засвідчує літописний опис урочистого підтвердження вірності договору з Візантією 945 р. коли язичники з княжої дружини складали присягу на капищі, а християни – в соборній церкві пророка Іллі¹. Зміцненню позицій християнства у Києві сприяло константинопольське хрещення княгині Ольги 955 р.², яке розпочало остаточне утвердження релігії серед правлячої еліти. Зрештою, уже в цей ранній період київське християнство взорувалося

△ Евангеліст Лука. Остромирове Євангеліє. 1056-1057.

△ Saint Luc. Evangélique d'Ostromyr, 1056-1057.

△ Saint Luke the Evangelist. Ostromyr Gospel, 1056-1057.

¹ Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей. Москва 1962. Т. 2, стб. 40.

² Там же, стб. 49.

△ Собор Святых Отцов. Изборник. 1073.

△ Concile des Saints Pères. Izbornyk, 1073.

△ Council of the Fathers of the Church. Izbornyk, 1073.

не лише на Візантію. Були контакти на церковному ґрунті і з Німеччиною. Зокрема, 961 р. до Києва прибув місійний єпископ Адальберт, для якого на зразок каплиці Карла Великого в Аахені не пізніше наступного року збудовано церкву-ротонду³. Віднайдені 1970 р. й ідентифіковані через чверть століття її залишки стали першим розшуканим досі в Україні (поза, зрозуміло, візантійським тоді Кримом) християнським храмом. Проте історичний перелом настав щойно за святого Володимира Великого, який, за словами митрополита Іларіона, “заповіді по всій землі своїй хреститися”, після чого, за свідченням того ж митрополита, “і в єдин час вся земля наша вславила Христа”⁴. Останнє твердження, звичайно, є апологетичним перебільшенням, за яким насправді неминуче мав стояти довготривалий історичний процес.

Київське християнство об’єктивно поставало з поєднання власної історичної традиції, втім також власного попереднього християнського досвіду, та візантійської релігійності. Самобутність українського синтезу визначала історична основа, виведена з визрілої на місцевому ґрунті слов’янської спільності, що об’єктивно накреслило й своєрідний кінцевий результат самого процесу. Він поєднував дві нерідко протилежних у непоодиноких виявах тенденції, окреслених візантійською складовою й творенням самостійного стосовно неї варіанту релігійної культури спільного зразка. До Києва перенесено насамперед комплекс визначальних ознак релігійної традиції, відбувалося приєднання до візантійського – східнохристиянського – досвіду за неодмінного збереження якнайширшого спектру історично обумовлених виявів власної самобутності. Це виразно показали уже часи святого Володимира Великого, який прийняв християнство на тлі військового конфлікту з Візантією. Не бракувало таких акцентів і надалі. Варто пригадати наступну киево-візантійську військову сутичку 1043 р. та докладніше не відображене джерелами релігійне протистояння, внаслідок якого щойно на сьомому десятку літ після офі-

³ Ю. Діба, Ротонда 961-962 років у межах найдавнішого городища на Старокиївській горі [в:] Записки Наукового товариства імені Шевченка, 1998, т. 236: Праці Археологічної комісії, с. 524-558.

⁴ А. М. Молдован, “Слово о законе и благодати” Илариона, Киев 1984, с. 93.

ційного прийняття християнства 1051 р. поставлено першого митрополита з середовища руського духовенства. Ці факти красномовно показують, що попри істотний струмінь візантійського впливу раннє київське християнство, історична традиція загалом не підпорядковувалися Візантії.

Винятково яскраві приклади самобутності зберегла старокиївська культурна спадщина. Тут варто пригадати найперше цитоване “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона. Показово, що, попри недавнє започаткування заснованої на візантійських зразках мистецької культури, поодинокі ранні вияви якої, природно, поставали найперше під руками прийшлих митців, такі свідчення належать і до мистецького доробку. Їх доніс насамперед одинокий для усього тогочасного світу світський ансамбль малярства – фрески “шлюбного циклу” святого Володимира Великого та його дружини з дому візантійських імператорів – Анни у вежах фасаду Софійського собору⁵. Як нещодавно встановлено, вони відтворюють перебування посольства святого Володимира Великого в Константинополі та весільні церемонії при імператорському дворі. Не менш вражаючим є величний портрет родини князя Ярослава Мудрого в інтер’єрі собору (вціліли лише бокові частини композиції). Репліку питомо “київського” варіанту теми групового портрету родини правителя пропонує також вихідна мініатюра Ізборника князя Святослава Ярославича 1073 р. Вони доводять, що навіть там, де залежність від візантійського досвіду об’єктивно мала виявлятися чи не найвиразніше, автохтонний струмінь творчості виходив на поверхню визначальним фактором власного культурного досвіду.

Історично склалося так, що доленосний для національної традиції процес творення її основ упродовж перших десятиліть київського християнства надто скромно відображений писемними свідченнями та автентичними пам’ятками. Зокрема, головне джерело для подій тієї доби – Повість минулих літ – за 989–

△ Сторінка із заставкою. Ізборник. 1073.

△ Page avec une vignette. Izbornyk, 1073.

△ Illuminated page. Izbornyk, 1073.

5 Н. Н. Никитенко, Княжеский групповой портрет в Софии Киевской и время создания собора [в:] Памятники культуры: Новые открытия. Ежегодник 1986, Ленинград 1987, с. 237-244.

1013 роки подає лише лаконічні повідомлення про смерть членів правлячої у Києві родини. Не так уже докладно зафіксовано і наступний період правління князя Ярослава Мудрого. Одиноким об'єктом тієї знаменної епохи, винятковим не лише для України, але й усього тогочасного східнохристиянського світу, є величний Софійський собор з унікальним малярським ансамблем, що включає двісті шістдесят квадратних метрів мозаїк та близько трьох тисяч квадратних метрів фресок. Іншого такого обширного комплексу малярства XI ст. у світі не збереглося. Ці нечисленні вже нині конкретні свідчення належать до різних сфер культурного життя, природно наголошуючи на багатопланових пошуках та здобутках молодого київського християнства.

Одним із визначальних напрямів власного утвердження “нових людей, просвітлених Духом Святим”, як їх невдовзі окреслив святий Нестор-літописець⁶, покликане було стати приєднання до великого доробку християнської книжної культури. Звичайно, зовсім не випадково серед корсунських трофеїв святого Володимира Великого літопис окремо відзначив також книги. Вони – “ріки, що наповнюють увесь світ”, – так само не випадково стали не лише лейтмотивом похвали князя Ярослава Мудрого, але й зайняли більшу частину її короткого тексту. За твердженням літопису, князь “до книг мав схильність, читаючи часто і вдень, і вночі. І зібрав він переписувачів багатьох, і переклали вони з грецької слов'янською мовою Письмо і списали багато книг. І придбав він книги, що ними поучаються люди...”, “любив книги і многі списавши, положив у храмі святої Софії”⁷. За цими скупими свідченнями криється один з найважливіших напрямів розроблення духовної традиції. Дослідники справедливо трактують наведений фрагмент свідченням про закладення першої в Україні бібліотеки Софійського собору.

Християнська практика потребувала книг як одного з найважливіших засобів поширення релігії, хоча на київському ґрунті, природ-

△ Собор Святых Отців. Фрагмент. Ізборник. 1073.

△ Concile des Saints Pères. Fragment. Izbornyk, 1073.

△ Council of the Fathers of the Church. Fragment. Izbornyk, 1073.

⁶ Ипатьевская летопись, стб. 118.

⁷ Там же, стб. 139-140.

но, побутували не лише християнська книга. Водночас сприймалася й світська література, втім також античного світу: джерела XII ст. уже відновлюють, наприклад, київських цінителів Гомера. Від кінця X ст. у Києві опрацьовувався корпус найважливіших літературних текстів насамперед богослужбового циклу, які склали історичну основу майбутньої української книжності. Літопис наголошує на особливих заслугах у цій роботі князя Ярослава Мудрого. За його свідченням, "...цей великий князь Ярослав, син Володимира, засіяв книжними словами серця віруючих"⁸. Значення такого історичного діяння було для сучасників очевидним: "коли хто читає книги, то бесідує з Богом і святими мужами. Читаючи бесіди пророків, євангельські та апостольські повчання і життя святих отців, знайде він для душі користь велику"⁹.

Попри панегіричний тон внесеної до літопису під 1037 р. похвали князеві як своєрідного підсумку його діянь, з наведеного викладу найважливіших положень цього своєрідного тексту постає яскрава картина цілеспрямованих систематичних зусиль задля прилучення до всього комплексу винятково багатой східнохристиянської книжної традиції, його прищеплення і засвоєння на місцевому ґрунті. Митрополит Іларіон підвів ніби своєрідний підсумок цього процесу, вочевидь випереджуючи пізнішу літописну апологію книги. Він, безперечно, мав достатні підстави ствердити очевидною прикметою своєї епохи забезпечену зусиллями попередників своєрідну адресу своєї знаменитої, як сам її окреслив, – "повісті": "Не до незнаючих пишеться, а до через край наповнених солодкості книжної"¹⁰. Нині вже складно навіть здогадуватися, що конкретно мало стояти за цим окресленням. Проте сама повість київського митрополита переконує, що така характеристика – набагато більше ніж звична фігура урочистого красномовства.

Доробок тогочасних київських книжників зберігся хіба що в пізніших списках, тому конкретний перебіг їхньої роботи перебуває поза можливістю осягнення. Перші кроки, безсум-

△ Христос. Права постать Євхаристії. Фрагмент.
Софійський собор у Києві.

△ Le Christ de l'Eucharistie. Fragment.
Cathédrale Sainte-Sophie à Kiev.

△ Christ distributing the Eucharist. Fragment.
Cathedral of Saint Sophia in Kyiv.

⁸ Там же, стб. 140.

⁹ Там же.

¹⁰ А. М. Молдован, "Слово..."..., с. 79.

нівно, зроблено ще за часів святого Володимира Великого. Як переконують збережені ранні пам'ятки, крім власне візантійських джерел, важливу роль при цьому відіграли напруження раніше християнізованої Болгарії. Книжники князя Ярослава Мудрого діяли на підготовленому й освоєному ґрунті, використовуючи досвід попередників. Проте водночас літописна розповідь однозначно стверджує самостійний всебічний розвиток книжності щойно за часів князя-книголюба. Найважливішим свідченням цього стала стверджена літописом поява саме тоді повного комплексу Святого Письма. Це визначальне для релігійної традиції осягнення потрактовано здобутком співвіднесеного з часами правління знаменитого князя остаточного утвердження київського християнства, заслугою згуртованої навколо нього ученого прошарку, над плеканням якого князь працював самовіддано і послідовно. Лаконічні вирази літописної похвали Ярослава Мудрого яскраво обрисовують особистий інтерес самого князя до книжності та книжної культури, водночас у найзагальніших рисах окреслюючи те середовище учених людей, зусиллями якого творився цей зовсім новий напрям традиції молодого християнського суспільства.

Судячи як з вимовного свідчення митрополита Іларіона, так і значно докладнішого висловлювання літописної похвали, сучасники сприймали книжність важливим чинником тієї високої позиції, яку Київ часів Ярослава Мудрого посів у тогочасному європейському світі. На це своєрідне місце недавно християнізованої держави київських володарів вимовно вказують насамперед родинні зв'язки знаменитого князя. Через матір сам він доводився двоюрідним братом візантійському імператорові Костянтину IX Мономахові. Його друга дружина Інгігерда (Ірина) була донькою шведського короля Олафа III. Через доньок князь породичався з багатьма правлячими династіями Європи. Найстарша Анастасія вийшла заміж за угорського короля Ендре I, Єлизавета стала дружиною норвезького короля Гаральда III Су-

ворого, а після його загибелі – датського короля Свена II Естрідсена, Анна вийшла за французького короля Генріха I. Сестру Добронігу князь видав за польського князя Казимира I Відновителя. Син Всеволод одружився з Марією – донькою візантійського імператора Костянтина IX Мономаха, своєю троюрідною сестрою. Дружиною сина Ізяслава стала Гертруда – донька польського короля Мешка II. Син Святослав одружився з Киликією, донькою німецького графа Етелера. Син Вячеслав правдоподібно взяв шлюб з Одою, донькою нижньосаксонського графа Ліппольда Штаденського, а Ігор – Кунегундою, донькою саксонського маркграфа Оттона. Династичні родинні зв'язки засвідчу-

◀ Софійський собор у Києві. Інтер'єр. Вигляд на вівтар.

◀ Cathédrale Sainte-Sophie à Kiev. Intérieur.
Vue du sanctuaire.

◀ Cathedral of Saint Sophia in Kyiv. Interior.
View of the sanctuary.

ють органічне входження держави Ярослава Мудрого до широкої європейської спільноти. Вони як би зі свого боку підтверджують знаменитий зворот митрополита Іларіона з його похвали святому Володимирові Великому – уже він “не в бідній бо і незнаній землі владарював, а руській, знаній і чутній по всіх чотирьох кінцях світу”¹¹. Князь Ярослав причинив цієї слави, немало доклавши до здобутків попередньої епохи. Час розпорядився так, що самотнім автентичним київським свідченням не тільки європейських контактів, але й водночас цілеспрямованої роботи київського культурного середовища на полі книжності судилося стати збереженому в невеликому фрагменті самотнього списку Євангелія, який мав потрапити до Франції з донькою Ярослава Мудрого Анною й зберігається у міській бібліотеці давнього королівського міста французьких королів – Реймсу.

Старокиївське Реймське Євангеліє – доволі своєрідна позиція культурної спадщини України. Досить скромно засвідчене писемними джерелами та автентичними пам’ятками творення нової християнської культурної традиції природно знайшло відображення і в самотніх її аспектах. Книжна культура не могла стати винятком із цього загального правила. Окрім скупих літописних швидше натяків, ніж

конкретних повідомлень, оригінальних свідчень про ці зусилля з епохи немає. Їхні сліди збереглися насамперед як у самотньому складі, так і конструкції та оздобленні найдавніших київських рукописів. Першим загальновідомим серед них є постале щойно в 1056-1057 роках Остромирове Євангеліє, наступними – два “Ізборники” 1073 та 1076 років, створених у княжому середовищі і для нього. Відсутність автентичних сучасних слідів не заперечує реального історичного процесу, проте назагал його доводиться реконструювати насамперед за пізнішими, до того ж, – здебільшого посередніми переказами, поодинокими дотичними повідомленнями та на підставі здогадів. Комплекс конкретних свідчень до початків київської книжності розпочинає Євангеліє, переписане в Києві для новгородського посадника Остромира. Проте кирилична частина згаданого Євангелія зі знаменитого Реймського собору, яке нині переховується у міській бібліотеці Реймсу, так само має київське походження і навіть випереджує Остромирове Євангеліє. Сам кодекс знаний від 1717 р. коли його оглядав під час перебування у Франції і визнав “руським” російський цар Петро I й неодноразово відношувався у літературі ще XVIII ст. 1835 р. його заново віднайшов Олександр Тургенев під час

європейської поїздки задля пошуку матеріалів до історії Росії.

Конволют, у складі якого збереглися аркуші Реймського Євангелія, досліджений мало; як на пам'ятку зовсім виняткового значення для старокиївської традиції він фактично надалі перебуває поза головною сферою наукових інтересів. Тим більше скромною є його дотеперішня присутність в українській культурній свідомості. Київське Реймське Євангеліє так і не посіло належного йому місця серед українських культурних надбань, фактично надалі залишається маловідомим. Хоча його ніби й не випадало б визнавати забутим, українські вияви пам'яті про реймські аркуші як власну найстаршу книгу ніяк не співмірні з їхньою винятковою позицією не тільки на тлі початкового періоду київського християнства, але й історичної традиції України загалом. Це ширше значення заслуговує окремого наголошення, оскільки реймський фрагмент – не лише найдавніший київський оригінальний рукопис, але водночас повинен бути визнаний ще й найстаршою богослужбовою книгою Київської Церкви.

Вціліла кирилична частина Реймського Євангелія нараховує лише шістнадцять арку-

▽△ Абрагам ван Вестерфельд. Сім'я князя Ярослава Мудрого. Рисунок з фрески Софійського собору в Києві. 1651.

▽△ Abraham Van Westerfeld. Famille du grand-prince Yaroslav le Sage. Dessin de la fresque de la cathédrale Sainte-Sophie à Kiev, 1651.

▽△ Abraham Van Westerfeld : Family of Prince Yaroslav the Wise. Drawing of fresco in the Cathedral of Saint Sophia in Kyiv, 1651.

¹¹ А. М. Молдован, "Слово..."..., с. 92.

шів, приєднаних як заключні 19 та 20 зошити до глаголичного ілюстрованого рукописного Євангелія і Апостола, що має тридцять один аркуш; цю молодшу частину кодексу відносять до XIV ст. Таке зіставлення доводить, що на час укомплектування обидві вони розглядалися повноцінними складовими єдиного кодексу й були об'єднані саме на таких засадах. 1843 р. в Парижі коштом російського уряду кириличний фрагмент рукопису опубліковано літографським способом. Правда, тоді допущено численні помилки, оскільки французький літограф не розумів не лише самого тексту, але навіть накреслення поодиноких літер, які йому доводилося відтворювати. Допущені спотво-

рення природно породили невірні інтерпретації серед дослідників середини – другої половини XIX ст. Нерідко вони даються взнаки й у новіших публікаціях. Наступне факсимільне видання способом геліографії побачило світ 1899 р., проте й після нього рідкісна пам'ятка залишилась на обочині наукових досліджень, не викликаючи належного й оправданого зацікавлення. Фахова література XX ст. навіть зверталася до унікального рукопису рідше, ніж попереднього століття. Він виявився ніби загубленим у регіональній французькій колекції. Для української науки давньокиївське Реймське Євангеліє взагалі існує винятково через принагідні короткі згадки на сторінках оглядових видань та популярної літератури. Систематичні дослідження над тим комплексом проблем, який постає при зверненні до цієї унікальної позиції національної спадщини, в Україні практично не ведуться.

Не змінив не зовсім зрозумілої, правду кажучи, новішої долі унікального старокиївського рукопису навіть показ Євангелія на виставці у Москві 1975 р. Як не дивно на тлі загальновідомого російського інтересу до старокиївської спадщини, вираженого через її послідовне присвоєння, але це також не дало істотного зрушення у вивченні рукопису. Мало не одним науковим результатом московського показу стала видана невеликим накладом брошура – скромна попередня публікація знаного російського мовознавця Лідії Жуковської¹². Вона підвела короткий підсумок наявних у науці інтерпретацій реймської пам'ятки, переконано віднісши її до київської книжкової спадщини першої половини XI ст., вказала на найвиразніші помилкові моменти раніших трактувань, дала лаконічну характеристику мовних особливостей списку, навела докладний його склад, відзначила помилки переписувача і в додатку відтворила сам текст. Московська дослідниця стала першим фахівцем-філологом, який мав можливість вивчити реймські аркуші в оригіналі, однак оприлюднений конкретний науковий результат виявився надто скромним.

Найважливішим позицією публікації став висновок про відображення у списку редакції євангельських книг, що випереджує Остромирове Євангеліє, пропонуючи ранішу версію перекладу канонічних Євангелій. Згодом дослідниця опублікувала ще одну, але так само коротку студію текстології збереженого в Реймсі фрагменту старокиївського кодексу. У брошурі Л. Жуковська, правда, анонсувала окреме дослідження з аналізом письма, мови та тексту, однак цього наміру не реалізувала.

Найраніша частина рукопису не донесла ніяких вказівок щодо свого походження – будь-які записи у ній відсутні, оскільки до нас дійшов тільки випадковий фрагмент самого списку, який за місцем у кодексі звично не міг включати такої інформації. Тому, з огляду на найдавніший родовід – його найважливішим свідченням є мовні особливості самого тексту, історія цих аркушів нині реконструюється лише гіпотетично через зіставлення зі зраними фактами взаємозв'язків Києва та Франції середини XI ст.

Реймські аркуші належать до заключної половини кодексу й відтворюють Місяцеслов списку Євангелія-апракос, який вміщувався після чотирьох канонічних Євангелій. Витяги з євангельських текстів зіставлено в тому порядку як вони читалися під час богослужбових відправ упродовж року. Проте реймські зошити відтворюють лише половину Місяцеслову. За календарем це читання на період від останніх днів жовтня до початку березня. Вцілілий фрагмент розпочинає прикінцевий рядок (початок був на звороті попереднього втраченого аркушу) читання з Євангелія св. Матвія на двадцять третю неділю після П'ятдесятниці з викладом епізоду втихомирення бурі на морі (Мт 8 26-27): “велика. челвеци же чудишася глаше какось ест яко и вітри и море послуша его” (“[і настала тиша] велика. Люди ж дивувалися, кажучи, хто він, якщо і вітри, і море слухаються його”). Перший збережений датований запис має такий вигляд: “М[С]ЦА тго ж: стр[с] стму нестероу. и капелине. еул ищи

△ Євангеліст Марко.
Остромирове Євангеліє. 1056-1057.

△ Saint Marc. *Evangeliaire d'Ostromyr*, 1056-1057.

△ Saint Mark the Evangelist. *Ostromyr Gospel*, 1056-1057.

¹² Л. П. Жуковская, Реймское евангелие, история его изучения и текст, Москва 1978.

септебр вѣ: вѣ” (місяця того ж: страсть святого Нестора і Капітолїни. Евангелїє шукай вересня з другого [дня]). Він стосується пам’яті мучеників Нестора та Капітолїни – у церковному календарі цей день припадає на 27 жовтня (9 листопада за сучасним календарем) – й відсилає до тексту Евангелія, переписаного раніше, під 2 вересня. Остання датована пам’ять вцілілої частини Місяцеслову – віднайдення глави Іоана Предтечі, що припадає на 24 лютого. Прикінцевий текст на звороті останнього збереженого аркушу денної дати не має. Він подає читання з Евангелія від св. Матвія з викладом притчі про робітників у винограднику (Мт 20 1-8) й уривається посеред слова на восьмому стиху “гла гднь винограда кь строи” (наказав господар винограду упра[вителеві]. Збережений текст є найстарішим Місяцесловом Евангелія-апракоса київської традиції нарівні з відповідною частиною Остромирового Евангелія. Він включає читання з Евангелія від св. Матвія (1 1-25; 2 1-23; 3 1-6, 13-17; 4 1-17, 26; 5 1-12, 10 1, 5-8; 11 2-15, 27-30; 12 15-21; 20 1-8), св. Луки (2 1-52; 3 1-18; 6 17-23), св. Марка (1 1-41; 5 24-34; 9 33-41) й св. Іоана (1 29-34).

Сама редакція тексту збережена найстаршими рукописами київської традиції починаючи від Остромирового Евангелія 1056-1057 років. Водночас, як наголосила Л. Жуковська, вона відображає найдавнішу знану за виявленими досі поодинокими пам’ятками версію тексту, конкретні особливості якої вказують на відсутність остаточно усталеної мовної норми та очевидну невпорядкованість орфографії¹³. Такі риси можуть свідчити лише про дуже раннє на тлі традиції виникнення як протографу, так і його конкретного списку. Відсутність слідів місцевих діалектів давньоруської мови вказує на вірогідне київське походження рукопису та київський родовід самого переписувача. Усе це слугує аргументом на користь не просто найдавніших коренів реймських кириличних фрагментів. Вони виявляються водночас єдиною книжковою пам’яткою періоду, коли у Києві щойно вироблявся власний корпус

◁ Саркофаг князя Ярослава Мудрого в Архангельському вівтарі Софійського собору.

◁ Sarcophage du Grand-Prince Yaroslav le Sage dans l'abside de l'Archange de la cathédrale Sainte-Sophie.

◁ Sarcophagus of Prince Yaroslav the Wise in the Archangel Apse in the Cathedral of Saint Sophia.

△ Саркофаг князя Ярослава Мудрого в Архангельському вівтарі Софійського собору. Фрагмент.

△ Sarcophage du Grand-Prince Yaroslav-le-Sage dans l'abside de l'Archange de la cathédrale Sainte-Sophie. Fragment.

△ Sarcophagus of Prince Yaroslav the Wise in the Archangel Apse in the Cathedral of Saint Sophia. Fragment.

¹³ Л. П. Жуковская, Реймское евангелие..., с. 17.

не лише східнохристиянського книжного канону, але й його мовна версія, уніфікувалася сама мовна норма відповідного кола літератури. Отже, реймські аркуші старокиївського рукопису є не просто унікальним джерелом до історії української мови, але й ще одним свідченням того етапу її побутування, самотнім прикладом якого можна було сприймати загальну нетрадиційного складу абетку, виявлену серед написів на стінах київського Софійського собору. Оскільки кодекс мав би природно походити з княжого скрипторію, “реймський” текст випадає розглядати переказом власне його активності. Правдоподібно, реймські аркуші є оригінальним конкретним слідом роботи тих книжників, що обслуговували потреби князя Ярослава Мудрого та його найближчого оточення.

Наведені висновки мовного аналізу дають підстави закладати, що два вцілілі зошити – скромний залишок заключної частини євангельського кодексу, переписаного в Києві у першій половині XI ст. З огляду на французький родовід самого рукопису, приймається їх визначення як залишку Євангелія, списаного не пізніше кінця 1040-х років. При цьому вважається, що до Франції рукопис вивезла Анна – донька князя Ярослава Мудрого, виходячи за французького короля Генріха I. Подальша історія найдавнішого київського княжого кодексу до середини XIV ст. також не зафіксована. Проте в цей період він, правдоподібно, мусив пережити певний катаклізм, внаслідок якого від списку чотирьох канонічних Євангелій та Місяцеслову залишилося лише шістнадцять знаних нині аркушів – два зошити місяцесловної частини.

Наступні конкретні відомості до історії рукопису збереглися у завершенні глаголичної половини і стосуються історії рукопису уже в нинішньому складі. Згідно із вміщеним там записом, його, уже доповненого глаголичною частиною, подарував до заснованого 1347 р. Емаського бенедиктинського монастиря у Празі (відправи в ньому провадилися слов'янською

мовою) чеський король і водночас імператор Священної Римської імперії Карл IV (1316-1378; король від 1334, імператор – від 1346). Оскільки замолоду Карл IV виховувався у Франції, вважається, що давніші кириличні аркуші саме він мав вивезти звідтіля й глаголичне доповнення до них зроблено в Празі перед передачею кодексу до монастиря, найвірогідніше, – ближче до часу заснування самої обителі, тобто, найправдоподібніше, в середині XIV ст. За часів гуситських воєн у першій половині наступного століття рукопис з монастиря зник. При незафіксованих обставинах він знову мав опинитися у Реймсі, де служив коронаційним Євангелієм французьких королів. Кодекс пропав із собору під час французької революції кінця XVIII ст., тоді з нього обідрали дорогоцінну оправу, яка пропала безслідно. Певний час унікальний рукопис навіть вважався втраченим поки 1835 р. О. Тургенєв не ідентифікував його у міській бібліотеці Реймсу, де він зберігається понині.

Зіставлення переконує, що саме кириличні зошити Реймського Євангелія є найранішою пам'яткою київської книжності й водночас одним з найдавніших автентичних зразків української мови – під цим оглядом його випереджують хіба що поодинокі найстаріші написи, виявлені на стінах Софійського собору. Проте цим значення реймського фрагменту не обмежується. Це ще також найстарший рукопис із середовища княжого скрипторію першої половини XI ст., як і, зрештою, самотній ідентифікований досі автентичний зразок його продукції. Завдяки усім цим прикметам скромний фрагмент старокиївського рукопису стає в один ряд з такими загальновизнаними найвищими здобутками етапу утвердження київського християнства, як Софійський собор та перший оригінальний зразок місцевої літератури – “Слово про закон і благодать” митрополита Іларіона. Попри безперечну несподіваність запропонованого зіставлення об'єктів – видавалося б – вочевидь неспівмірних, аркуші Місяцеслову Реймського Євангелія

належить до кола перелічених найвизначніших свідчень київського християнства періоду правління князя Ярослава Мудрого.

Однією з важливих складових рукопису закономірно була мистецька сторона. Під цим оглядом як найраніше поміж української спадщини Реймське Євангеліє так само є пам'яткою винятковою. Серед найдавніших відомих нині київських та українських євангельських кодексів воно виділяється стосовно невеликими розмірами – лише 23х17,5 см. Остромирове Євангеліє має розміри 35х30 см., а найближче до нього під цим оглядом Мстиславове початку XII ст. – 35,3х28,6. Сучасне йому Юріївське Євангеліє має розміри 31х25 см. Ще меншим є фрагмент Туровського Євангелія: 21,2х16,2 см. Правда, наступне датоване – Архангельське 1092 р. – лише 20,5х16,6 см. Найближчими до Реймського є Галицьке Євангеліє 1144 р. – 23х16 см. та перше західноукраїнське ілюстроване – Добрилове 1164 р. – 24,5х19,7.

Невеликі розміри книги та походження двох збережених зошитів з прикінцевої частини самого кодексу визначили зрозумілу відсутність багатшого оздоблення, хоча скромним його теж не випадає визнавати. Текст переписано у два стовпці з вирівняною лівою стороною, поза лінію якої виходять хіба що ініціали та початкові літери заголовків. Природно виступають поза неї також заставки. Уклад тексту двома стовпцями відповідає Остромировому, Мстиславовому, Юріївському, Добриловому Євангеліям. Проте для найдавніших євангельських кодексів старокиївської традиції він не єдиний. Водночас Архангельське, Туровське та Галицьке Євангелія мають лише один стовпець. Кожен зі стовпців включає по двадцять рядків. Текст євангельських фрагментів переписано прямим уставом середньої величини з досить широкими літерами впевненого професійного малюнку, відзначеного послідовним протиставленням широких та тонких штрихів. Елементи літер, що виходять поза лінію, здебільшого акцентовані мало й не порушують чіткої конструктивної логіки поодиноких ряд-

△ Реймське Євангеліє. Оправа.

△ *Evangeliaire slavons de Reims. Reliure.*

△ *Reims Gospel. Binding.*

ків, так само, як і нечисленні літери, винесені понад рядок. Цілість відзначається продуманою структурою й гармонійним співвідношенням компонентів. Календарні та практичні вказівки подано дещо дрібнішим шрифтом, рядки з ними замальовано жовтою фарбою. Це дозволило виділити фрагменти Євангелій у їх зіставленні зі службовими позначеннями, дало істотний елемент укладу поодиноких частин, найвиразніший там, де немає євангельського тексту, а лише календарні нотатки та відсилання до текстів, переписаних раніше. Послідовно витримана організація сторінки засвідчує не лише професійність писаря. За нею стоїть традиція книгописної майстерні та середовища, з практики якого виводилися стосовані підходи до опрацювання аркуша, ширше коло джерел найдавнішої київської книжності.

Попри безперечну високу професійну культуру самого переписувача, він допустив чимало різноманітних помилок, особливо в тексті

читання на другого лютого. Проаналізувавши їх, Л. Жуковська дійшла висновку про можливість якихось "надзвичайних", за її окресленням, умов, при яких переписано відповідний фрагмент рукопису. Водночас дослідниця відзначила приклади коли в інших місцях такі слова передано вірно. Помилки переписувачів не були рідкістю, звідсіля в завершенні рукописів було навіть прийнято вміщати спеціальне прохання не клясти за допущені помилки. У тексті є також зауважені й виправлені помилки, насамперед поодинокі літери, написані поверх витертих помилкових.

Мистецьке оздоблення фрагменту включає насамперед п'ять скромних кольорових заставок та двадцять три ініціали. Заставки відкривають читання кожного місяця. За мотивами три з них плетінчасті, одна геометрична та одна стилізована на основі рослинних елементів. Усі вони горизонтальні з відгалуженнями на кінцях, що симетрично розходяться обабіч. За-

ставки листопада, грудня та січня пропонують варіанти однієї схеми й різняться насамперед товщиною горизонтальної плетеної частини, її рисунком та співвідношенням використаних червоного й синього кольорів. Заставку лютого утворюють дев'ять невеликих квадратів з червоним перехрещенням на синьому тлі (два доповнені вкрапленнями незафарбованого тла), а з її країв відходять стилізовані бутони. Найбагатшою за добором орнаментальних мотивів виявилася вміщена на звороті останнього аркуша виконана червоною і жовтою фарбами заставка березня. Вона повторює схему попередніх, лише середина вирішена як перехоплена перстнем петля з декоративними доповненнями. Тільки в першій заставці вжито три кольори – жовтий, синій і червоний. Дві наступні виконані синьою та червоною фарбами. Усіх їх відзначає професійний артистичний малюнок. Він притаманний також ініціалам, серед яких дев'ятнадцять більших, що відповідають висоті п'яти, а навіть семи рядків тексту, та чотири менших – на висоту трьох-чотирьох рядків. Вони нарисовані чорнилом і згодом розмальовані. Їх розроблено на основі тих же мотивів, що й заставки, використано ті ж кольори. Ініціали здебільшого знаходяться всередині тексту й лише два виходять на нижнє поле. На звороті тринадцятого й чотирнадцятому аркуші їх залишено без розмальовання. Не закінчено також ініціал “В” на восьмому аркуші – червоною фарбою замальовано лише вертикальну його основу. Елементами оздоблення слугують також більші кольорові літери назв розділів та окремі початкові слова поодиноких частин тексту. Вони зіставлені з побільшених літер, виконаних подвійним контуром, окремі з них замальовані червоним кольором, на звороті першого та другому аркуші для них поряд з червоною вжито також синю фарбу, й лише на звороті одинадцятого та дванадцятому й на звороті п'ятнадцятого аркуша – тільки синю. На звороті тринадцятого й чотирнадцятому аркуші ці літери, як і відзначені ініціали, не отримали передбаченого розфарбування. До

них слід додати також не зафарбовані перше слово заголовку на звороті четвертого аркуша, одинокі слова заголовків, що вказують денні дати на звороті сьомого, восьмого, звороті дванадцятого та тринадцятому, звороті чотирнадцятого аркушів.

Назагал таких незавершених елементів виявляється немало, тому, видається, є підстави, виходячи з цієї особливості мистецького оздоблення, пропонувати висновок, що рукопис могли не закінчити. Така імовірність узгоджується з висновком Л. Жуковської про вірогідність якихось особливих обставин переписування поодиноких частин, заснованих на допущенні

◁ Реймське Євангеліє. Форзац.

◁ *Evangeliaire slavon de Reims. Page de garde.*

◁ *Reims Gospel. Endpapers.*

них помилках та їх характері. Певної логічної системи розташування цих незавершених елементів вловити не вдається. Тому невідомо що може приховуватися за такою своєрідністю оздоблення. Послідовно витриманий єдиний принцип стосування декоративних елементів дозволяє закладати аналогічний підхід до укладу й втраченої частини Місяцеслову. Ця його особливість дає підстави здогадуватися, що сам кодекс, насамперед головна його частина з євангельськими текстами, мав належати до наділених багатшим оздобленням.

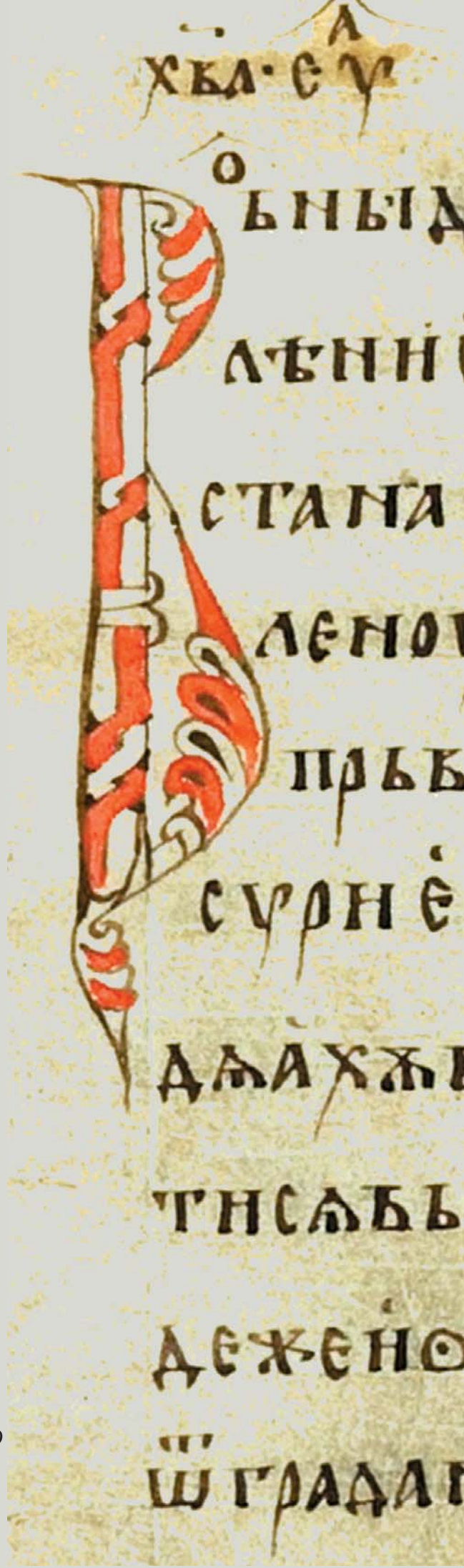
Зі збережених аркушів достатньо скромного, як на перше враження, найдавнішого

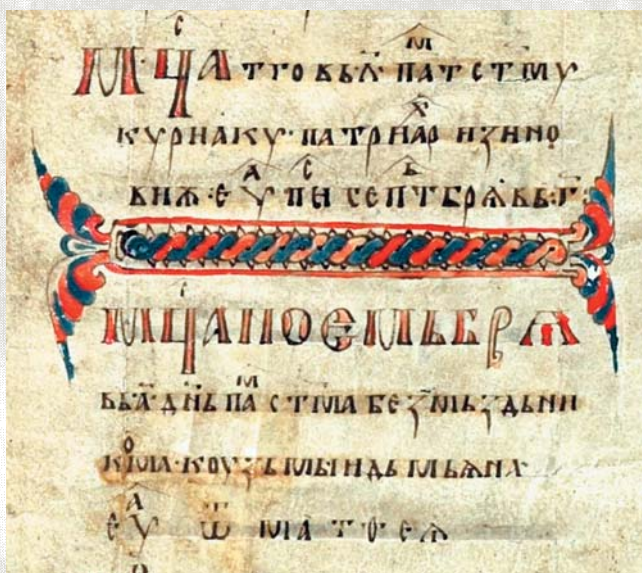
київського рукопису постає ситуація одного з найцікавіших періодів історії національної традиції, позначеного активним розробленням основ нової християнської культури. Окрім скромно зафіксованих й через те мало відомих початкових напрацювань часів святого Володимира Великого, винятково важлива роль у цьому процесі припала на часи правління його сина й наступника – князя Ярослава Мудрого. Переїнявши владу за умов міжусобної війни між братами після смерті батька, позначеної, зокрема, загибеллю причислених невдовзі до лику святих братів Гліба та Бориса, він потратив немало зусиль на власне утвердження. Щойно після смерті останнього брата Мстислава (1036), князь став єдиним спадкоємцем влади. Очевидно, для того кола людей, які формували обличчя тогочасної київської цивілізації, досягнуте єдиновладдя виступало важливою категорією свідомості. Не випадково митрополит Іларіон, звертаючись у заключній частині своєї повісті до святого Володимира Великого, послідовно наголошував, що він “єдинодержцем був землі своєї”. Вочевидь, щойно ставши за прикладом батька “єдинодержцем”, князь Ярослав міг виступити тим мудрим правителем, образ якого утверджено на сторінках Слова. Таким йому судилося залишитись в історії. Саме на цей період припадає той розквіт його діяльності, який невдовзі дав підстави Іларіонові, майбутньому митрополитові Київському, потрактувати князя гідним продовжувачем справи батька-хрестителя.

Ораторський хист основоположника літературної історії вітчизняного красномовства немалою мірою спрямований на ствердження цієї спадкоємності. За традицією візантійського християнства, “повість” насамперед сягає біблійської історії, протиставляючи старозавітну традицію Мойсеевого закону благодаті, отриманій через акт Воплочення й започатковане ним поширення християнства. Благодать, яка прийшла на зміну закону, утвердившись на ґрунті Києва, змінила обличчя Русі. При цьому автор розумів пізнє приєднання свого

народу до християнської спільноти. Як наголошено в тексті, це сталося не за апостольських часів (київська місія святого Андрія Первозванного з'явиться серед аргументів місцевих книжників пізніше). Прирівняного до апостолів “учителя і наставника” Русь отримала в особі князя-хрестителя, “мужністю та хоробрістю уславленого в багатьох країнах”, “єдиногодержця” своєї землі, що “підпорядкував під себе навколишні сторони”. Маючи за приклад благовірну грецьку землю, де всі міста в молитві предстоять Богу, як у них діються, “сили, чуда і знамення”, князь, схилившись сам до християнства, привів до нього і свій народ. В ораторському піднесенні автор навіть ствердив: “і не було ні єдиного, хто б спротивився благочестивому його намірові” “і слово євангельське нашу землю осіяло”. Продовжуючи прирівнювати князя-хрестителя до апостолів, проповідник у зверненні до нього двічі застосував зворот “учителю наш”, подивляючи його навернення у зіставленні зі свідками Христа, які не увірували. Продовжувачем хрестителя Русі трактується князь Ярослав (у тексті виступає лише під християнським іменем Георгія; водночас із княжим титулом стосовно нього, як і батька, вживається також титул кагана), що завершує не закінчене батьком як Соломон після Давида. Першим серед перелічених діянь князя звернення до батька-хрестителя називає наступне: “дім Божий великий святої Його Премудрості створив на святість і освячення градові твоєму з усякою красою, прибрав і золотом, і сріблом і камінням дорогим і сосудами чесними – церква дивна і славна всім навколишнім країнам – іншої немає на всій земній півночі”. Собор стоїть донині й підтверджує, що ця характеристика – не витвір панегіриста, а констатація історичної реальності.

На тлі “див” ранньохристиянського Києва на чолі з Софійським собором доступна нині в поодиноких її зразках найдавніша книжна культура столиці людей “людей, просвітлених Духом Святим”, звичайно, не виглядає так вражаюче. За самою природою це явище, призна-

чене для зовсім іншого як використання, так і сприйняття. Проте водночас за переїнятим канонем східнохристиянської традиції книга відіграла істотну роль у її утвердженні, прищепленні на старокиївському ґрунті усього того комплексу духовних надбань східнохристиянського світу, які існували й функціонували значною мірою насамперед через книгу, зберігалися, передавалися й залишилися у віках найперше завдяки їй. Скромний перелік поодиноких автентичних свідчень цієї роботи, яка лежить в основі національної духовної традиції, відкривають лише пам'ятки другої половини XI ст. Усі вони різного часу й за різних обставин покинули терени України і вціліли переважно на території Росії. На їхньому тлі аркуші Реймського Євангелія Анни Ярославівни – одинокий виняток, що “загубився” у Європі, куди помандрував ще перед 1051 р. з київською княжною, якій судилося стати дружиною короля Франції.

Шлюбний зв'язок коронованої пари мав зовсім своєрідну передісторію, оскільки свого часу засновник французької династії Гуго Капет старався руки візантійської принцеси Анни для свого сина Роберта. Проте його “випередив” святий Володимир Великий, внаслідок чого Капетінги породичалися з візантійськими імператорами тільки в особі внука Гуго Капета, а сина Роберта – Генріха I (1031-1060) через внучку Анни – Анну Ярославівну. Генріх був набагато старшим, оскільки народився ще 1008 р., тоді як Анна – щойно на початку 1030-х років. Анна стала другою його дружиною – перша – Матильда, племінниця імператора Священної Римської імперії Генріха III, померла через рік після одруження у 1044 р. Як припускають, посольство за Анною до Києва мало місце ще в 1048-1049 роках. Шлюб відбувся у суботу, 19 травня 1051 р. в кафедральному соборі у Реймсі – тодішній столиці Франції. Подружжя прожило разом тільки дев'ять років: король помер 4 серпня 1060 р. Анна, очевидно, відігравала активну роль у житті королівства – її ім'я регулярно фігурувало в офіційних до-

кументах Генріха I. Їх старшого сина – Філіпа ще за життя батька, у 7-річному віці 1059 р. за усталеним звичаєм династії короновано й проголошено співправителем. У тридцятилітньої вдови невдовзі виник любовний роман з родичем її покійного чоловіка – Раулем де Перон, графом де Крепі і де Валуа. Граф оскаржив дружину Елеонору Брабантську в подружній зраді і влаштував викрадення королеви-вдови під час полювання, після чого за її наполяганням взяв із нею церковний шлюб. Покинута дружина звернулася зі скаргою до римської курії й шлюб визнали недійсним. Проте Анна жила з графом до його смерті 1074 р. Останній її підпис на документі датується наступним роком й на цьому сліди київської княжни у Франції губляться. Її син Філіп правив майже пів століття – до 1108 р. й немало спричинився до об'єднання земель майбутньої Франції.

З французькими сторінками біографії Анни пов'язані декілька історичних реліквій, не всі з яких дійшли до нашого часу. За свідченням французьких джерел, посольство, відряджене до Києва за майбутньою королевою, привезло до собору в Реймсі частку реліквій святого Климента папи та його учня Феба¹⁴, які зберігалися у київській Десятинній церкві. Цей мало знаний факт належить до рідкісних свідчень найдавніших українсько-французьких контактів. За обітницею, даною перед народженням первістка Філіпа 1052 р., Анна заснувала в Санлісі поблизу Парижу монастир святого Вінцентія. Монастир існує досі; у ньому збереглася тогочасна каплиця, біля входу до якої уже за новіших часів встановлено скульптуру королеви з написом “Анна з Києва, королева Франції” (Anne de Kiev Reine de France). На датованому 1063 р. акті королівського надання для монастиря святого Кристіана в Суассоні поряд із хрестом, який означав підпис малолітнього сина – короля Філіпа, Анна біля свого хреста власноручно вивела ще й підпис: “АНА ГЪИНА”, що не відповідає стосованим тоді нормам. Автограф зберігся на документі, сам текст якого королеви не згадує (на той час вона вже

△ Св. Климент, Папа римський. Мозаїка у вівтарі Софійського собору. Фрагмент.

△ Saint Clément, Pape de Rome. Mosaïque du sanctuaire de la cathédrale Sainte-Sophie. Fragment.

△ Pope Saint Clement of Rome. Mosaic in the sanctuary of the Cathedral of Saint Sophia. Fragment.

¹⁴ B. de Gaiffier, Odalric de Reims, ses manuscrits et les reliques de saint Clément à Cherson [в:] Études de Civilisation Médiévale (IX-XII siècle). Mélanges offerts à Edmond-René Laband, Poitiers 1974, p. 315-320.

була замужем за графом де Крепі). Тому незвичний підпис королеви схильні розглядати як її реакцію на таке упушення. Усі інші знані акти, які з'явилися за її участі, мають лише загальноприйнятий для тогочасних офіційних документів хрест у супроводі писарської нотатки, що стверджувала особистий підпис королеви. Таким чином, одинокий збережений французький автограф, який не вкладається у звичні норми тогочасної актової практики, Анна Ярославівна написала рідною мовою. Своїм ім'ям вона вивела за тією ж версією, яку вживає й запис при відкликанні до свята її покровительки – святої Анни в Місяцеслові Реймського Євангелія (на звороті другого аркушу) – так само з одиноким “н” (“зачатие стій ані”).

Серед пам'яток по французькій королеві з Києва одинока вціліла старокиївська реліквія – список Євангелія, знаний у новішій традиції під назвою Реймського, природно посідає особливе місце. Його визначили не так французь-

кі аспекти побутування цього унікального рукопису, як насамперед його зовсім виняткова позиція серед спадщини найдавнішого періоду історії стародавнього Києва – часів утвердження українського християнства.

Попри бурхливу долю, внаслідок якої від давнього київського кодексу збереглося лише шістнадцять аркушів, цей скромний залишок дійшов до нас із сивої давнини як найстарша українська книга та перша книжкова пам'ятка київського християнства. Забута в одній з регіональних французьких колекцій, вона лише тепер дочекалася видання, яке, можна сподіватися, зробить її загальнодоступною й сприятиме входженню до якнайширшого контексту української культурної спадщини.

З нинішнім виданням київські аркуші Реймського Євангелія повертаються на ту землю, де були створені і яку покинули ще в середині XI ст. Повертаються як одна з найцінніших історичних реліквій України.

Володимир Александрович

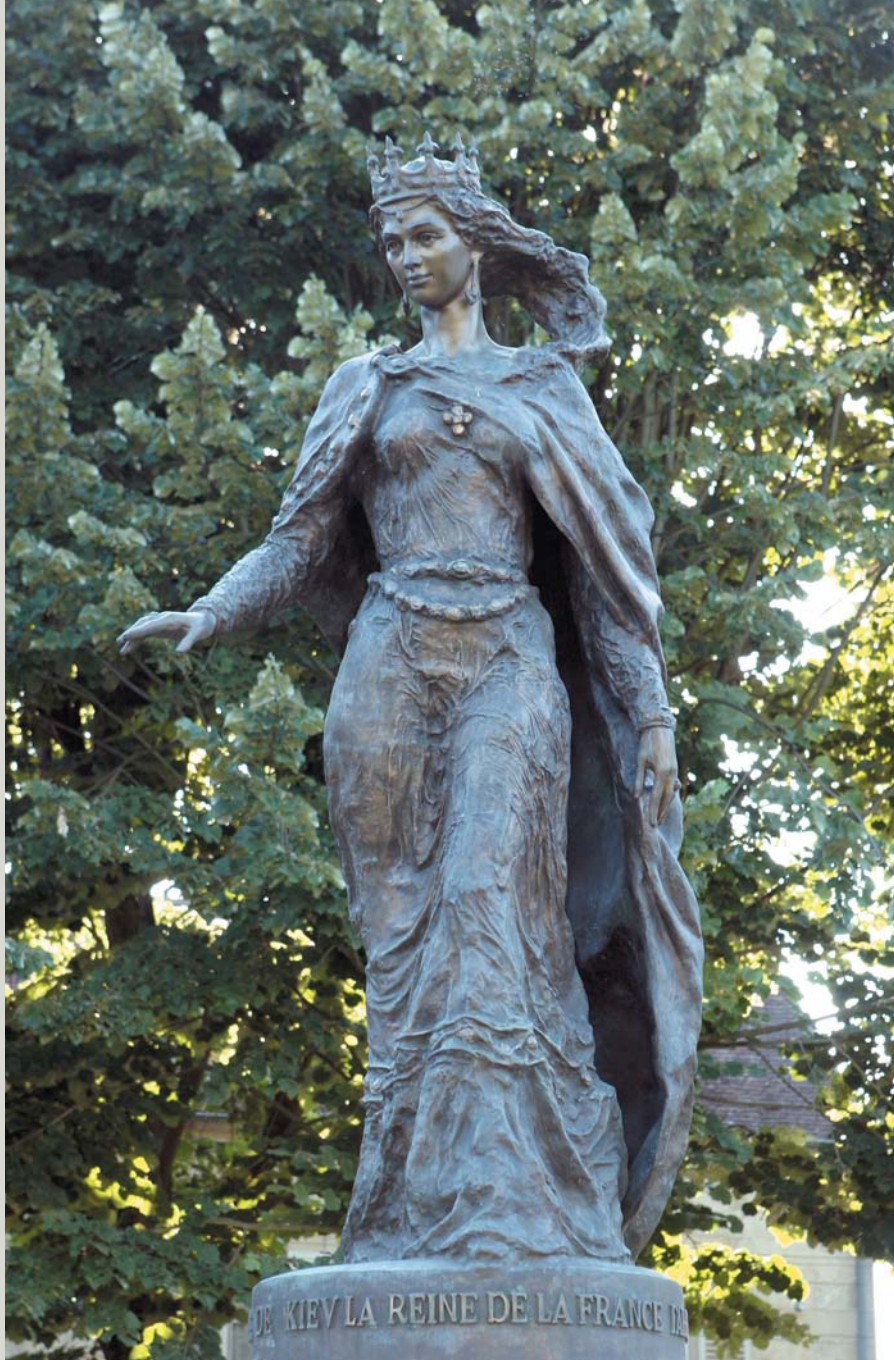

LES PAGES KIÉVIENNES DE L'ÉVANGÉLIAIRE SLAVON DE REIMS

La première moitié du XIème siècle fut l'une des périodes les plus importantes de l'histoire de l'Ukraine pour la formation de sa tradition nationale dans son aspect le plus large. Le facteur déterminant du processus historique de cette époque fut le fameux acte de Volodymyr le Grand, qui adopta le christianisme de rite byzantin en 988, puis l'instaura comme religion d'État. Ceci donna naissance à une forme originale de la civilisation chrétienne orientale et posa les fondements de toute l'évolution ultérieure de la vie nationale.

L'adoption du christianisme de rite byzantin – rite qui prédominait sur le continent européen à la fin du premier millénaire, – supposait naturellement l'implantation dans le contexte ukrainien de l'ensemble des traits de la culture religieuse byzantine mais également des manifestations profanes de cette tradition. À cette époque, le christianisme en Ukraine entretenait déjà depuis des siècles des contacts avec Byzance et la Crimée. Les débuts de ces relations de voisinage ainsi que les origines de la chrétienté en Ukraine sont bien antérieurs. Parmi les faits historiques marquants, il faut mentionner le baptême des princes Askold et Dyr lors de la campagne de Constantinople en 860. Cet événement n'a cependant pas dépassé le cadre d'une cérémonie privée, limitée à ces deux seigneurs et à leur entourage proche.

Initialement, le christianisme en Ukraine coexista un certain temps avec les croyances païennes. C'est ce dont témoignent clairement les chroniques qui décrivent la confirmation solennelle de la fidélité au traité avec Byzance en 945 : les païens de l'armée du prince prêtèrent serment dans un temple païen et les chrétiens, dans la basilique du prophète Élie¹. Le baptême de la princesse Olga à Constantinople, en 955², qui est le point de départ de la conversion au christianisme de

△ Пам'ятник королеві Анні Ярославівні в Санлісі.
Скульптори Валентин та Микола Зноби. 2005.

△ Statue d'Anne, fille du Grand-Prince Yaroslav-le-Sage
à Senlis. Sculpteurs : Valentyn et Mykola Znoba (2005).

△ Statue of Anna Yaroslavivna in Senlis. Sculptors:
Valentyn and Mykola Znoba (2005).

¹ Chroniques d'Ipatius, in Œuvres complètes des chroniques russes. Moscou, 1962, tome I, p. 40.

² Ibid. p. 49.

l'élite dirigeante, contribua à l'affermissement du christianisme à Kiev. Par ailleurs, déjà au cours de cette période, le christianisme de Kiev n'était pas uniquement tourné vers Byzance. Il existait également, dans le domaine religieux, des contacts avec l'Allemagne. En 961, notamment, fut missionné à Kiev l'évêque Adalbert pour qui, l'année suivante, une église ronde fut construite sur le modèle de la chapelle de Charlemagne à Aix-la-Chapelle³. Les vestiges de cette église, retrouvés en 1970 et identifiés un quart de siècle plus tard, sont considérés comme ceux de la plus ancienne église mise au jour en Ukraine jusqu'à présent (hormis, évidemment, la Crimée qui, à l'époque, appartenait à Byzance). Cependant, le moment décisif fut l'avènement du prince Volodymyr le Grand qui, aux dires du métropolite Hilarion, " ordonna que, sur toute sa terre, on soit baptisé ", après quoi, toujours selon le même métropolite, " ...toute notre terre rassemblée glorifia le Christ "⁴. Cette dernière affirmation est, bien sûr, une exagération apologétique, mais elle révélait inévitablement un long processus historique.

Le christianisme de Kiev naquit de l'union de sa tradition historique propre, de son expérience chrétienne antérieure et de la culture religieuse byzantine. Ce qui constitue la particularité ukrainienne, c'est son fondement historique, issu de la communauté slave dans un contexte local, qui a conduit à une synthèse finale originale, en réunissant deux tendances souvent opposées : l'élément byzantin et une culture religieuse indépendante. Kiev acquit l'ensemble des traits distinctifs de la tradition religieuse en intégrant l'expérience du christianisme oriental byzantin et en conservant en même temps sa propre identité historique. Déjà l'époque du prince Volodymyr le Grand, qui adopta le christianisme dans un contexte de guerre avec Byzance, en est un témoignage probant. Il en fut de même par la suite. Il convient de rappeler ici la querelle d'intérêts religieux qui opposa Kiev à Byzance en 1043 (et qui ne fut pas relatée en détail dans les sources historiques), à la suite de laquelle fut nommé, en 1051, le premier métropolite issu du clergé de la Rous' kiévienne, à peine soixante-

dix ans après l'adoption officielle du christianisme. Ces faits montrent clairement que malgré une forte influence byzantine, le christianisme de Kiev et ses traditions en général ne se modelaient pas sur Byzance.

Le patrimoine culturel de Kiev a conservé d'exceptionnels exemples de son identité propre. Mentionnons, en premier lieu, le *Dit sur la Loi et la Grâce* du métropolite Hilarion. Il est significatif que les œuvres d'art du Kiev ancien aient leur identité propre, alors que la formation de l'art de la Rous' kiévienne s'est faite sur le modèle byzantin et que ses premières manifestations naquirent de la main d'artistes étrangers. Cela apparaît en particulier dans un ensemble pictural unique en son genre au regard de toute cette époque : les fresques du " cycle nuptial " du prince Volodymyr le Grand et de son épouse Anne, issue de la lignée des empereurs byzantins, tous deux représentés dans les tours de façade de la cathédrale Sainte-Sophie⁵. Comme il a été établi récemment, ces fresques représentent la visite des ambassadeurs de Volodymyr le Grand à Constantinople et la cérémonie de son mariage à la cour impériale. Tout aussi remarquable est le splendide portrait de la famille de Yaroslav le Sage à l'intérieur de cette même cathédrale (seules les parties latérales de cette composition se sont conservées). Le portrait de la famille du souverain, miniature datant de 1073 qui ouvre l'*Izbornyk* (le Recueil) du prince Sviatoslav, le fils de Yaroslav le Sage, est également une illustration d'un sujet typiquement kiévien. Toutes ces œuvres témoignent que, même là où l'influence byzantine devrait apparaître le plus nettement, l'aspect autochtone était le facteur déterminant d'une culture propre.

Historiquement, le processus de la fondation de la tradition nationale au cours des premières décennies du christianisme à Kiev est, hélas, trop insuffisamment retracé dans les chroniques et les monuments authentiques. En particulier, la source principale qui évoque les événements de cette époque, la *Chronique des années anciennes*, ne mentionne, pour les années 989-1013, que le décès de quelques membres de la famille princière. La période suivante – le règne du grand prince Yaroslav

le Sage – n’est pas non plus très détaillée. Le chef-d’œuvre absolu de cette époque significative, non seulement pour l’Ukraine, mais pour tout le monde chrétien oriental, est la magnifique cathédrale Sainte-Sophie avec son ensemble pictural unique, qui compte deux cent soixante mètres carrés de mosaïques et environ trois mille mètres carrés de fresques. Cet ensemble de peintures du XIème siècle n’a pas d’équivalent dans le monde. Ces rares témoignages subsistants appartiennent à différents domaines de la vie culturelle, révélant la diversité de recherches et de réalisations de la jeune chrétienté.

L’une des principales ambitions de ces “hommes nouveaux, illuminés par l’Esprit Saint”, comme Nestor le Chroniqueur les appellera sous peu⁶, était de s’imprégner de littérature chrétienne. Ce n’est pas du tout un hasard si, parmi les trophées ramenés par Volodymyr le Grand de la bataille de Korsoun, la Chronique prête une attention spéciale aux livres. “Ces fleuves qui irriguent le monde” sont non seulement le leitmotiv de l’éloge du prince Yaroslav le Sage, mais en constituent aussi la majeure partie. Selon la Chronique, le prince “avait la passion des livres, il en lisait souvent, aussi bien le jour que la nuit. Et il réunit maints copistes, et ils traduisirent du grec en slavon les Saintes Écritures et recopièrent moult livres. Et il acquit des livres grâce auxquels les gens s’instruisent...”, “il aimait les livres, et en ayant fait recopier plusieurs, il les plaça dans la cathédrale Sainte-Sophie”⁷. Ces brefs extraits dévoilent un des traits majeurs de l’élaboration de la tradition spirituelle. Les spécialistes les interprètent à juste titre comme le récit de la fondation de la première bibliothèque ukrainienne, établie dans la cathédrale Sainte-Sophie.

La pratique religieuse nécessitait des livres, qui étaient un des moyens les plus importants de propagation de la religion chrétienne, bien que sur le territoire de l’État de Kiev, on ne trouvât pas que des livres religieux. La littérature profane était également répandue, y compris celle du monde antique : les sources historiques du XIIème siècle mentionnent déjà, par exemple, la présence à Kiev de connaisseurs d’Homère. À partir de la fin du Xème siècle, on élaborait à Kiev les corpus des textes

▽ Таблиця з написом на пам’ятнику королеві Анні Ярославівні в Санлісі.

▽ Plaque avec l’inscription sur le monument dédié à la reine Anne à Senlis.

▽ Inscription on the statue of Anna Yaroslavivna in Senlis.

³ Y. Dyba, La Rotonde de 961-962 près des vestiges sur le Mont du vieux Kiev, in Notes de la Société scientifique Taras Chevtchenko, 1998, tome 236 : Travaux de la Commission archéologique, p. 524-558.

⁴ A. M. Moldovan, Le Dit sur la Loi et la Grâce de Hilarion. Kiev, 1984, p. 93.

⁵ N. N. Nikitenko, Portrait de groupe princier dans la cathédrale Sainte-Sophie de Kiev au temps de son édification, in Monuments culturels : nouvelles découvertes. Annuaire 1986. Leningrad, 1987, p. 237-244.

⁶ Chroniques d’Ipatius, p. 118.

⁷ Ibid., p. 139-140.

littéraires les plus importants, principalement du cycle liturgique, qui constituèrent le fondement de la future culture littéraire ukrainienne. La Chronique insiste sur une contribution particulière du prince Yaroslav le Sage dans ce travail. Aux dires du chroniqueur, “...ce grand prince Yaroslav, fils de Volodymyr, ensemença par les paroles des livres les cœurs des croyants”⁸. Aux yeux des contemporains, la portée d’une telle activité était évidente : “Car celui qui lit des livres parle avec Dieu et avec les saints. Lire les prophètes, les enseignements de l’Évangile et des apôtres ainsi que la vie des saints pères sera très profitable à l’âme”⁹.

Abstraction faite du ton dithyrambique de l’éloge du prince, inclus dans la Chronique vers 1037 comme une sorte de bilan de son activité, le texte de ce document original retrace de manière remarquable les efforts systématiques menés par Yaroslav dans le but d’intégrer la Rous’ à l’ensemble de la richissime tradition littéraire du christianisme oriental et d’absorber cette tradition dans le contexte local. Le métropolite Hilarion fit le

point sur ce processus en avançant son apologie ultérieure dans la Chronique. Il avait sûrement de bonnes raisons pour définir ainsi l’adresse de son sermon, ou, comme il l’appelle, de son *Dit* : “Ce n’est pas écrit pour les ignorants, mais pour ceux qui se délectent des livres”¹⁰. Il est difficile de deviner aujourd’hui tout ce que recouvrait cette adresse. Pourtant c’est le *Dit* du métropolite de Kiev qui montre lui-même qu’elle est bien plus qu’une simple figure de rhétorique solennelle.

L’œuvre des clercs kiéviens de l’époque ne s’est conservée que dans des copies datant d’une période plus tardive, aussi est-il impossible d’étudier concrètement l’évolution de leur travail. Les premiers pas avaient été faits déjà du temps de Volodymyr le Grand. Comme les premiers témoignages conservés nous le démontrent, outre les sources littéraires proprement byzantines, les ouvrages des auteurs bulgares, dont le pays avait été christianisé plus tôt, ont joué un rôle important dans ce processus. Les copistes de Yaroslav le Sage travaillèrent sur un terrain déjà préparé en utilisant

l'expérience de leurs prédécesseurs. Cependant, ce n'est qu'à partir du règne du prince bibliophile que la Chronique parle explicitement d'un vaste développement indépendant de la littérature. Le témoignage le plus important en est la parution, précisément à cette époque, de l'édition complète des Saintes Écritures, mentionnée par la Chronique. Cet acquis déterminant pour la tradition religieuse et corrélatif au règne de Yaroslav le Sage est dû au mérite d'un groupe de lettrés que le prince avait réuni autour de lui et qu'il protégeait avec dévouement et constance. Les expressions laconiques de l'éloge adressé à Yaroslav le Sage soulignent bien l'intérêt personnel que portait le prince à la culture littéraire. Elles caractérisent en même temps, dans ses grandes lignes, le milieu des érudits, dont les efforts donnaient une toute nouvelle orientation à la jeune société chrétienne.

À en juger par les propos du métropolite Hilarion, et par le texte bien plus détaillé de l'éloge fait par la Chronique, les contemporains considéraient que la culture littéraire était un facteur important de la position prépondérante que la Rous'kiévienne du temps de Yaroslav le Sage occupait en Europe. Les liens familiaux de l'illustre prince attestent de la place qu'occupait en Europe l'État des souverains kiéviens récemment christianisé. Par sa mère, Yaroslav était cousin de l'empereur de Byzance, Constantin IX Monomaque. Sa deuxième épouse Ingigerde (Irène) était la fille du roi de Suède, Olaf III. En mariant ses filles, le prince établissait des liens de parenté avec plusieurs dynasties d'Europe. Sa fille aînée Anastasia épousa le roi André Ier de Hongrie ; Élisabeth épousa le roi de Norvège, Harald III dit le Sévère, et, après sa mort tragique, le roi du Danemark, Sven II Estridsen ; Anne épousa le roi de France, Henri Ier. Le prince maria également sa sœur Dobroniega au roi de Pologne, Casimir Ier le Rénovateur. Son fils Vsevolod épousa Marie, fille de Constantin IX Monomaque, et donc sa cousine. Gertrude, fille du roi de Pologne Mieszko II, était l'épouse de son fils Iziaslav, et Sviatoslav se maria avec Kilikia, fille du comte allemand Etheler. Un autre de ses fils, Viatcheslav, épousa probablement Oda, fille du comte de Basse-

◁ Реймське Евангеліє. Остання сторінка Місяцеслову та перша сторінка глаголичного тексту.

◁ *Evangeliaire slavon de Reims. Dernière page du calendrier liturgique et première page du texte glagolitique.*

◁ *Reims Gospel, last page of the Menologion and the first page of the Glagolitic text.*

⁸ Chroniques d'Ipatius, p. 140.

⁹ Ibid., passim.

¹⁰ A. M. Moldovan, *Le Dit sur la Loi et la Grâce*, p. 79.

Saxe, Léopold de Stade, et Igor épousa Cunégonde, fille du duc de Saxe, Otton. Ces liens dynastiques attestent que l'État de Yaroslav le Sage était tout à fait intégré à la vaste communauté européenne. Ils confirment les célèbres paroles du métropolite Hilarion adressées à Volodymyr le Grand : “ Il ne régnait plus dans un pays pauvre et méconnu, mais sur la Rous’, réputée aux quatre coins du monde ”¹¹. Le prince Yaroslav méritait aussi cette louange puisqu’il renforça les acquis précédents. Le destin voulut que le seul témoignage manifeste de ces contacts européens, mais aussi du travail des milieux érudits kiéviens, ait été la copie du manuscrit de l'Évangélaire qu’emmena en France la princesse Anne, fille de Yaroslav le Sage. Il n’en reste aujourd’hui qu’un court fragment, conservé à la Bibliothèque Municipale de Reims, ville où les rois se faisaient sacrer.

L'Évangélaire slavons de Reims représente un cas original dans le patrimoine culturel ukrainien. La formation de la nouvelle tradition chrétienne apparaît de manière assez succincte dans les sources et les témoignages écrits, néanmoins il s’en dégage quelques aspects particuliers. La culture littéraire ne pouvait faire exception à cette règle générale. À part quelques rares allusions, plutôt que des renseignements concrets, il n’existe pas dans les chroniques de l’époque de témoignages originaux synchrones. On retrouve surtout des traces dans la composition et dans l’ornementation des manuscrits kiéviens plus anciens. Le premier manuscrit généralement connu est l'Évangélaire d'Ostromyr, paru seulement en 1056-1057. Par la suite, deux *Recueils*, datés de 1073 et de 1076, furent composés pour le prince Sviatoslav II et sa cour. L’absence de témoignages authentiques provenant de cette époque ne dément pas tel ou tel fait historique, mais on est globalement obligé de les reconstituer d’après des récits postérieurs, d’ailleurs assez imprécis, ou d’après des informations éparses basées sur des suppositions. L’ensemble des témoignages concrets sur les débuts de la littérature kiévienne est amorcé par l'Évangélaire recopié à Kiev pour Ostromyr, gouverneur de Novgorod. Pourtant, la partie cyrillique de l'Évangélaire slavons de la ca-

thédrale de Reims, conservé aujourd’hui dans la Bibliothèque municipale de Reims, provient, elle aussi, de Kiev et est antérieure à l'Évangélaire d'Ostromyr. Ce codex a été identifié en 1717 par le tsar Pierre Ier qui, lors de son séjour en France, l’examina et le reconnut comme “russe”. Cet ouvrage a été d’ailleurs mentionné plus d’une fois dans la littérature du XVIIIème siècle. En 1835, il fut de nouveau sorti de l’ombre par Alexandre Tourgueniev au cours du voyage qu’il entreprit à travers l’Europe pour rechercher des matériaux liés à l’histoire de la Russie.

Le manuscrit des feuillets sauvegardés de l'Évangélaire slavons de Reims reste peu étudié ; ce document, qui présente une valeur exceptionnelle pour l’histoire du Kiev médiéval, n’a toujours pas suscité l’intérêt scientifique qu’il devrait. Sa place dans la conscience culturelle ukrainienne est bien plus modeste encore. Cet évangélaire n’occupe pas la place qu’il mérite parmi les œuvres du patrimoine culturel ukrainien, et il demeure en fait une œuvre peu connue. Sans qu’on puisse les considérer comme totalement oubliés, ces feuillets n’habitent pas la mémoire ukrainienne autant qu’ils le devraient, eux qui sont le document le plus ancien et constituent un témoignage exceptionnel non seulement sur les débuts du christianisme à Kiev, mais pour toute l’histoire de l’Ukraine en général. Cette acception large mérite une attention particulière, car le fragment de l'Évangélaire slavons de Reims n’est pas seulement le plus ancien manuscrit original de Kiev, mais il doit être aussi reconnu comme le plus ancien livre liturgique de l’Église de Kiev.

De la partie cyrillique de cet Évangélaire, seuls seize feuillets (32 pages) ont été conservés. Ils ont été annexés comme cahiers finaux (19 et 20) du manuscrit glagolitique illustré de l’Évangile et des Actes des Apôtres, de trente et un feuillets (32 pages) ; on rapporte cette partie plus tardive du codex au XIVème siècle. Un tel assemblage prouve qu’au moment de sa composition, ces deux parties étaient considérées comme deux composantes absolues d’un seul et même codex et qu’elles furent reliées selon ce principe. En 1843, à Paris, le ministère des Finances russe fit lithographier le

fragment cyrillique du manuscrit. À vrai dire, de nombreuses erreurs furent commises par le lithographe français Jules Lundi qui ne comprenait ni le texte, ni même le dessin de certaines lettres qu'il devait restituer. Ces altérations provoquèrent, naturellement, des interprétations erronées chez les chercheurs du milieu et de la fin du XIXème siècle. Il n'est pas rare d'en voir les conséquences jusque dans des publications récentes.

Parut ensuite, en 1899, une édition fac-similé en héliogravure. Pourtant, même après cela, ce document précieux resta en marge des recherches, ne suscitant pas l'intérêt qui lui était dû. Au XXème siècle, la littérature spécialisée s'est même moins souvent tournée vers ce manuscrit unique qu'au siècle précédent. Il se serait perdu en France, dans une collection régionale. Pour les scientifiques ukrainiens, l'Évangélaire n'existe qu'à travers de brèves allusions dans des magazines et des revues populaires. Les recherches systématiques sur l'ensemble des problèmes rencontrés lorsque l'on aborde cette pièce exceptionnelle du patrimoine national ne sont pratiquement pas menées en Ukraine.

La présentation de l'Évangélaire lors d'une exposition à Moscou en 1975 ne changea pas non plus le destin nébuleux du manuscrit de Kiev. Aussi étrange que cela puisse paraître, le grand intérêt que la Russie portait au patrimoine de la Rous' kiévienne en vue de se l'appropriier peu à peu, ne donna pas non plus d'impulsion décisive pour étudier le manuscrit. Le seul fruit de cette exposition est un opuscule édité à faible tirage, en fait une modeste publication antérieure de Lydia Zhukovskaia, célèbre linguiste russe¹². L'auteure fit le point sur les différentes interprétations scientifiques du document de Reims ; elle le classa avec certitude comme provenant du patrimoine littéraire kiévien de la première moitié du XIème siècle ; elle signala les principales erreurs des interprétations précédentes, définit brièvement les particularités linguistiques du manuscrit, présenta dans le détail sa composition, mentionna les erreurs du copiste et restitua, en annexe, le texte original du manuscrit. La chercheuse moscovite fut la première philolo-

△ Архидиякон Лаврентій і Св. Василій Великий.
Мозаїка у віттарі Софійського собору.

◁ Archidiacon Laurent et Saint Basile le Grand. Mosaïque
dans le sanctuaire de la cathédrale Sainte-Sophie.

◁ Archdeacon Lawrence and Saint Basil the Great.
Mosaic above the altar in the Cathedral of Saint Sophia.

¹¹ A. M. Moldovan, *Le Dit sur la Loi et la Grâce*, p. 92.

¹² L. Zhukovskaia, *L'Évangélaire de Reims, l'histoire de son étude et le texte*, Moscou, 1978.

gue qualifiée à pouvoir étudier le manuscrit original, cependant la publication scientifique qui en a résulté s'est avérée trop modeste. Le point le plus important de cette publication est la conclusion de l'auteure qui reprend le registre des évangélistes antérieurs à l'Évangéliste d'Ostromyr, proposant une version plus ancienne de la traduction des Évangiles canoniques. Par la suite, la philologue publia encore une note sur une étude textologique, mais tout aussi succincte, du fragment du codex de Kiev conservé à Reims. Dans son opuscule, elle annonçait son intention d'analyser l'écriture, la langue et le texte, mais elle ne mit jamais ce projet à exécution.

La partie la plus ancienne du manuscrit ne fournit aucun renseignement sur son origine : il n'y a aucune note, car il ne nous est parvenu qu'un fragment isolé qui ne pouvait pas, vu sa situation dans le codex, contenir de telles informations. Aussi, en considérant l'ancienneté du texte, seules ses propres particularités linguistiques peuvent nous communiquer ces informations. De nos jours, l'histoire de ces feuillets ne peut être reconstituée que d'une manière hypothétique sur la base de ce que nous savons sur les relations entretenues entre Kiev et la France au milieu du XIème siècle.

Les feuillets de l'Évangéliste slave de Reims appartiennent à la partie finale du codex et sont une copie du calendrier liturgique de l'Évangile *aparakos*¹³, qui se trouvait après les quatre Évangiles canoniques. Les extraits des textes évangéliques sont donnés selon l'ordre dans lequel ils étaient lus pendant les liturgies tout au long de l'année. Ces feuillets ne représentent toutefois que le tiers du calendrier. Plus précisément, il s'agit de la période s'étendant des derniers jours d'octobre jusqu'au début du mois de mars. Le fragment conservé commence par le verset final (le début était au verso de la page précédente, qui a été perdue) de l'Évangile selon Saint Matthieu du vingt-troisième dimanche des temps ordinaires et relatant l'épisode de la tempête apaisée (Mt 8, 26-27) : “ велика. ч(е)л(о)в(і)ци же чудишася гл(аголя)ще какось ест яко и вітри и море послуша его ”¹⁴. La première inscription conservée contenant une date

se présente ainsi : “М(І)[С](Я)ЦА тго: зк: стр(а)-[с](т) с(вя)т(о)му нестероу. и капелине. еу(анг)[л](иє) ищи септ(ем)бря въ: в”¹⁵. Elle concerne la commémoration des martyrs Nestor et Capitoline – selon le calendrier julien, elle tombe le 27 octobre, et le 9 novembre selon le calendrier grégorien – et renvoie à un texte de l’Évangile recopié plus tôt, à la date du 2 septembre. La dernière date apparaissant dans la partie conservée du calendrier est l’Invention du Chef de Saint Jean-Baptiste, le 24 février. Le texte qui se trouve au verso de la dernière feuille conservée, en bas de la page, n’indique aucune date. Il s’agit de la lecture de la parabole des ouvriers envoyés à la vigne dans l’Évangile selon Saint Matthieu (Mt 20, 1-8) ; elle s’interrompt au milieu d’un mot du verset 8 : “ гл(агол)а г(оспо)д(и)нъ винограда къ строи ”¹⁶. Le texte conservé est le plus ancien calendrier de l’Évangile *aprakos* de la tradition kiévienne, identique à celui de l’Évangélaire d’Ostromyr. Il contient les lectures des évangiles selon Saint Matthieu (1, 1-25 ; 2, 1-23 ; 3, 1-6, 13-17 ; 4, 1-17, 26 ; 5, 1-12 ; 10, 1, 5-8 ; 11, 2-15, 27-30 ; 12, 15-21 ; 20, 1-8), Saint Luc (2, 1-52 ; 3, 1-18 ; 6, 17-23), Saint Marc (1, 1-41 ; 5, 24-34 ; 9, 33-41) et Saint Jean (1, 29-34).

Cette variante du texte a été conservée dans les plus anciens manuscrits kiéviens, à commencer par l’Évangélaire d’Ostromyr de 1056-1057. En même temps, comme le souligne L. Zhukovskaia, elle livre la version la plus ancienne, parmi les rares documents connus à ce jour, dont les particularités révèlent l’absence d’une norme linguistique fixe et une irrégularité évidente de l’orthographe¹⁷. Ces traits peuvent indiquer une apparition très précoce de l’original et de la copie. L’absence de traces de dialectes locaux témoigne de la très probable origine kiévienne du manuscrit et du copiste. Tout cela signifie non seulement que les fragments d’écrits cyrilliques se trouvant à Reims ont des origines très anciennes, mais aussi qu’ils sont les seuls documents issus de la période où commençaient à se former à Kiev les canons de la littérature chrétienne orientale ainsi que l’uniformisation normative de la langue du milieu littéraire concerné. Par conséquent, les feuillets du manuscrit de Reims

◀ Архидиякон Стефан.

Мозаїка у вівтарі Софійського собору.

◀ Archidiacre Étienne. Mosaïque dans le sanctuaire de la cathédrale Sainte-Sophie.

◀ Archdeacon Stephen. Mosaic in the sanctuary of the Cathedral of Saint Sophia.

sont à la fois une source unique pour l’étude de l’histoire de la langue ukrainienne et un témoignage sur cette étape de son existence, dont le seul exemple paraît être un alphabet énigmatique non traditionnel, découvert au milieu des inscriptions recouvrant les murs de la cathédrale Sainte-Sophie. Étant donné que le codex devrait normalement provenir de l’atelier des copistes du prince, il convient de considérer le texte de cet Évangélaire comme le produit de son activité. Il est vraisemblable que les feuillets sont le résultat du travail de ces lettrés qui servaient le prince Yaroslav le Sage et son entourage.

Les conclusions tirées de cette analyse linguistique permettent d’affirmer que les deux cahiers

¹³ Lectionnaire ou épistolier.

¹⁴ En slavon : “ Et un grand silence se fit. Les gens s’étonnaient, en se demandant, qui Il était, si même les vents et la mer Lui obéissent ”.

¹⁵ “ Le 27 du même mois : passion des saints Nestor et Capitoline, cherche l’Évangile de septembre, deuxième jour ”.

¹⁶ “ Le maître de la vigne dit à son inten[dant]... ”.

¹⁷ L. Zhukovskaia, L’Évangélaire..., p. 17.

conservés sont un modeste vestige de la partie finale du codex évangélique, copié à Kiev au cours de la première moitié du XIème siècle. Au regard de sa généalogie française, le manuscrit est considéré comme un reste de l'Évangélaire, copié au plus tard vers la fin des années 1040. On estime également que c'est Anne, fille du grand-prince Yaroslav le Sage et future épouse du roi de France Henri Ier, qui emporta le manuscrit en France. Quelle a été l'histoire du plus ancien codex du prince kiévien jusqu'au milieu du XIVème siècle, on l'ignore. Il a pourtant vraisemblablement dû, au cours de cette période, subir un vrai cataclysme, à la suite duquel, de l'ensemble des quatre évangiles canoniques et du calendrier liturgique, seuls sont restés les seize

feuillets connus aujourd'hui, c'est-à-dire deux cahiers issus de la partie calendaire.

Les renseignements concrets ultérieurs sur la destinée du manuscrit ont été conservés dans la partie finale glagolitique et ont trait à l'histoire du manuscrit dans sa composition actuelle. D'après l'inscription qu'il contient, le roi de Bohême et empereur du Saint Empire romain germanique, Charles IV (1316-1378 – roi à partir de 1334 et empereur à partir de 1346) a offert l'ouvrage déjà complété de sa partie glagolitique au monastère bénédictin d'Emmaüs fondé à Prague en 1347 (les liturgies y étaient célébrées en slavon). C'est parce que Charles IV avait été élevé à la cour de France pendant sa jeunesse, que l'on estime que c'est justement lui qui emporta ces documents anciens en cyrillique. Les annexes en glagolitique furent ajoutées à Prague avant la remise du codex au monastère, à peu près au moment de sa fondation, c'est-à-dire, très vraisemblablement au milieu du XIVème siècle.

Au cours des guerres hussites de la première moitié du siècle suivant, le manuscrit disparut du monastère. Dans des circonstances mystérieuses, il réapparut chez le cardinal de Lorraine qui le remit à la cathédrale de Reims, où il servit pour le sacre des rois de France. Le codex disparut de la cathédrale pendant la Révolution et fut dépouillé, à cette époque, de sa monture précieuse qui s'envola sans laisser de traces. Pendant un certain temps, ce manuscrit unique en son genre fut même considéré comme perdu à tout jamais, jusqu'à ce qu'en 1835 Alexandre Tourgueniev l'identifie dans la bibliothèque municipale de Reims, où il est conservé jusqu'à aujourd'hui.

Une étude comparative prouve que les cahiers cyrilliques de l'Évangélaire de Reims sont le vestige le plus ancien de la littérature kiévienne et un des plus anciens spécimens authentiques de la langue ukrainienne (de ce point de vue, il n'est devancé que par les plus anciennes et rares inscriptions découvertes sur les murs de la cathédrale Sainte-Sophie). Cependant l'importance du document de Reims ne se limite pas à cela. C'est aussi le plus

vieux manuscrit de l'atelier des copistes du prince de la première moitié du XIème siècle, et, d'ailleurs, le seul exemple authentique de son activité identifié jusqu'à présent. Grâce à tous ces indices, le modeste fragment du manuscrit de Kiev se situe sur le même plan que les chefs-d'œuvre les plus éminents et universellement reconnus qui datent de cette phase d'affermissement du christianisme à Kiev, tels que la cathédrale Sainte-Sophie et le premier exemple de la littérature locale, *Le Dit de la Loi et de la Grâce* du métropolite Hilarion. Même si cette comparaison peut paraître surprenante, vu la disproportion manifeste des objets considérés, les pages du calendrier liturgique de l'Évangélaire slavon de Reims appartiennent à la série des témoignages les plus marquants du christianisme datant du règne de Yaroslav le Sage.

L'aspect artistique est évidemment l'un des aspects les plus importants du manuscrit. De ce point de vue, considéré comme le plus vieux du patrimoine ukrainien, l'Évangélaire slavon de Reims est également un document exceptionnel. Parmi les codex évangéliques les plus anciens connus de nos jours, il se distingue par ses dimensions relativement modestes : seulement 23 x 17,5 cm. L'Évangélaire d'Ostromyr mesure quant à lui 35 x 30 cm, et le plus proche de lui, l'Évangélaire de Mstyslav, qui date du début du XIIème siècle, fait 35,3 x 28,6 cm. Son contemporain, l'Évangélaire de Youri mesure 31 x 25 cm. Encore plus petit, le fragment de l'Évangélaire de Tourov : 21,2 x 16,2 cm. Il est vrai que l'Évangélaire suivant, celui d'Arkhangelsk, daté de 1092, ne fait que 20,5 x 16,6 cm. Daté de 1144, l'Évangélaire de Halytch – 23 x 16 cm, – et le premier Évangélaire illustré de l'Ukraine de l'Ouest, celui de Dobrylo, daté de 1164, – 24,5 x 19,7 cm, – sont les plus proches de l'Évangélaire de Reims par leurs dimensions.

Les petites dimensions du livre et l'origine des deux cahiers conservés de la partie finale du codex expliquent l'absence d'une riche ornementation, sans qu'on puisse cependant la qualifier de sobre. Le texte est écrit sur deux colonnes avec un alignement à gauche que seules les lettrines et les premières lettres des en-têtes dépassent, de

même que les vignettes. La disposition du texte sur deux colonnes se retrouve dans les Évangéliaires d'Ostromyr, de Mstyslav, de Youri et de Dobrylo. Pourtant parmi les Évangéliaires les plus anciens, ce genre d'agencement n'est pas unique : les Évangéliaires d'Arkhangelsk, de Tourov et de Halytch n'ont qu'une colonne. Chacune des colonnes comprend vingt lignes. Le texte des fragments évangéliques est calligraphié en caractères droits et assez larges, de moyenne dimension, se distinguant par un net contraste entre les traits épais et les traits fins au graphisme achevé. Les éléments des lettres qui dépassent la ligne ainsi que les quelques lettres portées au-dessus de la ligne sont généralement peu accentués et n'altèrent pas la logique de

construction des lignes. L'ensemble est remarquable par sa structure bien pensée et par sa composition proportionnée. Les notes pratiques et celles qui concernent le calendrier sont tracées en caractères plus petits, et les lignes qu'elles forment sont coloriées en jaune. Cela permet de différencier les extraits des Évangiles des indications pour les offices, et de distinguer les différentes parties, plus précisément là où il n'y a pas le texte des Évangiles, mais seulement des notes calendaires et des références aux textes copiés plus tôt. Cet agencement soigné de la page témoigne du professionnalisme du scribe. Elle révèle aussi l'univers traditionnel de l'atelier de copistes kiévien, l'élaboration des procédés de mise en page.

Malgré la qualification professionnelle incontestablement élevée du copiste, celui-ci a commis de nombreuses erreurs de toutes sortes, surtout dans le texte se rapportant au 2 février. Après les avoir analysées, L. Zhukovskaia est arrivée à la conclusion que ce fragment du texte avait été copié dans des conditions "inhabituelles", selon son expression. En même temps, la chercheuse cite des exemples d'autres endroits où les mêmes mots furent transcrits correctement. Les erreurs des copistes n'étaient pas rares, et il était assez fréquent que figure à la fin des manuscrits l'imploration spécifique de ne pas maudire les copistes pour les fautes commises. Dans le texte, il y a aussi des erreurs relevées et corrigées, surtout des lettres isolées, inscrites par-dessus celles qui avaient été effacées.

L'ornementation du document est constituée avant tout de cinq en-têtes en couleur et de vingt-trois lettrines. Les en-têtes ouvrent les lectures de chaque mois. Trois motifs sont tressés, un autre est géométrique et le dernier représente des éléments végétaux stylisés. Ils sont tous horizontaux et se terminent par des ramifications symétriques des deux côtés. Les en-têtes des mois de novembre, décembre et janvier proposent des variantes différentes d'un même schéma et se différencient d'abord par l'épaisseur de la partie tressée horizontale, par son dessin et par la proportion entre les couleurs rouge et bleue. La vignette de février est formée de neuf petits carrés avec un entrelacs rouge sur fond bleu (deux d'entre eux sont complétés par des vides sans couleur), et de ses bords partent des boutons floraux stylisés. Au verso du dernier feuillet, l'en-tête du mois de mars, de couleur rouge et jaune, est le plus riche en motifs ornementaux. Il répète le schéma des vignettes précédentes, mais son centre est ouvragé en forme de nœud passant par un anneau, avec des éléments décoratifs supplémentaires. Seul le premier en-tête est exécuté avec trois couleurs : le jaune, le bleu et le rouge. Les deux suivants utilisent le bleu et le rouge. Ils se distinguent tous par leur dessin achevé. On peut dire la même chose des lettrines, dont dix-neuf, de taille supérieure, occupent l'espace de cinq ou même sept lignes, et quatre, plus petites, trois à quatre hauteurs

de ligne. Elles sont dessinées à l'encre et ensuite coloriées. Les lettrines présentent les mêmes motifs et les mêmes couleurs que les vignettes. Elles se trouvent à l'intérieur du texte et deux d'entre elles seulement rognent sur la marge du pied de page. Au verso des feuillets treize et quatorze, les lettrines ne sont pas coloriées. La lettrine " B " située dans le feuillet huit n'a pas été terminée non plus : seule sa base verticale a été coloriée en rouge. Il y a aussi les grandes lettrines ornant les titres de chapitre, plus coloriées, et quelques mots ornés au début de certaines parties du texte. Ces mots ont des lettres plus grandes, dessinées avec un double contour et pour certaines, coloriées en rouge ; au verso du premier et du deuxième feuillet, en plus du rouge, il y a du bleu ; au verso des feuillets onze, douze et quinze, il n'y a que du bleu. Au verso des feuillets treize et quatorze, ces lettres, ainsi que les lettrines, n'ont pas été coloriées, comme c'était prévu. Le premier mot du titre au verso du quatrième feuillet, certains mots des titres indiquant les dates au verso des feuillets sept, huit, douze, treize et quatorze, n'ont pas été coloriés non plus.

D'une manière générale, on découvre nombre d'éléments inachevés. Par conséquent, si nous prenons en considération ces particularités de l'ornementation, il y a de bonnes raisons pour affirmer que le manuscrit peut ne pas avoir été terminé. Cette supposition concorde avec l'idée de L. Zhukovskaia selon laquelle certaines parties auraient été copiées dans des conditions particulières, vu les erreurs d'écriture. Aucun système logique dans la disposition de ces éléments inachevés ne peut être élaboré. On ignore donc ce que peut receler cette ornementation quelque peu particulière. En suivant le même principe systématique d'ornementation, on peut poser les fondements d'une méthode analogue de composition pour la partie perdue du calendrier liturgique. Cette caractéristique permet de deviner que le codex lui-même, surtout dans sa partie principale contenant les textes évangéliques, devait être plus richement ornementé.

Les pages conservées du plus ancien manuscrit de Kiev, bien qu'assez modestes au premier abord, laissent entrevoir une des périodes les plus intéres-

△ Іоанн Златоуст і Григорій Ніський.
Мозаїка у вітатрі Софійського собору.

△ Saint Jean Chrysostome et Saint Grégoire de Nysse.
Mosaïque dans le sanctuaire de la cathédrale
Sainte-Sophie.

△ Saints John Chrysostom and Gregory of Nyssa. Mosaic
in the sanctuary of the Cathedral of Saint Sophia.

- △ Князь Володимир (?) Ярославович, старший брат королеви Анни Ярославівни. Фреска Софійського собору. Фрагмент.
- ◁ Le Prince Volodymyr (?), fils du grand-prince Yaroslav le Sage, frère aîné de la reine Anne. Fresque à la cathédrale Sainte-Sophie. Fragment.
- ◁ Prince Volodymyr (?) Yaroslavovych, Anna Yaroslavivna's older brother. Fresco in the Cathedral of Saint Sophia. Fragment.

santes de l'histoire de la tradition nationale, marquée par une élaboration active des fondements d'une nouvelle culture chrétienne. Les premiers ouvrages conçus à l'époque du prince Volodymyr le Grand ne furent rapportés que modestement et, par conséquent, sont restés méconnus. C'est l'époque du règne de son fils et successeur, Yaroslav le Sage, qui jouera un rôle très important dans ce processus. À la mort de son père, ayant hérité du pouvoir dans les conditions des guerres intestines entre frères de sang – au cours desquelles périrent ses deux frères Boris et Hlib qui furent très tôt canonisés, – il déploya beaucoup d'efforts pour affirmer son autorité. Ce n'est qu'après la mort de son dernier frère Mstyslav, en 1036, que Yaroslav devint le seul héritier du trône. Évidemment, ceux qui constituaient alors le visage de la civilisation kiévienne étaient conscients de l'importance que représentait le pouvoir absolu. Ce n'est pas par hasard si le métropolite Hilarion, en s'adressant à Volodymyr le Grand dans la partie finale de son *Dit*, soulignait qu'il "était le souverain absolu de son pays". Il est évident que ce n'est qu'une fois devenu, comme son père, "souverain absolu", que Yaroslav put se faire reconnaître comme un monarque sage, dont la personnalité fut immortalisée dans les pages du *Dit*. Et tel il reste inscrit dans l'histoire. C'est d'ailleurs à ce moment-là que s'épanouit son activité, ce qui permit par la suite à Hilarion, futur métropolite de Kiev, de le désigner comme le digne continuateur de la cause de son père, prince et baptiseur.

Le talent d'orateur du fondateur de l'éloquence nationale est, dans une certaine mesure, utilisé pour affirmer cette hérédité. Selon la tradition du christianisme byzantin, le *Dit* renvoie avant tout à l'histoire biblique, en opposant la Loi de Moïse de l'Ancien Testament à la Grâce reçue à travers l'Incarnation et la propagation du christianisme. La Grâce, qui remplaça la Loi et s'établit en terre kiévienne, changea le visage de la Rous'. L'auteur évoque ainsi l'entrée tardive de son peuple dans la communauté chrétienne. Comme il le souligne dans son texte, cela ne se passa pas à l'époque des Apôtres (la mission kiévienne de saint André le

Premier appelé ne fut argumentée que plus tard par les lettrés locaux). La Rous' reçut son " maître et précepteur " en la personne du prince baptiseur, " égal aux apôtres ", glorifié pour " son courage et son audace dans maints pays ", " souverain absolu " de son pays, qui avait " soumis les contrées environnantes ". Prenant pour exemple la pieuse terre grecque, où toutes les villes adorent Dieu, et où se révèlent " la force, les miracles et les signes ", le prince se laissa convaincre par le christianisme et y amena son peuple. Avec une certaine emphase rhétorique, l'auteur affirme même : " ...et il n'y eut personne qui s'opposât à sa pieuse intention ", " et la Parole de l'Évangile illumina notre pays ". Tout en continuant à comparer le prince baptiseur aux Apôtres, l'orateur emploie deux fois l'expression " notre maître ", en comparant sa conversion à celle des témoins du Christ qui ne crurent pas. Le grand-prince Yaroslav est considéré comme le successeur du baptiseur de la Rous' (dans le texte il n'est nommé que par son nom de baptême, Georges ; comme son père, il porte également le titre de prince et de khagan¹⁸), qui termina ce que son père n'avait pas achevé, comme Salomon le fit après son père David. La première action du prince fut caractérisée ainsi par l'auteur dans son éloge du père fondateur : " Il édifia la grande Maison de la Sagesse Divine, pour la beauté de ta cité et la consacra, la décora d'or, d'argent, de pierres précieuses et de vases sacrés. L'Église est admirée et glorifiée par tous les pays environnants et n'a pas son égale dans tout le nord de la Rous' ". La cathédrale est là, aujourd'hui encore, pour confirmer que cette description n'est pas l'œuvre d'un panégyriste, mais la constatation d'une réalité historique.

Dans cette comparaison avec les " merveilles " du Kiev paléochrétien, telle la cathédrale Sainte-Sophie, la littérature des " gens éclairés par l'Esprit Saint ", accessible aujourd'hui sous forme de manuscrits uniquement, ne paraît pas si remarquable. De par sa nature même, ce phénomène est destiné à une tout autre fin et perception. Pourtant, les livres ont aussi joué un rôle essentiel dans l'affermissement des traditions du christianisme oriental et dans l'assimilation par Kiev de la spiritualité de

ce christianisme, qui existait et fonctionnait principalement à travers les livres et qui était conservée, transmise de siècle en siècle avant tout grâce à eux. Les rares témoignages authentiques sur ce travail qui est à la base de la tradition spirituelle nationale ne sont connus que par des écrits de la seconde moitié du XIème siècle. Tous ces écrits quittèrent l'Ukraine à différentes époques et dans des circonstances diverses, et la plupart furent conservés sur le territoire russe. L'Évangélaire slavon de Reims emporté par Anne, fille de Yaroslav, reste une exception : il s'est " égaré " en Europe où il a " voyagé " dès 1051 avec la princesse de Kiev, qui était destinée à devenir l'épouse du roi de France.

¹⁸ Terme d'origine khazare.

▷ Монастир святого Вінкентія у Санлісі, який заснувала королева Анна Ярославівна в 1060 р.

▷ Monastère Saint-Vincent à Senlis fondé par la Reine Anne en 1060.

▷ Saint Vincent Monastery in Senlis, founded by Anna Yaroslavivna in 1060.

Le mariage du couple royal a eu des antécédents tout à fait singuliers. Hugues Capet, fondateur de la dynastie des Capétiens, avait cherché, en son temps, à obtenir la main d'Anne, princesse de Byzance, pour son fils Robert. Il fut cependant devancé en cela par Volodymyr le Grand. Les Capétiens n'établirent ensuite un lien familial avec les empereurs de Byzance que par le mariage du petit-fils d'Hugues Capet et fils de Robert II, Henri Ier (1031-1060), avec la petite-fille d'Anne de Byzance, la princesse Anne, fille du grand-prince Yaroslav le Sage. Henri était de beaucoup son aîné, car il naquit en 1008, alors qu'Anne naquit au début des années 1030. Anne devint sa deuxième épouse. La première, Mathilde, nièce de l'empereur du Saint

Empire romain germanique Henri III, mourut un an après son mariage avec Henri Ier, en 1044. On suppose que les ambassadeurs français arrivèrent à Kiev dans les années 1048-1049. Le mariage fut célébré le samedi 19 mai 1051 en la cathédrale de Reims. Ils vécurent neuf ans ensemble : le roi mourut le 4 août 1060. Il semble qu'Anne ait joué un rôle actif dans la vie du royaume : son nom figurait sur les documents officiels d'Henri Ier. En 1059, leur fils aîné Philippe, à l'âge de sept ans et du vivant de son père, fut sacré roi et proclamé corégent, selon la tradition de la dynastie. La jeune veuve trentenaire eut bientôt une idylle avec un parent de son défunt mari, Raoul de Péronne, comte de Crépy et de Valois. Le comte accusa sa femme, Eléonore de Brabant, d'adultère et organisa l'enlèvement de la reine au cours d'une chasse. Après cela, sur l'insistance d'Anne, il se maria avec elle à l'église. La femme répudiée adressa une plainte à la curie romaine qui invalida ce mariage. Anne vécut cependant avec le comte jusqu'à la mort de celui-ci, en 1074. Sa dernière signature sur un document est datée de l'année suivante, puis toute trace de la princesse de Kiev disparaît en France. Son fils Philippe Ier régna jusqu'en 1108, soit presque un demi-siècle, et contribua largement à l'unification des terres du royaume.

Quelques reliques historiques sont liées aux pages françaises de la vie d'Anne, mais elles ne sont pas toutes parvenues jusqu'à nous. Selon des témoignages de source française, les ambassadeurs délégués à Kiev pour en ramener la future reine, rapportèrent à la cathédrale de Reims une petite relique du pape Clément et de son disciple Phœbus jusqu'alors conservées dans l'église de la Dîme à Kiev¹⁹. Ce fait peu connu relève des rares témoignages sur les contacts entre la France et l'État kiévien les plus anciens. D'après le vœu qu'elle fit avant la naissance, en 1052, de son premier-né, Philippe, Anne fonda à Senlis, près de Paris, le monastère Saint-Vincent. Ce monastère existe encore. On peut y voir une chapelle datant de l'époque de sa fondation, à l'entrée de laquelle se trouve une statue en plâtre de la reine avec l'inscription Anne de Kiev, Reine de France. Sur un acte daté de 1063 et établissant un octroi

¹⁹ B. de Gaiffier, Odalric de Reims, ses manuscrits et les reliques de saint Clément à Cherson [В:] Études de Civilisation Médiévale (IX-XII siècle). Mélanges offerts à Edmond-René Laband, Poitiers 1974, p. 315-320.

²⁰ Version cyrillique d'Anna Regina (lat.)

²¹ Conception de la Sainte Vierge par sainte Anne.

royal au monastère Saint-Crépin à Soissons, à côté de la signature en forme de croix de son fils mineur, le roi Philippe, Anne mit une croix et signa de sa main “АНА ГЪИНА”²⁰, ce qui ne correspond pas aux usages de l’époque. La signature a été apposée sur un document dont le texte ne mentionnait pas qu’elle était reine (à cette époque Anne était déjà mariée au comte de Crépy). Aussi pense-t-on que c’est par réaction à cette omission que la reine mit cette singulière signature. Tous les autres actes paraphés de sa main qui nous sont connus ne portent que le signe convenu pour les documents officiels de l’époque : une croix accompagnée de la note d’un scribe certifiant qu’il s’agit bien de la signature personnelle de la reine. Anne, fille de Yaroslav le Sage, a

ainsi écrit dans sa langue maternelle, contrairement à la pratique alors en vigueur pour les actes officiels, son seul autographe conservé en France. Elle a écrit son nom comme il apparaissait dans le calendrier de l’Évangélaire slavon de Reims (au verso du deuxième feuillet) pour la fête de sa patronne, sainte Anne : avec un seul “н” (“зачахуе смій ани”²¹).

Parmi les souvenirs laissés par cette reine française venue de Kiev, il ne subsiste qu’un seul document du Kiev ancien – la copie de l’Évangile, connu plus tard sous le nom d’*Évangélaire slavon de Reims, dit Texte du sacre* et qui occupe tout naturellement une place à part, non pas parce qu’il est l’unique manuscrit de ce genre sur le territoire

français, mais par son importance pour le patrimoine historique de la période la plus ancienne de l'histoire de l'État kiévien, période de l'affermissement du christianisme en Ukraine.

Malgré son destin tumultueux, en raison duquel seuls subsistent seize feuillets de cet ancien manuscrit, ce petit vestige nous est parvenu de la nuit des temps comme le livre ukrainien le plus ancien témoignant du christianisme à Kiev. Oublié dans une collection régionale française, ce livre a dû attendre jusqu'à aujourd'hui sa publication,

qui, espérons-le, le rendra accessible au plus grand nombre et contribuera plus largement à son insertion dans le patrimoine culturel ukrainien.

Grâce à la présente édition, les feuillets kiéviens de l'Évangélaire de Reims regagnent la terre sur laquelle ils ont été écrits et qu'ils quittèrent au milieu du XIème siècle. Ils y reviennent comme l'une des plus précieuses reliques historiques de l'Ukraine.

Volodymyr Aleksandrovykh

THE KYIVAN PAGES OF THE REIMS GOSPEL

The early 11th century is a significant period in Ukrainian history as it is during this time national traditions, both in a broad sense and in their specific properties, had their beginnings. The key factor in the historical process of that time was the adoption of Christianity from Byzantium by Saint Volodymyr the Great and the establishment of Christianity as the official religion of the state. It evolved into a unique Ukrainian version of Eastern Christianity which became the foundation of national life.

At the end of the first millennium Christianity in its Byzantine version dominated on the European continent. Adopting this form of Christianity meant bringing a whole complex of Byzantine religious culture, as well as some individual secular traditions, to the native land. This was not a sudden phenomenon in Ukraine as there had already been century-long contacts with Byzantium which at that time had an outpost in Crimea. However, these early contacts as well as the Christian experience were lost over the centuries. A specific example of Christian inroads during this time is the christening of Princes Askold and Dir during their campaign against Constantinople in 860. This act, however, was no more than a private affair of the rulers and their immediate environment.

For a period of time early Ukrainian Christianity co-existed with pagan beliefs. This is illustrated by a description in the chronicle of dual swearing of allegiance to the Byzantine Treaty in 945, whereby pagans from the princes' army took their oath in a heathen temple and Christians took theirs in the Prophet Elias's Cathedral¹. The christening of Princess Olha² in Constantinople strengthened the position of Christianity in Kyiv and influenced its acceptance by the ruling elite. Nonetheless, even during these early times, Kyivan Christianity did not solely follow the Byzantine example. There were contacts with Germany. In 961 a missionary bishop, Adalbert, came to Kyiv from Germany. A

▽ Христос Вседержитель і архангели.
Мозаїка головної бані Софійського собору.

▽ *Le Christ Pantocrator et les archanges. Mosaïque du dôme principal de la cathédrale Sainte-Sophie.*

▽ *Christ Pantocrator and archangels. Mosaic in the main dome of the Cathedral of Saint Sophia.*

¹ Ипатьевская летопись [в:] Полное собрание русских летописей, Москва 1962, т. 2, стб. 40.

² Там же, стб. 49.

year later, a rotunda church – a copy of Charlemagne's chapel in Aachen – was built especially for him³. It was established that this church was the first Christian temple in Ukraine (excluding the Crimea which at the time belonged to Byzantium) when its ruins were discovered in 1970 and identified 25 years later.

The co-existence of paganism and Kyivan Christianity during the reign of Saint Olha did not incite any opposition. According to the chronicle, the forces of Prince Sviatoslav, who remained with the old religion, did not oppose those who favoured Christianity. These Christians were simply mocked. The turning point came during the rule

of Saint Volodymyr the Great who, according to Metropolitan Illarion “bequeathed all his land to baptize”. After that the same metropolitan reported: “at once all our land started to glorify Christ”⁴. The last statement is certainly an apologetic hyperbole behind which stands a long-lasting historical process.

Objectively speaking Kyivan Christianity developed from the historical traditions of the times and the early experiences with Christianity. Subsequently Byzantine religious culture was added to the mix. The peculiarities of the Ukrainian synthesis lay in its distinct historical foundations stemming from a locally-matured Slavic society. This, in turn, gave the process a unique result. The process combined two tendencies which sometimes appear to be contradictory in their manifestation: one being the basic Byzantine component; the other – an independent creation, a variant of the religious culture but in combination with the former. Firstly, Kyiv was introduced to a framework – a set of determining factors – designating religious tradition. It faced accession to the Byzantine, the Eastern Christian experience and yet, simultaneously managed to preserve the broadest scope of its historically induced identity. This could be clearly seen during the rule of Saint Volodymyr the Great who adopted Christianity against the background of the military conflict with Byzantium. Similar examples abounded further on. It is worth mentioning the Kyiv-Byzantium military clash of 1043 and the religious controversy, vaguely reflected in written sources, which resulted. It was not until 1051, the seventh decade of official Christianity, that a metropolitan from among the Rus clergy was appointed. All these facts vividly indicate that despite a significant Byzantine influence on the early Kyivan Christianity, historical tradition generally did not submit to Byzantium.

Vivid examples of a separate and conscious existence have been preserved in the cultural heritage of Old Kyiv. Here we can cite the *Sermon on Law and Grace* by Metropolitan Illarion. Significantly, despite the recent establishment of art culture based mainly on the Byzantine model and

³ Ю. Діба, Ротонда 961-962 років у межах найдавнішого городища на Старокиївській горі [в:] Записки Наукового товариства імені Шевченка, 1998 т. 236: Праці Археологічної комісії, с. 524-558.

⁴ А. М. Молдован, “Слово о законе и благодати” Илариона, Киев 1984, с. 93.

which at first was created by foreign artists, there is ample evidence of this separate and conscious existence in its artistic legacy. On the facade of the towers of Saint Sofia Cathedral⁵, there is a unique secular painting, an ensemble – frescoes depicting the “marriage cycle” of Saint Volodymyr the Great and his wife, Anna, who came from the house of the Byzantine emperors. The frescoes portray the embassy of Saint Volodymyr the Great in Constantinople and the marriage ceremonies at the emperor’s court. Just as impressive is the magnificent portrait of the family of Prince Yaroslav the Wise located in the interior of the cathedral. (Only side parts of the composition were preserved). A replica, characteristic of the Kyivan motive – a group portrait of the family of the ruler – is presented in a miniature found in the *Collection* of Prince Sviatoslav Yaroslavovych in 1073. This shows that even when the obvious dependence on the Byzantine model should have most clearly prevailed, the indigenous stream of creativity surfaced as a defining factor in the inherent cultural expression.

According to history, the first decades of Kyivan Christianity were crucial in laying the foundations of national culture, yet there is very little written evidence and authentic sources to that effect. The main source depicting the events between 989 and 1013, *The Tale of Bygone Years*, gives only brief statements on the deaths of the ruling Kyiv family members. It also describes the period of rule by Prince Yaroslav the Wise, but with even less detail. The only item of significance during that time was Saint Sofia Cathedral. It was exceptional not only for Ukraine but for the entire Eastern Christian world. With its 260 square meters of mosaics and about three thousand square meters of frescoes, it was unique. There is no other comparable visual art complex preserved from the 11th century in the world today. These few concrete pieces of evidence belong to different aspects of cultural life. They demonstrate the multifaceted nature of the interests and achievements of “young” Kyivan Christianity.

One of the determining factors in consolidating the “new people, enlightened by the Holy Spirit” as

Saint Nestor, the chronicler was to describe them, was the desire to be included in the extensive heritage of Christian writings. It certainly did not happen by chance that among the trophies of Saint Volodymyr the Great, the chronicler gives special mention to books. They “are the rivers that fill the entire world.” And likewise it is not by chance that “they” became the leitmotif in the rather short eulogy of Prince Yaroslav the Wise. In the chronicle it says that “the Prince had a fondness for books; he could be found reading day and night. He gathered numerous scribes and they translated the Scriptures from Greek into Slavic, and they wrote many books. And he procured many books through which people could learn...”, “he loved books and

⁵ Н. Н. Никитенко, Княжеский групповой портрет в Софии Киевской и время создания собора [в:] Памятники культуры: Новые открытия. Ежегодник 1986, Ленинград 1987, с. 237-244.

upon writing many, he laid them in Saint Sofia". And in this scant evidence one finds the essence of spiritual tradition.

One of the determining factors in consolidating the "new people, enlightened by the Holy Spirit" as Saint Nestor⁶, the chronicler was to describe them, was the desire to be included in the extensive heritage of Christian writings. It certainly did not happen by chance that among the trophies of Saint Volodymyr the Great, the chronicler gives special mention to books. They "are the rivers that fill the entire world". And likewise it is not by chance that "they" became the leitmotif in the rather short eulogy of Prince Yaroslav the

Wise. In the chronicle it says that "the Prince had a fondness for books; he could be found reading day and night. He gathered numerous scribes and they translated the Scriptures from Greek into Slavic, and they wrote many books. And he procured many books through which people could learn...", "he loved books and upon writing many, he laid them in Saint Sofia"⁷. And in this scant evidence one finds the essence of spiritual tradition. Researchers justly consider the above quote as testimony to the establishing of the first library in Ukraine in Saint Sofia Cathedral.

Books were an important means to spreading Christianity. However, secular books were concurrently gaining in popularity in Kyiv. For example, ancient literary sources of the 12th century mention Kyivan connoisseurs of Homer. Toward the end of the 10th century, work was being done on important literary texts. Most of these works were of a liturgical nature and they formed the historical foundation for future Ukrainian literature. The chronicle emphasizes the significant role Prince Yaroslav the Wise played in this venture. It states: "...this great Prince Yaroslav, son of Volodymyr, sowed literary words into the hearts of the faithful"⁸. The significance of this historical act was obvious to its contemporaries. Metropolitan Illarion expressed it in the following words: "For when one reads books, one converses with God and the saints. By reading the discourses of the prophets, evangelical and apostolic teachings and hagiography, one finds great benefit for the soul"⁹.

Despite the panegyric tone of the entry in the chronicle in 1037, praising the singularity of the Prince and his activities, it paints a picture of systematic, goal-oriented efforts to cultivate the whole complex of the exceptionally rich Eastern Christian book learning tradition so that it could be accepted and understood on home ground. Metropolitan Illarion made his own conclusions about this process surpassing the apologia which later appeared in the chronicle. He, of course, had adequate reasons to confirm the characteristic of the epoch, obtained through the efforts of

⁶ Ипатьевская летопись, стб. 118.

⁷ Там же, стб. 139-140.

⁸ Там же, стб. 140.

⁹ Там же.

his predecessors, his original testimonial in his excellent sermon or as he himself deemed it – a “narrative”. “It is addressed not to the “ignorant”, but to those overflowing with the sweetness of book learning”¹⁰. Today we can only guess what he meant exactly by this definition. Yet the text of the Metropolitan’s sermon convinces us that this characteristic is more than a mere figure of speech.

The laconic praise of Prince Yaroslav the Wise, as expressed by the chronicle and during whose rule the Kyivan State experienced its first rise, vividly depicts the personal absorption of the prince with book learning and book culture, yet at the same time describing in very general terms, the scholars that surrounded him. It was the efforts of these scholars that were giving the tradition of this young Christian society a new direction.

Judging by the articulate attestation of Metropolitan Illarion, as well as the more exact expression of praise by the chronicle, contemporaries regarded book learning an important condition of the high position that the Kyiv of Yaroslav the Wise held in Europe at that time. The family ties of this illustrious prince indicated that this recently Christianized state of Kyivan rulers was considered special.

On his mother’s side, he was a first cousin to the Byzantine emperor, Constantine IX Monomachus. His second wife, Inhiherda (Iryna) was the daughter of the Swedish king, Olaf III. Through his daughters the Prince became related to many of the ruling dynasties of Europe. His eldest daughter, Anastasia, was married to the Hungarian king, Endre I Elizabeth became the wife of the Norwegian king, Harald III the Stern One and after his death, the wife of the Danish king, Sven II Estridsen. Anna was married to the French king, Henri I. The Prince gave his sister, Dobronoha, in marriage to the Polish prince, Casimir I the Restorer. His son, Vsevolod, married Maria, the daughter of the Byzantine emperor, Constantine IX Monomachus, who was his third cousin. Gertrude, the daughter of the Polish king, Mieshko II, became the wife of

Iziaslav. His son, Sviatoslav, married Kylykia, the daughter of the German count, Eteler. It seems that his son, Viacheslav, married Oda, the daughter of Count Lippold of Shtaden of Lower Saxony and his son, Ihor married Kunehunda, the daughter of Margrave Otton of Saxony.

The family connections with the dynasties of Europe attest to the wide acceptance of the state of Prince Yaroslav the Wise into the European community. These family ties vouch for the excellent expression used by Metropolitan Illarion in his laudations of Saint Volodymyr the Great. Referring to Yaroslav the Wise he said: he was “...no longer ruler in a poor , unrecognized state, but in

¹⁰ А. М. Молдован, “Слово...”, с. 79.

Anne de Beauze Reine de France

Rus', recognized and known in all four corners of the world"¹¹. Prince Yaroslav, whom "God created as a successor, to follow his rule" (Metropolitan Illarion), was responsible for this glory, contributing much to the achievements of the preceding age.

The only authentic evidence attesting to these European contacts and to the book learning goals of the Kyiv cultural milieu is a short fragment of a Gospel script which must have come to France with Anna, the daughter of Yaroslav the Wise. Today, after many misadventures, this short fragment has come to rest in the municipal library of the one-time capital of France – Reims.

The Old Kyivan Reims Gospel holds quite a unusual position in the cultural heritage of Ukraine. The creation of a new – for Kyiv – Christian cultural tradition is somewhat modestly annotated in written sources and authentic relics. This naturally is applicable to its individual aspects. Book culture could not be the exception to this general rule. Aside from skimpy, what could really be called implications rather than concrete facts in the chronicle, there is no original evidence from that epoch. Only traces have been preserved both in the content and the construction and in the ornament of the oldest Kyivan manuscripts.

The first widely known of these is the *Ostromyr Gospel* of 1056-1057. Next come two *Collections* (*Izbornyk*) of 1073 and 1076. The lack of concrete contemporary evidence does not deny the real historical processes; however, these processes must be reconstructed using evidence from a later time – mostly narrations, bits of disconnected information, and conjecture. Concrete evidence as to early Kyivan book learning generally begins with the *Gospel* rewritten in Kyiv for the governor of Novhorod. Yet the cyrillic section of the aforementioned *Reims Gospel*, which today can be found in the Reims municipal library, has its origins in Kyiv and even precedes the *Ostromyr Gospel*. Knowledge of the Reims Gospel goes back to 1717 when it was viewed by the Russian Tzar Peter I during his stay in France, who deemed it to come

◁ Скульптура королеви Анни Ярославівни в монастирі святого Вінкентія у Санлісі.

◁ Statue de la Reine Anne au monastère Saint-Vincent à Senlis.

◁ Statue of Anna Yaroslavivna in Saint Vincent Monastery in Senlis.

from "Rus'". In literature it is said to date back to 1818. In 1885 it was rediscovered by Alexander Turgenev during his trip to Europe in search of materials for the history of Russia.

The manuscript, a part of which are the pages of the *Reims Gospel*, although known among scholars, has not been researched very much. As a relic, it is of exceptional significance to the Old Kyivan tradition. Actually, it still remains outside the main sphere of scholarly pursuits. And its presence in the Ukrainian cultural consciousness has, up till now, been reserved to say the least. The *Kyiv Reims Gospel* has not found its rightful place among Ukrainian cultural achievements and, in fact, still remains

¹¹ Там же, с. 92.

fairly unknown. Although it does not seem right to render it forgotten, Ukrainian memory of the Reims pages as its oldest source is hardly comparable to its position both against the background of early Kyivan Christianity and of overall Ukrainian historical tradition. This last broader significance is worth particular attention in light of the fact that the Reims fragment is not only Kyiv's oldest original manuscript but it is also the oldest liturgical book of the Kyivan Church.

The preserved Cyrillic part of the *Reims Gospel* consists of sixteen sheets (32 pages) attached as the final sections, 19 and 20, to the Hlaholithic illustrated manuscript of the *Gospel and Apostle*

which totals thirty-one sheets (32 pages). The latter part of the manuscript dates back to the 14th century. Presenting the two as one shows that at the time of compilation the two sections were considered as full-fledged parts of the code and were combined in the same way. In 1843 the Cyrillic fragment was published lithographically in Paris by the Russian government. However, it contained numerous errors since the French lithographer did not understand the text nor the inscription of individual letters which he was to reproduce. The errors naturally led to misinterpretations by researchers in the middle and end of the 19th century. Occasionally they appear in later publications. Next, in 1899, a facsimile was produced by heliogravure. After this, there was only rare mention of the document and it remained on the fringes of scholarly interest. During the 20th century there was even less reference to the unique manuscript than previously. It seemed to have been lost in the regional French collection. As far as Ukrainian scholarly interests went, there were only occasional brief mentions of the *Old Kyivan Reims Gospel* in reviews and popular literature. In fact, no systematic studies of issues related to the uniqueness of its national heritage are being carried out in Ukraine.

Nothing changed the bewildering destiny of the unique Old Kyivan manuscript even after the exhibition of the Gospel in Moscow in 1975. It was surprising, knowing Russia's interest in Old Kyivan heritage, which it openly revealed by constant appropriation, that even this did nothing to incite substantial interest in studying the manuscript. Perhaps the only academic result of the Moscow showing was a booklet with a small circulation, a previous publication by a Russian linguist, Lidia Zhukovskaya¹². She presented a short summary of existing scholarly interpretations of the Reims relic linking it to the Kyivan book learning heritage of the first half of the 11th century. She pointed out the most significant errors in previous interpretations, provided a brief characteristic of its linguistic features, corrected its content, and included the text in the appendix.

¹² Л. П. Жуковская, Реймское евангелие, история его изучения и текст, Москва 1978.

¹³ Lectionnaire ou épistolier.

This researcher became the first expert linguist to study the original Reims pages; however, the published scientific paper she produced was too weak to make an impression. The most important accomplishment of the publication was its conclusion that the text contains references to editions of gospel books preceding *The Ostromyr Gospel*, offering an earlier translation of the canonized gospels. Later the researcher published another short thesis a study of the text preserved in the Reims fragment of the Old Kyivan code. In her first booklet L. Zhukovskaya promised an independent study of the script, language and text, but she never realized her intention.

The earliest part of the manuscript gives no indication of its origin. No records are available since only chance fragments survived to date. These fragments do not include such information. The most important evidence in the manuscript are its linguistic peculiarities which can be dated by the genealogy. Therefore, the history of these sheets today can only be reconstructed hypothetically by contrasting the known facts about the contacts between Kyiv and the France of the middle 11th century.

The Reims pages belong to the part of the manuscript that represents the menology of the *Aprakos Gospel*¹³, which was normally placed after the four canonized gospels. Extracts of the evangelical texts are organized in the order they

are read during liturgical services throughout the year. However, only a part of the menology was preserved. These are readings, following the church calendar, from the last days of October to the beginning of March. The survived fragment begins with the last line (the beginning was on the back of the previous lost page) of the reading from the Gospel according to Matthew, for the twenty-third Sunday after the Pentecost, with the narration on the calming of the storm at sea (Mt 8, 26-27): “велика. челвеци же чудишася глаше какось ест яко и вітри и море послуша его” ([...and there was a great calm]. Everyone was amazed. “What kind of man is this?” they said. “Even the winds and the waves obey him!”). The first preserved dated record is as follows: “М[С]ЦА тго ж: стр[с] стму нестероу. и капелине. еу[а] ищи септебр въ: в:” (the same month: passions of Saints Nestor and Capitolina. The Gospel refers to September, second [day]). It deals with the commemoration of the holy martyrs, Nestor and Capitolina. In the church calendar this day is October 27 (November 9 in the modern calendar) and refers to the Gospel text written earlier, under September 2. The last dated record of the preserved part of the menology is the finding of the head of John the Baptist, which occurs on February 24. The final text on the back of the last preserved page does not bear a date. It provides the read-

Anne de Bieu Reine de France

ELLE FONDA CETTE MAISON
SOUS LE VOCABLE DE St VINCENT
L'AN DU SEIGNEUR 1060

ing from the Gospel according to Matthew with the narration about the workers in the vineyard (Mt 20 1-8), and stops in the middle of the word in verse eight: “гла гднѣ винограда къ строи” (the owner told his fore[man]). The preserved text is the oldest menology of the *Aprakos Gospel* of Kyivan Christianity together with the corresponding part of *The Ostromyr Gospel*. It includes readings from the Gospel according to Matthew (1 1-25; 2 1-23; 3 1-6, 13-17; 4 1-17, 26; 5 1-12, 10 1, 5-8; 11 2-15, 27-30; 12 15-21; 20 1-8), according to Luke (2 1-52; 3 1-18; 6 17-23), according to Mark (1 1-41; 5 24-34; 9 33-41) and according to John (1 29-34).

ogy of the scribe himself. All this serves as an argument in favour of the oldest roots of the Reims Cyrillic fragments. It is not only a book testimonial of the period, when Kyiv was only starting to develop its own corpus of the Eastern Christian book canon, but also its linguistic version, at a time when the literary language was being unified. Thus, the Reims pages of the Old Kyivan manuscript are not just a unique source of the history of the Ukrainian language, but they also mark the period of its existence. They, for example, could be used to decipher a mysterious non-traditional alphabet revealed among the inscriptions on the walls of Saint Sofia Cathedral in Kyiv. Since the

The wording of the text is preserved in the text of the oldest manuscripts of Kyivan Christianity starting with *The Ostromyr Gospel* of 1056-1057. At the same time, according to L. Zhukovskaya, it reflects the oldest known version of the text revealed in individual records of the time. Its specific characteristics indicate a lack of a final linguistic norm and obvious inconsistencies in spelling¹⁴. These characteristics may be evidence of the very early emergence of a protolanguage and its specific script against the backdrop of the tradition. The lack of traces of local dialects of the Old Rus' language point to the probable Kyivan origin of the manuscript and the Kyivan geneal-

manuscript would naturally have come from the princely scriptorium, the Reims text should probably be studied in terms of its activity. Most likely the Reims pages are the original specific evidence of the work of scribes serving Prince Yaroslav the Wise and his immediate surroundings.

The above-mentioned findings of the linguistic analysis allow us to state that the two preserved sections are only a small remnant of the final part of the evangelical code rewritten in Kyiv in the first half of the 11th century. The French lineage of the manuscript proves it to be a remnant of the Gospel written no later than in the 1040s. The manuscript is thought to have been brought to France

by Anna, a daughter of Prince Yaroslav the Wise, when she married the French king Henry I. The further whereabouts of the oldest Kyivan princely manuscript is unknown up to the middle 14th century. During this time it must have survived a certain cataclysm which resulted in the loss of the greater part of the four canonized gospels and the menology. Only the 32 pages presently known to us remained and the two sections of the latter.

Further facts about the history of the manuscript are maintained in the last section of its Hlaholithic part. They deal with the history of the manuscript in its present form. According to the record found in the manuscript, it was presented, including the attached Hlaholithic part, to the Emmaus Benedictine Monastery by the Czech King and Emperor of the Holy Roman Empire, Charles IV (1316-1378; king from 1334, emperor from 1346). The Emmaus Benedictine Monastery was established in Prague in 1347 and liturgies were served there in Slavic. Since Charles IV spent his young years in France, he is thought to have taken the older Cyrillic pages away, and then the Hlaholithic appendix was compiled in Prague before the manuscript was transferred to the monastery. This was to have occurred close to the founding of the monastery in the mid 14th century. During the Hussite wars in the first half of the 15th century the manuscript disappeared from the monastery. Under mysterious circumstances it reappeared in Reims where it served as the Coronation Gospel for the French kings. Then it vanished from the cathedral during the French Revolution toward the end of the 18th century. Its precious binding was torn off. It was deemed lost until 1835 when A. Turgenev identified it in the Reims municipal library. There it has remained to the present.

Comparative analysis proves that the Cyrillic section of the *Reims Gospel* is the oldest testimony of the Kyivan literary culture and one of the oldest authentic samples of the Ukrainian language. With regard to this, it is preceded only by specific ancient inscriptions on the walls of Saint Sofia Cathedral.

◁ Абрагам ван Вестерфельд. Софійський собор у Києві. Вигляд зі сходу. 1651. Фрагмент.

◁ Abraham Van Westerfeld. Cathédrale Sainte-Sophie à Kiev. Vue du côté est, 1651. Fragment.

◁ Abraham Van Westerfeld. Cathedral of Saint Sophia in Kyiv. View from the east, 1651. Fragment.

▽ Сини князя Ярослава Мудрого. Фреска Софійського собору.

▽ Les fils du Grand-Prince Yaroslav-le-Sage. Fresque à la cathédrale Sainte-Sophie.

▽ Sons of Prince Yaroslav the Wise. Fresco in the Cathedral of Saint Sophia.

¹⁴ Л. П. Жуковская, Реймсселе евангелие..., с. 17.

However, the significance of the Reims fragment is not limited to the above facts. It is in fact the oldest manuscript from the princely scriptorium of the first half of the 11th century, and so far, the only identified authentic sample of its writings. This modest fragment of the Old Kyivan manuscript is now ranked as an equal to the other relics of early Kyivan Christianity, such as Saint Sofia Cathedral, and the first original example of local literature – *The Sermon on Law and Grace* by Metropolitan Illarion. Despite the seemingly surprising possibilities of comparing these seemingly incomparable objects, the pages of the menology from the *Reims Gospel* can be admitted into the exclusive circle of the most sig-

nificant relics of Kyivan Christianity during the rule of Prince Yaroslav the Wise.

One of the most significant features of the manuscript is its artistic décor. Being among the oldest Ukrainian relics, the décor of *The Reims Gospel* deserves particular attention. Compared to other known gospels, it stands apart in its relatively small size. It measures only 23 x 17.5 cm, whereas *The Ostromyr Gospel* measures 35 x 30 cm., and *The Mstyslav Gospel* of the early 12th century – 35.5 x 28.6 cm. And so it goes: its contemporary – *The Yuriev Gospel* – measures 31 x 25 cm.; even smaller is the fragment of *the Turov Gospel* – 21.2 x 16.2 cm; *The Archangel Gospel* dated 1092 – 20.5 x 16.6 cm. The closest to *The Reims Gospel* are *The Halych Gospel* of 1144 being 23 x 16 cm in size, and the first illustrated gospel coming from Western Ukraine – *The Dobrylo Gospel* of 1164, measuring 24.5 x 19.7 cm.

The small size of the book and the origin of the two preserved sections from the final part of the manuscript explain the obvious lack of lavish decoration. Yet, it cannot be called unpretentious either. The text is re-written in two columns with the aligned left side crossed only by the initials and first letters. Illuminations, of course, also go beyond the left line. The text arrangement corresponds to the *Ostromyr*, *Mstyslav*, *Yuriev* and *Dobrylo* Gospels. But this is not the only arrangement found in the the oldest evangelical manuscripts of the Old Kyivan tradition. For example, *the Archangelsk*, *Turov* and *Halych Gospels* have only one column. Each column contains twenty lines. The text of the gospel fragments is written in middle-sized *ustav* using broad letters and drawn in a professional manner with confident, contrasting wide and narrow, strokes. Letter elements that go beyond the line are generally less accentuated and they don't disturb the clear constructive logic of single lines, just as the individual letters written above the line.

On the whole, the text is characterized by a well thought out structure and a harmonious correlation of components. Calendar information and

practical instructions was given in a smaller size and painted yellow. This allowed the gospel fragments to be contrasted with auxiliary instructions. It introduced an essential arrangement of the individual parts, most obvious in sections with no gospel text but only calendar notes and references to the earlier written texts. The consistent organization of the pages reflected more than the mere professionalism of the scribe. It represented the entire tradition of scriptwriting of the times, the level of skill it had reached, the environment that had worked out these prescribed approaches to page organization, and a broader pool of sources of the oldest Kyivan book learning culture.

Despite the obviously high professionalism of the scribe he, nonetheless, made many mistakes, particularly in the reading text for February 2. After analyzing the mistakes, L. Zhukovskaya concluded that there must have been some “extraordinary”, as she describes them, circumstances under which the mentioned fragment was written. She also pointed out examples of the same words written correctly in other places. Mistakes made by the scribes were common and from this a tradition emerged whereby a special note was added at the end asking the reader not to curse the scribes for the mistakes they had made. In the text there are also some noticed and corrected mistakes. These are single letters written over the erased incorrect ones.

The artistic décor starts off with five simple, colourful illuminations and twenty-three initials. Illuminations open the readings for each month. Their motifs vary: three are plaited, one geometrical and one floral. They are all horizontal, branching out symmetrically at the ends. Illuminations for November, December and January offer different variations of the same design and differ only by the thickness of the horizontal plaited part, its drawing, and the interchange of red and blue. The illumination for February is made up of nine small squares with red crosses on a blue background (two are decorated with a non-coloured background), and on the sides there is a stem with

△ Ангели з “Богоявлення”. Фреска Софійського собору.

△ Les anges sur la fresque de l'Épiphanie à la cathédrale Sainte-Sophie.

△ Angels. Fresco of the Epiphany in the Cathedral of Saint Sophia.

stylized buds. The richest ornamental motif is the illumination for March found on the back of the last page, done in red and yellow. It repeats the design of the previous ones, except in the middle, where it has a loop fastened with a ring and some decorations. The first illumination uses three colours – yellow, blue and red. The next two are done in blue and red. All of them are professionally drawn as are the initials. There are nineteen large initials, extending through five or even seven lines of text, and four smaller ones, three to four lines in height. They are drawn in ink and later painted. They are designed with the same motifs as illuminations, and they use the same colours. Most of the initials are placed within the text, and only two of them go below into the lower margin. Those on the back of pages thirteen and fourteen were left unpainted. The initial “B” on page eight was also left unfinished. Only its vertical part was painted in red. The larger colourful letters in the titles of chapters, and individual words at the beginning of the text were also decorated. The letters have been enlarged and have a double outline. Some of them are also painted in red. On the back of pages one and two, the red is used together with blue, and on the back of page fifteen, only blue is used. On the back of pages thirteen and fourteen, these letters, as well as the mentioned initials, were not painted as planned. Likewise the first word in the title on the back of page four went unpainted; some words in the titles of dates on the back of pages seven and eight and on the back of pages twelve, thirteen and fourteen were also left unpainted.

Overall there are several unfinished elements of this kind, and judging by the state of the artistic decoration, we can conclude that the manuscript may not have been finished. L. Zhukovskaya agrees with this premise. Based on the nature of the mistakes made, it is safe to surmise that there must

have been some special circumstances during the rewriting of these certain parts. However, it is impossible to derive a logical system for the layout of these unfinished elements. So we don't know what could have been behind these irregularities in the decoration. The consistency of the principle used in the décor can allow us to presume that the same principle was used in the lost part of the menology as well. On the basis of the nature of the artistic decorations we can presuppose that the entire manuscript, whose main section consists primarily of scriptural texts, can be classified as belonging to the category of those richly decorated.

From the preserved pages of the oldest Kyivan manuscript, which appears quite unpretentious at first glance, we can observe the state of affairs in one of the most interesting periods in the history of the national tradition marked by the development of a new Christian culture. Except for the sparsely recorded and thus little known first endeavours of Saint Volodymyr the Great, the most important developments occurred during the rule of his son and heir – Prince Yaroslav the Wise. After his father's death and a particularly deadly war among the brothers, Prince Yaroslav usurped the power and spent a lot of effort on consolidating it. This war saw the death of Borys and Hlib who were later canonized. It wasn't until the death of his last brother, Mstyslav in 1036, that the Prince remained the sole heir to the throne. It goes without saying that for the circle of people who at that time were influential in the development of Kyivan civilization, the establishment of absolute rule was of paramount importance. That is why Metropolitan Illarion when addressing Saint Volodymyr the Great in the final part of his sermon, repeatedly referred to him as “the absolute ruler of his entire land”. Only after following in his father's footsteps and becoming “the absolute ruler” could Prince

Yaroslav the Wise truly turn into a wise leader, one whose image was confirmed in Metropolitan Illarion's *Sermon*. And this is the image that was destined to stay with him throughout history. This period of time was the golden age of growth and activity. This is the basis which led Illarion, the future metropolitan of Kyiv, to regard the Prince as a worthy successor of his father's cause.

The oratory talent of the founder of the literary history of Ukrainian rhetoric is in many ways directed at affirming this succession. According to Byzantine Christianity, a sermon first begins with a Bible story, contrasting the Old Testament tradition of Moses' Law with the grace received through the act of Incarnation and through it, the spread of Christianity. The grace which came to replace the Law, asserted itself in Kyiv, and changed the face of Rus'.

In fact, the author was well aware that his people were latecomers to the Christian community. As the text stresses, this did not happen during Apostolic times (the Kyiv mission of Saint Andrew the Apostle does not appear in the writings of the local scribes until later). Rus' received a "teacher and a mentor" – the equivalent to an Apostle, in the person of the Prince-the-Baptizer, whose "bravery and courage was known in many countries", an "absolute ruler" of his land, and one who "subjugate the surrounding lands". Taking for his example the reverential Greek lands where all the cities bow to God in prayer, where "power, miracles and remarkable acts" take place, the Prince himself was drawn to Christianity and later, drew his people into it. In his eloquent elation the author states: "there was no one who would protest to his devout intention" and "the gospel word was sown throughout our land". Continuing with the comparison of the Prince-the-Baptizer with

the Apostles, the preacher used the phrase "our teacher" twice expressing his amazement at the Prince's conversion, in comparison with the witnesses to Christ who did not believe.

Prince Yaroslav (in the text he appeared only under his Christian name Georgiy; together with his princely title, he used the title "kahan" as did his father) is considered to be the successor of the baptizer of Rus'. It was up to him to finish the cause started by his father, as Solomon did after his father, David. Among the deeds of the Prince, the first and foremost was the following: "the house of God named after His Holy Wisdom he created for the piety and blessing of your city with all its splendor, decorated with gold, and silver, and precious stones, and rich vessels – a church so wonderful and glorious in the eyes of all its neighbours – there is no other like it in the entire northern lands". The cathedral still stands today as proof that this description is not just a panegyric metaphor, but a true historical fact.

Against the "wonders" of the Old Christian Kyiv, with Saint Sofia in the forefront and other examples that can be seen today, the culture of book learning in the capital with its "people enlightened by the Holy Spirit", does not appear so impressive. By its **very** nature this phenomenon was meant to be perceived and used in an absolutely different way. Nonetheless, at the time of the adoption of the canon of the Eastern Christian tradition, the "book" played an essential part in the acceptance and in the inoculation of the whole complex of spiritual achievements of the Eastern Christian world, which existed and functioned to a great extent through book learning, into the Old Kyivan one. For the most part, this canon of the Eastern Christian tradition was preserved, passed on and

maintained throughout the centuries through books and book learning. It is only in the second half of the 11th century that a short list of true evidence, which was the basis for the development of the national spiritual tradition, is revealed. All this evidence, at different times and under different circumstances, left the territory of Ukraine and survived mostly in the territory of Russia. It appears that the pages of the *Reims Gospel* of Anna Yaroslavivna is the only exception that “got lost” in Europe. It travelled with the Kyivan princess, who was destined to become the wife of the king of France.

Originally the founder of the French dynasty, Hugo Capet wanted his son, Robert, to marry the Byzantine princess, Anna. However, Saint Volodymyr the Great beat him to it. As a result the Capetings did not become related to the Byzantine emperor until Robert's son – Henry I married Anna's granddaughter – Anna Yaroslavivna. Henry was much older than Anna Yaroslavivna. He was born in 1008 while Anna was born in the early 1030s. Anna was his second wife. His first wife, Mathilde, a niece to the emperor of the Holy Roman Empire, Henry III, died in 1044, a year after their marriage. It is presumed that the delegation to Kyiv for Anna's hand in marriage took place in 1048-1049. The marriage took place on Saturday, May 19, 1051 in the cathedral of Reims, then the capital of France. The couple lived together for only nine years. The king died on August 4, 1060. Anna must have taken an active role in the life of the kingdom as her name constantly appeared in the official documents of Henry I. Their oldest son, Philip, was crowned and pronounced co-ruler in 1059 while his father was still alive. The thirty-year-old widow soon became romantically involved with her late husband's relative – Raul de Peron, Count de Crepis and de Valois. The Count charged his wife, Eleanor of Brabant, with conjugal infidelity, and then arranged the kidnapping of the widowed Queen during the hunt. Afterward, upon her insistence, he wed her in church. The abandoned wife appealed to the Roman Curia and the marriage was annulled. Nevertheless, Anna

lived with the Count until his death in 1074. The last document with her signature on it is dated a year later. Here the traces of the Kyivan princess in France are lost. Her son, Philip, ruled until 1108 – almost half a century – and made a considerable contribution in uniting the territories of the future France.

There were some historical relics connected with the French pages of Anna's biography. Only some of them have survived until now. According to French sources, the emissaries sent to Kyiv for the future queen, brought back to the Reims Cathedral reliquaries of Saint Clement the Pope and his disciple, Phoebe¹⁵, which had been kept in the Desiatynna Church in Kyiv. This little known fact is one of the oldest Ukrainian-French contacts in history. Anna kept the promise she made before the birth of her first son, Philip, and in 1052 founded St. Vincent Monastery in Senlise outside of Paris. There stands a statue of the Queen at the entrance to an old chapel in this monastery. It bears the inscription: “Anna of Kiev Queen of France” (Anne de Kiev Reine de France). An autograph of the Queen is preserved on the Act of a royal grant to Saint-Crepin Monastery in Soissons dated 1063. Next to the cross that stood for the signature of her underage son, King Philip, is Anna's cross with her signature. It reads: “АНА ГЪИНА” (Ana the Queen) which does not follow the spelling norms of the times. The autograph has been preserved on the document. The text, however, does not mention the Queen who, by that time, had already married Count de Crepis. That is why the unusual signature of the Queen might be regarded as her reaction to this omission. All other known Acts in which she participated, bear only the cross, the accepted way of signing official documents of that time, accompanied by the scribe's note certifying that it is the queen's personal signature. So the single French autograph that made it to this day, signed in an unconventional way, was written by Anna Yaroslavivna in her native language. She wrote her name in the same way it is recorded in the Menology of the *Reims Gospel* (on the back of page two) when referring to the feast of her protectress: with a single “n”.

Among the relics left by the French queen from Kyiv, there is one that holds a special place. It is an Old Kyivan relic, the Gospel script that has survived to the present, and is known as the *Reims Gospel*. This manuscript is defined not so much by its place in French history as by its unique origin in the historical period of ancient Kyiv, a period marked by the acceptance Christianity.

In spite of the stormy existence of this ancient manuscript of which only sixteen pages survived, this meager remnant, which has come to us from our long-forgotten past, is the oldest Ukrainian

book and the first written attestation of Kyivan Christianity. Abandoned in one of the regional collections in France, it only now has come to be published. Being accessible, it can now take its rightful place in the general context of Ukrainian cultural heritage.

With this publication the Kyivan pages of the *Reims Gospel*, one of the most treasured historical relics of Ukraine, are returning to the land of their origin, a land they left behind in the middle of the 11th century.

Volodymyr Aleksandrovych

¹⁵ B. de Gaiffier, Odalric de Reims, ses manuscrits et les reliques de saint Clément à Cherson [in:] Études de Civilisation Médiévale (IX-XII siècle). Mélanges offerts à Edmond-René Laband, Poitiers 1974, p. 315-320.

БЕЛИКА·УАВЦНЖЕТЖ
 ДИШАСАГШЕ·КАКОСЬ
 ЕСТЬ·АКОН^{БЕ}ТРИННЮДЕ
 ПОСЛОУШАЕГО·

МЦА ТГО·ЗК·СТРСТМУ
 НЕСТЕРАУ·НИКАНЕНЕ·ЕУ
 ИШИСЕ·ПТРА·ББ·Б:

МЦА ТГО·ББ·ПАТСТМУ
 КУРНАКУ·ПАТРИА·НУНО
 БНЖ·Е·У·ПН·ТЕПТРА·ББ·Б:

МЦА ПОСЕМЕРА

ББ·АН·ПА·СТМА·БЕ·ЗМ·ЗДНИ
 КОМ·КОУ·ЗМ·НД·МБ·АН·
 ЕУ·Ш·МА·Т·Ф·Б·

Р·ПРН·Б·А·СОУ·ТЕ·НИ·К·Н
 С·ВО·Д·НА·СТ·Ы·Н·М·Б·А·СТ·Б·
 П·А·Д·Х·Б·НЕ·У·Н·СТ·Ы·Н·Х·Б·Д·
 А·Н·З·ГО·НА·Т·А·Н·Ц·Б·АН·
 Т·Н·Б·С·А·К·У·Б·НЕ·ДОУ·Г·Е·Н·Б·

СЖВОЛЕ·З·Н·Б·С·Н·А·ПОС·Б·А·А·
 Н·Б·З·А·ПО·Б·Е·Д·А·Н·М·Б·Г·А·Д·
 Б·П·ОУ·Т·Б·А·З·Ы·К·Н·Е·Н·Д·Е·
 Т·Е·Н·Б·Г·Р·А·Д·С·А·М·А·Р·А·Н·Б·
 С·К·Л·Н·Е·Б·Л·Н·И·Д·Е·Т·Е·Н·Д·Е·
 Т·Е·Ж·Е·П·А·Т·Е·К·Л·О·В·Ц·А·М·А·
 П·О·Т·Е·Б·Ы·Ш·И·М·Б·ДО·М·О·У·Н·
 З·Л·Б·А·Х·О·Д·А·Ш·Е·Ж·Е·П·Р·О·П·О·
 Б·Е·Д·А·Н·Т·Е·Г·Ш·Е·А·К·О·П·Р·И·
 Б·А·Н·Ж·И·С·А·Ц·О·Т·Б·О·Н·Е·С·НО·Р·:
 К·О·Л·А·Ш·А·А·Н·Ц·Е·Л·И·Т·Е·Н·
 М·Р·Б·Т·Б·Ы·А·Б·С·К·Р·Е·Ш·А·И·
 Т·Е·П·Р·О·К·А·Ж·Е·Н·Ы·А·О·У·Н·Ш·
 А·Ш·А·Н·Т·Е·Б·Е·С·Ы·Н·З·ГО·Н·
 Н·Т·Е·Т·О·У·Н·Е·П·Р·И·А·С·Т·Е·Т·
 А·Н·Е·Ж·Е·Н·Д·А·Д·Н·Т·Е·

П·О·А·О·Б·А·С·Т·Е·Ж·Е·Б·Е·Д·Е·Т·И·А·К·О·М·
 Ж·Е·Н·Б·А·Е·Л·А·С·Л·О·У·Н·Т·Ц·С·А·
 П·Р·Е·Ж·Е·Ш·Е·С·Т·А·Г·О·Д·Н·Е·П·О·А·М·
 Б·Е·Р·А·М·Е·Ц·А·Т·О·У·Т·Е·Т·Е·С·А·

велика; люди же чудувалися, кажучи: як це є, що і вітри і море слухаються його.

Місяця того: 27: страждання святого Нестора і Капітоліни; євангеліє шукай у вересні в 2 дні.

Місяця того в 30: пам'ять святого Киріака патріярха і Зиновія; євангеліє писано у вересні 3 дні.

МІСЯЦЯ Листопада (=НОЕМБРЯ) в 1 день пам'ять святих безмездників Козми і Дам'яна; євангеліє від Матея.

В тому часі: прикликав Ісус своїх учнів, і дав їм владу над нечистими духами, щоб їх виганяли і лікували всяку недугу і всяку хворобу. Цих він післав і Ісус заповів їм, кажучи: по дорозі поган не ходіть, і в місто самарянське не входіть. Ідіть же радше до погіблх овець дому Ізраїльського. Ідучи ж проповідуйте, кажучи: що наблизилося небесне царство. Хворих оздоровляйте, мертвих воскрешайте, прокажених очищайте, бісів виганяйте; даром одержали, даром же давайте.

Потрібно же знати, що коли і припаде неділя, передше шостого дня листопада (=ноємбрія) місяця, то читається

grand calme. Ces hommes furent saisis d'étonnement : Quel est celui-ci, disaient-ils, à qui obéissent même les vents et la mer ?

Ce **MOIS** le 27 : passion de saint Nestor et Capitoline, cherche l'évangile de septembre le 2ème jour.

Ce **MOIS** le 30ème jour : mémoire du saint patriarche Kiriak et Zénobe ; évangile écrit en septembre le 3ème jour.

MOIS DE NOVEMBRE le 1er jour, mémoire des saints anargyres Côme et Damien ; évangile selon Matthieu.

EN ce temps-là : Jésus, ayant appelé ses disciples, il leur donna le pouvoir de chasser les esprits impurs, et de guérir toute maladie et toute infirmité. Jésus envoya ceux-ci, après leur avoir donné les instructions suivantes : N'allez pas vers les païens, et n'entrez pas dans les villes des Samaritains ; allez plutôt vers les brebis perdues de la maison d'Israël. Allez, prêchez, et dites : Le royaume des cieux est proche. Guérissez les malades, ressuscitez les morts, purifiez les lépreux, chassez les démons. Vous avez reçu gratuitement, donnez gratuitement.

IL faut savoir que si c'est dimanche, avant le sixième jour du mois de novembre, on lit

... was a calm; and filled with awe they were asking: Who is this that commandeth even the winds and waters and they obey him.

This MONTH (October), the 27-th day: The Holy Martyr Nestor. Gospel as on 2-nd September.

This MONTH, the 30-th day: the Holy Patriarch Kyriacos and Saint Zenovia; Gospel as on 3-rd September.

The MONTH of NOVEMBER, the 1-st day – the commemorations of the Holy Unmercenaries Cosmas and Damian. Gospel from St. Matthew.

When Jesus had called unto Him His twelve disciples, He gave them power against unclean spirits, to cast them out, and to heal all manner of sickness and all manner of disease. These twelve Jesus sent forth, and commanded them, saying, Go not into the way of the Gentiles, and into any city of the Samaritans enter ye not: But go rather to the lost sheep of the house of Israel. And as ye go, preach, saying, The kingdom of heaven is at hand. Heal the sick, cleanse the lepers, raise the dead, cast out devils: freely ye have received, freely give.

One is to know that if a Sunday occurs before the sixth day of November, then the

ВЕЛИКА·УАВЦНЖЕТУЖ
АНШАСАГЛЩЕ·КАКОСЬ
ЕСТЬ·АКО^{БЕ}НТРА
ПОСЛОУШАЕГО·

МЧА ^{тго:зк:с:тр:стму}
НЕСТЕРОУ·НИКАПЕЛННЕ·^{ЕУ}
НШНСЕ ПТРАБЬ·Б:

МЧА ^{тго:зк:с:тр:стму}
КУРНАКУ ПАТРА^МНН^ХНО
ВНЖ·^АУ^СПН СЕПТРАБЬ·

МЦАНОЕМЬРА

БЕА·АНЕ^МПА СТМА БЕЗМЬЗАНН
КМА·КОУЗЬМЫНАМЬАНА
^АУ^ОШ МА ТФЕА

РВ: ПРНЗБАКОУТЕННИКЫ
СКОА·НАСТЫНМЬБЛАСТЬ
НАДХЬНЕУНСТЫНХЬД
АНЗГОНАТЪАНЦЕЛН
ТНБСАКЪНЕДОУГЬНБ

СЖЕОЛЕЗНЬ·СНАПОСЛА
НІСЗАПОБЕДАНМЬГЛА·
КЪПОУТЪАЗЫКЪНЕНДЪ
ТЕ·НБЫГРАДСАМАРАНЬ
СКЪНЕБЪННДЪТЕ·НДЪ
ТЕЖЕПАУЕКЛОБЫЦАМЬ
ПОТЫБЫШНМДОМОУ·Н
ЗЛА·ХОДАЩЕЖЕПРОПО
БЕДАНТЕГЛЩЕ·АКОПРН
БАНЖНСАЦРТВОНЕСНОР:
БОЛАШААНЦЕЛНТЕН
МРТБЫАБЫСКРЕШАН
ТЕ·ПРОКАЖЕНЫАОУНШ
АЩАНТЕБЕСЫНЗГОН
НТЕ·ТОУНЕПРНАСТЕТ
ЖНЕЖЕНДААНТЕ

ПОДБАЕТЬЖЕБЕДЪТН·АКОА
ЖЕНБАБААБЛОУНТАСА·
ПРЕЖЕШЕСТААГОАНЕНОАМ
БЕРАМЬ^СЦАТОУАТЕТЪСА

ЕУ ОБОГАТЪ МЛАДОУ

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА
НАБААН ПОБЕДНИКА ЕУ ШЛУ

РЕТЕГІ СКОУЛОУ ЧЕННИКОУ
БСАКНЖЕ СПОВЕСТЬ

НА ПН МЦА ОКТЕ МЛБЫКЕ

ШЛОУ **МЦА** ТГОВЬ НА

НЫМСТХАНТАМНАУ

ИГАБНАУ ЕУ ПН ШЛУКЫ

ОУТЕБРАБЕНІ **МЦА**

ТОГО БЫА СТАСТМУЮННІК

ЕУ ИЩНЕСЪ І ШНАС СНАНОБ

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

НАОНА ЗАТОУСТАГО ЕУ

ШНАНА **Р**ЕГАЗЕССМБДР

ПН СЕНТБРАБЕНІ **МЦА** Т

ГОВЬ НА СТГОЦА

ФНАНА ЕУ ПН АНБ ПОСТ

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

СНОБЕДНИКМЪ САМОНЕ ТУ

ПНН НАБН КУ ЕУ ПН АНБ ШМА

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

ПАМАТФЕА ЕУ ШМАТФЕА

БЛЖИМОУДЫСБНШНБЕ МАБЕА

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

ТАДОТВОРЦА ЕУ ПН СЕТОМЦАА

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

ПРОСЛОУМА ЗИМОУ АНАТОЛНН

ГЕНАДН ЕУ ПНОКТМБРАБЕА

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

БЕН **МЦА** ТГОВЬ НА СТГО

НАНМАТАРНМБКАРО И НЕ ТРАА

ДЕГАНБАРНА НСТР СТМОУМЕ

РБКУРНН НСТР КАТЕРИНБ

ЕУ ШНАНА СЖТ ШНА СНАНОБ

МЦА ТГОВЬ НА СТГОЦА

АНАРЦА ЕУ ШНАНА **Р**ЕСТОЖМЕ

ИШНІ ШУТЕНН ИЩНРЕДЫ

СТЕА НЕДЕБЕ

евангеліє про багатого і Лазаря.

Місяця того в 6 день: пам'ять святого отця Павла ісповідника; евангеліє від Луки:

Сказав Господь своїм учням: кожний, хто визнає...

пам'ять писана місяця жовтня (=октембр) в 25 дні, від половини. **Місяця** того Собор святих ангелів Михаїла і Гавриїла; евангеліє писане від Луки жовтня (=октембрія) в 18 дні.

Місяця того в 11 дні: страс- томученика Мина, евангеліє шукай в суботу 3 по Пасці: Це заповіт...

Місяця того в 13 день: пам'ять святого Івана Золотоустого; евангеліє від Івана: Сказав Господь, промовляючи: Я є двері... писаний вересня (=септембрія) в 3 день. **Місяця** того в 14 день: пам'ять святого апостола Филипа; евангеліє написане [в] 1 неділю посту.

Місяця того 15 дня страс- томучеників, ісповідників Самона, Гурія, Явива; евангеліє напи-

сане в 1 неділю від Матея.

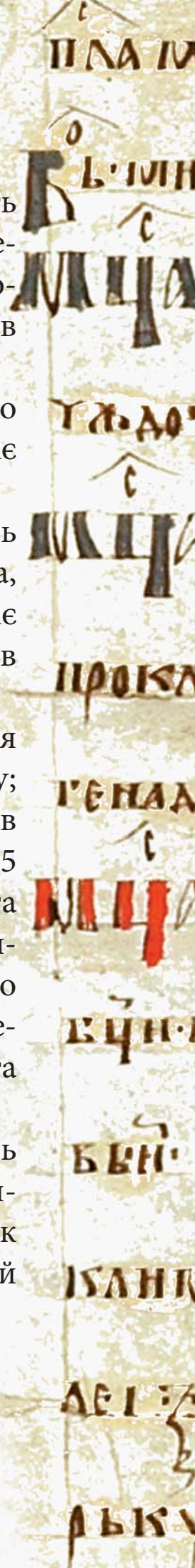
Місяця того в 16 день: пам'ять святого апостола Матея; евангеліє від Матея: **В тому часі**, проходячи, Ісус, побачив... шукай в суботу, що 5, від Матея.

Місяця того в 17 дні: святого Григорія Чудотворця; евангеліє писане цього місяця, 1 дня.

Місяця того в 20 дні: пам'ять святих отців Прокла, Максима, Анатолія і Генадія; евангеліє писане жовтня (=октембрія) в 11 день.

Місяця того в 21 дні: внесення Святої Богородиці до Храму; служба вересня (=септембрія) в (13 [день])? **Місяця** того в 25 день: пам'ять святого Климента Римського і Петра Олександрійського і страждання святого мученика Меркурія і святої Катерини; евангеліє від Івана; субота 3 від Пасхи: Цю заповідь...

Місяця того в 30 день: пам'ять святого апостола Андрія; евангеліє від Івана. **В тому часі**, як стояв Іван і з учнів... шукай серед святого тижня.

l'évangile de l'homme riche et Lazare.

Ce **MOIS** le 6ème jour : mémoire du saint père Paul le Confesseur ; évangile selon Luc : **Le** Seigneur a dit à ses disciples : quiconque me confessera...

mémoire écrite le mois d'octobre le 25ème jour : du milieu. Ce **MOIS** Synaxe des saints anges Michel et Gabriel ; évangile écrit selon Luc en octobre le 18ème jour. Ce **MOIS** le 11ème jour : grand martyr Mènas, cherche l'évangile du 3ème samedi après Pâques : Ceci je vous commande...

Ce **MOIS** le 13ème jour : mémoire de saint Jean Chrysostome ; évangile selon Jean : **IL** leur dit encore : Je suis la porte... écriture de septembre le 3ème jour. Ce **MOIS** le 14ème jour : mémoire du saint apôtre Philippe ; évangile écrit le 1er dimanche de carême.

Ce **MOIS** le 15ème jour : martyrs, confesseurs Samonas, Gourias et Habib ; évangile écrit le 1er dimanche selon Matthieu.

Ce **MOIS** le 16ème jour ; mémoire du saint apôtre Matthieu ; évangile selon Matthieu : **EN** ce temps-là, étant allé plus loin, Jésus vit... cherche le samedi, le 5ème jour, selon Matthieu. Ce **MOIS** le 17ème jour : saint Gregoire le Thaumaturge ; évangile écrit en ce mois, le 1er jour.

Ce **MOIS** le 20ème jour : mémoire des saints pères Proclus, Maxime, Anatole, et Génadie ; évangile écrit en octobre, le 11ème jour.

Ce **MOIS** le 21ème jour : l'entrée au temple de la Mère de Dieu ; service de septembre pour la Mère de Dieu. Ce **MOIS** le 25ème jour : mémoire de saint Clément de Rome et Pierre d'Alexandrie et souffrance du saint martyr Mercure et de sainte Catherine ; évangile selon Jean ; 3ème samedi après Pâques : Ceci je vous commande...

Ce **MOIS** le 30ème jour ; mémoire du saint apôtre André ; évangile selon Jean ; **En** ce temps-là, quand Jean était là, avec ses disciples... cherche pendant la Semaine sainte.

Gospel about the rich man and Lazarus is read.

This MONTH, the 6-th day: commemoration of Saint Paul the Confessor. Gospel as on 25-th October. Gospel of St. Luke: And the **Lord** said: He who acknowledges me . . .

This MONTH, the 8-th day, the Synaxis of the Holy Archangels Michael and Gabriel. Gospel of St. Luke as on 18-th October.

This MONTH, the 11-th day: the martyr Menas. Gospel as on the third Saturday after Pascha.

This MONTH, the 13-th day: commemoration of Saint John Chrysostom. Gospel as on 3-rd September. I am the door . . .

This MONTH, the 14-th day: the Holy Apostle Philip. Gospel as on the First Sunday of Great Lent.

This MONTH, the 15-th day: the Holy Martyrs and Confessors Sampson, Gurias, and Habib. Gospel as on the first Sunday of St. Matthew.

This MONTH, the 16-th day: commemoration of the Holy Apostle Matthew. Gospel as on the fifth Saturday of St. Matthew.

This MONTH, the 17-th day: Saint Gregory the Wonderworker. Gospel as on 1-st November.

This MONTH, the 20-th day: commemoration of the Holy Fathers Proclus, Maximos, Anatole, and Gennadios. Gospel as on 11-th October.

This MONTH, the 21-th day: the Entry of the Lady Theotokos into the Temple

This MONTH, the 25-th day: commemoration of Saint Clement of Rome and Saint Peter of Alexandria and the martyrdom of the Holy Martyr Mercurius and Saint Catherine. Gospel of St. John, the third Saturday after Pascha.

This MONTH, the 30-th day: commemoration of Saint Andrew the Apostle. Gospel from St. John, to be found during Holy Week.

МЦА ТГО ВЪЗ ПА СТГО ОЦА

ДЕТЕГЪ С КОНТРОУЕННИКОМЪ.

БЪСАКЪНЖЪНСПОВѢСТЫ: ←

Ѹ полочу. **ПѸЦА** тго: н: сь

Н Г А Б Р Н Л У · Е ^А ^Б П Н ^Т Ш Л У І С Ъ

ОКТЕБРАБЫНІ: **ШЦА**

ТОГО БЫА СТРАСТНУ МННѢ,

А Б В Г Д Е Ж З И Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я

И ЦА ТГО БЪ ТРА ДН ПАС ТР

НАОНА ЗЛАТОУСТАГО. 6^я

ШННАНА. РЕГЪАЗЪСМЪДЪР

ПН СЕПТ БРА БЪТЪ, МЦА Т

ПОКІДАНЬ НА СТРОПАХ

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»

ФНЛННА:ЕУ ПП А ПЪ ПОСТ

МѢСТОГОИЕ: ДНЬСТР ГМЬН

СПОБѢДНИКЪ САМОНѢ Г҃У

МЦА ТТОВЪЗІАНЬ ПАСТГОА

ΠΛ ΜΑΤΦΕΑ: ΕΥ Ψ ΜΑΤΦΕΑ:

БѢМОНДЫСЪНШЕ МАТЕА

МЦАТГОВЪ. 71. СТГО ГРИГОРЬ.

УЖДОТ КОРЦА· ЕУ ПН СЕГОМЦА:А:

МЦА ТРО ВЪСЪ ПА СТЬСЪ ОТЬСЪ

ΠΡΟΙΣΚΛΟΥΜΕΝΑ· ΖΗΜΙΟΥ· ΑΝΑΤΟΛΗΨΗ

ГЕНААНН-ЕУПНОКТИМБАД БВАІ,

ЩАТГО БЫСА БЫНЕСЕ ННЕСГЪН

БҮН БЫ ЦРКВЫ СЛОУЖЕБА СЕ ПЛТБЕРА

БѢНІА ТРОБЫСѢ ПАСТРО

КАНЕДЖАМЕНТА АКАПОИСТААЈ

ВАННУЖАТАРИМЕСКАТО ПИСТРАИ

ЛЕТЪ АНДРНА. НСТРСТ. МВУ. МЕ

рыкурнѣнствѣнкатернѣ

Ѣ Ѡ НАНА. СѢ. ТѢ Ѡ ПѢ С НЗ ПО БѢ

ⲙⲙⲓ ⲁⲧⲟⲓⲃⲕⲏⲗⲁⲓ ⲡⲁⲧⲥⲧⲣⲟⲁⲡⲗⲁ

АНДРЕА. ЕУ ѿНАНА. РЪСТОАШЕ

НИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СРЕД

STEFANUS

[illegible]

МІСЯЦЯ ГРУДНЯ (=ДЕКЕМБРЯ) в 4 дні
страсть святої мучениці Варвари; евангеліє
від Марка:

Втомучасі, вслід за Ісусом пішли великі юрби,
і натискали вони на нього. І жінка етера мала
витікання крові рік дванадцятий, і батато
натерпівшись (=приємше) від багатьох ліка-
рів, видавши все своє майно і ніякої користі не
знайшовши, але радше до гіршого дійшовши,
почувши про Ісуса, прийшовши серед юрби
зізаду, доторкнулася до його одежі, говорила
бо, якщо лише бо доторкнуся до його одежі,
спасенною буду, і одразу висох тік крові її,
і зрозуміло тіло, що виздоровіло від рани. І
разу Ісус відчув, що сила вийшла з нього. І
повернувшись в юрбі, говорив: хто дотор-
кнувся до моєї одежі. І говорили йому його
учні: бачачи юрбу, що натискає на тебе, гово-
риш: хто доторкнувся до мене? І оглядався,
щоб побачити ту, що це зробила. Жінка же,
налякавшись і трясучись, знаючи, що було з
нею, і прийшла і припала до нього і сказала
йому всю правду. Ісус сказав їй: бадьорися,
дочко, віра твоя спасла тебе, іди з миром.

Місяця того в 6 день: пам'ять святого отця і
преподобного Никули; евангеліє від Луки:

MOIS DE DÉCEMBRE le 4ème jour du mois : le martyr de la sainte martyre Barbara ; évangile selon Marc :

EN ce temps-là, une grande foule suivait Jésus et le pressait. Or, il y avait une femme atteinte d'une perte de sang depuis douze ans. Elle avait beaucoup souffert entre les mains de plusieurs médecins, elle avait dépensé tout ce qu'elle possédait, et elle n'avait éprouvé aucun soulagement, mais allait plutôt de mal en pis. Ayant entendu parler de Jésus, elle vint par derrière dans la foule, et toucha son vêtement. Car elle disait : Si je puis seulement toucher ses vêtements, je serai guérie. Au même instant la perte de sang s'arrêta, et elle sentit dans son corps qu'elle était guérie de son mal. Aussitôt Jésus eut conscience de la force qui était sortie de lui ; et, se retournant au milieu de la foule, il dit : Qui a touché mes vêtements ? Ses disciples lui dirent : Tu vois la foule qui te presse, et tu demandes : Qui m'a touché ? Et il regardait autour de lui pour voir celle qui avait fait cela. La femme, effrayée et tremblante, sachant ce qui s'était passé en elle, vint se jeter à ses pieds, et lui dit toute la vérité. Mais Jésus lui dit : Ma fille, ta foi t'a sauvée ; va en paix.

Ce **MOIS** le 6ème jour : mémoire de notre père dans les saints, le vénérable Nicolas ; évangile selon Luc :

The MONTH of DECEMBER, the 4-th day: the martyr the Holy Martyr Barbara. Gospel of St. Mark.

At that time many people followed Jesus, and thronged Him. And a certain woman, which had an issue of blood twelve years, and had suffered many things of many physicians, and had spent all that she had, and was nothing bettered, but rather grew worse, when she had heard of Jesus, she came in the press behind, and touched His garment. For she said, if i may touch but His clothes, i shall be whole. And straightway the fountain of her blood was dried up; and she felt in her body that she was healed of that plague. And Jesus, immediately knowing in Himself that virtue had gone out of Him, turned Him about in the press, and said, Who touched My clothes? And His disciples said unto Him, Thou seest the multitude thronging Thee, and sayest Thou, Who touched Me? And He looked round about to see her that had done this thing. But the woman fearing and trembling, knowing what was done in her, came and fell down before Him, and told Him all the truth. And He said unto her, Daughter, thy faith hath made thee whole; go in peace.

This MONTH, the 6-th day: Saint Nicholas the Wonderworker of Myra in Lycia. Gospel from St. Luke:

МЦА ^сДЕ ^иКЕ ^иБРА ^иВЛА ^и
^сГР ^иСТЕ ^иН ^иМЦН ^иБАРЬ ^иБРЪ ^иЕУ ^иШ ^иМР

ВЪ БЫСЛѢДЫ САНДЫШѢ НА
 РОДНМНОЗН. НОУ ГНѢТ
 АХОУТЛН. Н ЖЕНАЕ ТЕР
 АСЖЩН БЫТОУ ЕННЕ КР
 ЪКН. ЛѢТѢ ДѢ НАДЕСА
 ТЕ. НМНОГО ПРННМЪШН.
 ШМНОГЪ БРАТѢ. НЗДАА БЫШ
 Н ВЪ СЕСКОЕ НМѢННЕ. НННѢ
 АННО ПОЛЪЗѢ О БРѢТЪШН.
 НЫ ПАУЕ БЫ ГОРЕ ПРНШЪДЫШ
 Н. СЛЫША БЫШН О НІСѢ. ПРН
 ШЪДЫШН БЫ НАРОДѢ СЪЗЖ
 АЖ ПРНКО СНОУ САРНЗАХѢ ГО.
 ГЛШЕ БО АКО АЩЕ БО ПРНКО
 СНОУ САРНЗАХѢ ГО ЕСПІСЕН
 АСЖДОУ. НАБНЕН СЫКНЖН
 СТОУ ТЫ КРЪВЕЕѢ. НРАЗОУМѢ

ТѢЛО АКО НСЦѢЛѢ ШРАНЫ.
 НАБНѢ ІСОШЖТН СНОУ Н
 ШЪДЫШЖѢ ШНЕ. НО БРА
 ЦЫ СЛЫША НАРОДѢ ГЛШЕ КЪ
 ТО ПРНКО СНОУ САРНЗАХѢ
 МОНХѢ. Н ГЛШАЕ МОУ ОУ
 ЧЕННЦН ЕГО. БНАА НАРО
 ДЪ ОУ ГНѢТАЖЩѢТА. ГЛШ
 Н КТО САРНКО СНОУ МН
 Ъ. Н ОЗНРАШЕ СЛЫНАЕ ТН
 СЪТО РЫШЖЖСЕ. ЖЕНА ЖЕ
 ОУ БОА БЫШН САНТРЕ ПЕЩУ
 ЦН. БЕДОУЩН ЕЖЕ БЫ
 ЕНН ПРННДЕН ПРНПАДЕ
 КЪ НЕМОУ. Н РЕТЕЕМОУ Б
 ЪСЖНСТННЖ. ІСРЕУЕЕ Н
 АРЪЗАНДЫШН. БѢРАТКО
 АС ПСЕТА. НАНСЫМН РОМ

МЦА ^сТГО ^иВЪ ^иП ^иА ^иСТО ^иОЦА
 Н ПРѢ ПО НАГО НН КЖЛЫ:
 ЕУ ШЛОУКЫ

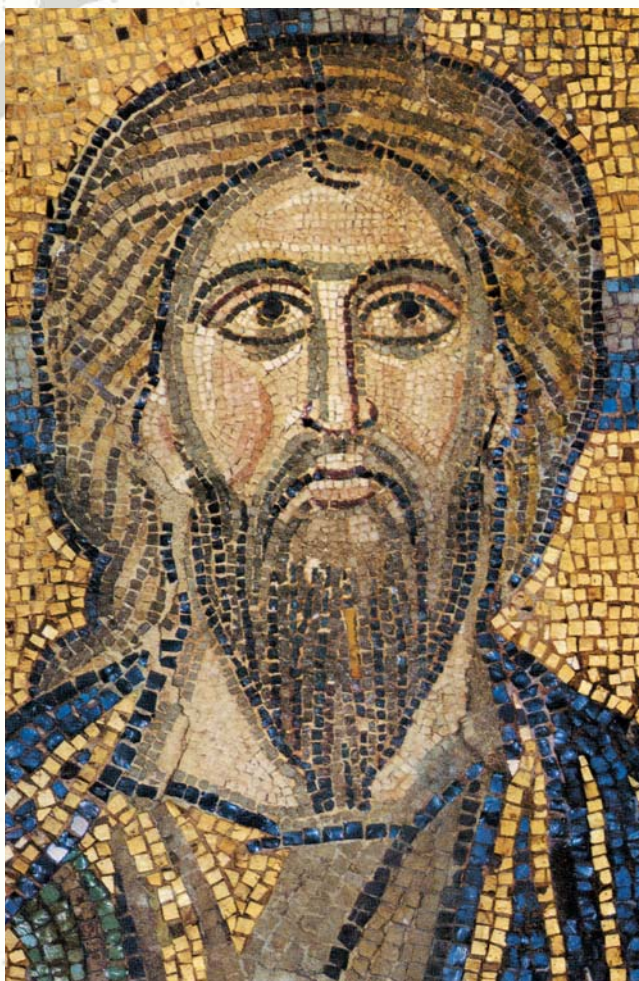
4
Вѣстоѣи на мѣстѣ
рабѣнѣ и на родѣ оу
никѣ ^игои по жьство
мо ^иго оудни. ѿхъ
сеа жьа. не рсѣла
и по морѣ та ринска и
сидонска иже приидо
ша по слоуша тего. и ц
ѣлѣтисѣ ѿ недоу тьск
онхъ. не тражѣшѣ ихъ
ѿ дѣхъ нечистыхъ. и
цѣлахоу сѣ и бысѣ на ро
ды сѣкаше прикасати
сѣмѣмѣ аи ко снамъ же
го не хождаше. не цѣла
аше въ сѣ. и тѣмъ ку бе
доу. и не конна оутен
и въское гдѣше. бла
женниши и аки ба
ше естъ црѣвне въ же

блаженни на алыжѣи
ныи. ѿ котѣ насытѣ
сѣ. блаженни алыжѣи
сѣныи. ѿ котѣ смѣетсѣ.
блаженне ждетсѣ гдѣ по
носѣ тѣмъ тѣмъ. и гдѣ
за оутѣ тѣноу корѣ тѣи
принесѣ. и мѣмѣмѣмѣ
за о сѣна тѣмъ тѣмъ. и
радоуи тѣмъ тѣмъ. и
и гратсѣ. се бо мѣмъ
аша многа естъ на сѣхъ.

МЦА тто въѣ. за тѣмъ етъ и
анѣ. ѿици сѣмъ тѣмъ
МЦА тто въѣ. стрѣмъ тѣмъ
стрѣмъ и дрѣмъ тѣмъ. ѿ
и о котѣмъ тѣмъ.

МЦА тто въѣ. стрѣмъ тѣмъ
рѣмъ. и на тѣмъ тѣмъ. ѿ
то мѣмъ тѣмъ. **МЦА** тто

В тому часі, Ісус стоячи на рівному місці, і юрба його учнів і велике множество народу з усієї юдеї Єрусалиму і помор'я Тирського і Сидонського, які прийшли послухати слово, і оздоровитися від своїх недуг, і ті, що терпіли від нечистих духів, і оздоровлялися. І вся юрба намагалася доторкнутися до нього, бо сила, що його, виходила і оздоровляла всіх. І він, підвівши свої очі на своїх учнів, говорив: Блаженні бідні, бо вашим є боже царство. Блаженні голодні нині, бо вони наситяться. Блаженні ви, що плачете нині, бо засмієтесь. Блаженні будете, коли зневажатимуть вас люди, коли відлучать і упокорять, і рознесуть ім'я ваше, як зло, задля людського сина. Зрадійте в тому дні і розвеселіться, бо ось ваша винагорода є велика на небах.

Місяця того в 9 день: зачаття святої Анни; евангеліє шукай у вересні (=серпня) в 9 дні.

Місяця того в 14 день: страждання святого Фирса, і пам'ять землетрусу; евангеліє писане в жовтні (=вересня) в 26 дні.

Місяця того

EN ce temps-là, Jésus s'arrêta sur un plateau où se trouvaient un groupe nombreux de ses disciples et une foule immense de gens de toute la Judée, de Jérusalem et du littoral de Tyr et de Sidon. Ils étaient venus pour l'entendre, et pour être guéris de leurs maladies. Ceux qui étaient tourmentés par des esprits impurs étaient guéris. Et toute cette foule cherchait à le toucher, parce qu'une force sortait de lui et les guérissait tous. Alors Jésus, levant les yeux sur ses disciples, dit: Heureux vous qui êtes pauvres, car le royaume de Dieu est à vous ! Heureux vous qui avez faim maintenant, car vous serez rassasiés ! Heureux vous qui pleurez maintenant, car vous rirez ! Heureux serez-vous, lorsque les hommes vous haïront, lorsqu'ils vous frapperont d'exclusion, qu'ils vous insultent et proscrireont votre nom comme infâme, à cause du Fils de l'homme ! Réjouissez-vous en ce jour-là et tréssaillez d'allégresse, car voici que votre récompense sera grande dans le ciel.

Ce **MOIS** le 9ème jour : conception de sainte Anne ; cherche l'évangile de septembre le 9ème jour.

Ce **MOIS** le 14ème jour : passion de saint Thyrsus, et mémoire du tremblement de terre ; évangile écrit en octobre le 26ème jour.

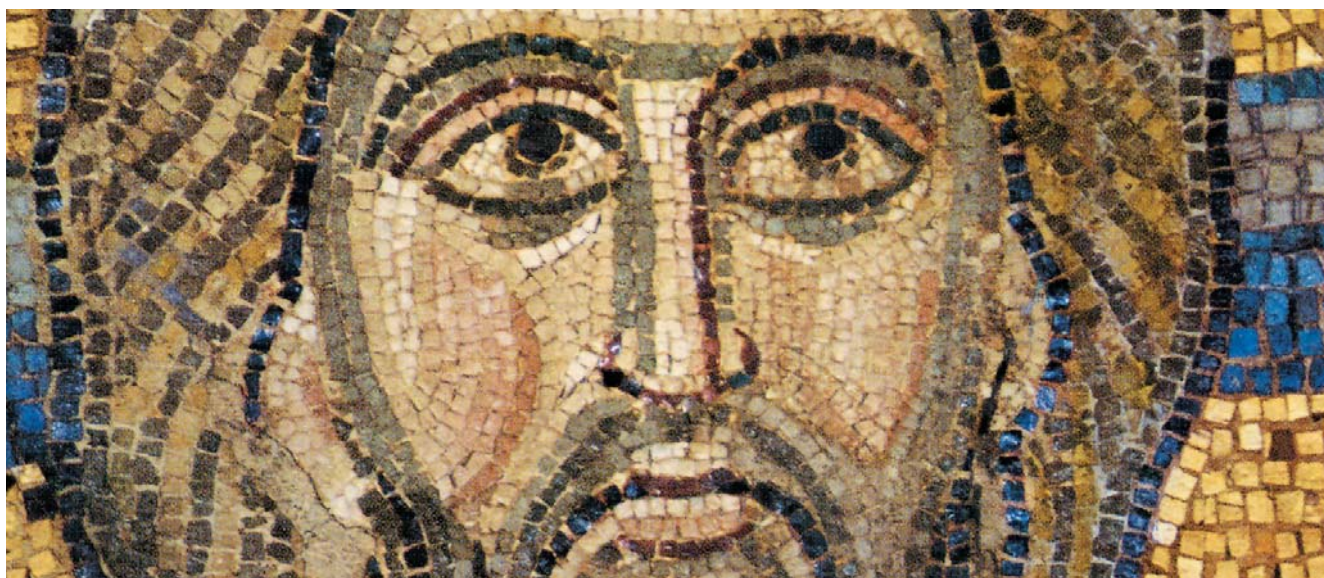
Ce **MOIS**

At that time Jesus came down with them, and stood in the plain, and the company of his disciples, and a great multitude of people out of all Judaea and Jerusalem, and from the sea coast of Tyre and Sidon, which came to hear him, and to be healed of their diseases; And they that were vexed with unclean spirits: and they were healed. And the whole multitude sought to touch him: for there went virtue out of him, and healed them all. And he lifted up his eyes on his disciples, and said, Blessed be ye poor: for yours is the kingdom of God. Blessed are ye that hunger now: for ye shall be filled. Blessed are ye that weep now: for ye shall laugh. Blessed are ye, when men shall hate you, and when they shall separate you from their company, and shall reproach you, and cast out your name as evil, for the Son of man's sake. Rejoice ye in that day, and leap for joy: for, behold, your reward is great in heaven.

This MONTH, the 9-th day: the Conception of Saint Anne – Gospel as on 9-th September.

This MONTH, the 14-th day: the martyrdom of Saint Thyrsus and the memory of the earthquake – Gospel as on 26-th October.

This MONTH,

ВѢСТОѦ ІСНА МѢСТѢ
РАБЫНѢ Н НАРОДОУ
НИ КЪ ГОМ ПОЖЬСТВО
МО ГОЛОУДНѢ ШЪ БЪ
СЕАЖАЕА НЕРСЛМА
Н ПОМОРЬА ТЖРН СКАН
СНАДОНЬСКА НЖЕ ПРИНДО
ША ПОСЛОУШАТЪ ЕГО НЦ
БАНТН СѦ ШЕДОУГЪС
ОНХЪ Н СТРАЖЩ ННХЪ
ШАХЪ НЕУНСТЫНХЪ Н
ЧЕЛАХОУСА Н БЫС НАРО
ДН СКАШЕ ПРИКАСАТИ
СА СЕМЬАКО СНАДАНЖЕ
ГО Н СХОЖДАШЕ Н СЧЕЛ
АШЕ БЫСѢ НТЪ БЪЗБЕ
ДЪОУ Н СКО Н НАОУЧЕН
НИ КЫ БОЕГЛАШЕ БЛА
ЖЕННИЦН ІАКО БА
ШЕ ЕСТЬ ЦРТКН ЕБЖНЕ

БЛАЖЕННА АБУЖЦНН
НЫНѢ АКО ТН НАСЫТАТЬ
СА БЛАЖЕННА ПАУЖЩЕ Н
САНЫНѢ АКО БЫС МѢТЕСА
БЛАЖЕННА БѢДЕТЕ ГЛА ПО
НОСАТЬ БЫУЛБЦН ЕГА ДАРА
ЗАОУТАТЬ НОУКОРАТЬ Н
ПРНЕСЖ Н МАКАШЕ АКО
ЗАОСНАУЛБТА РАДН БЪЗ
РАДОУНТЕСА БЫТЬАДН БЪ
ЗН ГРАТЕСА СЕБОМЪЗДА
АША МНОГА ЕСТЬ НАБ СЪХЪ
МЦА ТГО БЫѢ ЗАУАТНЕСТЕН
АНЕ ЕУНЦН СЕПТЕМБРА БЫѢ
МЦА ТГО БЫѢ СТРЕСТМУЕУ
СТРАТНЖН ДРОУЖНЫЕГО ЕУ
ПНОКТОМБРА БЫКЕ
МЦА ТГО БЫѢ СТРЕСТМУФУ
РСОУ Н ПАТ ТРОУСОУ ЕУ ПНОК
ТОМБРА БЫКЕ **МЦА** ТГО

5
кыѣ: ^мна стхѣтѣ троїкѣа
нанназарна мисанлу: ндан
нажпррѣж: ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ
И ѡ: прѣжерожьствахъ ка:
^мна стхѣпраѡцѣ: ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ
Ре глпрнтѣу жснаѣ табкынк
го: сътборнхѣ: ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ
И ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ
тннкогѡносца: ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ ^аѣ
Тѡ: прннѣсѣноу ченнц
нѣго: кыкаперыпаоумъ:
нѣдоумоу кыпрашаашѣ:
ѣтѡнапоу: тн кѣсѣ
^шѣноумѣлаа стѣ: ѡнн
жѣмѣлаѣхоуарѣрыкъ
ароугоукобескаобаща
напоу: тн: кѣтѣсѣгоанн:
нѣѣлѣпрнзѣлаѡканаде
сауѣнглѣаннѣ: нѣжехоцѣ
ѣтѣстарѣнѣкѣтн: дажѣ

детѣкѣсѣхыльннн: н
кѣсѣмѣслоу: та: нпрнн
мѣѡтроу: та: постабнѣпо
среде нхѣ: нпрннмѣнѣре
ѣннмѣ: нѣеащѣзнного
такобѣѣхѣ: ѡтроу: та: тѣ
прннмѣтѣкѣнмѣмоѣ:
мѣпрнѣмѣстѣ: нѣе мѣ
прннмѣсѣтѣнѣе мѣне пр
нѣмѣстѣнѣно сѣлабѣш
лагоумѣ: нѣкѣнѣаѣмоу:
наннглѣ: ѡу: тн: тѣлоу: кѣ
нѣехоумѣнѣекогоннѣ
ннмѣтѣгоннѣ: нз: гона
щаѣѣсѣ: нѣе неходн
тѣнона сѣнѣкѣзѣбрани
хоумѣѣмоу: мѣко неходн
тѣнона сѣ: ѣе жѣрѣнн
ктоже коѣсѣтѣнѣжѣсѣ
тѣборнѣндоу: ѡмоѣмѣ

в 17 день: пам'ять святих юнаків Ананії, Азарії, Мисаїла і Даниїла, пророка; євангеліє писане в неділю 1 від Матея.

Неділя 1 перед Різдвом Христовим; пам'ять святих праотців; євангеліє від Луки: **С**казав Господь оцю притчу: чоловік якийсь зробив вечерю... шукай в неділю 11; від Луки.

Місяця того в 20 день; страждання святого Ігнатія Богоносця; євангеліє від Марка:

В тому часі, прийшов Ісус і його учні до Капернауму, і в хаті він питає: що в дорозі в собі думали ви? Вони ж мовчали. Один бо до одного говорили в дорозі: хто є більший? І, сівши, Він покликав дванадцятьох і сказав їм: Хто хоче бути більшим, хай буде менший від усіх, і всім слугою. І взявши дитину, поклав її посеред них, і взявши її сказав їм: Хто лиш приймає одне з таких дітей в моє ім'я, мене приймає. Хто мене прийме, не мене приймає, але того, що послав мене. І відповів йому Іван кажучи: Учителю, ми бачили когось, що твоїм іменем виганяв бісів, що не ходить за нами, і ми заборонили йому, бо не ходить за нами. Ісус же сказав: немає нікого, що зробив чудо в моєму

le 17ème jour : mémoire des jeunes saints Ananias, Azarias, Misaël et Daniel, prophète ; évangile écrit le 1er dimanche selon Matthieu.

DIMANCHE avant la Nativité du Christ ; mémoire des ancêtres ; évangile selon Luc : **JÉSUS** répondit : Un homme donna un grand souper... cherche l'évangile le 11ème dimanche ; selon Luc.

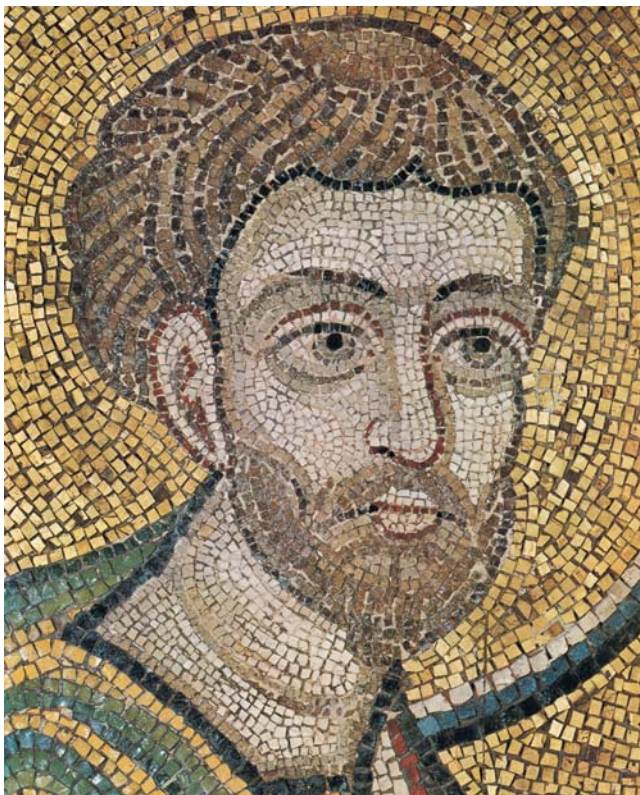
Ce **MOIS** le 20ème jour ; passion de saint Ignace le Théophore ; évangile selon Marc : **EN** ce temps-là, Jésus et ses disciples arrivèrent à Capharnaüm. Lorsqu'il fut dans la maison, Jésus leur demanda : De quoi discutiez-vous en chemin ? Mais ils gardèrent le silence, car en chemin ils

avaient discuté entre eux qui était le plus grand. Alors il s'assit, appela les douze, et leur dit : Si quelqu'un veut être le premier, il sera le dernier de tous et le serviteur de tous. Et il prit un petit enfant, le plaça au milieu d'eux, et l'ayant pris dans ses bras, il leur dit : Quiconque accueille en mon nom un de ces petits enfants c'est moi qu'il accueille ; et quiconque m'accueille, ce n'est pas moi qu'il accueille, mais celui qui m'a envoyé. Jean lui dit : Maître, nous avons vu un homme qui chasse des démons en ton nom ; et nous l'en avons empêché, parce qu'il ne nous suit pas. Ne l'en empêchez pas, répondit Jésus, car il n'est personne qui puisse faire un miracle en mon

the 17-th day: the memory of the Holy Youths Ananias, Azarias, and Misael; the Holy Prophet Daniel. Gospel as on the First Sunday of St. Matthew.

The Sunday before the Nativity of Christ; the memory of the Holy Forefathers; Gospel from Saint Luke, as on the Eleventh Sunday of St. Luke. The Lord offered the parable: A man prepared a great dinner . . .

ThisMONTH, the 20-th day: the martyrdom of Saint Ignatius the God-Bearer; Gospel from St. Mark: **At** that time, Jesus and His Disciples came to Capernaum: and being in the house he asked them, What was it that ye disputed among yourselves by the way? But they held their peace: for by the way they had disputed among themselves, who should be the greatest. And he sat down, and called the twelve, and saith unto them, If any man desire to be first, the same shall be last of all, and servant of all. And he took a child, and set him in the midst of them: and when he had taken him in his arms, he said unto them, Whosoever shall receive one of such children in my name, receiveth me: and whosoever shall receive me, receiveth not me, but him that sent me. And John answered him, saying, Master, we saw one casting out devils in thy name, and he followeth not us: and we forbad him, because he followeth not us. But Jesus said, Forbid him not: for there is no man which shall do a miracle in my

БЫІЗІ ПА С^МТХЬТ. О ТРОКЪА
НАННЪА ЗАРНМНСАНАУ: НААН
НАЖ ПРРІКЖ. Е^АУ ПН НЕА ШМА
МѢА: ПРЪЖЕ РОЖЬСТВА ХЪА:—
ПА С^МТХЬ ПРА ОЦЬ. Е^АУ ШЛОУ:—
РЕ ГЪ ПРНТЬУЖСНЖ УАБІКННЕК
ТО. СЪТБОРНЖЕ НЩНМЪАІ. ШАУ
МЦА ТГО КЫІ. СТР СТГО НГНА
ТН БОГО НОСЦА. Е^АУ ШМА РІКА:—
РѢ. ПРНДЕІС НОУЧЕННЦ
НЕГО. БЫКА ПЕРЬНА ОУМЬ.
НБДОМОУ БЫ ПРАШААЩЕ.
УТЬТО НА ПОУТН БЫ СЕБ
Е ПО МЫЛААСТЕ. ОНН
ЖЕ МЛЪТАХОУАРУГЫКЪ
АРОУГОУ БО БЕСЕДОВАША
НА ПОУТН. КТО ЕСТЬ БОЛНН.
НСЕДЬ ПРНЗЬБА ОБАНАДЕ
САТЕН ГЛАНМЬ. НЖЕХОЩ
ЕТЬ СТАРЕН БЫТН. ААБЖ

ДЕТЬ БЫ СЕХЫМЫНН. Н
БЫ СЕ МЫ СЛОУГА: Н ПРН
МЬ О ТРОУА ПОСТАБНѢ ПО
СРЕДЕНХЬ. Н ПРННМЬ НРЕ
УЕНМЬ. НЖЕАЩЕДННОГО
ТАКО БЫІХЬ. О ТРОУАТЬ
ПРНМЕТЬ БЫНМАМОЕ.
МА ПРНЕМЛЕТЬ. НЖЕМА
ПРНМЕТЬ НЕ МЕНЕ ПРН
НЕ МЛЕТЬНЬ ПО СЛАБЫШ
ААГОМА. Н ШЫЩАЕМОУ.
НАНЫГЛА. ОУТНТЕЛОУБ
НАДЕХОМЬНЪ КОГО НМЕ
НЫМЪТКО НМЬ НЗГОА
ЩАБЪСЫ. НЖЕ НЕХОДН
ТЬ ПО НАСЬ. НБЪЗЕРАНН
ХОМЬЕМОУ. АКО НЕХОДН
ТЬ ПО НАСЬ. ІС ЖЕ РЕНН
КТО ЖЕ БО ЕСТЬ НЖЕ СЬ
ТБОРН СНЛОУ. ОМОЕМЬ

імені і зможе скоро злословити мене. Бо хто не є проти вас, за вами є. Бо хто лиш напоїть вас чашею води в моє ім'я, бо ви є христовими, амінь, кажу вам, не втратить своєї нагороди.

Місяця того в 22 день: страждання святої Анастазії, служба писана цього місяця 4 дня; субота перед Різдвом Христовим, євангеліє від Луки: **С**казав Господь притчу оцю: Подібне царство небесне до зерна гір...

Неділя перед Різдвом Христовим; пам'ять святих отців; євангеліє від Матея: **К**ниги родоводу Ісуса Христа сина Давидового, сина Аврамового. Аврам породив Ісака, Ісак породив Якова. Яків же породив Юду і братів його. Юда же породив Фареса і Зара від Тамари. Фарес же породив Єзрома, Єзром же породив Арама, Арам же породив Аминадава, Аминадав же породив Наасона. Наасон же породив Соломона, Соломон же породив Вооза від Рахави. Вооз же породив Овида від Рути, Овид же породив Єссея. Єссей же породив Давида царя. Давид же цар породив Соломона від жінки Урії. Соломон же породив Ровоама, Ровоам же породив Авію, Авія же породив Асу. Аса же породив Йосафата, Йосафат же породив Йорама, Йорам же породив Озію, Озія

НЖДЖНБРАТН
ЖЕРОДНФАРЕС
ФАРАДРЫФАРЕС
ЗРОТІА·ЄЗРОТІ
ІА·АРАТІМЬЖЕР
ААКА·АІІІНАД
НААСОНА·НААС
СОЛОМОНА·СО
РОДНВЬОЗА
ОЗЬЖЕРОДН·ОБ
ФЫ·ОБНАДЖЕР
ІОСЕНЖЕРОДН
АДЬЖЕЦРЬР
НА·ШОУРНН
НЬЖЕРОДН·РО
ААТІМЬЖЕРОД
АЖЕРОДНАСА
ОСАФАТА·НО
РОДННОАРА
БЖЕРОДНОЗ

nom et sitôt après parler mal de moi. Qui n'est pas contre nous est pour nous. Et quiconque vous donnera à boire un verre d'eau en mon nom, parce que vous appartenez au Christ, je vous le dis en vérité, il ne perdra point sa récompense.

Ce **MOIS** le 22ème jour : passion de sainte Anastasie, office écrit ce mois le 4ème jour ; samedi avant la nativité du Christ, évangile selon Luc : **LE SEIGNEUR** a dit cette parabole : Le royaume de Dieu est semblable à un grain de sénevé...

DIMANCHE avant la nativité du Christ ; mémoire des ancêtres ; évangile selon Matthieu : **GÉNÉALOGIE** de Jésus-Christ,

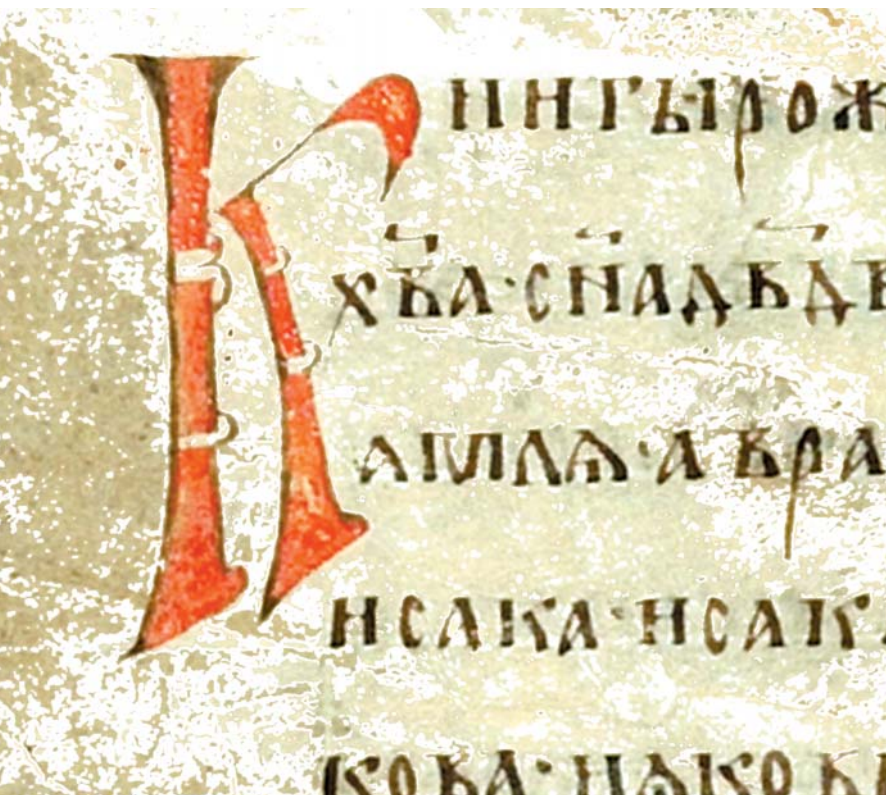
fil de David, fils d'Abraham. Abraham engendra Isaac ; Isaac engendra Jacob ; Jacob engendra Judas et ses frères ; Judas engendra Pharès et Zara de Thamar ; Pharès engendra Esrom ; Esrom engendra Aram ; Aram engendra Aminadab ; Aminadab engendra Naasson ; Naasson engendra Salmon ; Salmon engendra Boaz de Rahab ; Boaz engendra Obed de Ruth ; Obed engendra Isai ; Isai engendra David. Le roi David engendra Salomon de la femme d'Urie ; Salomon engendra Roboam ; Roboam engendra Abia ; Abia engendra Asa ; Asa engendra Josaphat ; Josaphat engendra Joram ; Joram engendra Ozias ; Ozias

name that can lightly speak evil of me. For he that is not against us is on our part. For whosoever shall give you a cup of water to drink in my name, because ye belong to Christ, verily I say unto you, he shall not lose his reward.

This MONTH, the 22-rd day: the martyrdom of Saint Anastasia, service as on 4-th December; Saturday before the

nativity of Christ, Gospel from St. Luke: The Lord told this parable: Unto what is the kingdom of God like? It is like a grain of mustard seed ...

Sunday before the Nativity of Christ, the memory of the Holy Fathers, the Gospel from Matthew: The book of the generation of Jesus Christ, the son of David, the son of Abraham. Abraham begat Isaac; and Isaac begat Jacob; and Jacob begat Judas and his brethren; And Judas begat Phares and Zara of Thamar; and Phares begat Esrom; and Esrom begat Aram; And Aram begat Aminadab; and Aminadab begat Naasson; and Naasson begat Salmon; And Salmon begat Booz of Rachab; and Booz begat Obed of Ruth; and Obed begat Jesse; And Jesse begat David the king; and David the king begat Solomon of her that had been the wife of Urias; And Solomon begat Roboam; and Roboam begat Abia; and Abia begat Asa; And Asa begat Josaphat; and Josaphat begat Joram; and Joram begat Ozias; and Ozias

пмєнн·нбъз·можетъ
бъскорѣ·злословєсн·тн
мѡ·нжє·бонѣстѡна·кы
поваслѣстѣ·нжє·бо·ац
ѣна·понтѣ·кы·ѹашѣ·бо
ды·бн·мѡ·моѣ·ако·хсо
кнѣстє·амѣнѣ·гѡу·ка·м
ь·не·погубѣтѣ·мѣ·зды·ск
оѣ·а·**мѣ**а·т·го·ч·к·с·т·ра
сѣ·н·ан·ас·тасн·с·лѣ·пн·сє·го
мѣ·а·ѣ·ѣ·та·п·рѣ·ро·т·ба·х·ка·
ѣ·ѹ·ш·а·ѹ·**р**ѣ·гѣ·прн·тѣ·ѹ·снѣ·
по·до·црѣ·внѣ·н·бє·но·є·зрѣ·нѹ
нѣ·прѣ·д·ро·жѣ·тѣ·омѣ·х·бѣ·мѣ
мѣ·пастѣ·х·бѣ·ѣ·ѹ·ш·матѣ·ѣ

Кнн·гы·ро·жѣ·стѣ·ба·гѹ
х·ка·с·на·дѣ·ка·с·на·а·бр
а·мѣ·лѣ·а·б·ра·тѣ·ро·дн
н·са·ка·н·са·кѣ·ро·дн·нѣ
ко·ба·н·а·ко·бѣ·жє·ро·дн

нѣ·а·ж·нє·ра·тн·жѣ·го·нѣ·а
жє·ро·дн·ф·арѣ·сан·з·ара·ѹ
ѣ·а·мѣ·ры·ф·арє·сѣ·жє·ро·дн·ѣ
з·ро·мѣ·ѣ·з·ро·мѣ·жє·ро·дн·а·ра
мѣ·а·ра·мѣ·жє·ро·дн·а·мѣ·н·на
а·ва·а·мѣ·н·на·а·а·кѣ·жє·ро·дн
на·а·со·на·на·а·со·мѣ·жє·ро·дн·
со·ко·мо·на·со·ло·мо·нѣ·жє
ро·дн·бѣ·о·з·а·ѹ·ра·х·а·кѣ·бо
о·зѣ·жє·ро·дн·о·б·на·а·ѹ·ро·ѹ
ѣ·ѹ·о·б·на·дѣ·жє·ро·дн·ї·є·сє·а·
ї·о·сє·н·жє·ро·дн·а·бѣ·а·ц·рѣ·а·
а·бѣ·дѣ·жє·црѣ·ро·дн·со·ло·мо
на·ѹ·о·ѹ·рннн·а·со·ло·мо
нѣ·жє·ро·дн·ро·бо·а·мѣ·а·ро·б
а·а·мѣ·жє·ро·дн·а·бн·жѣ·а·бѣ
а·жє·ро·дн·а·са·а·сѣ·жє·ро·дн·ї
о·са·ф·а·тѣ·н·о·са·ф·а·тѣ·жє
ро·дн·н·о·а·ра·мѣ·н·о·а·ра·мѣ
ѣ·жє·ро·дн·о·з·нѣ·o·z·нѣ·

жеродн н о а т а н о а т а м ъ
жеродн а х а з а а х а з ъ жеро
дн е з е к н ѡ е з е к н а жеро
дн м а н а с н ѡ м а п а с н а ж е
родн а м о с а а м о с ѡ жеродн
н о с н ѡ н о с н ѡ жеродн і е
хонн ѡ н к р а т ѡ ж е г о ѡ к ѡ
п р ѣ с е л е н н е к а к ѡ л о н с к ѡ
о е ѡ п р ѣ с е л е н н ѡ ж е к а ѡ
л о н с т ѣ м ѣ н е х о н н ѡ родн
с а л а ѡ н н а л с а л а ѡ н а н жер
одн з о р о к а к а б е л а з о р о
б а ѡ жеродн а б н ѡ д а а к н
ж а ѡ жеродн е л н а к н м а е
д н a k n m ѡ жеродн а з о р а
а з о р ѡ жеродн с а д о к а с а д о
к ѡ жеродн а х н м а а х н м ѡ
жеродн е л н о у д у е л н ѡ д
ѡ жеродн е л e a z a p a e l a
з а р ѡ жеродн м а т ѡ а н а

м а т ѡ а н ѡ жеродн н а к о
к а н а к о к ѡ жеродн н о
ф а м о у ж а м а р н н а
ѡ н e e жеродн с а і с н а р н
ц а e m e n x c ѡ с ѣ x ѡ жер
о д ѡ ѡ к р а м а d ѡ a ѡ a
р о d ѡ d і n ѡ d ѡ d a d o п р ѣ
с е л e n ѡ k a k n o n ѡ s k a
а г о р о d ѡ d і n ѡ п р ѣ с e
л e n ѡ k a k n o n o c і k a a g o

а до х с а р о d ѡ d і :
у с о х ѡ ж е р о ж ѣ с т ѡ
с н ц e б ѡ е р у ч e n ѡ k o
к ѡ k ѡ ш n m p n e g o m a
р n n n o s n ф o k n п р ѣ ж
e d a ж e n e c ѡ n a c т a c ѡ ѡ
к р ѣ т e c a n m o y ѡ ш n k ѡ
ч р e k ѡ ѡ d x a c т a n o
с n ф ѡ ж e m o y ж e a п р a
б ѡ d n k ѡ c n n n e x o т a

же породив Йоаттама. Йоаттам же породив Ахаза, Ахаз же породив Єзекію, Єзекія же породив Манасію. Манасія же породив Амоса, Амос же породив Йосію, Йосія же породив Єхонію і братів його в переселення вавилонське. Після переселення ж вавилонського Єхонія породив Салатиїла, Салатиїл же породив Зоровавеля, Зоровавель же породив Авиюда, Авиюд же породив Еліякіма, Еліякім породив Азора, Азор же породив Садока, Садок же породив Ахима. Ахим же породив Еліюда, Еліюд же породив Елеазара, Елеазар же породив Маттана, Маттан же породив Якова, Яків же породив Йосифа чоловіка Марії, від якої народився Ісус, прозваний Христом. Всіх же родів від Аврама до Давида 14 родів, і від Давида до переселення вавилонського 14 родів, і від переселення вавилонського до Христа 14 родів.

Ісуса Христа ж народження так було: коли обрученою бо була матір його Марія з Йосифом, раніше ніж зішлися вони, виявилось було, що мала в лоні від Святого Духа. Йосиф же її муж, праведний в усьому, і не бажаючи

engendra Joatham ; Joatham engendra Achaz ; Achaz engendra Ézéchias ; Ézéchias engendra Manassé ; Manassé engendra Amon ; Amon engendra Josias ; Josias engendra Jéchonias et ses frères, au temps de la déportation à Babylone. Après la déportation à Babylone, Jéchonias engendra Salathiel ; Salathiel engendra Zorobabel ; Zorobabel engendra Abiud ; Abiud engendra Éliakim ; Éliakim engendra Azor ; Azor engendra Sadok ; Sadok engendra Achim ; Achim engendra Éliud ; Éliud engendra Éléazar ; Éléazar engendra Matthan ; Matthan engendra Jacob ; Jacob engendra Joseph, l'époux de Marie, de laquelle est né Jésus, qui est appelé Christ. Il y a donc en tout quatorze générations depuis Abraham jusqu'à David, quatorze générations depuis David jusqu'à la déportation à Babylone, et quatorze générations depuis la déportation à Babylone jusqu'au Christ.

VOICI de quelle manière arriva la naissance de Jésus-Christ. Marie, sa mère, ayant été fiancée à Joseph, se trouva enceinte, par la vertu du Saint-Esprit, avant qu'ils eussent mené vie commune. Joseph, son époux, qui était un homme droit et qui ne voulait pas

begat Joatham; and Joatham begat Achaz; and Achaz begat Ezekias; And Ezekias begat Manasses; and Manasses begat Amon; and Amon begat Josias; And Josias begat Jechonias and his brethren, about the time they were carried away to Babylon: And after they were brought to Babylon, Jechonias begat Salathiel; and Salathiel begat Zorobabel; And Zorobabel begat Abiud; and Abiud begat Eliakim; and Eliakim begat Azor; And Azor begat Sadoc; and Sadoc begat Achim; and Achim begat Eliud; And Eliud begat Eleazar; and Eleazar begat Matthan; and Matthan begat Jacob; And Jacob begat Joseph the husband of Mary, of whom was born Jesus, who is called Christ. So all the generations from Abraham to David are fourteen generations; and from David until the carrying away into Babylon are fourteen generations; and from the carrying away into Babylon unto Christ are fourteen generations. Now the birth of Jesus Christ was on this wise: When as his mother Mary was espoused to Joseph, before they came together, she was found with child of the Holy Ghost. Then Joseph her husband, being a just man, and not willing

HXC

[illegible]

МАТЬ ѿ АНЪЖЕРОДН. НІКО
КА. НАКО БЪЖЕРОДН. НО
ФА. МОУЖАМАРННА.
ѾНЕЕЖЕРОДНСАІСНАРН
ЦАЕМЫНХС. БЪСѢХЪЖЕ
РОДЪ ѾАБРАМАДЪАБА
РОДЪ: ДІ: Н ѾАБАДОПРѢ
СЕЛЕНЬАБАВНОНЬСКА
АГОРОДЪ: ДІ: Н ѾПРѢ
СЕЛЕНЬАБАВНОНОСКААГО.

За дохсарады: АІ: : . . .

ꙗкоже рождество
 снѣ бѣ о брѹченѣ бо
 бы бышнѣ мѣсто ма
 рии нѣ о снѣ фѣ бѣ прѣж
 е да же не сънастасѣ о
 брѣтесѣ нѣ моу щнѣ
 ѹре бѣ ѡдѣхасѣ нѣ о
 снѣ фѣ бѣ моу же ѣ пра
 вы днѣ снѣ нѣ не хота

ОКАНУНТИ ЕЖЕ БЫХО
 ТКОТАННОУ СТУНТИ Ю
 СЕЖЕМОУ ПО МЫСЛИ БЫ
 ШЕ СЕ АНГЛУНЬ БЫСЬ
 НКАКНДЕМОУ ТАМ ИО
 СНФЕСНЪ ДВАДЬ ПСОУ
 КОНСАПРНЪТИ МАРЪА
 ЖЕНЫ ТКОСА РОЖДШЕ
 БКОСА БЫНЕН ШДХАЕС
 БСТА РОДИТЬ ЖЕСНЪНН
 АРЕУЕШНН МАЕМОУ ІС
 ТЬ БОС ПСЕГЛА ОУДИС БО
 АШГРЕХЪС КОНХЪ СЕЖЕ
 БЫС БЫСТЪ ДАС БЖДЕ
 ТЬСАРЕУЕНОЕ ШТА ПРН
 БГЛАШЕМО БСЕДБА ВЪ
 ТРЕКЪПРНІТЬ ПРОДИ
 ТЬСНЪННАРЕКОУТНН
 МАЕМОУ ЕАБМАНЖ
 НАБ ЕЖЕЕСТЬСЫКАЗ

АЕМОСНАМНБЪ БЫСТА
 БЫЖЕНОСНФШСНАС
 ТВОРНДКОЖЕ ПОБЕЛБЕМ
 ОУАНГАЛГНЪ НПРНЖЕ
 МОУСКОЖННЕЗНАШЕВА
 ДОМЪДЕЖЕ РОДИСНАЕТОПР
 БЪНЦА ННАРЕУЕШНН
 ЕМОУ ІС:

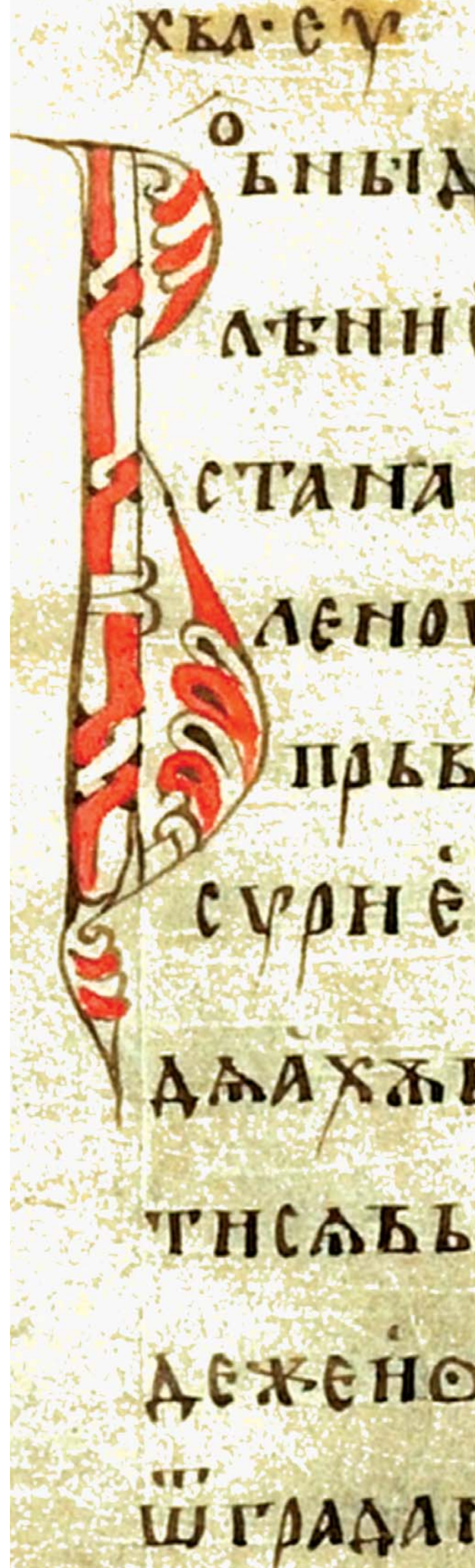
КЪМБЕУЕРНІЕ РОЖД
 ХЪ ЕУ ШКОУКЫ:

РОБНЫДНН НЗНДЕ ПОБЕ
 АЕННІЕ ШКЕСАРА АУТЖ
 СТАНА ТАТН БЫСЖ БЫСЕ
 АЕНОУЖ СЕНА ТАНН Е
 ПРЬБОЕБЫ БЛАДОУШЖ
 СУРН ЕЖ ІГУРНННІЖ НІ
 ДААХЖ БЫСН КЪЖДО НАТА
 ТНСА БЫСКОНГРАДЪ БЫЗН
 ДЕЖЕНОСНФШТАЛНКА
 ШГРАДА НАЗАРЕФА БЫЖНДО

оскаржити її, забажав потайки відпустити її. Це ж коли він задумав, ось господній ангел у сні з'явився йому, кажучи: Йосифе, Давидовий сину, не бійся прийняти Марію, твою жону, бо те, що народилося в ній, є від Святого Духа. Вона ж народить сина і назвеш йому ім'я Ісус, бо той спасе своїх людей від гріхів їхніх. Це ж все сталося, щоб збулося сказане від Господа пророком, що говорить: Ось діва прийняла в лоні і народить сина і назвуть йому ім'я Ельмануїль, що в перекладі значить, з нами Бог. Вставши же Йосиф з сну, зробив так як наказав йому господній ангел, і взяв свою жінку і не знав її, доки же вона не народила свого первородного сина і назвав його ім'ям Ісус.

В НАВЕЧІР'Я народження Христового, євангеліє від Луки:

В ті дні вийшов наказ від кесаря Августа списати всю землю. Цей перепис найперше був, коли панував Сирією Кириній, і йшли всі, кожний, записатися до свого міста. Пішов же Йосиф з Галилеї, з міста Назарет до Юдеї

la diffamer, se proposa de rompre secrètement avec elle. Comme il y pensait, voici qu'un ange du Seigneur lui apparut en songe, et dit : Joseph, fils de David, ne crains pas de prendre chez toi Marie, ta femme, car l'enfant qu'elle a conçu vient du Saint-Esprit ; elle enfantera un fils, et tu lui donneras le nom de Jésus ; c'est lui qui sauvera son peuple de ses péchés. Tout cela arriva afin que s'accomplît ce que le Seigneur avait annoncé par le prophète : Voici que la vierge sera enceinte, elle enfantera un fils, et on lui donnera le nom d'Emmanuel, ce qui signifie Dieu avec nous. Joseph s'étant réveillé fit ce que l'ange du Seigneur lui avait ordonné, et il prit chez lui son épouse. Mais il ne la connut point jusqu'à ce qu'elle eût enfanté un fils, auquel il donna le nom de Jésus.

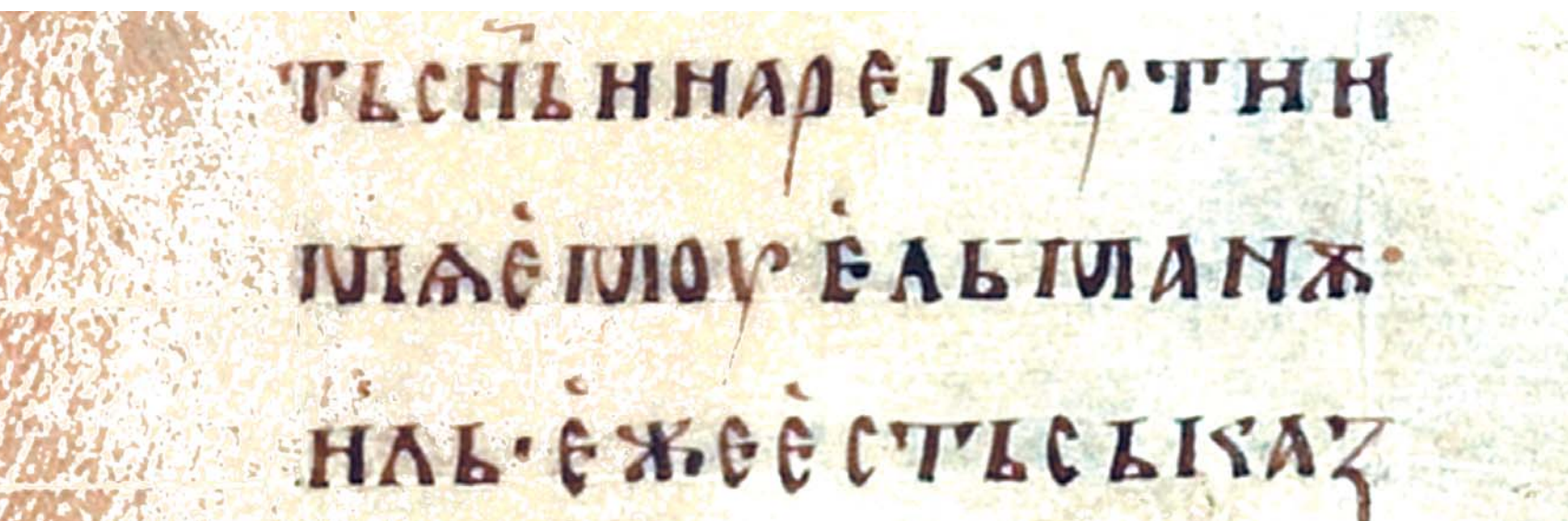
COMPLIES de la nativité du Christ, l'évangile selon Luc :

EN ce temps-là parut un édit de César Auguste, ordonnant un recensement de toute la terre. Ce premier recensement eut lieu pendant que Quirinius était gouverneur de Syrie. Tous allaient se faire inscrire, chacun dans sa ville. Joseph aussi monta de la Galilée, de la ville de Nazareth, pour se rendre en Judée,

to make her a publick example, was minded to put her away privily. But while he thought on these things, behold, the angel of the Lord appeared unto him in a dream, saying, Joseph, thou son of David, fear not to take unto thee Mary thy wife: for that which is conceived in her is of the Holy Ghost. And she shall bring forth a son, and thou shalt call his name JESUS: for he shall save his people from their sins. Now all this was done, that it might be fulfilled which was spoken of the Lord by the prophet, saying, Behold, a virgin shall be with child, and shall bring forth a son, and they shall call his name Emmanuel, which being interpreted is, God with us. Then Joseph being raised from sleep did as the angel of the Lord had bidden him, and took unto him his wife: And knew her not till she had brought forth her firstborn son: and he called his name JESUS.

ON THE EVE of the Nativity of Christ, the Gospel according to St. Luke:

And it came to pass in those days, that there went out a decree from Caesar Augustus, that all the world should be taxed. And this taxing was first made when Cyrenius was governor of Syria. And all went to be taxed, every one into his own city. And Joseph also went up from Galilee, out of the city of Nazareth, into Judaea,

О ВЛНУН ТН ЕА. ВЪСХО
ТВОТАН ПОУСТНТН Ю.
СЕ ЖЕ ЕМОУ ПО МЫСЛН ВЪ
ШЖ. СЕ. АНГЛЫ ГНЪ ВЪСЪ
Н ТА ВНСА ЕМОУ ГЛА. НО
СН ФЕСН ЖА ВДЪ ВЪ. НЕ ОУ
БОНСА ПРНЖТН МАРЪА
ЖЕ НЫТ БО ЕА. РОЖДЪШЕ
Е БОСА ВЪ НЕН ША ХА ЕСТ
Ь С ТА. РОДН ТЪ ЖЕ СНЪ НН
АРЕУЕШНН МА ЕМУ ІС.
ТЪ БО СП СЕ ТЪА ОУДН БО
А ШГРЕХЪС БОНХЪ. СЕ ЖЕ
ВЪ СЕ БЫСТЬ. ДАСЪ БЖДЕ
ТЪСАРЕУЕНОЕ ШГА ПРНМ
Ы ГЛАЩЕ МЪ. СЕДЪА ВЪ
ТРЕБЪ ПРНН ТЪ. Н РОДН
ТЪ СНЪ ННАРЕКОУТНН
МА ЕМОУ ЕАЪ МА НЖ.
НАЪ. Е ЖЕ ЕСТЬ СЫКАЗ

А ЕМОСНА МН БЪ. ВЪСТА
ВЪ ЖЕ НО СН ФЪ Ш СНА. СЪ
ТВОРН АКО ЖЕ ПО БЕЛЪЕМ
ОУАН ГЛА ТНЪ. Н ПРНЖЕ
НОУСКОЖ ННЕЗНААШЕ ЕА.
ДОНЪА Е ЖЕ РОДН СНА ЕГО ПР
ВЪ ЕНЦА. ННАРЕУЕШН МА
ЕМОУ ІС:—

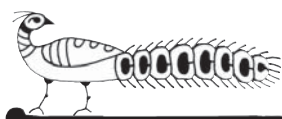
ВЪ МЪ ВЕУЕ РН ІЕ РОЖА
ХЪА. ЕУ ШЛОУКЫ:—

РОБНЫ ДНН. НЗНДЕ ПОБЕ
ЛЕНН Е ШКЕСАРА. А УГЖ
СТАНА ТАТН ВЪСЖ ВЪ СЕ
ЛЕН ОУЖ. СЕ НА ТАНН Е
ПРЪ БО ЕБЫ. ВЛАДОУЩЖ
СУРН ЕЖ ІСУРН ННІ Ж. НІ
ДААХЖ ВЪСН. ІСЪ ЖДО НА ТА
ТН СА ВЪС БОН ГРАДЪ. ВЪЗН
ДЕ ЖЕ НО СН ФЪ Ш ТАЛНА ЕА.
Ш ГРАДА НА ЗАРЕФА. ВЪЖНДО

бѣсѣи оу жѣ бѣ градъ дѣ
бѣ нже нарицаѣтъ сав
ѣ флѣоу жѣ занебѣ ѿ д
оу оу нѣ оу тѣ тѣ бѣ дѣ
до ба. на писатѣ сѣ сѣ мѣ
рѣ оу бѣ рѣ. уе но жѣ оу
же но жѣ. сѣ шѣ жѣ не праз
дѣ но жѣ. бѣ сѣ тѣ жѣ гѣ дѣ
бѣ сѣ тѣ оу. не пѣ нн ш
а сѣ дѣ нѣ родѣ нѣ нѣ. нѣ ро
дѣ нѣ сѣ бо нѣ прѣ бѣ нѣ цѣ.
нѣ по бѣ нѣ нѣ. нѣ по ложѣ н
бѣ дѣ сѣ хѣ. зане не бѣ нѣ мѣ
а мѣ. е сѣ тѣ бѣ оу бѣ нѣ. бѣ нѣ.
нѣ бѣ хѣ оу пѣ сѣ тѣ рѣ нѣ бѣ тѣ оу.
жѣ сѣ тѣ рѣ нѣ. бѣ дѣ шѣ не сѣ
рѣ гѣ шѣ. сѣ тѣ рѣ жѣ оу нѣ оу шѣ
ноу жѣ. о сѣ тѣ дѣ сѣ бѣ оу шѣ.
нѣ сѣ а нѣ гѣ лѣ гѣ нѣ сѣ тѣ бѣ нн
хѣ. нѣ сѣ а бѣ а нѣ а оу сѣ ннѣ.

9
ноу бѣ оу шѣ сѣ а сѣ тѣ рѣ хѣ мѣ
бѣ ннѣ хѣ мѣ. нѣ рѣ тѣ ннѣ
а нѣ гѣ лѣ не бѣ оу нѣ сѣ. сѣ бѣ оу
бѣ а гѣ оу бѣ сѣ тѣ сѣ тѣ бѣ жѣ бѣ а
мѣ рѣ а дѣ оу сѣ тѣ бѣ е лѣ нѣ. жѣ
бѣ жѣ дѣ тѣ бѣ сѣ тѣ мѣ бѣ оу дѣ
мѣ. а нѣ оу рѣ d нѣ сѣ a бѣ a mѣ.
сѣ пѣ сѣ жѣ е сѣ сѣ тѣ хѣ гѣ. бѣ
гѣ rа dѣ dѣ bѣ. нѣ сѣ bѣ a mѣ
бѣ жѣ nа mѣ nнѣ. оу бѣ рѣ шѣ
тѣ mѣ a dѣ nнѣ цѣ. по бѣ nтѣ
лѣ жѣ шѣ bѣ a cѣ lѣ xѣ. нѣ
bѣ nѣ жѣ a nѣ жѣ bѣ. cѣ a nѣ gѣ mѣ
bѣ. mѣ nнѣ жѣ sѣ tѣ. бѣ oу nнѣ
бѣ e cѣ nнѣ xѣ. xѣ bѣ a lѣ a шѣ nнѣ
xѣ. bѣ a nѣ gѣ a шѣ nнѣ xѣ. cѣ
a bѣ a bѣ bѣ шѣ nнѣ xѣ. bѣ.
нѣ nа жѣ e mѣ a nнѣ mѣ nнѣ. bѣ
y a bѣ cѣ xѣ. bѣ a gѣ oу bѣ oу
nнѣ. нѣ bѣ sѣ tѣ. a nѣ oу шѣ

до міста Давидового, яке називається Вифлеєм, тому що був з Давидового дому і роду, записатися з Марією зарученою йому жінкою, що була вагітною. Сталося же, коли були вони там, виповнилися дні народити їй, і народила свого первородного сина, і сповила його і поклала в яслах, тому що не було їм місця в будинку. І були пастухи в тій же околиці, які чували, стережучи нічну сторожу над своїм стадом. І ось Господній ангел став серед них, і Господня слава осіяла їх, і перелякалися великим страхом. І сказав їм ангел: не бійтеся, ось бо благовісткую вам велику радість, яка буде всім людям, бо вам народився Спаситель, який є Христос Господь, в місті Давидовім. І ось вам знак: знайдете дитину повиту, що лежить у яслах. І було з ангелом безліч воєнів небесних, які хвалили Бога і говорили: Слава на висотах Богові, і на землі мир, в людях добра воля. І сталося, що коли

dans la ville de David, appelée Bethléhem, parce qu'il était de la maison et de la famille de David, afin de s'y faire inscrire avec Marie, sa fiancée, qui était enceinte. Pendant qu'ils étaient là, le temps où Marie devait accoucher arriva, et elle enfanta son fils premier-né. Elle l'emballota, et le coucha dans une crèche, parce qu'il n'y avait pas de place pour eux dans l'hôtellerie. Il y avait, dans cette même contrée, des bergers qui passaient dans les champs les veilles de la nuit pour garder leurs troupeaux. Et voici qu'un ange du Seigneur leur apparut, et la gloire du Seigneur resplendit autour d'eux. Ils furent saisis d'une grande frayeur. Mais l'ange leur dit : Ne craignez point ; car je vous annonce une bonne nouvelle, qui sera pour tout le peuple le sujet d'une grande joie : c'est qu'aujourd'hui, dans la ville de David, il vous est né un Sauveur, qui est le Christ, le Seigneur. Et voici à quel signe vous le reconnaîtrez : vous trouverez un enfant emmailloté et couché dans une crèche. Et soudain il se joignit à l'ange une multitude de l'armée céleste, louant Dieu et disant : Gloire à Dieu au plus haut des cieux, et paix sur la terre parmi les hommes qu'il aime ! Lorsque

unto the city of David, which is called Bethlehem; because he was of the house and lineage of David, to be taxed with Mary his espoused wife, being great with child. And so it was, that, while they were there, the days were accomplished that she should be delivered. And she brought forth her firstborn son, and wrapped him in swaddling clothes, and laid him in a manger; because there was no room for them in the inn. And there were in the same country shepherds abiding in the field, keeping watch over their flock by night. And, lo, the angel of the Lord came upon them, and the glory of the Lord shone round about them: and they were sore afraid. And the angel said unto them, Fear not: for, behold, I bring you good tidings of great joy, which shall be to all people. For unto you is born this day in the city of David a Saviour, which is Christ the Lord. And this shall be a sign unto you; Ye shall find the babe wrapped in swaddling clothes, lying in a manger. And suddenly there was with the angel a multitude of the heavenly host praising God, and saying, Glory to God in the highest, and on earth peace, good will toward men. And it came to pass, as the

ВЪСКОУЖЪ. ВЪ ГРАДѢ АБД
ВЪ. НЖЕ НА РИЦАЕ ТЫСАК
ВЪ ФЛОМЪ. ЗА НЕ БѢША
ОМОУ. НО ТѢ ТЫСТА ДѢ
ДОКА. НА ПИСАТН САСЬ МІА
РЪЕЖЪ. ОБРЖУЕНО ЖЕ МОУ
ЖЕНОЖЪ. СЖЩЕЖЕ НЕ ПРАЗ
ДНОЖЪ. БЫСТЬ ЖЕЕ ГДА
БЫСТЬ ТЮУ. НСПЛЫНШ
АСА ДНЬЕ РОДНТНЕН. НРО
ДНСНЬСКО Н ПРЪКѢНЦЬ.
Н ПОБНТЫ НН ПОЛОЖНН
ВЪАСЛХЪ. ЗА НЕ НЕ БѢНМ
АМЪ. БСТАВЪ ОБНТЪ. ЕАН.
НКАХОУ ПАСТЫРНЪ. ТОН
ЖЕ СТРАНѢ. БДАЩЕ НСТ
РЕГЖЩЕ. СТРАЖОУНОШЬ
НОУЖЪ. ОСТАДѢСВОЕ МЪ.
Н СЕАНГЛЪ. ГНЬСТАВЛНН
ХЪ. Н СЛАКАГНАОСѢННЪ.

НОУ БОАША САС ТРАХЪ МЪ
БЕДНІКЪ МЪ. НРЕЧЕНМЪ
АНГЛЪ. НЕБОНТЕСА. СЕБО
БЛАГОБѢСТЬСТЪ. ЖЖКА
МЪ. РАДОСТЬ БЕЛНЖЪ. АЖЕ
БЖДЕТЬ ВЪ СѢМЬНОУ ДЪ
МЪ. АКО РОДНСАВА МЪ.
СПСЪЕЖЕЕ СТЪХЪ ГЪ. ВЪ
ГРАДѢ ДѢДВѢ. НСЕВА М
Ъ. ЗАМѢННЕН. ОБРАЩЕ
ТЕ ПЛАДЕНЦЬ ПОБНТЬ
ЛЕЖАЩЬ ВЪАСЛХЪ. НЕ
ВНЕЗАПЖБЫ. СЪАНГМ
Ъ. МНОЖЕСТВО БО ННЕ
БЕСНЪХЪ. ХВАЛАЩНН
ХЪ. БАНГЛЪЩННХЪ. СЛ
АВАКЪ. ВЫШННХЪ БЖ.
ННАЗЕМЛНМНРЪ. БЪ
УЛБЦѢХЪ. БЛГОКОЛЕ
ННЕН. НБЫСТЬ АКОШ

наоуданган. ѿ нихъ
анко. нѣтъ ни пасты
рн. рѣшадоу. гы. кѣ. ру
гѣ. прѣ. нѣ. тѣ. боу. ко.
до. ки. флѣ. ѿ. ма. н. ки. на. н
мѣ. гла. бѣ. бы. шн. н. же. гѣ.
сы. ка. за. ни. мѣ. н. пр. нѣ. до.
по. до. ки. гы. ше. са. нѣ. о. кре.
тѣ. мѣ. рн. же. нѣ. си. фа.
ни. ма. де. ны. цѣ. ле. жа. щѣ.
кѣ. сѣ. лѣ. хѣ. бѣ. нѣ. бѣ. ше.
же. сы. ка. за. ша. ѿ. гла. го. л
ѣ. гла. нѣ. мѣ. н. мѣ. ѿ. тр
о. у. а. тн. се. ю. мѣ. н. кѣ. си. са.
ы. ша. бы. ше. на. ки. ша.
са. ѿ. гла. ны. нѣ. ѿ. па.
сты. ры. кѣ. ны. мѣ. мѣ. рн.
ѣ. же. сѣ. ба. жа. ше. вѣ. са.
гѣ. ны. са. сѣ. ла. га. жѣ. цн.
бѣ. сѣ. ра. цн. ско. ѣ. ю. мѣ. н. кѣ.

звратишася пастыри.
слабѣше и хваляще бѣ.
о ксѣ. рѣ. же. сѣ. ле. ша. на. н
бѣ. нѣ. ша. ѣ. ко. же. гла. по.
кѣ. стѣ. кѣ. ны. мѣ. — кѣ.

Не гдѣ испльнишася ѿ
смыдѣннѣ. на. нѣ. бѣ. рѣ. жо. у. тѣ.
на. рѣ. ша. ни. ма. де. ю. мѣ. ѣ. са. на.
ре. те. но. ѣ. ан. гѣ. мѣ. прѣ. же.
ѣ. а. же. не. за. у. а. тѣ. са. вѣ. трѣ. бѣ.

Не гдѣ испльнишася ни
до. ти. ше. ни. ма. де. жѣ. по. за. ко.
но. у. мѣ. рн. се. ѣ. ко. у. кѣ. зѣ. не.
со. ша. нѣ. кѣ. рѣ. сѣ. мѣ. по. ста.
бѣ. ги. прѣ. да. гѣ. мѣ. ѣ. ко. же.
ѣ. стѣ. ѣ. а. но. кѣ. за. ко. нѣ. гѣ. нѣ.
ѣ. ко. бѣ. сѣ. кѣ. мѣ. ла. де. ны. цѣ.
ю. мѣ. у. жѣ. сѣ. ка. по. ло. у. ра. зѣ. ко. рѣ.
за. до. же. сѣ. на. стѣ. о. тѣ. ки. на.
ре. те. тѣ. са. на. а. тѣ. жѣ. рѣ. тѣ. ку.

відійшли ангели від них на небо, чоловіки пастухи сказали один до одного: Ходім отже до Вифлеєму, і погляньмо на голос, що стався, який Господь сказав нам, і прийшли, рушивши, і знайшли Марію же і Йосифа і дитину, що лежала в яслах. Побачивши ж розповіли про слово, сказане їм про цю дитину. І всі, що чули, дивувалися сказаним пастухами до них. Марія же зберігала всі ці слова, складаючи у своєму серці. І пастухи вернулися, прославляючи і хвалячи Бога за все, що почули і побачили, так як було сказано до них. Кінець.

І коли сповнилися сім днів і щоб його обрізали, назвали ім'я його Ісус, назване ангелом, раніше ніж зачався у лоні. **Початок.**

І коли виповнили йому дні очищення їх за Мойсеевим законом, принесли його до Єрусалиму, щоб поставити перед Господом, так як є написано в законі Господньому, що кожна дитина чоловічого роду, що відкриває лоно, Святому Господеві буде посвяченою, і дати жертву,

les anges les eurent quittés pour retourner au ciel, les bergers se dirent entre eux : Allons jusqu'à Bethléhem, et voyons ce qui est arrivé, ce que le Seigneur nous a fait connaître. Ils y allèrent en hâte, et ils trouvèrent Marie et Joseph, et le petit enfant couché dans la crèche. Après l'avoir vu, ils racontèrent ce qui leur avait été dit au sujet de ce petit enfant. Tous ceux qui les entendirent furent dans l'étonnement de ce que leur disaient les bergers. Marie gardait toutes ces choses, et les repassait dans son coeur. Et les bergers s'en retournèrent, glorifiant et louant Dieu pour tout ce qu'ils avaient entendu et vu, et qui était conforme à ce qui leur avait été annoncé. Fin.

LE huitième jour, auquel l'enfant devait être circoncis, étant arrivé, on lui donna le nom de Jésus, nom qu'avait indiqué l'ange avant qu'il fût conçu dans le sein de sa mère.

Début.

ET, quand les jours de leur purification furent accomplis, selon la loi de Moïse, Joseph et Marie le portèrent à Jérusalem, pour le présenter au Seigneur, suivant ce qui est écrit dans la loi du Seigneur : Tout mâle premier-né sera consacré au Seigneur, et pour offrir en sacrifice

angels were gone away from them into heaven, the shepherds said one to another, Let us now go even unto Bethlehem, and see this thing which is come to pass, which the Lord hath made known unto us. And they came with haste, and found Mary, and Joseph, and the babe lying in a manger. And when they had seen it, they made known abroad the saying which was told them concerning this child. And all they that heard it wondered at those things which were told them by the shepherds. But Mary kept all these things, and pondered them in her heart. And the shepherds returned, glorifying and praising God for all the things that they had heard and seen, as it was told unto them. End.

And when seven days were accomplished for the circumcising of the child, his name was called JESUS, which was so named of the angel before he was conceived in the womb.

Begin.

And when the days of their purification according to the law of Moses were accomplished, they brought him to Jerusalem, to present him to the Lord; As it is written in the law of the Lord, Every male that openeth the womb shall be called holy to the Lord; And to offer a sacrifice

ИЗЪГЛА БЪ БЫШН·И ЖЕГЪ

СЫЗАЗАНАМЪ·И ПРННДЖ

ПОДБНГЫШЕСА·НО БРЪ

ндоуанглан. ѿ ннхън
анбо. нѣаѣцн пасты
рнрѣшадроугыкъдру
гж. прѣндемьоу бо
локи флѣома. нкидн
мьгланъкъшн. нжегъ
сыказанамъ. нпрнѣаѣ
подбнръше са. нѣбрѣ
тжмрнжже. нѣснфа.
нмладенъцълажащъ
блѣслъхъ. бндебѣше
жесыказаша. оглагол
ѣ. гланѣмъ нмьотр
отѣтнсемъ. нкънсн
ышабъшенанкъша
са. огланы нхъ ѿ па
стырыкъннмъ. мрн
ажесъблѣдашебъса
глысна. сълагжщн
бъсрдѣнсвоѣмъ. нбъ

збратншасяпастырни.
слабѣщенъблѣаѣщѣбѣ.
объсѣхъаѣслышашан
бндеша. аѣкожеглан
быстыкъннмъ. — кц
Негданспалнншасѣѣ
смьднннданѣбрѣжоутъ.
нарѣшанмѣмоуѣ. на
реѣноѣангъмъ. прѣже
аажене заѣтъсѣбъѣрѣбъ. —
Негданспалнншасѣдн
аотнщѣннѣѣжъ. позако
ноумонсѣѣбоу. къзне
сошанъбѣрсѣмъ. поста
кнтнпрѣдъгмъ. аѣкоже
ѣсть. фанобъзаѣконѣгнн.
аѣкобъсѣкъмладенъцъ
моужьсѣкаполоу. разбръ
заѣложесна. стоѣбнна
реѣтѣсѣ. наѣтижрътѣу.

за сказаним в законі Господньому: дві горлиці, або два пташенята голубині.

Початок. **І** був чоловік в Єрусалимі, якому ім'я Симеон, і чоловік цей праведний і чесний, який очікував ізраїльської потіхи, і Святий Дух був у ньому. І йому було обіцяно Святим Духом, що не побачить смерти раніше, ніж побачить Господнього Христа. І він прийшов духом до церкви, коли батьки привели дитя Ісуса, щоб зробити їм за законним звичаєм відносно нього. І він взяв його на свої руки, і поблагословив Симеон Бога і сказав: Нині відпустиш твого раба, Владико, за твоїм словом з миром, бо мої очі побачили твоє спасіння, яке ти приготував перед лицем усього народу, світло на об'явлення для поган, і на славу твого народу Ізраїля. І його батько і мати дивувалися сказаним про нього. І Симеон поблагословив і сказав до Марії, його матері: Ось цей лежить на падіння і на піднесення для численних в Ізраїлі, і на знак противенства. І тобі самій душу прошиє зброя, щоб відкрилися багатьох

deux tourterelles ou deux jeunes colombes, comme cela est prescrit dans la loi du Seigneur. Début. **OR**, il y avait à Jérusalem un homme appelé Siméon. Cet homme était juste et pieux, il attendait la consolation d'Israël, et l'Esprit Saint était sur lui. Il avait été divinement averti par le Saint-Esprit qu'il ne mourrait point avant d'avoir vu le Christ du Seigneur. Il vint au temple, poussé par l'Esprit. Et, comme les parents apportaient le petit enfant Jésus pour accomplir à son égard ce qu'ordonnait la loi, il le reçut dans ses bras, bénit Dieu, et dit : Maintenant, Seigneur, tu laisses ton serviteur s'en aller en paix, selon ta parole ; car mes yeux ont vu ton salut, salut que tu as préparé devant tous les peuples, lumière pour éclairer les nations et gloire d'Israël, ton peuple. Son père et sa mère étaient dans l'admiration des choses qu'on disait de lui. Siméon les bénit et dit à Marie, sa mère : Voici, cet enfant est destiné à amener la chute et le relèvement de plusieurs en Israël, et à devenir un signe qui provoquera la contradiction, et à toi-même une épée te transpercera l'âme, afin que les pensées de beaucoup

according to that which is said in the law of the Lord, A pair of turtledoves, or two young pigeons.

Begin. And, behold, there was a man in Jerusalem, whose name was Simeon; and the same man was just and devout, waiting for the consolation of Israel: and the Holy Ghost was upon him. And it was revealed unto him by the Holy Ghost, that he should not see death, before he had seen the Lord's Christ. And he came by the Spirit into the temple: and when the parents brought in the child Jesus, to do for him after the custom of the law, Then took he him up in his arms, and blessed God, and said, Lord, now lettest thou thy servant depart in peace, according to thy word: For mine eyes have seen thy salvation, Which thou hast prepared before the face of all people; A light to lighten the Gentiles, and the glory of thy people Israel. And Joseph and his mother marvelled at those things which were spoken of him. And Simeon blessed them, and said unto Mary his mother, Behold, this child is set for the fall and rising again of many in Israel; and for a sign which shall be spoken against; Yea, a sword shall pierce through thy own soul also,

срдць помышленна.
небѣ на пррѣцады
нфанонлѣба. ѿкоу
наисоурока. снзаста
рѣбьшнбѣднхлмпо
зѣхъжнбьшнсѣжымъ
з. а. ѣ. ѿдѣсткасвоѣ
го. н. та. к. до. ба. до. с. м.
на. с. а. т. ѣ. н. д. а. ѣ. а. же.
не. о. х. о. ж. а. ш. е. ѿ. црѣ. к. е.
пос. т. ы. м. б. н. м. о. л. н. т. б. а. м.
не. сло. у. ж. а. ц. н. дѣ. н. н. о. ц.
б. н. та. к. ѣ. т. ѣ. а. с. ѣ. пр. н. ст.
а. б. ы. ш. н. н. с. по. бѣ. да. ш. е.
са. г. б. н. г. л. а. а. ш. е. о. не. м.
б. к. ѣ. с. ѣ. м. ѣ. а. ж. ц. н. н. м.
ы. н. з. ба. б. а. с. н. н. ѣ. б. ѣ. р. с. а.
м. ѣ. н. ѣ. к. о. с. ѣ. к. о. н. ѣ. а.
ш. а. с. а. к. ѣ. с. а. по. з. а. к. о. н. ѣ.
г. н. ѣ. к. ѣ. з. б. р. а. т. н. ш. а. с. а.

БѢГАНА ДѢЖ. БѢГРАДСКО
 ННАЗАРЕТЬ. О ТРОУАЖЕРО
 СТАШЕ НКРѢПЛШЕСА
 ДУМЬ. НС ПЛНА ДСА ПРѢ
 МОУДОСТН. НЕБАГДЪ
 БЖЬ ДВШЕНА НСЮМЬ.

ПАОВЪ ТРЪНН РОЖЕСТВАХЪ
 ЕУ ѿ МА. ^ѿ ПУХЪ РОЖЕСТВА
 СНАСЪ ^ѿ КРЪ. ^ѿ ПН НЕСТЪХЪ
 ОТЦЪ ПРЪ РОТЪМЪ. ѿ ПОЛОУ.
 ППЛУТЪРН. ^ѿ ЕУ ѿ МА.

ИУСОУРОДН КЫШЬСА· КЪ
КНФЛКОМЪ НЖДЕНСТЪ.
ВЫДНИ РОДА ЦРЬ СЕБ
АЕСКИЩ КЪСТОКЪ ПРИ
НАОША· ШЕРСМАГЛІЦЕ·
КАЕЕСТЬ РОДНЫ САЦРЬ
НЖДЕНСКЪ· КНДЪХОМЪ
ВОЗКЪ· ЗАОВЕГОПАКЪСТО
ЧЪ· И ПРНДОХОМЪ ПОКУЮ

сердець думки. І була пророчиця Ана, дочка Фаноїлева, з Асурового племені, вона постарілася в багатьох днях, поживши з чоловіком 7 літ від свого дівоцтва, і вона вдова до вісімдесять і 4 літ, яка не відходила від храму, служачи постом і молитвами день і ніч, вона в той час, приступивши, визнавалася Господеві, говорила про нього всім, що очікували визволення в Єрусалимі. І коли завершилося все за господнім законом, вони повернулися до Галилеї, до свого міста Назарет. Дитина же росла і кріпилася духом, наповняючись мудрістю, і благодать Божа була на ньому.

НА Утрені Різдва Христового, євангеліє від Матея: Народження Ісуса Христа так було: як обруч... написане в неділю святих отців перед Різдвом Христовим, від половини.

НА літургії євангеліє від Матея:

ЯК Ісус народився у Вифлеємі юдейському в днях царя Ірода, ось мудреці прийшли зі сходу, з Єрусалиму, кажучи: Де є той, що народився, цар юдейський, бо ми побачили його звізду на сході і прийшли покло

de coeurs soient dévoilées. Il y avait aussi une prophétesse, Anne, fille de Phanuel, de la tribu d'Aser. Elle était fort avancée en âge, et elle avait vécu sept ans avec son mari depuis sa virginité. Restée veuve, et âgée de quatre-vingt-quatre ans, elle ne quittait pas le temple, et elle servait Dieu nuit et jour dans le jeûne et dans la prière. Étant survenue, elle aussi, à cette même heure, elle louait Dieu, et elle parlait de Jésus à tous ceux qui attendaient la délivrance de Jérusalem. Lorsqu'ils eurent accompli tout ce qu'ordonnait la loi du Seigneur, Joseph et Marie retournèrent en Galilée, à Nazareth, leur ville. Or, l'enfant croissait et se fortifiait.

Il était rempli de sagesse, et la grâce de Dieu était sur lui.

MATINES de la nativité du Christ, évangile selon Matthieu : Voici de quelle manière arriva la naissance de Jésus-Christ : le fiancé... écrit le dimanche des saints ancêtres avant la nativité du Christ, du milieu.

À la liturgie évangile selon Matthieu :

JÉSUS étant né à Bethléhem en Judée, au temps du roi Hérode, voici que des mages d'Orient arrivèrent à Jérusalem, et dirent : Où est le roi des Juifs qui vient de naître ? Car nous avons vu son étoile en Orient, et nous sommes venus pour l'adorer.

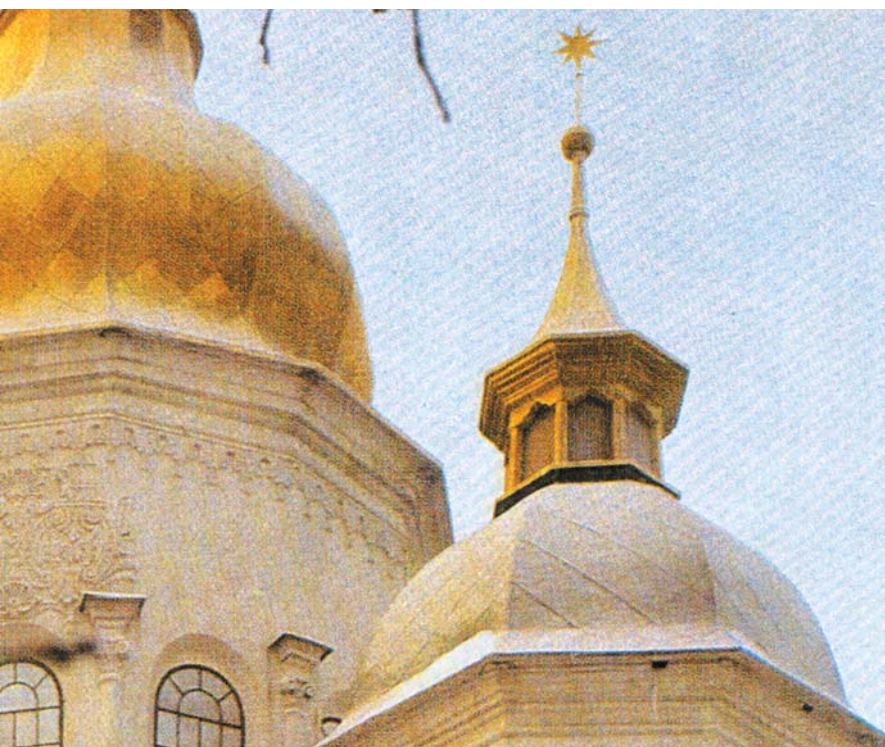
that the thoughts of many hearts may be revealed. And there was one Anna, a prophetess, the daughter of Phanuel, of the tribe of Aser: she was of great age, and had lived with a husband seven years from her virginity; And she was a widow of about fourscore and four years, which departed not from the temple, but served God with fastings and prayers night and day. And she coming in that instant gave thanks likewise unto the Lord, and spoke of him

to all them that looked for redemption in Jerusalem. And when they had performed all things according to the law of the Lord, they returned into Galilee, to their own city Nazareth. And the child grew, and waxed strong in spirit, filled with wisdom: and the grace of God was upon him.

At ORTHROS of the Nativity of Christ, the Gospel from St. Matthew: Now the birth of Jesus Christ was on this wise: When as his mother Mary was espoused to Joseph, ... Prescribed for the Sunday of the Holy Fathers, before the Nativity of Christ, from the mid-point.

At the Divine Liturgy, the Gospel from Matthew:

Now when Jesus was born in Bethlehem of Judaea in the days of Herod the king, behold, there came wise men from the east to Jerusalem, Saying, Where is he that is born King of the Jews? For we have seen his star in the east, and are come to worship him.

нитися йому. Почувши же цар Ірод жахнувся і весь Єрусалим з ним. І він зібрав усіх архиєреїв і книжників народних, допитував їх де Христос народжується. Вони сказали: У Вифлемі юдейським, бо так написано пророком: І ти Вифлеєме, земле юдейська, нічим меншою не є між володарями юдейськими, бо з тебе вийде старшина, який пастиме мій нарід Ізраїль. Тоді Ірод потайки прикликавши мудреців, випитав у них про час звізди, яка появилася, і пославши їх до Вифлеєма, сказав: Пішовши, пильно випитайте про дитину, коли ж знайдете, сповістіть мені, щоб і я пішовши, поклонився йому. Вони ж послухавши царя, пішли. І ось звізда на сході, яку бачили, йшла перед ними, доки прийшовши не стала зверху, де була дитина. І побачивши звізду, зраділи радістю великою, і

Le roi Hérode, ayant appris cela, fut troublé, et tout Jérusalem avec lui. Il rassembla tous les grands prêtres et les scribes du peuple, et il s'informa auprès d'eux où devait naître le Christ. Ils lui dirent : À Bethléhem en Judée ; car voici ce qui a été écrit par le prophète : Et toi, Bethléhem, terre de Judas, tu n'es certes pas la moindre entre les principales villes de Judas, car de toi sortira un chef qui paîtra Israël, mon peuple. Alors Hérode fit appeler en secret les mages, et s'enquit soigneusement auprès d'eux depuis combien de temps l'étoile brillait. Puis il les envoya à Bethléhem, en disant : Allez, et prenez des informations exactes sur le petit enfant ; quand vous l'aurez trouvé, faites-le-moi savoir, afin que j'aie aussi moi-même l'adorer. Après avoir entendu le roi, ils partirent. Et voici que l'étoile qu'ils avaient vue en Orient marchait devant eux jusqu'à ce qu'étant arrivée au-dessus du lieu où était le petit enfant, elle s'arrêta. Quand ils aperçurent l'étoile, ils furent saisis d'une très grande joie.

When Herod the king had heard these things, he was troubled, and all Jerusalem with him. And when he had gathered all the chief priests and scribes of the people together, he demanded of them where Christ should be born. And they said unto him, In Bethlehem of Judaea: for thus it is written by the prophet, And thou Bethlehem, in the land of Juda, art not the least among the princes of Juda: for out of thee shall come a Governor, that shall rule my people Israel. Then Herod, when he had privily called the wise men, inquired of them diligently what time the star appeared. And he sent them to Bethlehem, and said, Go and search diligently for the young child; and when ye have found him, bring me word again, that I may come and worship him also. When they had heard the king, they departed; and, lo, the star, which they saw in the east, went before them, till it came and stood over where the young child was. When they saw the star, they rejoiced with exceeding great joy.

ННТЬСАѢМОУ·ОУСЛЫ
ШАБЪЖЕНОРОДЪЦРЬСЪ
МАТЕСА·НБЪСЕРСАМ
ЬСННМЪ·НСЪБЛАБЪ
СААРХНЕРЪА·НКСНН
ЖННКСЫЛОУДСКЫ·Б
ЬПРАШАШЕА·КЪДЕХС
РААЖДАЕТЬСА·РЪША
БЪБН ФЛЕОМЪНЖАЕН
СТЪМЪ ТАКО БОУАНО
ЕСТЬ ПРРКМЪ·НТЫБН
ФЛЕОМЪЗЕМЛЕЕНЖАО
КАННУНМЪНШНЕСН·
БЪБЛАКАХЪНЖАОКАН
СТЕБЕКОНЗНАЕТЬСТА
РЪНШННА·НЖЕОУПАСЕ
ТЛАЖАНМОА·НЗЛЪТЪН
Ы·ТЪГДАНРОДЪОТАНП
РНЗЪБАБЪБАЛХБЫ·НСП
ЫТАШННХЪБРАМА·

Р
АВЛШЕЕСАУЗЪЗДЫ·
НПОСААБЛАБЪБНФЛЕ
ОМЪРЕУЕШЪДШЕН
ІЗЪЕСТЬНОНСПЫ
ТАНТЕ·О·ОТРОУАТ
Н·КЕГАДЖЕОБРАЩЕ
ТЕН·БЫЗЪЕСТНТЕМН
ДАНЪЗЪШЪДПОКЛО
НЖСАСАМОУ·ОНН
ЖЕПОСЛОУШАБЪНІЕН
ЦРАНОША·НСЕЗЪЗДА
НАБЪСТОЦЪАЖЕБН
ДЪША·НДАШЕПРЪД
ННМН·ДОНДЕЖЕПРН
ШЪДШНСТАБРЪХЪ·
ННДЕЖЕКЪОТРОУА·
НБНДЪБЫШЕЗЪЗ
ЗАОУБЪЗАРАДО
КАШАСАРАДОСТЬ
А·БЕЛНКОЖ·НБЪ

шѣдше въ храмъ
 князѣша ѿ троѣхъ сы
 архіеѣмъ трѣхъ же го. и
 падыше поклоуниша
 сѣмоу. и ѿкрыш
 есыхъ рѣчи асвоѣи
 принеся сѣмоу дар
 ѣ. за ато на князѣхъ
 моу рѣмоу. и ѿ тѣхъ
 тѣхъ пріимыше въ сѣ
 вѣхъ въ зѣратиша сѣ
 къ нѣроу. и нѣмъ
 поути мѣхъ ти доша
 въ страну своѣхъ —
 III Моутриа ро^жтка хѣ
 сѣмат нѣстѣхъ цн. бѣхъ ѿ ма

 ШЕДШЕ М
 БВАХВОМЬ
 САНГАГНЬ БЬ
 СЛЪАКНСА Н

Ѡси фѡи глѡ вѣста вѣи
 ѡи мнѡ трѡи мѡ трѣ
 го и живѣ гупѣтѣ нѣж.
 ант ждѡнѣ жѣтн рѣкоу.
 хошѣтѣ бѡи роуа нѣсѣат
 нѡ трѡи тѣ ааиоу жѣи
 тѣѣ ѡнѣ жѣ вѣста вѣи по
 ѡ трѡи мѡ трѣ го нѡ
 нѡи шѣж. нѡ тн нѣсѣ
 гупѣтѣ нѣ жѣ доу мѡ
 рѣтѣ аи роуо ка дѣсѣ жѣ
 дѣтѣ сѣ рѣтѣ нѡѣ ѡ глѡ
 прѣкѣ мѣ глѡ жѣи мѣ ѡѣ
 гупѣтѣ вѣзѣ вѣхѣ сѣа
 мѡѣ го тѣ глѡи роуа вѣнѣ
 вѣ вѣако нѡ роуѣтѣ нѣ вѣи
 ѡ вѣ вѣхѣ рѣзѣ гнѣ вѣа вѣ
 сѣзѣ еао нѡ сѣла вѣи нѣ
 нѣ вѣ сѣла аа дѣи нѣ сѣа
 сѣла вѣи нѣ флѣѡи тѣ.

ввійшовши до світлиці побачили дитину з Марією його матір'ю, і впавши, поклонилися йому. І відкривши свої скарби і принесли йому дари: золото і ливан і смирну. І одержавши відповідь у сні не повернулися до Ірода, але іншою дорогою відійшли до свого краю.

НА другий день по Різдві Христовому; собор святій Богородиці: євангеліє від Матея:

Як відійшли мудреці, ось Господній ангел у сні з'явився Йосифові, кажучи: Вставши, візьми дитину і його матір і втечи до Єгипту, і будь там, доки тобі не скажу, бо Ірод хоче шукати дитя, щоб його погубити. Він же, вставши, взяв дитину і його матір ніччю, і відійшов до Єгипту, і був там до смерті Ірода, щоб збулося сказане від Господа прококом, який говорить: З Єгипту я покликав мого сина. Тоді Ірод побачивши, що висміяний був мудрецьми, розгнівавшись дуже і піславши, вибив всіх дітей, що були у Вифлеємі,

Ils entrèrent dans la maison, virent le petit enfant avec Marie, sa mère, se prosternèrent et l'adorèrent ; ils ouvrirent ensuite leurs trésors, et lui offrirent en présent de l'or, de l'encens et de la myrrhe. Puis, divinement avertis en songe de ne pas retourner chez Hérode, ils regagnèrent leur pays par un autre chemin.

Le lendemain après la nativité du Christ ; synaxe de la Théotokos : évangile selon Matthieu :

LORSQU'ILS furent partis, voici qu'un ange du Seigneur apparut en songe à Joseph, et dit : Lève-toi, prends le petit enfant et sa mère, fuis en Égypte, et restes-y jusqu'à ce que je te parle ; car Hérode cherchera le petit enfant pour le faire périr. Joseph se leva, prit de nuit l'enfant et sa mère, et se retira en Égypte. Il y resta jusqu'à la mort d'Hérode, afin que s'accomplît ce que le Seigneur avait annoncé par le prophète : J'ai appelé mon fils hors d'Égypte. Alors Hérode, voyant qu'il avait été joué par les mages, se mit dans une grande colère et envoya tuer tous les enfants de deux ans et au-dessous qui étaient à Bethléhem

And when they were come into the house, they saw the young child with Mary his mother, and fell down, and worshipped him: and when they had opened their treasures, they presented unto him gifts; gold, and frankincense, and myrrh. And being warned of God in a dream that they should not return to Herod, they departed into their own country another way.

On the Second Day of the Nativity, the Synaxis of the Holy Theotokos, the Gospel according to St. Matthew:

And when they were departed, behold, the angel of the Lord appeareth to Joseph in a dream, saying, Arise, and take the young child and his mother, and flee into Egypt, and be thou there until I bring thee word: for Herod will seek the young child to destroy him. When he arose, he took the young child and his mother by night, and departed into Egypt: And was there until the death of Herod: that it might be fulfilled which was spoken of the Lord by the prophet, saying, Out of Egypt have I called my son. Then Herod, when he saw that he was mocked of the wise men, was exceeding wroth, and sent forth, and slew all the children that were in Bethlehem,

шѣдѣше въ храмъ
 вѣдѣша ѿ троуга сѣм
 арѣѣмъ трѣѣго. и
 падѣше поклоуиша
 сѣмоу. и ѿвръзѣш
 есырѣища сѣмоу и
 принеся сѣмоу дар
 ѣ. злато и лѣно и з
 моуриноу. и ѿтъѣ
 ты прѣимѣше сѣм
 ѣне въ зѣратиша сѣ
 мѣ и родѣу. и ѣне мѣ
 поутѣмъ ѿтѣдоша
 въ страну сѣвоѣ —
 И доутирѣа роѣтѣхъ ба:
 сѣмѣ не сѣтѣ ѣцѣ: ѣу ѿ ма:

шѣдѣше мѣ
 ѣ блѣхъ бо мѣ.
 сѣмѣ гѣлѣ гѣнѣ. въ
 сѣмѣ блѣнѣ сѣмѣ

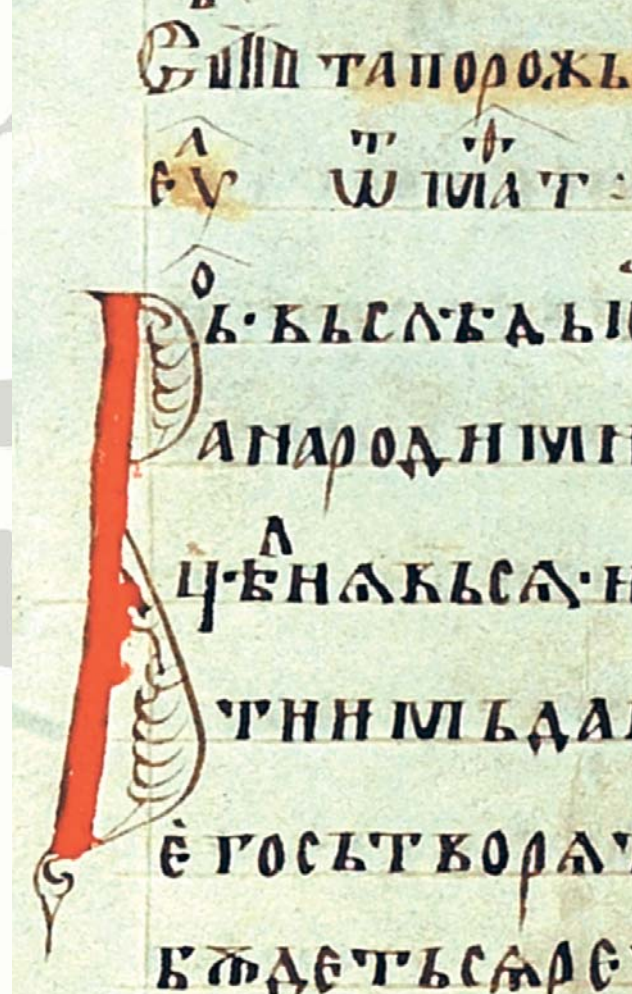
ѿ сѣмѣ гѣлѣ. въ сѣмѣ блѣ
 онѣмѣ ѿ троуга мѣ трѣѣ
 го. и жѣнѣ гѣу пѣтѣ. и блѣ
 анѣтѣ до нѣ жѣтѣ нѣ рѣкоу.
 хошѣтъ блѣнѣ роѣнѣ сѣмѣ
 и ѿ троуга тѣмѣ блѣнѣ блѣ
 тѣѣ. ѿ нѣ жѣ въ сѣмѣ блѣ
 ѣ ѿ троуга мѣ трѣѣго нѣ
 нѣ шѣлѣ. и ѿ тѣнѣ блѣ
 гѣу пѣтѣ. и блѣтѣ до оу мѣ
 рѣтѣ блѣнѣ роѣнѣ блѣ сѣмѣ
 блѣтѣ сѣмѣ рѣнѣ нѣ блѣ ѿ гѣ
 прѣмѣ гѣлѣ шѣмѣ. ѿ ѣ
 гѣу нѣтѣ блѣ зѣ блѣхъ сѣмѣ
 мѣ блѣ го. тѣмѣ блѣнѣ блѣ
 блѣ блѣко по роу гѣнѣ блѣ
 ѿ блѣхъ блѣ рѣзѣ гѣнѣ блѣ
 сѣмѣ блѣ. и по сѣмѣ блѣнѣ зѣ
 нѣ блѣ сѣмѣ блѣнѣ блѣнѣ
 шѣмѣ блѣнѣ блѣнѣ блѣнѣ.

і в усіх його околицях, і від двох літ і нижче за часом, який випитав у мудреців. Тоді збулося сказане пророком Єремієм, який говорить: Голос чути було у Рамі, плач і ридання і великий крик, Рахиль, що оплакує своїх дітей, і не бажала бути потішеною, бо їх немає. Як помер Ірод, ось господній ангел з'явився Йосифові в Єгипті, кажучи: Вставши, візьми дитину і його матір, і йди до ізраїльської землі. Почувши ж, що Архелай царює в Юдеї, замість Ірода, свого батька, і побоявшись туди іти, вістку ж одержавши у сні, відійшов до галилейської околиці. І прийшовши, поселився у місті Назарет, щоб збулося сказане пророком, що назарянином назветься.

Місяця того в 27 день: пам'ять святого первомученика Стефана; євангеліє писане в неділю 13, від Матея.

СУБОта по Різдві Христовому, євангеліє від Матея:

В тому часі, вслід за Ісусом пішло багато людей, і він оздоровив їх усіх, і заборонив їм, щоб не виявляли його, щоб збулося сказане

et dans toute la région, selon la date dont il s'était soigneusement enquis auprès des mages. Alors s'accomplit ce qui avait été annoncé par Jérémie, le prophète : On a entendu des cris à Rama, des pleurs et de grandes lamentations : Rachel pleure ses enfants, et n'a pas voulu être consolée, parce qu'ils ne sont plus. Quand Hérode fut mort, un ange du Seigneur apparut en songe à Joseph, en Égypte, et dit : Lève-toi, prends le petit enfant et sa mère, et va dans le pays d'Israël, car ceux qui en voulaient à la vie du petit sont morts. Joseph se leva, prit l'enfant et sa mère, et alla dans le pays d'Israël. Mais, ayant appris qu'Archélaüs régnait sur la Judée à la place d'Hérode, son père, il craignit de s'y rendre ; et, divinement averti en songe, il se retira dans le territoire de la Galilée, et vint s'établir dans une ville appelée Nazareth, afin que s'accomplît ce qui avait été annoncé par les prophètes : Il sera appelé Nazaréen.

Ce **MOIS** le 27ème jour : mémoire du saint premier-martyr Étienne ; évangile écrit le 13ème dimanche, selon Matthieu.

SAMEDI après la Nativité du Christ, évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, une grande foule suivit Jésus. Il guérit tous les malades, et il leur recommanda sévèrement de ne pas le faire connaître, afin que s'accomplît ce qui avait été annoncé

and in all the coasts thereof, from two years old and under, according to the time which he had diligently inquired of the wise men. Then was fulfilled that which was spoken by Jeremy the prophet, saying, In Rama was there a voice heard, lamentation, and weeping, and great mourning, Rachel weeping for her children, and would not be comforted, because they are not. But when Herod was dead, behold, an angel of the Lord appeareth in a dream to Joseph in Egypt, Saying, Arise, and take the young child and his mother, and go into the land of Israel: for they are dead which sought the young child's life. And he arose, and took the young child and his mother, and came into the land of Israel. But when he heard that Archelaus did reign in Judaea in the room of his father Herod, he was afraid to go thither: notwithstanding, being warned of God in a dream, he turned aside into the parts of Galilee: And he came and by the prophets, He shall be called a Nazarene. At that time

This MONTH, the 27-th day: the memory of the Holy Protomartyr Stephen. Gospel from St. Matthew, as on the Thirteenth Sunday.

Saturday after the Nativity of Christ. Gospel from Matthew:

At that time great multitudes followed Jesus, and he healed them all; And charged them that they should not make him known: That it might be fulfilled which was spoken

НБЫСБХПРЕДЕЛѢХЪЕГ
О НШДЛВОЖЛТЖННЫЖ
Е ПО БРЕМЕНИ ЕЖЕНСПЕ
ТАШБЛХБЪ ТЫГДАСЬ БЫ
СТЫСАРЕЧЕНОЕ ПРРК МЫН
ІЕРЕМНЕМЬ ГЛШМЪ ГЛА
БРАМЕСЛЫШАНЪ БЫСТЬ
ПЛАУНРЫДАННЕНБПЛА
БМНОГЪ РАХЫЛ ПЛАУЖ
ЩНСАУАДЫБОНХЪ ННЕ
ХОТАШЕ ОУТѢШНТИСА
АКОНЕСЖТЬ ОУМРЬШЖ
ЖЕ НРОДОУ СЕАНГНДЫГН
АБНСАНОСНФОУБЛЕГУ
ПЪТѢГЛА ВЪСТАБЬ ПОИ
МНОТРОУАНМТРЕГО Н
НАНБЪЗЕМЛОУНЗЛЕВОУ
СЛЫШАБЪЖЕАКОАРЬХЕЛА
НЦРТБЖЕТЬБЫНЖДЕНЪ
ЫНРОДАМЪСТО ОЦАСВОЕГО

НОУКОАБЫСАТАМОНТИ
БЕСТЬЖЕ ПРНШЫБЫСЬ
НѢ ОТНАДЕБЫСТРАНЖ
ГААНАЕНСКЖНПРНШЬ
ДЫБЫСЕЛНСАБЫГРАДЬ
НАРНЦАЕМЫН НАЗАРЕ
ФЫДАСЬБЖДЕТЬСАРЕЧЕ
НОЕ ПРРМЪ АКО НАЗА
РАНННЪ НАРЕЧЕТЬСА:
МЦА ТГО БЫКЪ ПАСТГО
ПРКАГО МНКАСТЕФАНА
ЕУНННѢ ІГШМАТ.
ЕШТА ПОРОЖЕСТЬБЕХБЪ.
ЕУ ШМАТ:
ОБЫСЛАБЫСАНАОШ
АНАРОДНМНОЗННН
ЦЕНАБЫСАНАЗПРѢ
ТННМБДАНАБЕН
ЕГОСЪТВОРАТЬДАСЬ
БЖДЕТЬСАРЕЧЕНОЕ

пророком Ісаєю, що говорить: Ось мій слуга, якого я забажав, мій улюблений, якого вподобала моя душа. Покладу мого духа і на нього, і сповістить суд поганам, не заперечить ані не закричить, і ніхто не почує на роздоріжжях його голос. Надломану тростину не переломить і не загасить льон, що загорівся, доки не виведе суд до перемоги, і на його ім'я погани надіються.

НЕДІЛЯ після Христового Різдва; євангеліє від Матея: Як відійшли муд..., писане на другий день по Різдві.

МІСЯЦЯ того в 29 день: пам'ять святих дітей, євангеліє: Як відійшли..., писане на другий день по Різдві Христовому.

МІСЯЦЯ СІЧНЯ (=ГЕВАРЯ)

1 день: Обрізання Господа нашого Ісуса Христа, і пам'ять святого отця нашого Василя; євангеліє від Луки:

В тому часі, повернулися пастухи, прославляючи і хвалячи Бога за все, що побачили і почули, так як сказано було до них. І коли виповнилися вісім днів, щоб обрізати

par Ésaïe, le prophète : Voici mon serviteur que j'ai choisi, mon bien-aimé en qui mon âme a pris plaisir. Je mettrai mon Esprit sur lui, et il annoncera la justice aux nations. Il ne contestera point, il ne criera point, et personne n'entendra sa voix dans les rues. Il ne brisera point le roseau cassé, et il n'éteindra point le lumignon qui fume, jusqu'à ce qu'il ait fait triompher la justice. Et les nations espéreront en son nom.

DIMANCHE après la Nativité du Christ ; évangile selon Matthieu : Lorsqu'ils furent partis..., écrit le lendemain de la Nativité du Christ.

Ce **MOIS** le 28ème jour : mémoire des saints Innocents ; évangile : lorsqu'ils furent partis, écrit le lendemain de la Nativité du Christ.

MOIS DE JANVIER

1er jour : circoncision de notre Seigneur Jésus-Christ, et mémoire de notre saint père Basile ; évangile selon Luc :

EN ce temps-là, les bergers s'en retournèrent, glorifiant et louant Dieu pour tout ce qu'ils avaient entendu et vu, et qui était conforme à ce qui leur avait été annoncé. Le huitième jour,

by Isaias the prophet, saying, Behold my servant, whom I have chosen; my beloved, in whom my soul is well pleased: I will put my spirit upon him, and he shall shew judgment to the Gentiles. He shall not strive, nor cry; neither shall any man hear his voice in the streets. A bruised reed shall he not break, and smoking flax shall he not quench, till he send forth judgment unto victory. And in his name shall the Gentiles trust.

SUNDAY after the Nativity of Christ, Gospel from St. Matthew, as given on the Second Day of the Nativity.

This MONTH, the 29-th day: memory of the Holy Children. Gospel from St. Matthew, as given on the Second Day of the Nativity.

The MONTH of JANUARY, the 1-st day: The Circumcision of Our Lord Jesus Christ, and the memory of our Holy Father Basil. Gospel from Luke:

At that time, the shepherds returned, glorifying and praising God for all the things that they had heard and seen, as it was told unto them. And when eight days were accomplished for the circumcising of the child,

прѣкъмъ нсанѣмъ глѣ
ше мѣ·сеѡ троикъ мо
не го же нъ болнхъ· въ
злоубленъи мѡн· на
нъ же бланъи нъ болн
дѣшамѡ· положѣ дѣ
л мѡн· н на нѣ мѣ· н
сѣдѣ дѣзѣи ко мѣ дѣ
зѣ стѣ н тѣ· не прѣ
рѣтѣ тѣ н нъ зѣ нъ
етѣ· н нѡу слышнѣ
лн нѣкто же· на расп
жѣтн нхъ глѣаго·
трѣстн сѣ кроуше
ны не прѣломнѣтѣ·
ннѣ на вѣнъшасѣ
не ѡугаснѣтѣ· дѡнѣ
дѣ же нъ кѣдѣ тѣ на
пѡбѣдоу сѣдѣ· н на
нѣ маго дѣзѣи цѡу

пѣ ба жѣ тѣ·

Пѣ порѡтѣ хѣтѣ· еѡ
ѡ мѣат· ѡ шѣдѣше мѣ
пн на ѡутрѣа ро жѣ·
лѣ шѣ а тѣо кѣтѣ· пѣ стѣх·
мѣ ладѣнцѣ· еѡ ѡ шѣдѣ

Мѣагѣ бара

а· ѡбрѣзаннѣа на ше го ѡу
хѣ· н пѣ стѣ ѡ ѣашѣ· кѣ сн
лѣа· еѡ ѡ лѣу кѣ:

Рѣ· възвратншасѣ па
сѣ тоу сн· слава шѣ н
хѣ ала шѣ бѣ· ѡ вѣсѣ
хѣ а же вѣдѣша н слѣ
шасѣ· а ко же глѣа нѡ
бѣ стѣи кѣ н нѣ мѣ· нѣ
гѣа на пѣлншасѣ ѡ
стѣдѣ ннѣ а ѡ вѣ рѣ жѣ

тѣмъ троухъ и на рекѣ
 шанимъ аѣмоу ісѣ наре
 ченомъ гл҃го прѣже
 аже не зл҃уа тѣмъ бѣу
 ебѣ нѣ троуха расга
 шени крѣпаше сѣдх
 мѣ нспальнаа сѣпрѣ
 моу сѣтнѣ н кдѣтѣ кжѣ
 а кѣшени н е мѣ н хож
 а староднѣ а дѣго по
 бѣсѣ а тѣ бѣ ерѣсѣмъ
 бѣ нрѣдѣнны кѣ пасхы
 негда бѣ сѣтѣ ісѣ тѣ аѣ
 тѣ бѣ ходоаще мѣ н бѣ
 рѣсѣмъ по бѣ уа ж пр
 азднѣ н кѣ н конѣ тѣ
 бѣ шени мѣ н бѣ н бѣ
 збращааще мѣ н бѣ н
 мѣ н бѣ сѣтѣ ісѣ о трѣхъ кѣ
 ерѣсѣмъ н не разоумѣ

еи о снѣмѣ мѣтнѣго
 мѣтнѣ кѣ шажени бѣ дѣ
 бужни есѣ шѣ прѣ
 н достаднѣ н поутѣ нн
 сѣ а сѣтѣ а го бѣ рѣ ждѣ
 ннѣ бѣ знанинѣ ннѣ
 о брѣтѣ шдѣ го бѣ зб
 рѣтнѣ сѣтѣ а бѣ ерѣсѣмъ
 бѣ бѣ знѣ сѣ а жѣ а сѣ го
 нѣ бѣ сѣтѣ по трѣхъ днѣ
 хѣ о брѣтѣ сѣтѣ а кѣ
 цѣ кѣ н сѣтѣ а жѣ сѣ рѣ
 дѣ оу чнѣ тѣ н по
 слоушаащнхѣ
 нѣ бѣ прѣ ашаащѣ а
 нѣ оу жѣ а сѣ хѣ оу жѣ а
 бѣ сѣ н по слоушаащнхѣ
 нѣ го оу а зѣ оу мѣ н
 оу бѣтѣ тѣ хѣ бѣ го н
 кнѣ бѣ бѣ шанинѣ бѣ

дитину, і назвали ім'я його Ісус, що назване ангелом раніше, ніж він зачався у лоні. І дитина росла і кріпилася духом, наповняючись мудрістю, і благодать божа була на ньому. І ходили його батьки кожного року до Єрусалиму в празники Пасхи. І коли Ісус був 12 літнім, як вони ішли до Єрусалиму за звичаєм празника, і як завершили вони дні, як поверталися вони, залишився хлопець Ісус в Єрусалимі. І не зрозумів Йосиф і його матір. Подумавши ж, що він є в групі, пройшли день дороги, і шукали його між родичами і між знайомими, і не знайшовши його, повернулися до Єрусалиму, шукаючи його. І сталося, що по трьох днях знайшли його у храмі, як сидів серед учителів і слухав їх і питався їх, і жахалися ж усі, які слухали його, задля розуму і задля його відповідей. І побачивши і дивувалися.

auquel l'enfant devait être circoncis, étant arrivé, on lui donna le nom de Jésus, nom qu'avait indiqué l'ange avant qu'il fût conçu dans le sein de sa mère. Or, l'enfant croissait et se fortifiait. Il était rempli de sagesse, et la grâce de Dieu était sur lui. Les parents de Jésus allaient chaque année à Jérusalem, à la fête de Pâques. Lorsqu'il fut âgé de douze ans, ils y montèrent, selon la coutume de la fête. Puis, quand les jours furent écoulés, et qu'ils s'en retournèrent, l'enfant Jésus resta à Jérusalem. Son père et sa mère ne s'en aperçurent pas. Croyant qu'il était avec leurs compagnons de voyage, ils firent une journée de chemin, et le cherchèrent parmi leurs parents et leurs connaissances. Mais, ne l'ayant pas trouvé, ils retournèrent à Jérusalem pour le chercher. Au bout de trois jours, ils le trouvèrent dans le temple, assis au milieu des docteurs, les écoutant et les interrogeant. Tous ceux qui l'entendaient étaient frappés de son intelligence et de ses réponses. Quand ses parents le virent,

his name was called JESUS, which was so named of the angel before he was conceived in the womb. And the child grew, and waxed strong in spirit, filled with wisdom: and the grace of God was upon him. Now his parents went to Jerusalem every year at the feast of the Passover. And when he was twelve years old, they went up to Jerusalem after the custom of the feast. And when they had fulfilled the days, as they returned, the child Jesus tarried behind in Jerusalem; and Joseph and his mother knew not of it. But they, supposing him to have been in the company, went a day's journey; and they sought him among their kinsfolk and acquaintance. And when they found him not, they turned back again to Jerusalem, seeking him. And it came to pass, that after three days they found him in the temple, sitting in the midst of the doctors, both hearing them, and asking them questions. And all that heard him were astonished at his understanding and answers. And when they saw him, they were amazed:

тѣмъ троуга· и нареко
ша нмаѣмоу іс· наре
че но ангѣлѣмъ· прѣже
даже не зачатъ са въ
чрево· и троуга раста
ше и крѣпаше са дх
мъ· и сплъна са прѣ
моу стн· и елѣтъ ежѣ
акаше на немъ· и хож
а староднтелѣго по
въсѣлѣта· въ ерѣлѣмъ·
въ нрадыники пасхы
негда бы стѣ іс· іѣ· аѣ
тѣ· въходящѣмъ н въ е
рѣлѣмъ· по обѣѣтажъ пр
азднн· ка· и коньѣ
въ шемъ нмѣдн· въ
звращаѣщѣмъ сѣмъ
мѣмъ· о стаіс· о троукъ въ
ерѣлѣмѣ· и не разоум

ѣ и о снфѣ нмѣтнѣго·
мнѣ въ шаженъ въ др
оужннѣсѣщѣ· прѣ
и доста днн поутѣ· и н
скаста его въ рождѣ
ннн въ знаннн· и не
о брѣтъ ша его въ з
ратн стасѣ въ ерѣлѣмъ
· въ знскажѣща его
и бысть по трѣхъ днѣ
хъ· о брѣто станъ въ
црѣкѣ н сѣдаѣщѣ сре
дѣ оуѣнтѣлѣ· и по
слоушаѣщнхъ·
н въ прашаѣщѣ
ноужасѣхъ оужесѣ
въ сн послоушаѣщн
нѣго· о разоумѣ н
о ѡбѣтѣхъ его· и
кнѣ въ ша н днн

18
СТАСА·НРЕУЕКЪНЕМУ
ИТНЕГО·УДОУТЬГОС
ВТБОРННАМА·АКО·СЕ
ОЦЪТКОИНАЗЪСКРЬ
БАЩАНСИ·САХОБЪТЕ
ВЕ·НРЕУЕКЪНИМАТЬ
ТО·АКОНСИ·КАСТАМЕ
НЕ·НЕВЕСТЕЛНА·КОБ
АЖЕСХТЬ·Ш·ЦА·МОЕГО·
ВЛТЪХЪДОСТОИТЬМ
НБЫТН·Н·ТА·НЕРАЗУ
И·ЕС·ТА·ГА·ЛА·АЖЕ·ТА
АНИМА·НСЫНДЕСЫН
МА·Н·ПРИНАДЕБЪТА·ЗА
РЕФЪН·КЪ·ПОВИНОУ
А·НСА·НИМА·МА·ТН·ЖЕ
БГОСЬ·КА·ОУ·ДА·ШЕ·БЫ
А·У·ЛЫ·С·НА·БЫ·РА·ЦН
С·КО·ЕМЬ·І·С·РА·СТА·ШЕ
ПРЪ·МОУ·А·РО·СТЪ·А·

Н·Т·Е·ЛЫ·М·Н·БА·ДЪ·ТЪ·А·Ш
БАН·У·Л·Б·Е·КЪ·
СИ·П·ТА·ПРЕЖЕ·Б·О·Д·В·Е·Х·Е·
Е·У·Ш·МА·Т·
О·П·Р·НА·С·Н·О·Н·Ы·К·Р·Е·СТ·Н
Т·Е·Л·П·РО·П·О·К·Е·Д·А·В·Е·П
О·У·С·Т·Ы·Н·Н·И·Ж·А·Н·С·Т·Е·Н·
ПИ·Г·Л·А·П·О·К·А·Н·Т·Е·С·А·П·Р·И
Б·А·Н·Ж·Н·КО·С·А·Ц·Р·І·Т·КО·НЕ
Б·С·НО·Е·С·ЛО·У·КО·Е·СТ·А·РЕ·У·Е
Н·Ы·Н·С·А·Н·І·М·П·Р·Р·М·Ы·Г·А·Ж·И
Е·М·Ы·Г·А·С·Ь·К·Л·Ы·Щ·А·ГО·В·Ы
П·О·У·С·Т·Ы·Н·НО·У·ГО·ТО·КА·Н
Т·Е·П·О·У·Т·Ь·Г·Н·Е·П·Р·А·В·Е·Т·К·
О·Р·Н·Т·Е·С·Т·Ь·З·Е·ГО·Т·Ь·Ж·Е
Н·А·Н·Ь·Н·І·М·Е·А·Щ·Е·Р·Н·З·О·У·С·К·
О·Ж·Ш·В·Л·А·С·Ь·К·Е·А·І·К·Л·Ж·Ж·
Н·П·О·А·С·ЛО·У·С·Н·Ь·А·Н·Ь·О·У·Р·Е
С·Л·Е·Х·А·С·К·О·Н·У·Б·Н·А·Д·Ь·Ж·Е
Е·ГО·В·Е·М·Е·Д·А·Н·В·Н·Н·Т·Ь

І сказала до нього його мати: Дитино, що ти нам зробив, бо ось твій батько і я уболіваючи шукали тебе? І сказав до них: Що це, що шукали ви мене? Чи не знаєте ви, що в тому, що є мого Батька, в тому належиться мені бути? І вони не зрозуміли слова, що сказав їм. І він пішов з ними і прийшов до Назарета і підкорявся їм. Мати же його зберігали всі ці слова у своєму серці. Ісус ріс мудрістю і тілом і благодаттю в Бога і людей.

СУБОта перед Богоявленням Христовим; євангеліє від Матея:

В тому часі, прийшов Іван Хреститель проповідуючи в юдейській пустині і кажучи: Покайтеся, бо приблизилося небесне царство. Цей же є той, про кого промовив пророк Ісая, який говорить: Голос того, що закликає у пустині, і приготуйте господню дорогу, простими робіть його стежки. Той же Іван мав свою одіж з верблюджої шерсті, і шкіряний пояс довкруги його стегон. І його їжею був дикий мед.

ils furent saisis d'étonnement, et sa mère lui dit : Mon enfant, pourquoi as-tu agi de la sorte avec nous ? Voici, ton père et moi, nous te cherchions avec angoisse. Il leur dit : Pourquoi me cherchiez-vous ? Ne saviez-vous pas qu'il faut que je m'occupe des affaires de mon Père ? Mais ils ne comprirent pas ce qu'il leur disait. Puis il descendit avec eux pour aller à Nazareth, et il leur était soumis. Sa mère gardait toutes ces choses dans son coeur. Et Jésus croissait en sagesse, en stature, et en grâce, devant Dieu et devant les hommes.

SAMEDI avant la Epiphanie du Christ ;
évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, parut Jean-Baptiste, prêchant dans le désert de Judée. Il disait : Repentez-vous, car le royaume des cieux est proche. Jean est celui qui avait été annoncé par Ésaïe, le prophète, lorsqu'il dit : C'est ici la voix de celui qui crie dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers. Jean avait un vêtement de poils de chameau, et une ceinture de cuir autour des reins. Il se nourrissait de sauterelles et de miel sauvage.

and his mother said unto him, Son, why hast thou thus dealt with us? Behold, thy father and I have sought thee sorrowing. And he said unto them, How is it that ye sought me? Wist ye not that I must be about my Father's business? And they understood not the saying which he spake unto them. And he went down with them, and came to Nazareth, and was subject unto them: but his mother kept all these sayings in her heart. And Jesus increased in wisdom and stature, and the grace of God and men.

The SATRDAY before the Epiphany of Christ. Gospel of Matthew:

In those days came John the Baptist, preaching in the wilderness of Judaea, And saying, repent ye: for the kingdom of heaven is at hand. For this is he that was spoken of by the prophet Esaias, saying, The voice of one crying in the wilderness, Prepare ye the way of the Lord, make his paths straight. And the same John had his raiment of camel's hair, and a leathern girdle about his loins; and his meat was locusts and wild honey.

СТАСА·НРЕУЕКЪНЕТУ
ИТНЕТО·УАДОУЪТОС
ЬТБОРННАМА·АКО·СЕ
ОЦЬТВОИНАЗЪСКРЬ

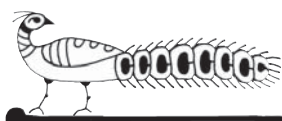
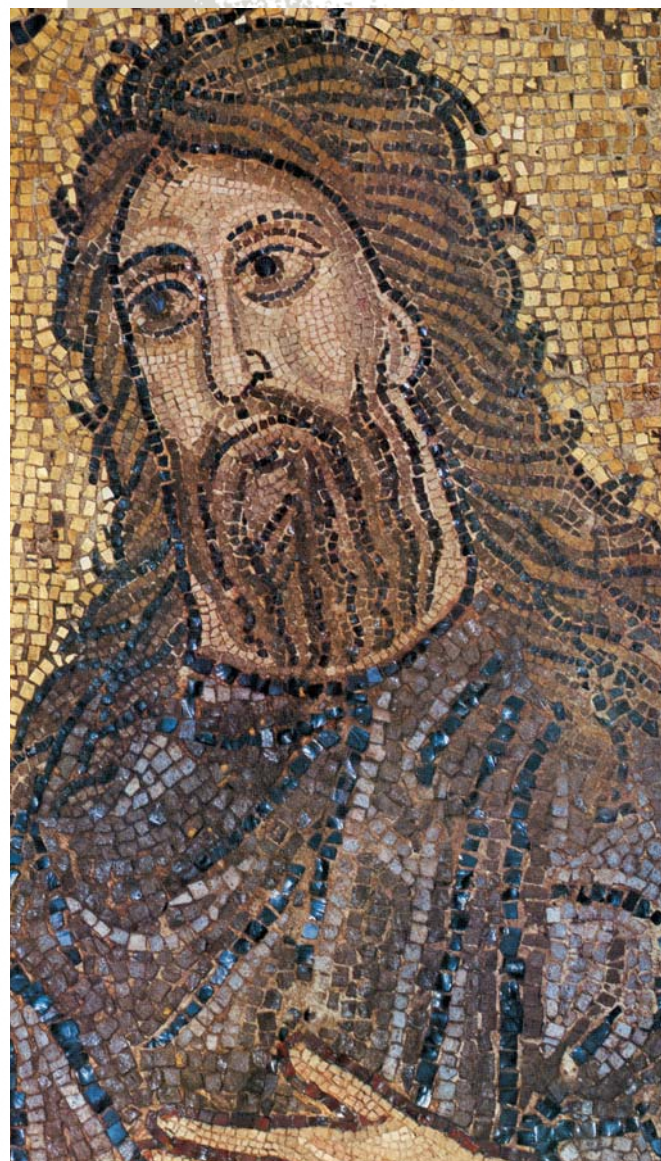
СТАСА·НРЕУЕКЪНЕМУ
МТНГО·УАДОУТОС
БТКОРННАМАТАКО·СЕ
ОЦЪТВОИНАЗЪСІРЬ
БАЩАНСІКАХОВЪТЕ
БЕ·НРЕУЕКЪННМАУ
ТОАКОНСІКАСТАМЕ
НЕ·НЕВЪСТАНАКОБ
АЖЕСЖТЬШЦАМОГО
БЪТЕХЪДОСТОИТЪМ
НБЫТН·НТАНЕРАЗУ
МЕСТАГАЛА·АЖЕГА
АНМА·НСЫНДЕСІНН
МАНПРНДЕВЪТАЗА
РЕФЪ·НБЪПОВННОУ
АНСА·НМА·МАТНЖЕ
ЕГОСЪВЛОУДАШЕБЪС
АГЛЫСНА·БЪСРЪЧН
СВОЕМЪ·ІСРАСТАШЕ
ПРЪМОУДОРОСТЬЖ·

НТЕАЛМЪНБАДТЬ ЖШ
БАНУЛБЪІКЪ:—
СШТАПРЕЖЕ БОАБЛЕХЪ
ЕУ ШМАТ:—
О·ПРНДЕНОЫКРЪСТН
ТЕЛЬ·ПРОПОБДААБЪП
ОУСТЫНННЖДЕНСТЕН:
НГЛАПОКАНТЕСА·ПРН
БАНЖНБОСАЦРЪТВОНЕ
БСНОЕ·СЛОУБОЕСТЪРЕУЕ
НЫНСАНМЪПРРМЫГЛЖИ
ЕМЪ·ГЛСЪВЪПЪЩАГОВЪ
ПОУСТЫННОУГОТОКАН
ТЕПОУТЬГНЪ·ПРАБЫТЪ
ОРНТЕСТЬЗЪЕГО·ТЬЖЕ
НАНЪ·НМЪАШЕРНЗОУСК
ОЖШВЛАСЪВЕЛЪБАЖЖЪ·
НПОАСЪОУСНЪАНЪОУРЕ
СЛЕХЪСБОНХЪ·НАДЪЖЕ
ЕГОБЪМЕАДАНБНН·ТЬ

Тоді виходив до нього весь Єрусалим і вся Юдея і вся Йорданська околиця, і хрестилися в ріці Йордані від нього, визнаючи свої гріхи.

НЕДІля перед Богоявленням Христовим; євангеліє від Марка:

Початок євангелія Ісуса Христа, Божого сина, так як є написано в пророків: Ось я посилаю мого ангела перед лицем твоїм, який приготує твою дорогу перед тобою. Голос того, що закликає у пустині: Приготуйте господню дорогу, рівними робіть його стежки. Іван хрестив у пустині і проповідував хрещення, покаяння на відпущення гріхів. Виходила же до нього вся жидовська країна і єрусалимляни і всі хрестилися в йорданській ріці від нього, визнаючи свої гріхи. Був же Іван зодягнений у верблюджу шерсть, і пояс шкіряний довкруги його стегон, і він їв саранчу і мед дикий, і проповідував кажучи: Іде сильніший від мене вслід за мною, якому я не гідний, схилившись, розв'язати

Les habitants de Jérusalem, de toute la Judée et de tout le pays des environs du Jourdain, se rendaient auprès de lui ; et, confessant leurs péchés, ils se faisaient baptiser par lui dans le fleuve du Jourdain. **DIMANCHE** avant la Théophanie du Christ ; évangile selon Marc :

Commencement de l'Évangile de Jésus-Christ, Fils de Dieu. Selon ce qui est écrit dans Ésaïe, le prophète : Voici, j'envoie devant toi mon messenger, qui préparera ton chemin ; c'est la voix de celui qui crie dans le désert : préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers. Jean parut, baptisant dans le désert, et prêchant le baptême de repentance, pour la rémission des péchés. Tout le pays de Judée et tous les habitants de Jérusalem se rendaient auprès de lui ; et, confessant leurs péchés, ils se faisaient baptiser par lui dans le fleuve du Jourdain. Jean avait un vêtement de poils de chameau, et une ceinture de cuir autour des reins. Il se nourrissait de sauterelles et de miel sauvage. Il prêchait, disant : Il vient après moi celui qui est plus puissant que moi, et je ne suis pas digne de délier, en me baissant,

Then went out to him Jerusalem, and all Judaea, and all the region round about Jordan, And were baptized of him in Jordan, confessing their sins.

SUNDAY before the Theophany of Christ. Gospel from St. Mark:

The beginning of the gospel of Jesus Christ, the Son of God; As it is written in the prophets, Behold, I send my messenger before thy face, which shall prepare thy way before thee. The voice of one crying in the wilderness, Prepare ye the way of the Lord, make his paths straight. John did baptize in the wilderness, and preach the baptism of repentance for the remission of sins. And there went out unto him all the land of Judaea, and they of Jerusalem, and were all baptized of him in the river of Jordan, confessing their sins. And John was clothed with camel's hair, and with a girdle of a skin about his loins; and he did eat locusts and wild honey; And preached, saying, There cometh one mightier than I after me, the latchet of whose shoes I am not worthy to stoop down and unloose.

[illegible]

^{по}
 нн·н провѣдаѣхъ
 ене·покаяньѣхъ
 ставленне грѣхомъ
 нсхожаше къ немю
 въсѣхъ до всѣхъ стр
 ана·не рсѣмъ·не нс
 ѣхъ·хоу·сѣхъ·н·бѣ
 ра·нѣхъ·н·рѣхъ·н·
 не го·нс·побѣдахъ
 грѣхъ·н·бо·баше же
 на·нѣхъ·бѣхъ·н·бѣ
 сы·вѣхъ·н·н·п
 со·у·снѣхъ·н·н·н
 хъ·го·нѣхъ·н·н·н
 н·мѣхъ·н·н·н·н·н
 бѣхъ·н·н·н·н·н
 ѣхъ·н·н·н·н·н
 сѣхъ·н·н·н·н·н
 ехъ·н·н·н·н·н
 похъ·н·н·н·н·н

ШНТНБЪЗЪЖАСАП
ОГОУЕГО.АЗЛОУЕО
КРЪСТНХЪКНКОДО
ЖАТЫКРЪСТНТЪВН
АХТМЪСТЪМЪЛ:

ВЛМ ВЕТЕРНЕСТЪХЪ
ЕГОЖЕБЕНЫ: ^Х ^А ^Ш ^К ПОУ:

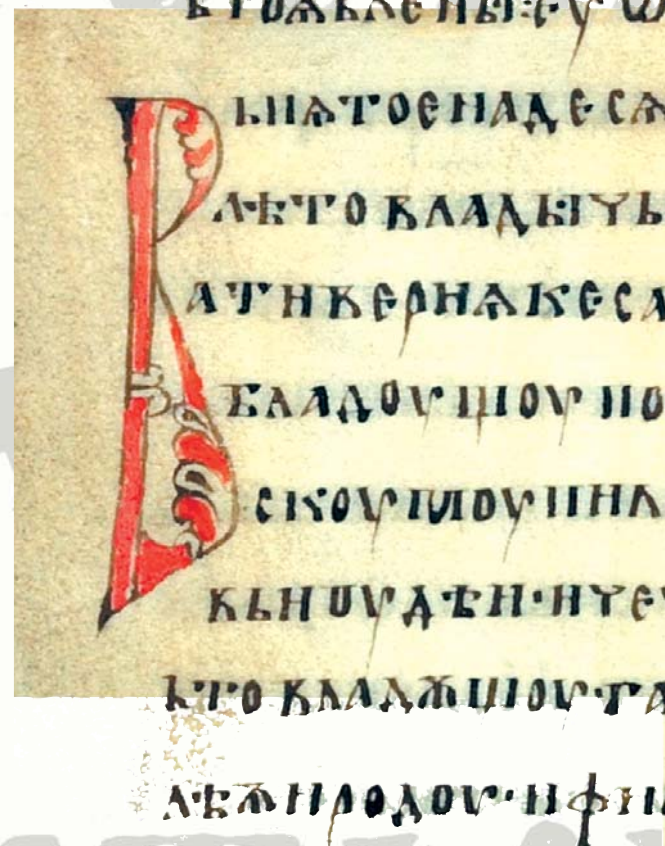
ВЛМТОЕ НАДЕСАТЕ
ЛМТОБЛАДЫУСТЬ
АТНБЕРНАКЕСАРА.О
БЛАДОУЩОУ ПОИТЪ
СКОУЩОУ ПНАЛТЖ
КННУДЕН.НУЕТЪ
КТОБЛАДЖЩОУТАДН
ЛЕЖНРОДОУ.НФИАН
ИЖЖЕКРАТОУЕГО.УЕ
ТЪТЪТОЕБЛАДОУЩОУ
НТУРЪЕНСКОУ.НТРА
ХОИИТЪСКОЖСТРАН
ОЖ.НАУСАНИЖ.ТЕТЪ

РЪТОВЛАДОУЩОУ.АКНН
НЪСКОЖ.ПРНАРЪХНЕРЕН.
АНЪНКАФЪ.КЫСТЫГЪ
КЖННКАНАНОУЗАХАРИ
НОУСНОУКЫНЖСТЫНН.
ИПРННДЕБЪБЪСЖСТРА
НУНЕРДАНЪСКОУЖ.ПРО
ПОКЕДАЖКРЫЩЕННЕПО
КАННЪ.БЪОСТАЖЕННЕ
ГРЪХОТЪ.АКОЖЕЕСТЫТА
НОБЫКНИГАХЪ.СЛОБЕСЫ
НКАН.АПРРКА.ГАГЪЩЖ.
ГАСЪКЫНЪЩАГОКЫНЖ
СТЫНН.ОУГОТОКАНТЕП
ОУТЪНЪ.ПРАБЫТКОРНТЕ
СТЫЖЕГО.БЪСАКАДЪБРЬ
НПАЛНИТЪСА.НКАСАТО
РАНХЫМЪСЫМЪРНТЪСА.
ИЖДОУТЪСТРЪПЪТЪНА
АБЪПРАКА.НОСТРАЖ

ремінці його взуття. Отже, я охрестив вас водою, а той охрестить вас Духом Святим.

В Навечір'я святого Богоявлення; євангеліє від Луки.

В п'ятнадцятому році панування Тиверія кесаря, як правив Понтійський Пилат в Юдеї, як тетрархом Галилеї був Ірод, і Филип, його брат, був тетрархом над Ітурією і Трахонитською околицею, і Лисаній був тетрархом над Авилінською околицею, за архиєрея Ани і Кеафи, було боже слово до Івана, Захаріїного сина, в пустині. І він прийшов до всієї йорданської околиці, проповідуючи хрещення покаяння, на відпущення гріхів, так як є написано в книгах, словами пророка Ісаї, який говорить: Голос того, що закликає у пустині: Приготуйте господню дорогу, простими робіть його стежки. Всяка долина наповниться, і всяка гора і вершок знизиться, і будуть викривлені рівними, і гостре

la courroie de ses sandales. Moi, je vous ai baptisés d'eau ; lui, il vous baptisera du Saint-Esprit.

COMPLIES de la sainte Epiphanie ; évangile selon Luc.

LA quinzième année du règne de Tibère César, lorsque Ponce Pilate était gouverneur de la Judée, Hérode tétrarque de la Galilée, son frère Philippe tétrarque de l'Iturée et du pays de la Trachonitide, Lysanias tétrarque de l'Abilène, et du temps des grands prêtres Anne et Caïphe, la parole de Dieu fut adressée à Jean, fils de Zacharie, dans le désert. Et il alla dans tout le pays des environs de Jourdain, prêchant le baptême de repentance, pour la rémission des péchés, selon ce qui est écrit dans le livre des paroles d'Ésaïe, le prophète : C'est la voix de celui qui crie dans le désert : Préparez le chemin du Seigneur, aplanissez ses sentiers. Toute vallée sera comblée, toute montagne et toute colline seront abaissées ; ce qui est tortueux sera redressé, et les chemins raboteux

I indeed have baptized you with water: but he shall baptize you with the Holy Ghost.

On the EVE of the Holy Epiphany, the Gospel of St. Luke:

Now in the fifteenth year of the reign of Tiberius Caesar, Pontius Pilate being governor of Judaea, and Herod being tetrarch of Galilee, and his brother Philip tetrarch of Ituraea and of the region of Trachonitis, and Lysanias the tetrarch of Abilene, Annas and Caiaphas being the high priests, the word of God came unto John the son of Zacharias in the wilderness. And he came into all the country about Jordan, preaching the baptism of repentance for the remission of sins; As it is written in the book of the words of Esaias the prophet, saying, The voice of one crying in the wilderness, Prepare ye the way of the Lord, make his paths straight. Every valley shall be filled, and every mountain and hill shall be brought low; and the crooked shall be made straight,

шн тн възвѣзася
огоуѣго азъ бо
кръстныхъ водо
жъ атыкъ стнть бы
ахъ мѣстѣмъ: —

ВЛНА вѣтернѣстѣхъ
бгоавлѣны: ^хѣу ^аш ^{ис}поу: —

Вышѣго енаде сѣте
лѣто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр
лѣто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр
лѣто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр

рьто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр
лѣто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр
лѣто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр
лѣто владычѣствъ
а тн вѣрнѣкесараѡ
бладущоу понтъ
скоу моу пнлатѣ
кнѣнѣнѣнѣт кр

26.
БЫНУТИ ГЛАДЫСЫ НОУ
ЗРНТЪ БЫСАКАПЛЪ
БЫСЕННОВЪ ЖЕ ГЛАШ
ЕЖЕНСХОДАЩИННЫМЪ НА
ОДОМЪ КРЪСТИТИСЯ ШН
ЕГО ИЩА ДНДЪ ХИДНО БА
КЪТОСЫКАЗАКАМЪ ГЕ
ЖАТИ Ш ГРАДОУЩАГО
ГНЪБА СЪТВОРНТЕ ОУБ
ОПЛОДЫ ПОКАННА ННЕ
НАУННАНТЕ НЕ КРЕЩН
БЫСЕ КЪ ОЦАНМАМЪ ЛКА
АМА ГЛАЖКОБАМЪ ЛКОМ
ОЖЕ КЪ Ш КАМЕННА СЕГО
ГОВЪЗ КМГНОУТЬ УДА
АБРААМОВ ОУЖЕ КОСЕ КЫ
РАПРИКОРЕННИ ДРЪБА
АЕЖИТЬ БЫСАКО ОУБ ОДР
ЕБОНЕТ БОДАЩЕ ПЛОДА
ПОСЪУЕТЬСЯ НБЪ О ГНЪ

БЫМЕЩЕТЬСЯ НБЫ ПРА
ШАХОУЕГО НАРОДНТАШ
Е ТТО ОУКОСЪТКОРНТЪ
Ш БЪЩА БЫЖЕ ТАЛНМЪ
НМЪ АДЖЕРИЗЪ ДА ПО
ДАСТЪ ПЕНІОУЩОУ МЪ
НМЪ АН БРАШНА ТОЖЕ
ДАТКОРНТЪ ПРИНДОШ
АЖЕ НМЪ ТАРЕ КРЪСТИ
ТЬСЯ НРЕКОША КЪ НЕМ
ОУОУТИТЕ ОУУТЪТОСЪ
ТКОРНМЪ ОНЪ ЖЕ РЕУ
ЕКЫННМЪ НИТОЖЕ Б
ОДІЕ ПОБЕДЪ НАГОБАМЪ
ЫТКОРНТЕ БЫ ПРАША
ХОУЖЕ НБОННІТАШЕ
НМЪ УТЪТОСЪТКОРН
МЪ НРЕТЕ КЫННМЪ
НИКОГОЖЕ ОБНАНТЕ
ННОКАЕ БЕТАНТЕ

дорогами гладкими, і побачить
всьяке створіння спасіння Боже.
Говорив же тим людям, що вихо-
дили, щоб хрестилися в нього:
Нащадки зміїні, хто сказав вам
втікати від надходячого гніву?
Зробіть, отже, плоди покаяння
і не починайте не дбати в собі,
маємо батька Аврама, кажу бо
вам, що Бог може з цього каміння
підняти дітей Авраамових. Уже
бо сокира лежить при корені
дерева. Отже, кожне дерево, що
не приносить плоду, буде зру-
бане, і в огонь вкинуте. І питали
його люди кажучи: Що, отже,
зробимо? Відповівши же, сказав
їм: Хто має дві одежі, хай дасть
тому, що не має; хто має їжу, те
саме хай робить. Прийшли ж
і митарі хреститися і сказали
до нього: Учителю, що маємо
робити? Він же сказав до них:
Ніщо більше від того, що при-
казане вам, не робіть. Питали ж
і вояки, кажучи: І ми, що маємо
робити? І сказав до них: Нікого
не кривдьте, ані не обмовляйте,

seront aplanis. Et toute chair verra le salut de Dieu. Il disait donc aux foules qui venaient pour être baptisé par lui : Races de vipères, qui vous a appris à fuir la colère à venir ? Produisez donc des fruits dignes de la repentance, et ne vous mettez pas à dire en vous-mêmes : Nous avons Abraham pour père ! Car je vous déclare que de ces pierres Dieu peut susciter des enfants à Abraham. Déjà la cognée est à la racine des arbres : tout arbre donc qui ne produit pas de bons fruits sera coupé et jeté au feu.

La foule l'interrogeait, disant : Que devons-nous donc faire ? Il leur répondit : Que celui qui a deux tuniques partage avec celui qui n'en a point, et que celui qui a de quoi manger agisse de même. Il vint aussi des publicains pour être baptisés, et ils lui dirent : Maître, que devons-nous faire ? Il leur répondit : N'exigez rien au-delà de ce qui vous a été ordonné. Des soldats aussi lui demandèrent : Et nous, que devons-nous faire ? Il leur répondit : Ne commettez ni extorsion ni fraude envers personne,

and the rough ways shall be made smooth; And all flesh shall see the salvation of God. Then said he to the multitude that came forth to be baptized of him, O generation of vipers, who hath warned you to flee from the wrath to come? Bring forth therefore fruits worthy of repentance, and begin not to say within yourselves, We have Abraham to our father: for I say unto you, That God is able of these stones to raise up children unto Abraham. And now also the axe is laid unto the root of the trees: every tree therefore which bringeth not forth good fruit is hewn down, and cast into the fire. And the people asked him, saying, What shall we do then? He answereth and saith unto them, He that hath two coats, let him impart to him that hath none; and he that hath meat, let him do likewise. Then came also publicans to be baptized, and said unto him, Master, what shall we do? And he said unto them, Exact no more than that which is appointed you. And the soldiers likewise demanded of him, saying, And what shall we do? And he said unto them, Do violence to no man, neither accuse any falsely;

ВЫПОУТИ ГЛАДЫ КЫ·НОУ
ЗЫРНТЬ КЪСАКА ПАЛЪ
ЫПСЕН НЕ БѢЖЕ·ГЛАШ
ЕЖЕ НСХОДЯЩИ НМЪ НАР
ОДОМЪ·КРЪСТИТИ СЯ ѿН
ЕГО·НЩА ДНѢ ХНДНОВА·
КЪТО СЫКАЗАБАМЪ ГѢ
ЖАТИ·ѿ ГРАДОУЩАГО
ГНѢБА·СЪТВОРИТЕ ОУБ
ОПЛОДЫ ПОКАННѢ·ННЕ
НАУННАНТЕНЕ БРЕЩИ
КЪСЕБѢ ѿЦАН МАМА КРА
МА·ГЛАЖОВАМЪ ѿКОМ
ОЖЕБѢ·ѿ КАМЕННА СЕГО
ГОВЛЪЗЪ НГНОУТЬ УДА
АБРААМОУ·ОУЖЕ БО СЕ КЫ
РАПРИКОРЕННІ ДРѢБА
ЛЕЖНТЬ·БЪСАКО ОУБО ДР
ЕБОНЕ ТВОРАЩЕЕ ПЛОДА
ПОСѢУЕТЬСЯ·НБѢ ѿГНЬ

БЫМЕЩЕТЬСЯ·НБЫ ПРА
ШАХОУЕГО НАРОДН ГЛАШ
Е·УТО ОУБО СЪТВОРИМЪ·
ѿБѢЩА КЪЖЕ ГЛАНМЪ·
НМѢАДЪЕРНЗЕДА ПО
ДАСТЪ НЕМ ОУЩОУМЪ·
НМѢАНБРАШЬНАТОЖЕ
ДАТКОРНТЬ·ПРИНДОШ
АЖЕ НМЫТАРЕ КРЪСТИ
ТЬСЯ·НРЕКОША КЪНЕМ
ОУОУТИТЕЛОУТЬТОСЪ
ТВОРИМЪ·ОНІЖЕ РЕУ
ЕКЪННМЪ ННТОЖЕ БО
ОЛІЕ·ПОБЕЛѢНА ГОВАМ
ЫТВОРИТЕ·БЫ ПРАША
ХОУЖЕ НБОНН ГЛАЩЕ·
НМЫУТЬТОСЪ ТВОРИ
МЪНРЕУЕКЪННМЪ·
НИКОГОЖЕ ОБНДАНТЕ
НН ѿКЛЕБЕТАНТЕ·

22
Н СЕИТИ К ЖДЕ Т С О Б Р О
К У Б А Ш Н И М И Т А Ж Ш Е
М Ъ Ж Е Д Ы М Ъ Н П О М И К И
М П Л А Ж Ц И Н И М Ъ Б С Е
М Ъ Б Ы Р А Ц И Х Ъ С К О Н Х
Б О Н А Н Е Е Д А Т Ъ Е С Т Ъ
Х С Ш Б В Ц А К А Ш Е Н И М
Б Н А Н Ъ Б Ы С К И М Ъ Г Л А А
З К О У Б О К О Д О Ж К Р Ъ Ц О У
К И Г Р А Д Е Т Ъ Ж Е К Р Ъ П
Л И Н И М Е Н Е Е М О У Ж Е Н
Ж Е М Ъ Д О С Т О Н Н Ъ О Т Р Е
Ш И Т И Р Е М Е Н И С А П О
Г Ж Е Г О Т Ъ Б Ы К Р Ъ С Т И
Т Ъ Д Х М Ъ С Т И М Ъ Н О Г Н Ъ
М Ъ Е М О У Ж Е Л О П А Т А К Ъ
Р О У Ц Е Г О Н П О Т Р Е К И
Т Ъ Г О У М Ъ П О С К О Е Н С Ъ
Е Р Е Т Ъ П Ы Ш Е Н И Ц Ъ Б Ъ
Ж И Т Ъ Н И Ц Ъ С К О Ж А П А

Б Ы С Ъ Ж Ъ Ж Е Т Ъ О Г Н И М Ъ Н Е
Г А С И М Ъ М Ъ М Н О Г А Ж Е
И Н А Б Е Т Р О Б Ъ С Т А С Т В О У Д
Г Л А Ш Е К Ъ Л О У Д Ы М Ъ

П Л А С Т О Е Е Г О К Л Е П Н Е З Л О У
Т Р А Г Л А Ж П Р О Г Л А Г Н Ъ Н А
Е Т П Р И Н Е С Е Т Г К И Е У Ш М А Р

Р Ъ О Н Е П Р И И Д Е Н И С Ш Н А
З А Р А Ф А Г Л А Е Н С К А Г О Н
К Р Ъ С Т И С А Ш Н А Н А К Ъ
Р Д А М Ъ Н А В Н Е К Ъ С Х О Д А
Ш Б О Д Ы Б Н А Е Ш Б Р Ъ З
Б И Т А С А Н Е Б С А Н А Х Л А К О
Г О Л Ж Б Ъ С Х О Д А Ш Ъ Н А М Ъ
Н Е К И С Т Ъ Г Л Ъ С Ъ Н Е С Е Т Ъ
Е С Н Ъ М О Н Б Ъ З Л О У Б Е
Н Ъ Н О Т Е Р Е Б Ъ Г О Н З Б О Л И
П Л А У Т Р Ъ Е У Ш М А Т Ж

Р Ъ П Р И И Д Е И С Ш Г А Л И К Ъ
А Н А Н Р Д А Н Ъ К Ъ Н А Н О У

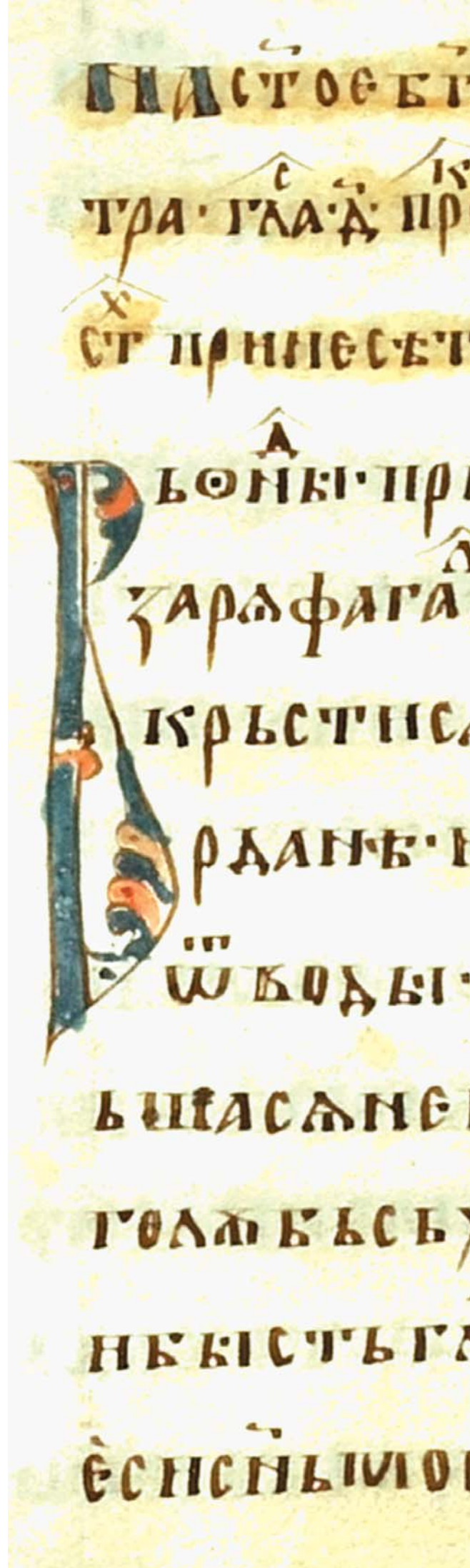
і задоволені будьте вашою платнею. Як народ чекав і думали всі у своїх серцях про Івана, чи він є Христос, відповідав їм всім Іван, кажучи: Отже, я хрещу вас водою, іде ж сильніший від мене, якому я негідний розв'язати ремінці його взуття. Той вас охрестить Духом Святим і огнем. В нього лопата в його руці і він очистить свій тік, і збере пшеницю до своєї клуні, а полову спалить негасимим вогнем. Багато ж іншого, благовісткуючи, говорив до народу.

НА святе Богоявлення вранці: глас 4, прокімен: Голос господній над в..., стих: Принесіть Господеві..., евангеліє від Марка:

В ті дні прийшов Ісус з Назарета Галилейського і охрестився від Івана в Йордані. І зразу, виходячи з води, побачив небеса, що відкрилися, і Духа, що як голуб сховався на нього. І був голос з небес: Ти є моїм улюбленим сином, у тобі моє вдоволення.

НА рано, евангеліє від Матея:

В тому часі прийшов Ісус з Галилеї на Йордан до Івана

et contentez-vous de votre solde. Comme le peuple était dans l'attente, et que tous se demandaient en eux-même si Jean n'était pas le Christ, il leur dit à tous : Moi, je vous baptise d'eau ; mais il vient, celui qui est plus puissant que moi, et je ne suis pas digne de délier la courroie de ses sandales. Lui, il vous baptisera dans l'Esprit Saint et le feu. Il a son van à la main ; il nettoiera son aire, et il amassera le blé dans son grenier, mais

il brûlera la paille dans un feu qui ne s'éteint point. Par ces exhortations donc, et beaucoup d'autres, Jean annonçait au peuple la bonne nouvelle.

LE matin de la sainte Théophanie : ton 4, prokimenon : La voix de l'Éternel retentit sur les eaux, verset : Offrez au Seigneur... évangile selon Marc :

EN ce temps-là, Jésus vint de Nazareth en Galilée, et il fut baptisé par Jean dans le Jourdain. Au moment où il sortait de l'eau, il vit les cieux s'ouvrir, et l'Esprit descendre sur lui comme une colombe. Et une voix fit entendre des cieux ces paroles : Tu es mon Fils bien-aimé, en toi j'ai mis toute mon affection.

LE lendemain matin, évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, Jésus vint de la Galilée au Jourdain vers Jean,

and be content with your wages. And as the people were in expectation, and all men mused in their hearts of John, whether he were the Christ, or not; John answered, saying unto them all, I indeed baptize you with water; but one mightier than I cometh, the latchet of whose shoes I am not worthy to unloose: he shall baptize you with the Holy Ghost and with fire: Whose fan is in his hand, and he will thoroughly purge his floor, and will gather the wheat into his garner; but the chaff he will burn with fire unquenchable. And many other things in his exhortation preached he unto the people.

On Holy Theophany in the morning, the Prokeimenon in tone 4: The voice of the Lord... verse: Bring to the Lord... The Gospel from St. Mark:

And it came to pass in those days, that Jesus came from Nazareth of Galilee, and was baptized of John in Jordan. And straightway coming up out of the water, he saw the heavens opened, and the Spirit like a dove descending upon him: And there came a voice from heaven, saying, Thou art my beloved Son, in whom I am well pleased.

The second morning Gospel (at the Divine Liturgy), according to St. Matthew:

Then cometh Jesus from Galilee to Jordan unto John,

НСЫТНЕ ЖДЕТ БО КРО
КЫКАШНИМН ТАЖЩЕ
МЬЖЕ^{ДУ}ДЫМЬН ПОМЫ
ШЛАЖЩНИМЬ БЫСѢ
МЬ БЫРАЦНХС БОНХ
БѢНАНѢ ЕДАТЬЕСТЬ
ХСѢ Ш БѢЩА БАШЕНМ
ЛНАНЬ БЫСѢМЬ ГЛА А
ЗЛОУ БО БОДОЖИ КРЫЦЮУ
БЫ ГРАДЕТЬ ЖЕ КРЕП
ЛНИМЕ НЕ ЕМОУЖЕ Н
ЕСИМЬ ДОСТОННЬ ОТРЕ
ШНТИ РЕМЕНН С ПО
ГЖЕГО ТЬ БЫ КРЕСТН
ТЯ ХИМЬ СТИМЬ НОГН
МЬ ЕМОУЖЕ ЛОПАТА Б
РОУЦЕ ГО Н ПОТРЕБН
ТЯ ГОУМЬНО СКОЕ Н СЕ
ЕРЕТЬ ПЫШЕННЦЖ Б
ЖНТЫННЦЖ С БОЖА ПЛА

БЫСЖЕ ЖЕ ТЬ ОГНЬМЬ НЕ
ГАСИМЬМЬ МНОГА ЖЕ
ННА БѢГО БѢСТЬ СТЬ БОУА
ГЛАШЕ КЪ ЛОУДЫМЬ: —

НА СТОЕ БГО БЛЕННЕ ЗА ОУ
ТРА ГЛАД^С ПРО^К ГЛА ГН^С НА^А
СТ^Х ПРИНЕСЕТ ГБН^А ЕУ ШМАР^{КА}: —

РЕОНЬ ПРИНДЕНІС ШНА
ЗАРАФАГАЛѢНСІА ГО Н
КРЕСТН СШНА НА БѢ
РААНѢ НАБНѢ БЫСХОДА
Ш БОДЫ БНАѢ Ш БРЪЗ
ЫША САНЕ БСА НАХЛА КО
ГОЛЖ БЫСХОДАЩЬ НАНЬ
НЕ БЫСТЬ ГЛСЬ СЫН БСЕ ТЫ
ЕСН СЫМОН БЫЗЛОУБЛЕ
НЫН ОТЕБѢ БЛГО НЗБОЛН: —

НАЛУТРЬ ЕУ ШМАТА

РЕОНЬ ПРИНДЕНІС Ш ГАЛНАѢ
А НАН РАДАНЫ КЪ НАНОУ

крѣстнѣтъсѣ ѿ го · нѣнѣ
же кѣзѣ рана шесѣ юу
гѣа азѣ трѣбѣ ѿ те
бе крѣстнѣтъсѣ ади
ты радѣши кѣ мнѣ
ѿ бѣша кѣ же іс рече кѣ
не юу · о · стани нѣнѣ
такѣ бо до · стонно е · ста
на · ма · н · спавнѣтъ кѣ
сѣ коу пра · кѣ доу · ты · га
до · ста · кнѣ крѣстнѣтъ
же сѣ іс · кѣзѣ н · де · а · бѣ · нѣ · ѿ
ко · ды · н · се · ѿ · крѣ · зо · ша
сѣ · е · моу · нѣ · са · н · б · на · тѣ
а · хѣ · бѣ · жи · н · сѣ · хо · да · шѣ ·
а · ко · го · лоу · бѣ · н · гра · дѣ
ж · и · шѣ · на · нѣ · н · се · гѣ · сѣ · сѣ · н ·
бѣ · се · гѣ · а · сѣ · е · стѣ · сѣ · нѣ · мо
нѣ · кѣ · лоу · ба · е · ны · н · о · не
мѣ · же · кѣ · го · нѣ · зо · лн · хѣ ·

нѣ · а · тѣ · рѣ · ѣ · бѣ · го · а · бѣ · нѣ ·
сѣ · тѣ · го · на · на · пра · вѣ · те · у · нѣ ·
крѣстнѣтъсѣ · а · ѿ · ш · на · на ·
бѣ · кнѣ · на · нѣ · іс · а · тѣ · ра ·
доу · ша · кѣ · сѣ · бѣ · нѣ · гѣ · а ·
сѣ · а · тѣ · нѣ · цѣ · бѣ · жи · нѣ ·
зѣ · мѣ · а · тѣ · рѣ · хѣ · бѣ · сѣ ·
го · ми · ра · сѣ · е · стѣ · о · не
мѣ · же · а · хѣ · бѣ · ко · хѣ · по · мнѣ
нѣ · гра · дѣ · ты · моу · жѣ · нѣ
же · пра · вѣ · моу · бѣ · кѣ ·
а · ко · пра · вѣ · мѣ · не · бѣ ·
на · зѣ · не · бѣ · хѣ · го · нѣ ·
а · а · бѣ · кнѣ · тѣ · сѣ · нѣ · зѣ · бнѣ ·
сѣ · го · ра · дѣ · нѣ · іс · до · хѣ · а ·
зѣ · бѣ · ко · де · крѣ · ста · нѣ ·
сѣ · бѣ · дѣ · тѣ · а · сѣ · тѣ · ко · ба ·
нѣ · іс · а · нѣ · гѣ · а · а · ко · бнѣ ·
вѣ · а · хѣ · сѣ · хо · да · шѣ ·
а · ко · го · лоу · бѣ · сѣ · нѣ · бѣ ·

хреститися в нього. Іван же противився йому, кажучи: Мені потрібно у тебе хреститися, а чи ти ідеш до мене? Відповівши же Ісус сказав до нього, залиш нині, бо так належиться нам виповнити всяку правду. Тоді залишив. І охрестившись, Ісус вийшов зразу з води. І ось відкрилися йому небеса, і він побачив Божого Духа, що сховався, як голуб, і йшов на нього. І ось голос з небес, що говорив: Цей є моїм улюбленим сином, в якому моє вдоволення.

НА ДРУГИЙ ДЕНЬ по Богоявленні святого Івана Предтечі і Хрестителя; євангеліє від Івана:

В тому часі побачив Іван Ісуса, що йшов до нього і сказав: Ось ягня бже, що бере гріхи всього світу. Це є той, про якого я сказав: Після мене йде чоловік, який переді мною був, бо раніше від мене був, і я не знав його. Але, щоб з'явився він Ізраїлеві, задля цього прийшов я, хрестячи водою. І свідчив Іван, кажучи, що я побачив Духа, що сховався як голуб з небес,

pour être baptisé par lui. Mais Jean s'y opposait, en disant : C'est moi qui ai besoin d'être baptisé par toi, et tu viens à moi ! Jésus lui répondit : Laisse faire maintenant, car il est convenable que nous accomplissions ainsi tout ce qui est juste. Et Jean ne lui résista plus. Dès que Jésus eut été baptisé, il sortit de l'eau. Et voici, les cieux s'ouvrirent, et il vit l'Esprit de Dieu descendre comme une colombe et venir sur lui. Et voici qu'une voix fit entendre des cieux ces paroles : Celui-ci est mon Fils bien-aimé, en qui j'ai mis toute mon affection.

LE LENDEMAIN après la Epiphanie, synaxe de Jean, précurseur et baptiste ; évangile selon Jean :

EN ce temps-là, Jean vit Jésus venant à lui, et il dit : Voici l'Agneau de Dieu, qui ôte le péché du monde. C'est celui dont j'ai dit : Après moi vient un homme qui m'a précédé, car il était avant moi. Je ne le connaissais pas, mais c'est afin qu'il fût manifesté à Israël que je suis venu baptiser d'eau. Jean rendit ce témoignage : J'ai vu l'Esprit descendre du ciel comme une colombe

to be baptized of him. But John forbad him, saying, I have need to be baptized of thee, and comest thou to me? And Jesus answering said unto him, Suffer it to be so now: for thus it becometh us to fulfill all righteousness. Then he suffered him. And Jesus, when he was baptized, went up straightway out of the water: and, lo, the heavens were opened unto him, and he saw the Spirit of God descending like a dove, and lighting upon him: And lo a voice from heaven, saying, This is my beloved Son, in whom I am well pleased.

ON the SECOND DAY of Epipany, the Synaxis of Sait John the Forerunner and Baptist, the Gospel from St. John:

The next day John seeth Jesus coming unto him, and saith, Behold the Lamb of God, which taketh away the sin of the world. This is he of whom I said, After me cometh a man which is preferred before me: for he was before me. And I knew him not: but that he should be made manifest to Israel, therefore am I come baptizing with water. And John bare record, saying, I saw the Spirit descending from heaven like a dove,

КРЪСТНТЬСА ѿ ГО. НАНЬ
 ЖЕ ВЪЗ^БРАНАШЕЕ МОУ
 ГЛА. АЗЪ ТРЕБѢЮЩЕ
 БЕ КРЪСТНТНСА. АЛН
 ТЫ ГРАДЕШНІ СЫ МНѢ.
 ѿ ВѢЩА ВЪЖЕ ІСРЕТУЕ СЪ
 НЕ МОУ. ОСТАВННЫ НѢ
 ТАКО БО ДОСТОИНО ЕСТЬ
 НАМА. НСПЛЫННТН ВЪ
 САКОУ ПРАВДОУ. ТЫ ГЛА
 ОСТАВННІ КРЪСТН ВЪ
 ЖЕ СА ІС. ВЪЗНАЕА БНѢ ѿ
 БОДЫН СЕ ѿ ВРЪЗОША
 СЕ МОУ Н БСА. Н БНАѢ
 ДХЪ БЖНН. СЪХОДШЪ.
 АКО ГОЛОУ БЪ Н ГРАД
 ѢЩЕ НАНЬ. Н СЕ ГЛС СЪ Н
 Б СЕ ГЛА. СЕ ЕСТЬ СНЪ МО
 Н ВЪЗЛОУБЛЕННІ. О НЕ
 МЪ ЖЕ БЛГО НЗБОЛНХЪ.

НАТРЕБЕГОАБЛЕННЫ
СТГО НАНА ПРѢДЪТѢУНН
КРЪСТНТАЛА: ЕУШНАНА:
Р: ВНАДНАНЪ ІСА ГРА
ДОУЩА КЪ СЕБѢ Н ГЛА
СЕ А ГНЬЦЬ БІЖИИ БЪ
ЗЕМЛА ГРѢХЫ ВСЕ
ГО МИРА СЪЕСТЬ О НЕ
МЪ ЖЕ АЗЪ РЕКОУХЪ ПОМ
НѢ ГРАДЕ ТЫ МОУ ЖЪ Н
ЖЕ ПРѢДЪМНОЖЕ БЫ
АКО ПРЪБѢ МЕ НЕ БѢ
НАЗЫНЕ БѢХЪ ГО Н Ъ
ДААВНТЬСА НЗЛЕВН
СЕ ГОРА ДН ПРН ДОХЪА
ЗЪ БЪ БОДѢ КРЪСТА Н
СЪ БѢДѢ ТЕЛѢ СТВО ВА
НІА Н ГЛА АКО ВНА
ДѢХЪА ХЪ СЪХОДѢЩЕ
АКО ГОЛОУ БЪ СЪН БѢ

и прѣвыманетъ
назънекедехъсто
ныпосла въ нѣмъ
въ водѣ креститъ
ымъ нѣрете. на не
гоже оузырншахъ
въсходѣше. и прѣ
выкажшѣ на не мѣ
сѣстѣ крестѣ нахъ
мѣстѣ мѣ. назънеде
хъ нѣсѣде. тѣлѣст
во кахъ. а ко сѣстѣ
сѣмъ бѣжнн:

Сѣмъ побѣди сѣмъ мѣ:

Рѣкъ веденъ бѣ
ісѣхъ мѣ. не коу сѣ
тисѣмъ дѣвола.
и постисѣ уетѣ
рѣдѣсѣтѣ дѣнн.
и нощнн уетѣ рѣ

дѣсѣтн. послѣдѣ въ за
лѣка. и нрѣстоу нѣмъ
сѣкоуша нрѣстоу.
ашесѣмъ бѣжнн сѣ рѣцн
да каменнѣ сѣ хлѣбъ
вѣдетъ. о нѣже ѿ бѣ
ща бѣрете. та нѣстѣ нѣ
о хлѣбѣ дѣнн мѣжн
бѣждѣтѣ у лѣкѣ. нѣ о
въсѣко мѣтѣ. не хола
шнн мѣнъ оустѣ бѣжнн
тѣгда по дѣтѣ на дѣво
ла. бѣстѣ нѣрѣла. нѣ по
ста бнн на крѣна бѣцѣхъ
въ нѣмъ. нрѣстоу
ашесѣмъ бѣжнн сѣ. крѣ
зѣсѣдѣлоу. та нѣбѣ
стѣ ко лѣтѣ мѣсѣ кон
мѣзѣ. а нѣбѣстѣ о тѣ бѣ.
и нрѣстоу кѣзѣ мѣ

і остався на ньому. І я не знав його, але той, що послав мене хрестити водою, той мені сказав: На кому побачиш Духа, що сходить і перебуває на ньому, цей є той, що хрестить Святим Духом. І я побачив і засвідчив, що цей є Божим Сином.

СУБОТА після Богоявлення; євангеліє від Матея:

В тому часі виведений був Ісус духом, щоб був спокушений дияволом. І він постив сорок днів і сорок ночей, пізніше зголоднів. І приступивши спокусник, сказав до нього: Якщо ти є Божим Сином, скажи, щоб це каміння стало хлібом. Він же, відповівши, сказав: Написано є: Не самим хлібом житиме людина, але кожним словом, що виходить з божих уст. Тоді диявол взяв його до святого міста і поставив його на наріжнику храму, і сказав йому: Якщо ти є Божим Сином, кинься до долу. Бо написано є, що своїм ангелам заповість про тебе, і на руки візьмуть

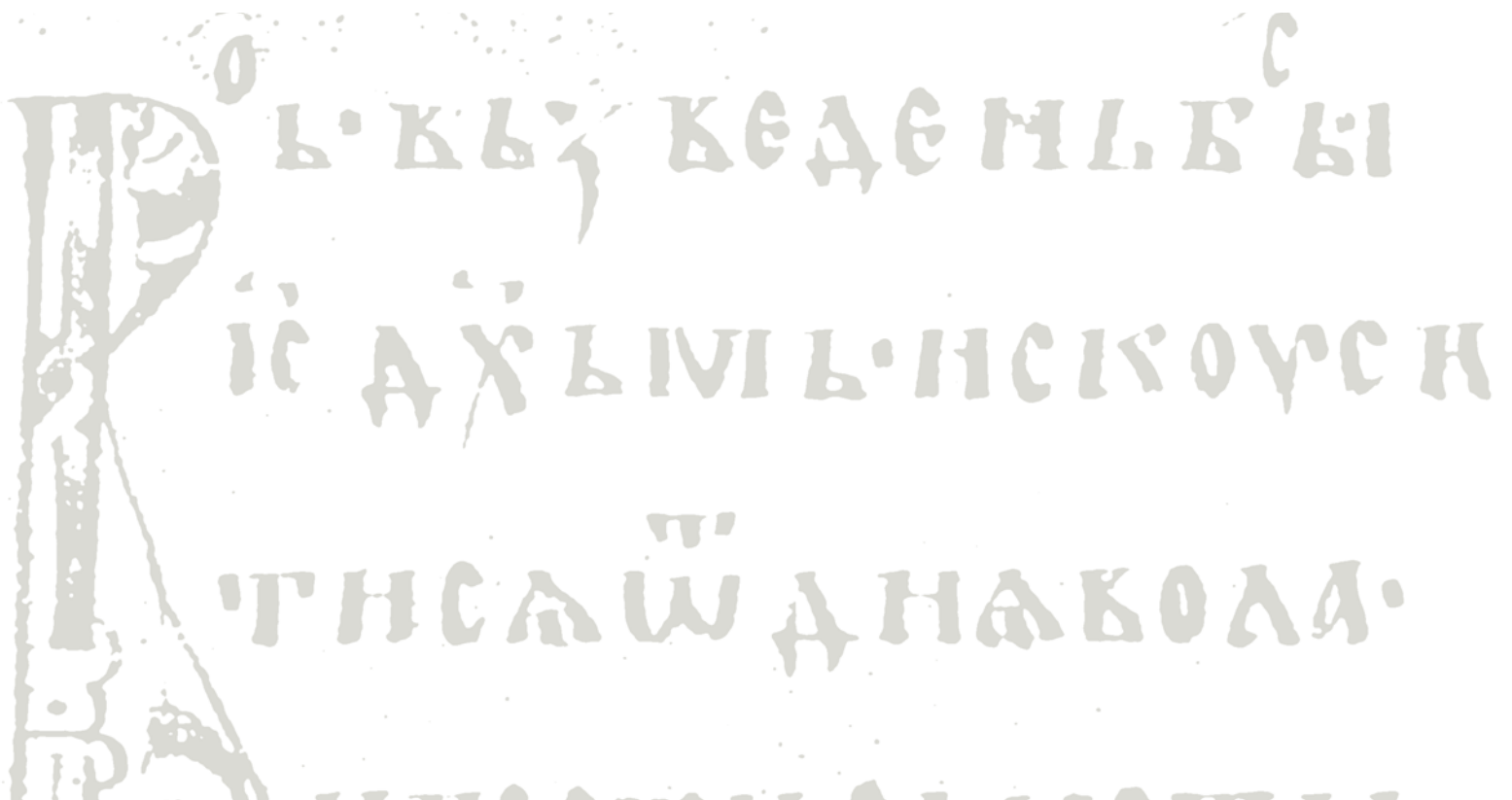

et s'arrêter sur lui. Je ne le connaissais pas, mais celui qui m'a envoyé baptiser d'eau, celui-là m'a dit : Celui sur qui tu verras l'Esprit descendre et s'arrêter, c'est celui qui baptise du Saint-Esprit. Et j'ai vu, et j'ai rendu témoignage qu'il est le Fils de Dieu. SAMEDI après la Epiphanie ; évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, Jésus fut emmené par l'Esprit dans le désert, pour être tenté par le diable. Après avoir jeûné quarante jours et quarante nuits, il eut faim. Le tentateur, s'étant approché, lui dit : Si tu es Fils de Dieu, ordonne que ces pierres deviennent des pains. Jésus répondit : Il est écrit : l'homme ne vivra pas de pain seulement, mais de toute parole qui sort de la bouche de Dieu. Le diable le transporta dans la ville sainte, le plaça sur le haut du temple, et lui dit : Si tu es Fils de Dieu, jette-toi en bas ; car il est écrit : Il donnera des ordres à ses anges à ton sujet ; et ils te porteront sur les mains,

and it abode upon him. And I knew him not: but he that sent me to baptize with water, the same said unto me, Upon whom thou shalt see the Spirit descending, and remaining on him, the same is he which baptizeth with the Holy Ghost. And I saw, and bare record that this is the Son of God. **SATURDAY** after Epiphany; the Gospel from St. Matthew:

At that time Jesus was led up of the Spirit into the wilderness to be tempted of the devil. And when he had fasted forty days and forty nights, he was afterward an hungred. 3: And when the tempter came to him, he said, If thou be the Son of God, command that these stones be made bread. But he answered and said, It is written, Man shall not live by bread alone, but by every word that proceedeth out of the mouth of God. Then the devil taketh him up into the holy city, and setteth him on a pinnacle of the temple, And saith unto him, If thou be the Son of God, cast thyself down: for it is written, He shall give his angels charge concerning thee: and in their hands they shall bear thee up,

Н ПРѢКЫНАНЕ МѢ
НАЗЫНЕ БѢДѢХЪЕГО
Н ПОСЛА ВЪН МАВ
В БОДѢ КРЪСТНТЬ Т
ЫМЪ НѢРЕЧЕ· НАНЕ
ГОЖЕ ОУЗЫРНШН ДѢ
В СЪХОДАШЬ· Н ПРѢ
БЫБАШЬ НАНЕ МѢ·
СЪЕСТЫ КРЪСТА ДѢХЪ
МЪ СТѢМЪ· НАЗЫБНАДѢ
ХЪ Н СЪБѢДѢТЕЛЪ СТ
КОБАХЪ· АКО СЪЕСТЬ
СНѢЖНН:—

АБСАТН· ПОСАДЬ ВЪЗА
 ЛЬКА· Н ПРНСТОУ ПЛН
 СИОУШАА Н РЕУЕМОУ·
 АЩЕСНЬБЖ· НЕСН· РЦН
 ДАКАМЕННЕСЕХЛЪБЪ
 БЖДЕТЬ· ОНЬЖЕЩЪ
 ЦАКЪРЕУЕТАНОЕСТЬНЕ
 ОХЛЪБЪЕДННОМЪЖН
 БЪЖДЕТЬУЛБЪ· НЬО
 БЪСАКОМЪГЛЪ НСХОДА
 ШННМЪНЗОУСТЪБЖНІ
 ТЬГДАПОАТЫНДНАБО
 ЛЬ· БЪСТЫНГРАДЬ· НПО
 СТАБННАКРНЛЪЦРІКЪ
 БННЕМЪ· НРЕУЕМОУ
 АЩЕСНЬБЖ· НЕСН· КРЬ
 ЗНСДОЛОУ· ТАНОБОЕ
 СТЪАКОАНГЛМЪБОН
 МЪЗАПОВЕСТЬОТЕБЪ·
 ННАРСУКОУБЪЗЫМОУ

25.
ТЪТА. ЕДАКЪ ГДА ПРИ
ТЪКНЕШНО КАМЕНЬ
МО ГЖТКОЖ. РЕТЕЕМО
ІС НАКЫННСАНО ЕСТЬ
НЕНСКОУСНТА БІТКО
ЕГО. ПАКЫ ПОДЪНДЪА
КОЛЪ. НАГОРОУ БЫСАКУ
ЗЪАЛО. И ПОКАЗЕМОУ
БЫСАЦРЪКА БЫСЕГО М
ПРА. НСЛАБОУНХЪНРЕ
УЕЕМОУ. БЫСАСНТЕВЪ
ДАМЪАЩЕ ПАДЬ ПОКЛО
НИШНМСА. ТЪГДА РЕ
ТЕЕМОУ ІС НУНДНЗАМ
А СОТОНО. ФАНО БО ЕСТЬ
ГНБЖТКОЕ МОУ ПОКА
ОНИШНСА. И ТОМОУ Е
ДННОМОУ ПОСЛАЖИШІ.
ТЪГДА ОСТАВННДНА БО
А. НСАИГАН ПРНСТЖ

ПНША. И СЛУЖАХУ ЕМОУ.

И Е ПОБѢДѢ. ЕУШМА

РЪ. СЛЫШАБЫ ІС АКО Н
АНЪ ПРѢДАНЪ БЫСТЬ.
ОТННДЕ КЪ ТАМНА
Ж. НѢСТА ВЪ БЫНАЗА
РЕФЪ. ПРНШЪАДЪ БСЕА
НСАБЫКА ПЕРЬНА ОУТІ
Б. ВЪ ПОМОРИЕ ВЪ ПРѢ
ДѢЛЪХЪ БАБУЛОНИХЪ.
ННЕ ФАНИМНХЪ. ДАСЪ
БЖДЕТЬ САРѢ ПОЕ НСАИ
ЕМЪ ПРРІМЪ ГЛЖЩЕ МЪ.
ЗЕМЛА БЫА ВУЛОНИ. И ЗЕ
МЛА НЕФѢАЛИМА.
ПОУТЪ МОРА. ОБОНУ
СТРАНОУ ЕРДАНА. ТАДН
А. ЕААЗЫКЪ. МОУ ДЪСЕ
ДАЩНН БЫТЪ МЪ. КН
ДЕШАСЪ ВЪТЪ БЕЛНІКЪ.

тебе, щоб часом не вдарив ти об камінь твою ногу. Сказав йому Ісус: Знову є написано: Не спокушай твого Господа Бога. Знову взяв його диявол на дуже високу гору і показав йому всі царства всього світу і їхню славу і сказав йому: Все це тобі дам, якщо впавши, поклонишся мені. Тоді сказав йому Ісус: Іди від мене, сатано. Бо написано є: Господеві Богові твоєму поклонишся і йому одному послужиш. Тоді залишив його диявол, і ось ангели приступили і йому служили.

НЕДІЛЯ після Богоявлення; євангеліє від Матея:

В тому часі почувши Ісус, що Іван виданий був, відійшов до Галилеї, і покинувши Назарет, прийшовши, поселився в Капернаумі, на помор'ю, в околицях Завулонових і Нефталимових, щоб збулося сказане Ісаєю пророком, що говорить: Земля Завулонова і земля Нефталимова, дорога моря, по другому боці Йордану, Галилея поган, нарід, що сидить в темряві, побачили велике світло,

de peur que ton pied ne heurte contre une pierre. Jésus lui dit : Il est aussi écrit : Tu ne tenteras point le Seigneur, ton Dieu. Le diable le transporta encore sur une montagne très élevée, lui montra tous les royaumes du monde et leur gloire, et lui dit : Je te donnerai toutes ces choses, si tu te prosternes et m'adores. Jésus lui dit : Retire-toi, Satan ! Car il est écrit : Tu adoreras le Seigneur, ton Dieu, et tu le serviras lui seul. Alors le diable le laissa. Et voici, des anges vinrent auprès de Jésus, et le servaient.

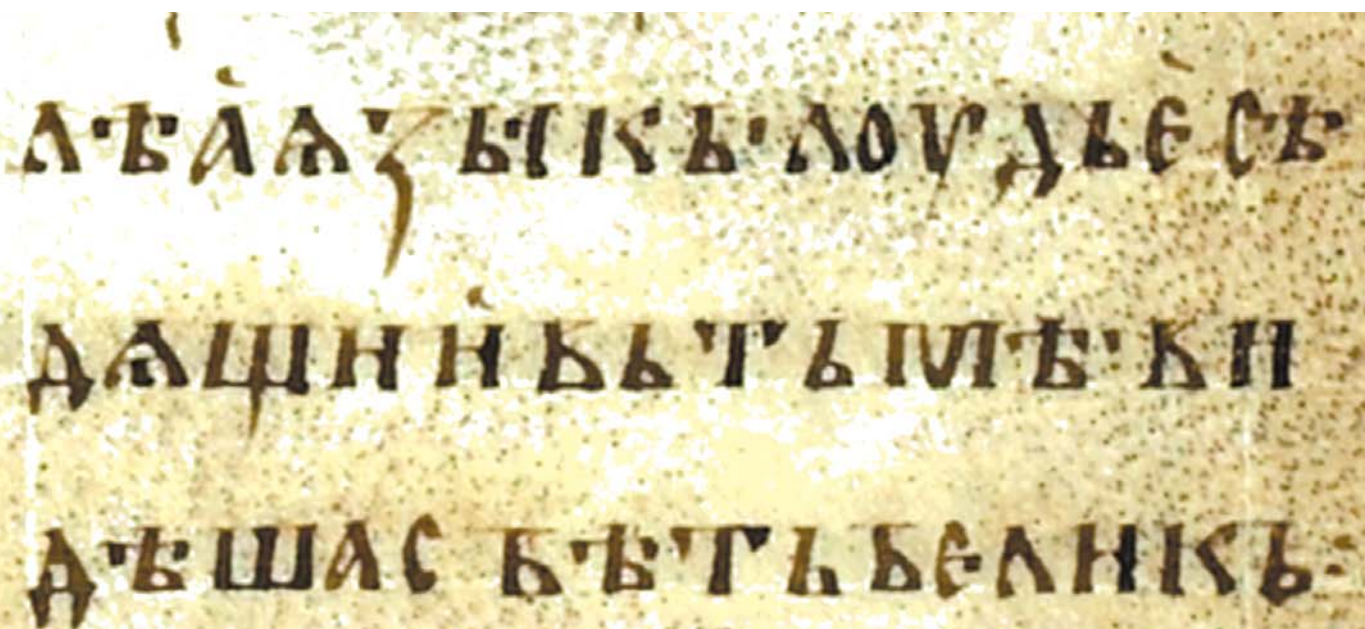
DIMANCHE après la Epiphanie ; évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, ayant appris que Jean avait été livré, Jésus se retira dans la Galilée. Il quitta Nazareth, et vint demeurer à Capharnaüm, située près de la mer, dans le territoire de Zabulon et de Nephthali, afin que s'accomplît ce qui avait été annoncé par Ésaïe, le prophète : Le peuple de Zabulon et de Nephthali, de la contrée voisine de la mer, du pays au delà du Jourdain, et de la Galilée des Gentils, ce peuple, assis dans les ténèbres, a vu une grande lumière ;

lest at any time thou dash thy foot against a stone. Jesus said unto him, It is written again, Thou shalt not tempt the Lord thy God. Again, the devil taketh him up into an exceeding high mountain, and sheweth him all the kingdoms of the world, and the glory of them; And saith unto him, All these things will I give thee, if thou wilt fall down and worship me. Then saith Jesus unto him, Get thee hence, Satan: for it is written, Thou shalt worship the Lord thy God, and him only shalt thou serve. Then the devil leaveth him, and, behold, angels came and ministered unto him.

SUNDAY after Epiphany; Gospel according to St. Matthew:

Now when Jesus had heard that John was cast into prison, he departed into Galilee; And leaving Nazareth, he came and dwelt in Capernaum, which is upon the sea coast, in the borders of Zabulon and Nephthalim. That it might be fulfilled which was spoken by Isaias the prophet, saying, The land of Zabulon, and the land of Nephthalim, by the way of the sea, beyond Jordan, Galilee of the Gentiles; The people which sat in darkness saw great light;

ДѢЛАЮЩЕ КЪ ЛОВДѢ СѢ
ДАЩЕ НѢ БѢТѢ МѢ КН
ДѢШАС БѢТѢ БЕЛНКѢ

ТѢТѢААКЪГДА ПРИ
ТЫКНЕСИ НОКАМЕНЬ
МОГѢТВОЖЕ РЕЧЕЕМОУ
ІС ПАКЫ ПИСАНО ЕСТЬ
НЕНСКОУСН ГѢБѢТКО
ЕГО. ПАКЫ ПОАТН ДѢ
БОЛѢ. НАГОРОУ КЫСОКУ
ЗѢЛО. Н ПОКАЗАЕМОУ
ВЪСАЦРѢТКА ВЪСЕГО М
НРА. Н СЛАБОУНХЪН РЕ
ЧЕЕМОУ. ВЪСАСН ТѢБѢ
ДАМѢАЩЕ ПАДѢ ПОКЛО
НИШИСѢ. ТѢГДА РЕ
ЧЕЕМОУ ІСН ЗНАНАМ
АСОТОНО. ТАНО БО ЕСТЬ
ГѢБѢТКОЕМОУ ПОКА
ОНИШИСѢ. НТОМОУ Е
ДИНОМОУ ПОСЛАЖИШИ
ТѢГДА ОБСТАВНИ ДѢКО
ЛѢ. Н СЕАИ ГАН ПРИСТѢ

ПНША. Н СЛУЖАХУ ЕМОУ:
И Е ПОБѢАЛѢ. ЕУШМА
ОБ: СЛЫША БЫ ІС АІСОН
АИ ПРѢДАНЪ БЫСТЬ.
ОТННДѢ ВЪГАДНАЛѢ
Ж. Н ОБСТАВЛѢ БНА ЗА
РЕФѢ. ПРИШѢДѢ ВЪСЕЛ
НСА БЫКА ПЕРЬНА ОУМ
Б. БЫ ПОМОРИ Е ВЪПРѢ
ДѢЛѢХЪ ВАКУЛОНИХЪ.
Н НЕФАЛНИХЪ. ДАСѢ
БЖДЕТЬ СѢРѢНОЕ Н СѢ
ЕМЪ ПРРѢМЪ ГѢЖЩЕ МЪ.
ЗЕМЛА ВАКУЛОНА. Н ЗЕ
МЛА НЕФАЛНИМА.
ПОУТЫ МОРИ. ОБОНУ
СТРАНОУ ЕРѢДАНА. ГАЛН
ЛѢААЗЫКЪ. ЛОУДѢ СѢ
ДАШНИ БѢТѢМѢБН
ДѢШАС БѢТѢБЕЛНИКЪ

НСѢДАЩНІИМЪ БЛАСТРА
 НЕНСѢННІИ СМРЪТН
 БН СБѢТЪ БСНДНІИМЪ
 ОТЬТОЛѢ НАУАІС ПРО
 ПОБѢДАТИ НГЛАТН
 ОКАНТЕСА ПРНБАН
 ЖН БОСА ЦРТЪ КОНБНОЕ:

III III А: ТОГО БЫ ПАСТГО
 ГРНГОРА НУСЬСІКА БРАТА
 БЕЛНКАГО БАСНІА: ЕУ
 ПН СЕГО МІА: КЕ:

VII III А: ТНГ: ПОКАОНЕНН
 ЕОУЖЕ МІС ТГО ПЛА ПЕТР
 ЕУ ПН СѢ ПАТНКОСТНАА:

III III А: ТНГ: ПА ОЦАСТГ
 АННТОНКА: ЕУ ПН ДЕКЕ

VII: З: III III А: ТГО: Н:
 ПАСТІА ОЦЕМА АФАНА
 СНА НІКУРНАА: ЕУ СПН
 ОКТГО КР: ІА: III III А:

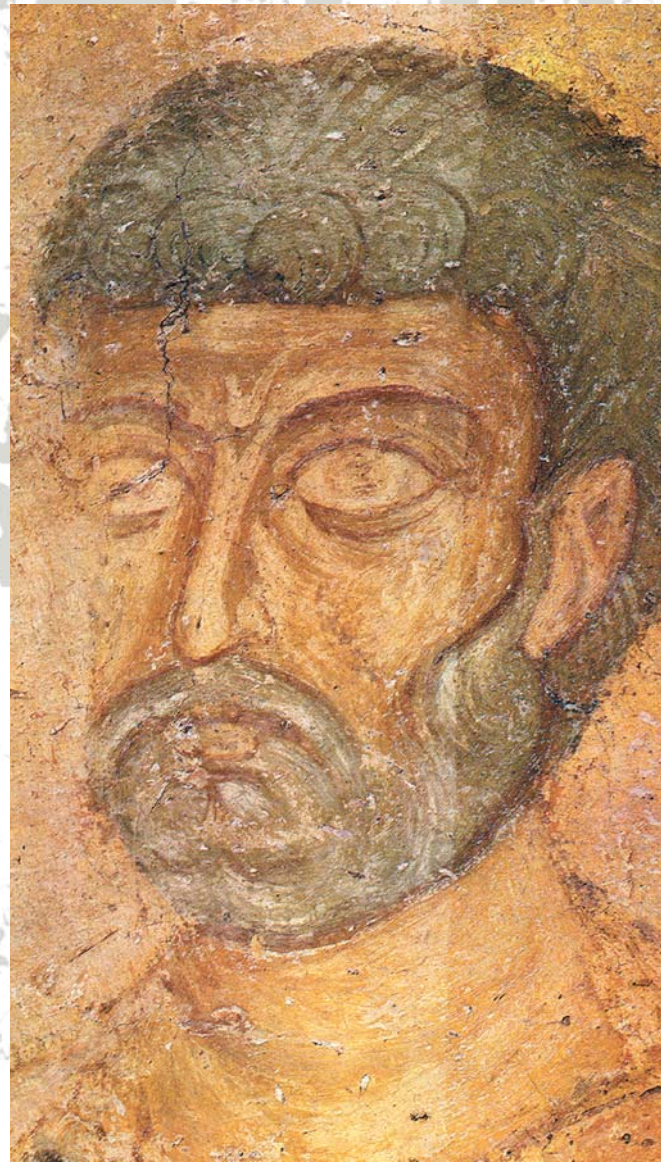
ТГО: К: ПАСТГО ОЦА НІШЕГО
 ЕУ Ф УМНІА: ЕУ ШІА ТЛА:

РЕТЕГЪС КОНІА ОУЧЕНН
 КОМЪ БЪСА МНН ПРК
 ДАНА СЖТЪ ОЦІМЪ МОНІМЪ
 ННН КЪ ТОЖЕ НЕЗНАІЕ
 ТЪ СНАТЪ УЪЖ ОЦЪ НН
 ОЦА КТОЗНАЕТЪ ТЫГІМО
 СІНЪ ЕІМОУЖЕ КОАНТЪ СІНЪ
 Ш КРЫТИ ПРНДѢТЕ КЪ
 МНН БЪСА ПН ТРОУЖА
 ЦННСА НО БРЪМЪ КНЕН
 НН НАЗЪ ПОКОЖ БЪ БЪ
 ЗМѢТЕНГО МІО ЕНАСА Н
 НАОУЧНТЕСА ШІА ЕНЕА
 КОКРОТЫ КЪ СМѢНСІМ
 ЕРЕНІ СРАЦІМЪ НО БРАШ
 ЕТЕ ПОКОНДШІМЪ БАНН
 МННГО БОКААГО Н КРЪМЛА
 МІО ЕАУЫ КОЕ СТЬ:

і тим, що сиділи в країні і тіні смертній, їм світло засіяло. Відтоді почав Ісус проповідувати і говорити: Покайтеся, бо наблизилося небесне царство.

МІСЯЦЯ того в 10 день; пам'ять святого Григорія Нисського, брата великого Василя; євангеліє написане цього місяця в 25 день. **МІСЯЦЯ** того в 16 день; поклоніння кайданам святого апостола Петра; євангеліє написане в суботу П'ятдесятниці. **МІСЯЦЯ** того в 17 день; пам'ять святого отця Антонія; євангеліє написане в грудні (=декемврія) 6 дня. **МІСЯЦЯ** того в 18 день; пам'ять святим отцям Афанасію і Кирилу; євангеліє написане в жовтні (=октомврі) 11 дня. **МІСЯЦЯ** того в 20 день; пам'ять святого отця нашого Євфимія; євангеліє від Матея:

Сказав Господь своїм учням: Все мені передане моїм Отцем, і ніхто не знає Сина, тільки Отець, ані Отця ніхто не знає, тільки Син, і кому бажає Син відкрити. Прийдіть до мене всі, що трудитеся і обтяжені, і я дам вам спочинок. Візьміть моє ярмо на себе і навчіться від мене, бо я є лагідний, і покірний серцем, і знайдете спокій для ваших душ. Бо ярмо добре і мій тягар є легкий.

et sur ceux qui étaient assis dans la région et l'ombre de la mort la lumière s'est levée. Dès ce moment Jésus commença à prêcher et à dire : Repentez-vous, car le royaume des cieux est proche.

Ce MOIS le 10ème jour ; mémoire de saint Grégoire de Nysse, frère de saint Basile le grand ; évangile écrit ce mois le 25ème jour.

Ce MOIS le 16ème jour ; vénération de la précieuse chaîne du saint apôtre Pierre ; évangile écrit le samedi de la Pentecôte. Ce MOIS le 17ème jour ; mémoire du saint père Antoine ; évangile écrit en décembre le 6ème jour. Ce MOIS le 18ème jour ; mémoire des saints pères Athanase et Cyrille ; évangile écrit en octobre le 11ème jour. Ce MOIS le 20ème jour ; mémoire de notre saint père Euthyme ; évangile selon Matthieu :

LE SEIGNEUR a dit à ses disciples : Toutes choses m'ont été données par mon Père, et personne ne connaît le Fils, si ce n'est le Père ; personne non plus ne connaît le Père, si ce n'est le Fils et celui à qui le Fils veut le révéler. Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et chargés, et je vous donnerai du repos. Prenez mon joug sur vous et recevez mes instructions, car je suis doux et humble de cœur ; et vous trouverez du repos pour vos âmes. Car mon joug est doux, et mon fardeau léger.

and to them which sat in the region and shadow of death light is sprung up. From that time Jesus began to preach, and to say, Repent: for the kingdom of heaven is at hand.

This **MONTH**, the 10-th day, the memory of Saint Gregory of Nyssa, the brother of Basil the Great; Gospel as on 25-th January.

This **MONTH**, the 16-th day, the veneration of the chains of the Holy Apostle Peter; Gospel as on Pentecost Saturday.

This **MONTH**, the 17-th day, the memory of the holy father Anthony; Gospel as on 6-th December.

This **MONTH**, the 18-th day, the memory of the holy fathers Athanasius and Cyril; Gospel as on 11-th October.

This **MONTH**, the 20-th day, the memory of our holy father Euthymius; Gospel from St. Matthew:

The Lord said to His disciples: All things are delivered unto me of my Father: and no man knoweth the Son, but the Father; neither knoweth any man the Father, save the Son, and he to whomsoever the Son will reveal him. Come unto me, all ye that labour and are heavy laden, and I will give you rest. Take my yoke upon you, and learn of me; for I am meek and lowly in heart: and ye shall find rest unto your souls. For my yoke is easy, and my burden is light.

ВЪНГОВЪЛАГОУНЪРЪМА
ОУАЛТАКОЕСТЬ. : —

Н СѢДАШ Н МѢ ВЪ СТРА
НѢ Н СѢ Н Н СМРЬ ТН
Ѣ Н С БѢ ТЬ КЪ С НѢ Н МѢ
О ТЬ Т О ЛѢ Н А ТѢ И С П Р О
П О БѢ Д А Т Н Ѣ Н Г Л А Т Н П
О К А Н Т Е СѢ П Р Н Б А Н
Ж Н Б О СѢ Ц Р Т В О Н Б Н О Е : —

III ЦѢ М : Т О Г О К Ъ Т П А С Т Г О
Г Р Н Г О Р А Н У С Ъ С І К А Б Р А Т А
Б Е Л Н І К А Г О К А С Н Ъ А : Е Ѹ
П Н С Е Г О М І Ч А : І Ѹ :

III ЦѢ М : Т Г : І Ѹ : П О К Л О Н Е Н Н
Е О У Ж Е М Ъ С Т Г О А П Л А П Е Т Р
Е Ѹ П Н СѢ П Л Г Н І К О С Т Ъ Н А А : —

III ЦѢ М : Т Г : І Ѹ : П А О Ѹ А С Т Г
А Н Ъ Т О Н Ъ А : Е Ѹ П Н Д Е І К Е

М Ъ : Ѹ : III ЦѢ М : Т Г О : І Н :
П А С Т І М А О Ѹ Е М А А Ф А Н А
С Н Ѣ Н К У Р Н А А : Е Ѹ С П Н
О К Т О Б Р : І А : III ЦѢ М

Т Г О : І Ѹ : П А С Т Г О О Ѹ А Н А Ш Е Г О
Е Ѹ Ф У М Н А : Е Ѹ Ш М А Т Ъ А : —

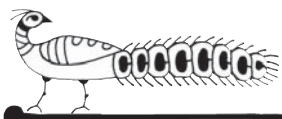
Р Е У Е Г Ъ С К О Н М Ъ О У Т Е Н Н
І К О М Ъ Б Ъ СѢ М Ъ Н Ѣ П Р Ѣ
З А Н А С Ж Т Ъ О Ѹ М Ъ М О Н М Ъ
Н Н Н К Ъ Т О Ж Е Н Е З Н А Е
Т Ъ С Н А Т Ъ У Ъ Ж О Ѹ Ъ Н Н

О Ѹ А К Т О З Н А Е Т Ъ Т Ъ К М О
С Н Ъ Е М О У Ж Е К О Л Н Т Ъ С Н Ъ
Ш К Р Ъ Т Н П Р Н ДѢ Т Е І К Ъ
М Ъ Н Ѣ К Ъ С Н Т Р О У Ж Ѣ Ѣ
Щ Н Н СѢ Н Ѣ Б Р Ѣ М Ѣ Н Е Н
Н Н Н А З Ъ П О І К Ѣ К Ъ К Ъ
З М Ѣ Т Е Н Г О М О Е Н А СѢ Н
Н А О У Т Н Т Е СѢ Ш М Е Н Е Ѣ
І К О І К Р О Т Ъ К Ъ Е С М Ъ Н С Ъ М
Ѣ Р Е Н Ъ С Р Ѣ Ц М Ъ Н Ѣ Б Р Ѣ Щ
Е Т Е П О І К О Н Д Ѣ М Ъ К А Ш Н
М Ъ Н Г О Б О Б Л А Г О Н Б Р Ѣ М А
М О Е Л Ъ Г Ъ К О Е С Т Ъ : —

МІСЯЦЯ того в 22 день; пам'ять святого апостола Тимофея, і мучениці Анастасії; євангеліє шукай в суботу 3 від пасхи.

МІСЯЦЯ того в 25 день; пам'ять святого отця нашого Григорія Богослова; євангеліє від Матея:

В тому часі вслід за Ісусом ішло багато народу з Галилеї з Декаполя і з Єрусалиму і Юдеї і з другого боку Йордану. Побачивши ж людей, вийшов на гору, і як він сів, приступили до нього його учні. І відкривши свої уста, навчав їх, кажучи: Блаженні убогі духом, бо їх є небесне царство. Блаженні ті, що плачуть, бо вони будуть потішені. Блаженні лагідні, бо ті наслідують землю. Блаженні голодні і спрагнені правди, бо ті наситяться. Блаженні милосердні, бо ті помилувані будуть. Блаженні чисті серцем, бо ті Бога побачать. Блаженні ті, що упокорюються, бо ті синами Божими назвуться. Блаженні переслідувані задля правди, бо тих є царство небесне. Блаженні є ви, коли впокорять вас і проженуть, і скажуть всяке погане слово на вас

Ce MOIS le 22ème jour ; mémoire du saint apôtre Timothée et de la martyre Anastasie ; cherche l'évangile du 3ème samedi après Pâques.

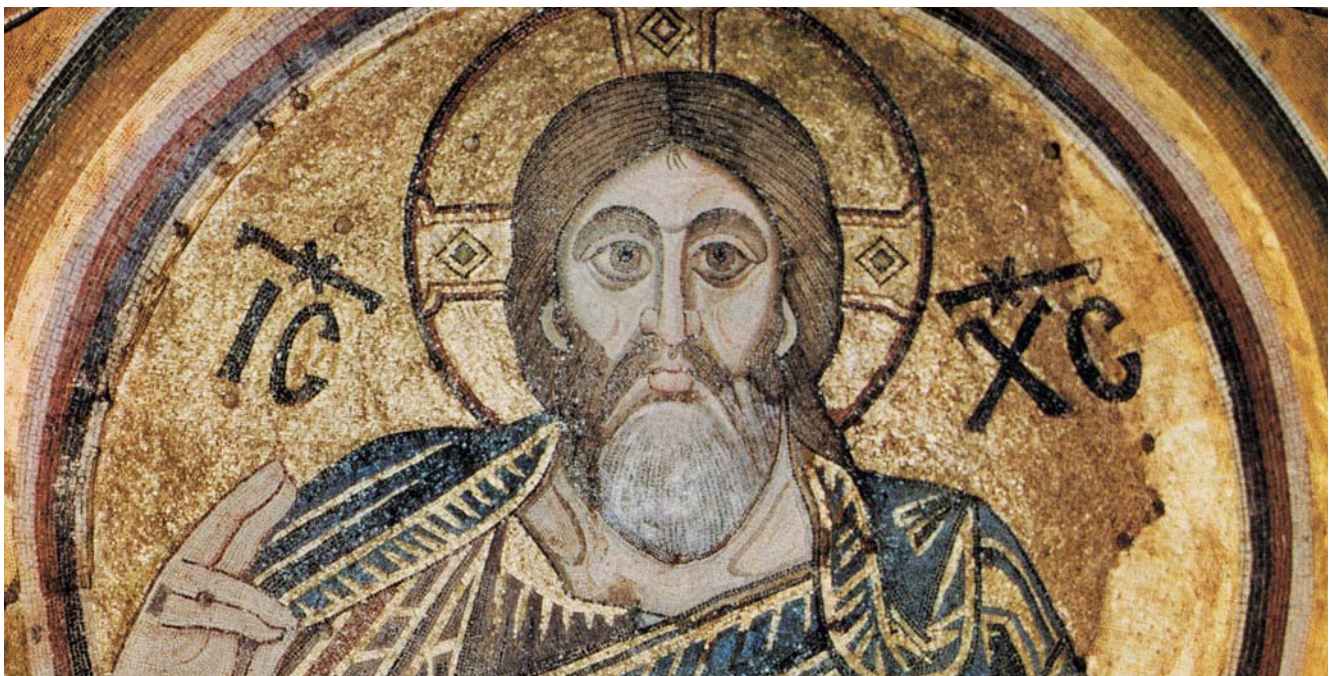
Ce MOIS le 25ème jour ; mémoire de notre saint père Grégoire le Théologien ; évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, une grande foule suivit Jésus, de la Galilée, de la Décapole, de Jérusalem, de la Judée, et d'au-delà du Jourdain. Voyant la foule, Jésus monta sur la montagne ; et, après qu'il se fut assis, ses disciples s'approchèrent de lui. Puis, ayant ouvert la bouche, il les enseigna, et dit : Heureux les pauvres en esprit, car le royaume des cieux est à eux ! Heureux les affligés, car ils seront consolés ! Heureux les débonnaires, car ils hériteront la terre ! Heureux ceux qui ont faim et soif de la justice, car ils seront rassasiés ! Heureux les miséricordieux, car ils obtiendront miséricorde ! Heureux ceux qui ont le cœur pur, car ils verront Dieu ! Heureux ceux qui procurent la paix, car ils seront appelés fils de Dieu ! Heureux ceux qui sont persécutés pour la justice, car le royaume des cieux est à eux ! Heureux serez-vous, lorsqu'on vous outragera, qu'on vous persécutera et qu'on dira fausement

This MONTH, the 22-nd day, the memory of the holy Apostle Timothy, and the martyr Anastasia; the Gospel is as on the third Saturday in Paschaltide.

This MONTH, the 25-th day, the memory of our holy father Gregory the Theologian; Gospel from Matthew:

At that time, great multitudes of people followed Jesus, from Galilee, and from Decapolis, and from Jerusalem, and from Judaea, and from beyond Jordan. And seeing the multitudes, he went up into a mountain: and when he was set, his disciples came unto him: And he opened his mouth, and taught them, saying, Blessed are the poor in spirit: for theirs is the kingdom of heaven. Blessed are they that mourn: for they shall be comforted. Blessed are the meek: for they shall inherit the earth. Blessed are they which do hunger and thirst after righteousness: for they shall be filled. Blessed are the merciful: for they shall obtain mercy. Blessed are the pure in heart: for they shall see God. Blessed are the peacemakers: for they shall be called the children of God. Blessed are they which are persecuted for righteousness' sake: for theirs is the kingdom of heaven. Blessed are ye, when men shall revile you,

МѢ ТГО: КБ: П^МА С^МТГО А П^О
ТНМО ФЕА: НМ^УНА НАСТАСНІ:—

Е^АУНШН^БСЖ. Г. Ѡ ПАСХЫ:—

МѢ ТГО: КБ: П^МА С^МТГО ОЦА
НАШЕГО ГРН ГОРА БГО БЦА:—

Е^АУ Ѡ МТЬ ФЕА:—

Б. БЫ СЛѢДЫ САНДОША
НАРОДНМНОЗН. Ѡ ГА
ЛНЛѢА. НА ДКА ПОЛЕА. Н
ѠЕРСЛМА. НІ УДѢА. Н
СЬ О Н О Е СТРАНЫ ЕРДА
НА ОУЗРѢ БЫЖЕ НАРО
ДЫ БЫЗНА ДЕНА ГОРОУ. НСѢ
ДЫШѢМОУ ПРНСТОУ ПН
ШАКЪ НЕМОУ ОУТЕННЦН
ЕГО. Н ѠБРЬЗЛОУСТА СКО
ДОУТАШЕА ГЛА. БЛАЖЕН
НННЦН НА ДѢМЪАКОТѢХ
БЕСТЬ ЦРЬСТВО НБСНОЕ
БЛАЖЕНН ПЛАТЖШНН СА.

АКОТНОУТѢШАТЬ СА.

БЛАЖЕНН КРОТЦНН

АКОТН НА СЛѢДАТЬ ЗЕ

МЛОУ. БЛАЖЕННААЛУЖ

ЦННЖАЖЩЕН ПРАВЪ

ДЫ РАДН АКОТН НА СЫТ

А СА. БЛАЖЕНН МБСТНБН

НАКОТН ПОМНОБА НН

БѢДОУТЬ. БЛАЖЕНН УН

СТНН СРЦМЪАКОТН БѢ

ОУЗРАТЬ. БЛАЖЕННСЬ

МНРѢЩНН СА. АКО

ТНСНО БЕБЖНН НА РЕК

ОУТЬ. БЛАЖЕНН ПР

АБЫ РАДН. АКОТѢХЪ

ЕСТЬ ЦРЬСТВО НБСНОЕ.

БЛАЖЕНН ЕСТЕ. Е ГДА

ОУКОРАТЬ БЫ НІЖДЕ

НОУТЬ. Н РЕКОУТЬ БЫ

САКЪ ЗАЛГЪ. НА БЫ

говорячи неправду задля мене. Радійте і веселіться, бо вам велика винагорода є на небесах.

МІСЯЦЯ того в 27 день; перенесення мощів святого Івана Золотоустого, служба написана в листопаді (=ноємврія) 13 дня.

МІСЯЦЯ того в 29 день; віднайдення мощів святого Ігнатія Богоносця; євангеліє написане в грудні 20 дня. **МІСЯЦЯ** того в 31 день; страсотерпців, безмездників Кира і Івана; євангеліє написане в листопаді 30 дня.

МІСЯЦЯ ЛЮТОГО (=ФЕВРАРЯ)

Страждання святого Трифона; євангеліє написане вересня (=септемврія) 10 дня, Луки.

МІСЯЦЯ того в 2 день; Стрітення Господа нашого Ісуса Христа; євангеліє від Луки:

В тому часі принесли батьки дитину Ісуса до Єрусалиму, щоб поставити перед Господом, так як є написано в законі господньому, що всяка дитина чоловічого роду, яка відкриває лоно, посвяченою Господеві назветься, і дати жертву за сказаним в законі: горлиці 2, або двоє голубенят. І ось був чоловік в Єрусалимі, якому імя Симеон. І чоловік цей праведний і побожний, який очікував потіхи ізраїльської, і Святий Дух був в ньому. І було йому обіцяно Святим Духом, що не побачить смерті, скоріше

de vous toute sorte de mal, à cause de moi. Réjouissez-vous et soyez dans l'allégresse, parce que votre récompense sera grande dans les cieux.

Ce **MOIS** le 27ème jour ; translation des reliques de saint Jean Chrysostome, le service écrit en novembre le 13ème jour. Ce **MOIS** le 29ème jour ; translation des reliques de saint Ignace le Théophore ; l'évangile écrit en décembre le 20ème jour. Ce **MOIS** le 31ème jour ; saints martyrs, anargyres Cyr et Jean ; évangile écrit en novembre le 30ème jour.

MOIS DE FÉVRIER

Passion de saint Tryphon ; évangile selon Luc écrit en septembre le 10ème jour. Ce **MOIS** le 2ème jour ; Rencontre de notre Seigneur Jésus-Christ ; évangile selon Luc : **EN** ce temps-là, Joseph et Marie portèrent Jésus à Jérusalem, pour le présenter au Seigneur, suivant ce qui est écrit dans la loi du Seigneur : Tout mâle premier-né sera consacré au Seigneur, et pour offrir en sacrifice deux tourterelles ou deux jeunes colombes, comme cela est prescrit dans la loi du Seigneur. Et voici, il y avait à Jérusalem un homme appelé Siméon. Cet homme était juste et pieux, il attendait la consolation d'Israël, et l'Esprit Saint était sur lui. Il avait été divinement averti par le Saint-Esprit qu'il ne mourrait point avant

and persecute you, and shall say all manner of evil against you falsely, for my sake. Rejoice, and be exceeding glad: for great is your reward in heaven.

This MONTH, the 27-th day; translation of the relics of Saint John Chrysostom; service as on 13-th November.

This MONTH, the 29-th day; translation of the relics of Saint Ignatius the Godbearer, service as on 20-th December.

This MONTH, the 31-st day; the passion-bearers and unmercenaries Cyrus and John; Gospel as on 30-th November.

THE MONTH of FEBRUARY, the 1-st day; the martyrdom of Saint Tryphon; Gospel of St. Luke as on 10-th September.

This MONTH, the 2-nd day; the Encounter of Our Lord Jesus Christ; the Gospel from St. Luke:

At that time, His parents brought him to Jerusalem, to present him to the Lord; (As it is written in the law of the Lord, Every male that openeth the womb shall be called holy to the Lord;) And to offer a sacrifice according to that which is said in the law of the Lord, A pair of turtledoves, or two young pigeons. And, behold, there was a man in Jerusalem, whose name was Simeon; and the same man was just and devout, waiting for the consolation of Israel: and the Holy Ghost was upon him. And it was revealed unto him by the Holy Ghost, that he should not see death, before

АЖЖЩЕ МЕНЕ РАДН.
РАДОУНТЕ САН БЕСЕЛ
НТЕ САНЖКОМЪ ЗАБАМ
ЬНО ГЛАВЪТЪ НАН БЕСЪХЪ:-

III ЦА ТГО: КЪ: ПРИНОШЕ
НИ ЕМОЩН. СТГО НАНА ЗА
ТО ОУСТАГО. СЛОУКА. ПН. НОБ.

: ГР: III ЦА ТГО: КЪ: О БР
ЪТЕННИ ЕМОЩН МЪ СТГО Н
ГНАТНА БО НОСЪЦА. ЕУ. ПН
ДЕКА: КЪ: III ЦА ТГЛА:

СТРАСТЪ МА БЕЗЪ МЪЗДЪ НН К
КУРА ИГЪ: ЕУ. ПН. НОБ. М. Д.

МЦА ФЕВРАРА

СТРАСТЪ МУ ТРУФОНУ. ЕУ.
ПН. КЪ: Т. ЛОУКЪ. МЦА

ТГО. КЪ. СРЪТЕННЕ ГАНАХА.
ЕУ. ШЛОУКЪ: -

ДЪ. КЪЗНЕ СОСТАРО

АНТЕЛА О ТРОА ІСАБН
ЕРСАМЪ. ПОСТАВНТИ ПР
ЪДЪ ГМЪАКОЖЕ ЕСТЬ
ТАНОБЪ ЗАКОНЪ ГНН.

АКОБЪСАКЪ МАЛАДЕНЦЪ
МОУЖЪСА ПОДОУРЪЗЪ БРЪ
ЗААЛОЖЕСНА СТГО ГВНА

РЕУЕТЪСА. НААТНТРЕ
БЖ ПОРЕУЕНОУ МОУБЪ
ЗАКОНЪ. ГРЪЛНЦН. БН
АНДАГОЛОУБНТИША.

Н СЕБЪ УЛКЪБЪ ЕРСАН
МЪ. ЕМОУЖЕН МА СЪ
МЪ ОНЪ. НУЛКЪБЫН

ПРАБЪДННУ БСТНБЪ.
ТАА ОУТЕХЫН ЗЛЪБЫ.

НАХЪ БЪСТЫН БНЕМЪ.
Н БЪ ЕМОУ О БЪЩАНО.

АХЪ МЪСТЪМЪ. НЕБНА Б
ТН СЪМРЪТН. ПРЪЖЕАА

же бн днть хс анга н
принде ахмь крпъ
въ тѣгда въ бедо старо
дн те а ѿ тро хъ а сѣт
корн чн по ѿ бы хъ ж за
конь по мюу ѿ немъ н
ты рн дь ты на роу коу
сво е ж н е а н е а н р е
ны н е по у ша е шн ра б
а ть бо н баа ко по т а ж
т ко е мюу сь мн ро мь
а ко бн д е с т е ѿ тн м о н
сн с е мн е т ко е е ж е сн
оу ро то ба а пр ка бн
цъ мь кь с е хъ л оу дн
с к е ть въ ѿ ты кр к е нн
е а зы кь н с л а б оу л оу
дн ть ко н хъ н з а н е б
но сн фь н м т н е го хъ
а ш а с ѿ г л е мь хъ

ѿ немъ н е а бн а сь м
л о нъ пр е т е кь м о нн
м т р н е го с е д е ж н ть
кь н а п а д е нн е нъ б о к
р с е нн е мн о гь мь кь
н з а н нъ б з н а м е нн е
п р е кь т а е м о н т е к
ж е с а м о н д ш оу п р о н а
е т а о р оу ж л а ко д а ѿ
т к р е ж ть с ѿ ѿ мн
о ть с а ць по мь ш л е
нн а н е б а н а п р ть ц а
а ш н ф а н оу н л е б а
ѿ п л а м е нн а с н р о к а
сн з а м а т е р е бь ш н
бь а н хъ мн оу б хъ
ж н бь ш н сь мюу жь м
ь с е мь л а е ть ѿ а е к д
с ть а с ко е р о н т а б л
а о к н ѿ с мь д е с а ть

ніж побачить Христа і Господа.
І він прийшов духом до храму,
і коли привели батьки дитину
Ісуса, щоб зробити за законним
звичаєм, і він взяв його на свої
руки і поблагословив Бога і ска-
зав: Нині відпускаєш твого раба,
Владико, за словом твоїм з миром,
бо побачили мої очі твоє спа-
сіння, яке ти приготував перед
лицем всього народу, світло на
об'явлення поганам і на славу
твого народу Ізраїля. І Йосиф і
мати його дивувалися сказаним
про нього. І поблагословив їх
Симеон, і сказав до Марії його
матері: Ось він лежить на падіння
і воскресіння багатьом в Ізраїлі, і
на знак протиріччя. І тобі же самій
душу прошиє зброя, щоб відкри-
лися задуми багатьох сердець.
І була Ана пророчиця, донька
Фануїлева, з Асирового племені,
вона постарілася в багатьох днях,
поживши з чоловіком сім років
від свого дівоцтва, і вона вдова
вісімдесят

d'avoir vu le Christ du Seigneur. Il vint au temple, poussé par l'Esprit. Et, comme les parents apportaient le petit enfant Jésus pour accomplir à son égard ce qu'ordonnait la loi, il le reçut dans ses bras, bénit Dieu, et dit : Maintenant, Seigneur, tu laisses ton serviteur s'en aller en paix, selon ta parole. Car mes yeux ont vu ton salut, salut que tu as préparé devant tous les peuples, lumière pour éclairer les nations, et gloire d'Israël, ton peuple. Son père et sa mère étaient dans l'admiration des choses qu'on disait de lui. Siméon les bénit, et dit à Marie, sa mère : Voici, cet enfant est destiné à amener la chute et le relèvement de plusieurs en Israël, et à devenir un signe qui provoquera la contradiction, et à toi-même une épée te transpercera l'âme, afin que les pensées de beaucoup de cœurs soient dévoilées. Il y avait aussi une prophétesse, Anne, fille de Phanuel, de la tribu d'Aser. Elle était fort avancée en âge, et elle avait vécu sept ans avec son mari depuis sa virginité. Restée veuve, et âgée de quatre-vingt-

he had seen the Lord's Christ. And he came by the Spirit into the temple: and when the parents brought in the child Jesus, to do for him after the custom of the law, Then took he him up in his arms, and blessed God, and said, Lord, now lettest thou thy servant depart in peace, according to thy word: For mine eyes have seen thy salvation, Which thou hast prepared before the face of all people; A light to lighten the Gentiles, and the glory of thy people Israel. And Joseph and his mother marvelled at those things which were spoken of him. And Simeon blessed them, and said unto Mary his mother, Behold, this child is set for the fall and rising again of many in Israel; and for a sign which shall be spoken against; (Yea, a sword shall pierce through thy own soul also) that the thoughts of many hearts may be revealed. And there was one Anna, a prophetess, the daughter of Phanuel, of the tribe of Aser: she was of a great age, and had lived with an husband seven years from her virginity; And she was a widow of about fourscore and four years,

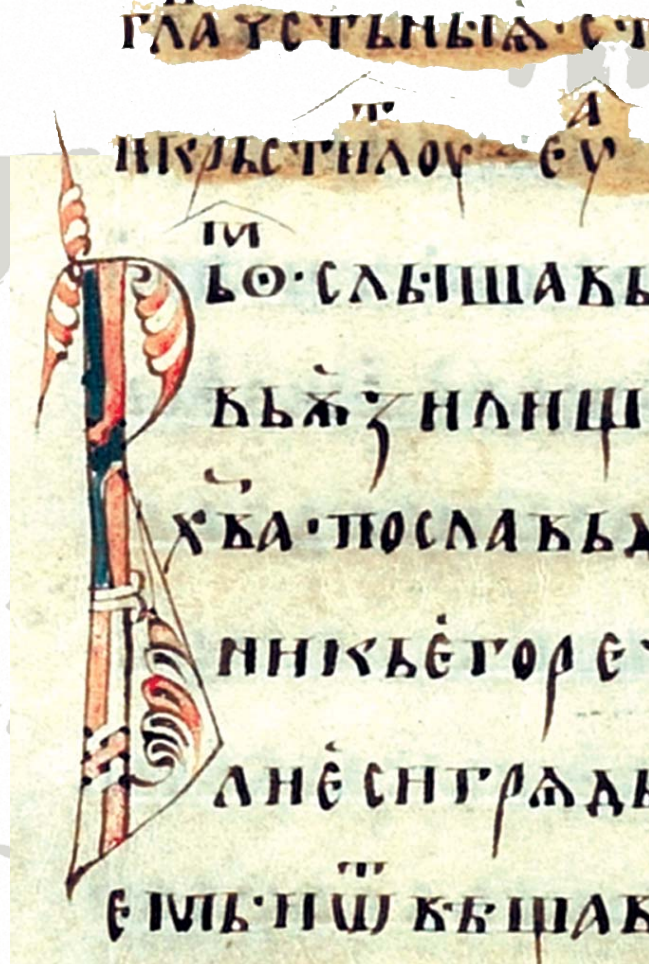
же вѣдѣтъ х҃сѣ ан҃гѣ. и
приндеах҃мъ въ цр҃къ
въ. ꙗкогда въ ке до старо
днѣ славо тро҃ѣ и҃сѣ. съ
корнѣи поѡбы҃ѣ ѡ за
конь номоу ѡ немъ. и
тъ прѣнѣти на роукоу
своѣѣ. и бѣ въ нѣнрѣ
ны нѣ поущаеши на б
ѣтѣ кои вѣдѣко. по гл҃ѣ
тѣ ко емоу съ мнѣ роукоу
ако вѣдѣсте ѡ тѣмъ
сп҃се нѣ тѣмъ. ѣже ѣсн
оуготова въ прѣдѣлѣ
цѣмъ. въ сѣхъ лоуаннѣ.
сѣтъ въ ѡтѣхъ въ нѣ
ѣзѣкъ. и славоу лоу
антѣ коу х҃у и҃сѣ. и бѣ
но снѣ мѣтѣ нѣ го. ѡ
даша сѣмъ ѡ гл҃ѣ мѣхъ

ѠНЕМЪ·НБЛВНАСЪМ
 ѠНЪ·НРЕУЕКЪМРНН
 МТРНГО·СЕЛЖНТЬ
 БНАПАДЕННѢ·НВЪСК
 РЪСЕННѢМНОГЪМЪБЪ
 НЗАН·НБЗНАМЕННѢ
 ПРЪКЫГЛѢМО·НТЕБЪ
 ЖЕСАМОНАШОУПРОНА
 ЕТЬОРОУЖЕ·АКОДАО
 ТЫКРЫЖТЬСА ѠМН
 ОГЪРАЦЬПОМЫШЛЕ
 ННАНБѢАНАПРРУЦА
 АЦНФАНОУНЛЕБА
 ѠПЛЕМЕННОСНРОКА
 СНЗАМАТЕРЪБЫШН
 БАНХЪМНОЗЪХЪ
 ЖНБЫШНСЬМОУЖЫМ
 ЪСЕМЬЛЕТЬ ѠДЕБЪ
 СТБАСКОЕГОНТАВЪ
 ДОБНОСМЪДЕСАТЬ

чотирьох літ, яка не відходила від храму, постом і молитвами служачи день і ніч. І та в той час приставши, визнавалася Господеві і говорила всім, що очікували спасіння в Єрусалимі. Коли виповнено все, що за господнім законом, повернулися до Галилеї до свого міста Назарету. Дитина же росла і кріпла духом, наповняючись мудрістю і благодать Божа була на ньому.

МІСЯЦЯ того в 3 день; пам'ять праведного Симеона і Анни пророчиці; євангеліє те саме, що вчора: Був чоловік в Єрус...

МІСЯЦЯ того в 11 день; пам'ять мученика Власія; євангеліє написане в вересні (=септемврій) 15 дня; **МІСЯЦЯ** того в 16 день; святих мучеників Памфила, Порфирія; служба написана в вересні (=септемврій) 20 дня. **МІСЯЦЯ** того в 23 день; страждання святого Полікарпа мученика; євангеліє написане в вересні (=септемврія) 10 дня.

МІСЯЦЯ того в 24 день; віднайдення голови чесної святого Івана Предтечі і Хрестителя; євангеліє від Матея:

В тому часі почувши Іван у в'язниці про діла Ісуса Христа, пославши двох з його учнів сказав до нього: Чи ти є цей, що приходить, чи іншого очікуємо. І відповівши, Ісус сказав їм: Пішовши розповіжте Іванові про те, що чуєте і бачите: сліпі одержують зір,

quatre ans, elle ne quittait pas le temple, et elle servait Dieu nuit et jour dans le jeûne et dans la prière. Étant survenue, elle aussi, à cette même heure, elle louait Dieu, et elle parlait de Jésus à tous ceux qui attendaient la délivrance de Jérusalem. Lorsqu'ils eurent accompli tout ce qu'ordonnait la loi du Seigneur, Joseph et Marie retournèrent en Galilée, à Nazareth, leur ville. Or, l'enfant croissait et se fortifiait. Il était rempli de sagesse, et la grâce de Dieu était sur lui.

Ce **MOIS** le 3ème jour ; mémoire du juste Syméon et de la prophétesse Anne ; même évangile qu'hier : Il y avait à Jérusalem un homme...

Ce **MOIS** le 11ème jour ; mémoire du martyr Blaise ; évangile écrit en septembre le 15ème jour. Ce **MOIS** le 16ème jour ; les saints martyrs Pamphile, Porphyre ; office écrit en septembre le 20ème jour. Ce **MOIS** le 23ème jour ; passion du saint martyr Policarpe ; évangile écrit en septembre le 10ème jour. Ce **MOIS** le 24ème jour ; Invention de l'honorable tête de saint Jean, précurseur et baptiste ; évangile selon Matthieu :

EN ce temps-là, Jean, ayant entendu parler dans sa prison des oeuvres du Christ, lui fit dire par ses disciples : Es-tu celui qui doit venir, ou devons-nous en attendre un autre ? Jésus leur répondit : Allez rapporter à Jean ce que vous entendez et ce que vous voyez : les aveugles voient,

which departed not from the temple, but served God with fastings and prayers night and day. And she coming in that instant gave thanks likewise unto the Lord, and spake of him to all them that looked for redemption in Jerusalem. And when they had performed all things according to the law of the Lord, they returned into Galilee, to their own city Nazareth. And the child grew, and waxed strong in spirit, filled with wisdom: and the grace of God was upon him.

This MONTH, the 3-rd day; the memory of the righteous Simeon and Anna the prophetess. Gospel as yesterday, beginning behold, there was a man in Jerusalem, whose name was Simeon ...

This MONTH, the 11-th day; the memory of the martyr Blaise; Gospel as on 15-th September.

This MONTH, the 16-th day; the holy martyrs Pamphilus and Porphyrius; Gospel as on 20-th September.

This MONTH, the 23-rd day; the martyrdom of the Hieromartyr Polycarp; Gospel as on 10-th September.

This MONTH, the 24-rd day; the finding of the precious Head of Sant John, Forerunner and Baptist; Gospel from St. Matthew:

At that time when John had heard in the prison the works of Christ, he sent two of his disciples, And said unto him, Art thou he that should come, or do we look for another? Jesus answered and said unto them, Go and shew John again those things which ye do hear and see: The blind receive their sight,

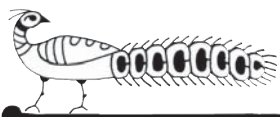
ИЦА ТГО. Г. НА ПРАКЪД.

[illegible]

и хромни холдѣ. и про
каженни ѿ тншаѣ тѣса.
и гажни слышатѣ нмрѣ
тѣни вѣстаѣ тѣ. н оукоу
ни благо вѣстатѣ. н ела
женѣ стѣ. н же не събаа
з ннтѣ сѡмѣнѣ. тѣмъ
же не ходоу сѣмѣ на тѣ. н
гѣтѣ. н родомѣ. ѿ нѣнѣ.
тѣ сѡбѣ на вѣтѣ. н знаостѣ.
бѣ н оустѣ н оу. тѣ сѣ тѣ
н бѣ. тѣ рѣмѣ коаѣ еа сѣмѣ
н лѣ сѣ н знаостѣ бѣ на вѣ
тѣ. тѣ бѣ каа н бѣмѣ кѣ кѣ
рѣ н зѣ оу кѣ еу сѣ на. сѣ же мѣ
оу кѣ ка н оу сѣ тѣ бѣ до мѣ
хѣ цѣ рѣ н хѣ сѣ тѣ. н лѣ сѣ н
знаостѣ бѣ на вѣ тѣ. прѣ к
аа н ѣ н гѣ жѣ ка мѣ. н лѣ н шѣ
сѣ прѣ ка. сѣ вѣ оу сѣ тѣ ѿ не

27.
мѣ же еѣ стѣ. тѣ а н о. сѣ азѣ
посѣ лоу а н гѣ мѣ мѣ н
рѣ аа н цѣ мѣ бѣ н мѣ
бѣ. н же оу гѣ то бѣ н тѣ н жѣ
тѣ бѣ н прѣ а. тѣ оу бѣ. а
мѣ н гѣ жѣ ка мѣ. н е вѣ
сѣ тѣ бѣ ро ждѣ н ѣ н хѣ
жѣ н а мѣ н. бѣ оу нѣ. н а н а
крѣ стѣ н тѣ а. мѣ н нѣ
жѣ вѣ цѣ рѣ тѣ н нѣ бѣ сѣ н
вѣ мѣ. бѣ оу нѣ еѣ стѣ. тѣ оу.
ѿ а н нѣ жѣ оу нѣ аа крѣ
сѣ н тѣ а. цѣ рѣ тѣ бѣ не
бѣ сѣ н оу сѣ н оу а н тѣ сѣ.
н оу ждѣ н нѣ цѣ н бѣ сѣ хѣ
ѣ цѣ аѣ тѣ. бѣ сѣ н бѣ оу
рѣ н. н зѣ а кѣ н ѣ до нѣ
на. прѣ кѣ шѣ. на цѣ хѣ
цѣ тѣ. прѣ нѣ тѣ. тѣ бѣ
сѣ тѣ н ѣ бѣ хѣ оу тѣ прѣ

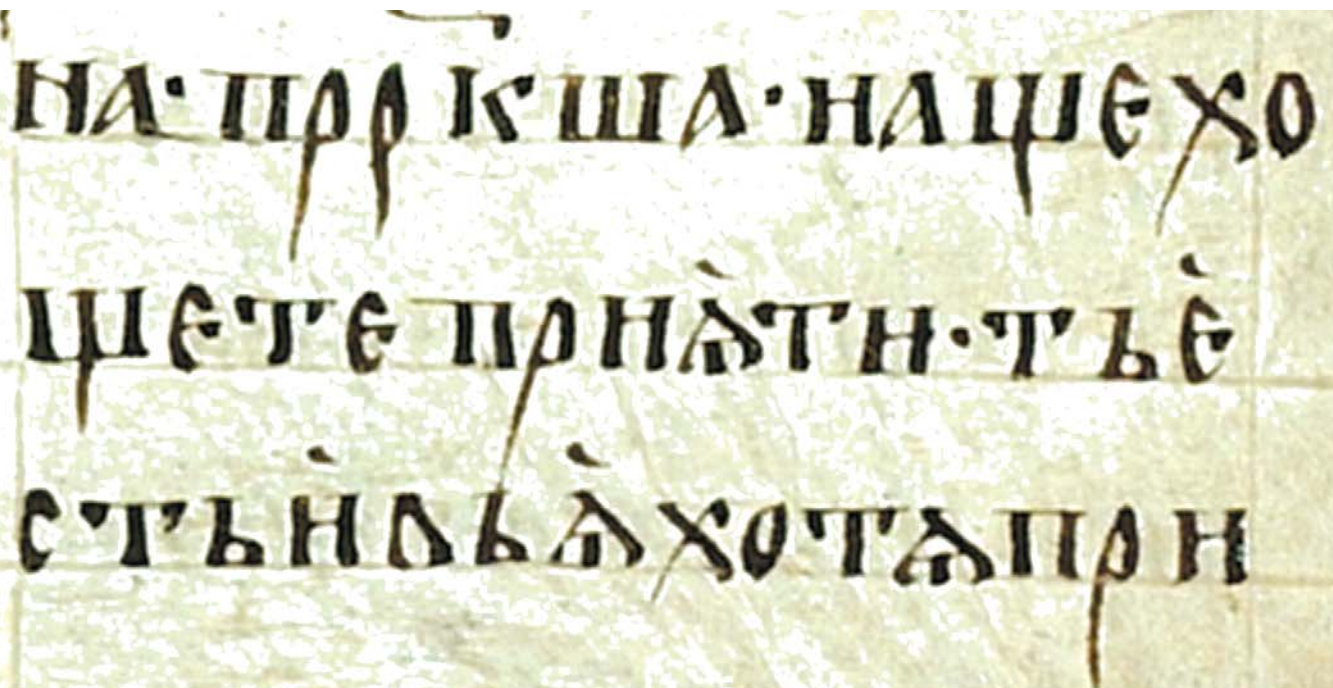
і кульгаві ходять, і прокажені очи-
щаються, і глухі чують, і мертві
встають, і бідні благовістять. І бла-
женним є той, що не згіршиться
мною. Як вони виходили, Ісус
почав говорити людям про Івана:
Що вийшли ви побачити в пус-
тиню? Чи тростину вітром коли-
хану? Але що вийшли ви бачити?
Чи чоловіка зодягненого в м'яку
одіж? Ці ж, що м'яке носять, є в
царських домах. Але що вийшли
ви побачити? Чи пророка? Так
кажу вам, і більше від пророка. Це
бо є той, про кого написано: Ось
я пішлю мого ангела перед твоїм
обличчям, який приготує дорогу
твою перед тобою. Амінь, кажу
вам, не постав в народжених від
жінок більший від Івана Хрести-
теля, найменший же в небесному
царстві є більшим від нього. Від
днів же Івана Хрестителя небесне
царство добувається силою, і
насильники його здобувають. Бо
всі пророки і закон пророкували
до Івана. І якщо хочете прий

мъже естъ та
посъдоуангъ
рѣдѣнцѣмъ
ѣнже оу гото
тѣмъ прѣдъ
мнѣ глѣхъ ка
ста въ рожден
же на мнѣ бол
кръстѣнѣмъ
же въ црѣвнѣ
ѣмъ болнѣе
ѡднѣн жѣнѣ
стѣнѣмъ црѣ
бѣсно е поуд
н поудѣнн
ѣщаѣтѣ ѣв
рцн н закон
на прѣкша
щете прѣдъ
стѣнѣмъ хо

les boiteux marchent, les lépreux sont purifiés, les sourds entendent, les morts ressuscitent, et la bonne nouvelle est annoncée aux pauvres. Heureux celui pour qui je ne serai pas une occasion de chute ! Comme ils s'en allaient, Jésus se mit à dire à la foule, au sujet de Jean : Quêtes-vous allés voir au désert ? un roseau agité par le vent ? Mais, quêtes-vous allés voir ? un homme vêtu d'habits précieux ? Voici, ceux qui portent des habits précieux sont dans les maisons des rois. Quêtes-vous donc allés voir ? un prophète ? Oui, vous dis-je, et plus qu'un prophète. Car c'est celui dont il est écrit : Voici, j'envoie mon messenger devant ta face, pour préparer ton chemin devant toi. Je vous le dis en vérité, parmi ceux qui sont nés de femmes, il n'en a point paru de plus grand que Jean-Baptiste. Cependant, le plus petit dans le royaume des cieux est plus grand que lui. Depuis le temps de Jean-Baptiste jusqu'à présent, le royaume des cieux est forcé, et ce sont les violents qui s'en s'emparent. Car tous les prophètes et la loi ont prophétisé jusqu'à Jean ; et, si vous voulez le comprendre,

and the lame walk, the lepers are cleansed, and the deaf hear, the dead are raised up, and the poor have the gospel preached to them. And blessed is he, whosoever shall not be offended in me. And as they departed, Jesus began to say unto the multitudes concerning John, What went ye out into the wilderness to see? A reed shaken with the wind? But what went ye out for to see? A man clothed in soft raiment? behold, they that wear soft clothing are in kings' houses. But what went ye out for to see? A prophet? yea, i say unto you, and more than a prophet. For this is he, of whom it is written, Behold, i send my messenger before thy face, which shall prepare thy way before thee. Verily i say unto you, Among them that are born of women there hath not risen a greater than John the Baptist: notwithstanding he that is least in the kingdom of heaven is greater than he. And from the days of John the Baptist until now the kingdom of heaven suffereth violence, and the violent take it by force. For all the prophets and the law prophesied until John. And if ye will receive it,

НА ПРР КША НАЩЕХО
ЩЕТЕ ПРНДТН ТЪЕ
СТЪНДЪАХОТАПРН

ХОДАТЬ·Н ПРО
ИЖЕ НИ ОУНЦАЖТЬСА·
И ГЛ҃СНИ СЛЫШАТЬ И МРЬ
ТНИ БЫСТАЖТЬ·НОУ БОУ
НИ БЛАГОБѢСТАТЬ·Н БЛА
ЖЕНІСТЬ·Н ЖЕНЕСЬ БЛА
ЗНИТЬСА·ОМЬНѢ·ТѢМЬ
ЖЕ НСХОДАЩЕМЬ НАУАІС
ГЛ҃ТН·НАРОДОМЬ·О НАНѢ·
УБСОКНАДѢТЬНЗНОСТЕ·
БЫ ПОУСТЫНОУ·ТРЕТЬА
НВѢТРИМЬ КОЛѢБЛЕМЫ
НЛУБСО НЗНОСТЕ БНАДѢ
ТЬ·УЛЫКАЛН БЫМАКЫКЫ
РНЗЫ·ОБЛЕУБНА·СЕ ЖЕМ
АКЫКАНОСАТЬ БЫДОМЬ
ХЬ ЦР҃НХЬ СЖТЬ·Н БУБСО Н
ЗНОСТЕ БНАДѢТЬ·ПРР҃К
АЛН ЕН ГЛ҃ЖКАМЬ·Н ЛНШ
Е ПРР҃КА·СЬ БО ЕСТЬ ОН Е

МЬ ЖЕ ЕСТЬ·ТАНО·СЕАЗЬ
ПОСЬЛОУА Н ГЛ҃ЬМО Н П
РѢДЛНЦЫМ БГ·КО Н М
Б·Н ЖЕ ОУГОТОВИТЬ ПЖ
Т·КО Н ПРѢДЪТОБЖ·А
МНЬ ГЛ҃ЖКАМЬ·НЕ БЫ
СТА БЫ РОЖДЕНЫ ИХЬ
ЖЕ НАМН·БОЛНН·НАНА
КР҃СТН ТЕЛА·МННН
ЖЕ БЫ ЦР҃ТНИН БЕСН
ЕМЬ·БОЛНН ЕСТЬ ЕГО·
ШДННН ЖСНА НА КР҃
СТН ТЕЛА·ЦР҃ТВЕ НЕ
БОСНО ЕНОУДНТЬСА·
ННОУ ЖДННЦН БЫ СХ
ЫЦАЖТЬЕ·БЫСНО ПР
РЦНА Н ЗАКОНЬ ДО НА
НА·ПРР҃КША·НАЩЕХО
ЩЕТЕ ПРНГТНТЬЕ
СТЬНЛѢ·ХОТЖ ПРН

ИГН. ИМ. Б. ОУШН

САШАТНДАСЛЫШ

ИЦА: МАРБТА

ИМЕСТЬ: БУШМАТ:

БЕ. Г. ПРНТЪТЖЕН
ПОДОБНОСТЬ
ЦРСТВОН. Б. П. О. Е. Т. А.
Б. К. О. У. Д. О. Г. О. У. Б. Н. Т. А. Н.
ЖЕН. Н. Д. Е. К. О. У. П. Н. О.
З. О. У. Т. Р. А. Н. Н. А. Т. Б. А.
Ж. А. Т. Е. Л. А. Б. И. Н. О. Т. Р. А. Д.
О. У. С. Б. О. Е. М. О. У. С. Б. В. Е. Ц. А.
Б. Ж. Е. С. Б. А. Б. Л. А. Т. Е. Л. Н.
П. О. С. Р. Е. Б. Р. Ы. Н. И. К. О. У. Н. А.
Д. Н. Б. П. О. С. Л. А. Я. Б. Б. И.
П. О. Т. Р. А. Д. С. Б. О. И. Н. Ш. В.
Д. Б. Б. Т. Р. Е. Т. Ъ. Г. О. Д. И.
Н. О. У. Б. И. Д. В. И. Н. Ы. Н. А. Т. А.
Б. И. Н. Ц. И. Н. С. Т. О. А. Ш. И. П. Р. А.

З. Д. Н. Ы. Н. Г. В. М. Л. Р. Е. Т. Е.
Н. Д. В. Т. Е. Н. Ы. Б. Б. К. И. П. О. Т. Р.
А. Д. Ы. М. О. И. Н. Н. Е. Ж. Е. Б. Ж. Д. Е. Т. Ъ.
П. О. П. Р. А. В. Б. А. Е. Д. А. М. Ъ. Б. А. М. Ъ.
О. П. Н. Ж. Е. Н. Д. О. Ш. А. П. А. К. Ы. Ш. В.
Д. Б. В. Ш. Е. С. Т. О. У. Ж. И. Б. Б. А. Б. Б.
А. Т. А. Ж. Г. О. Д. И. Н. О. У. С. Б. Т. Б. О. И.
Т. А. К. О. Ж. Д. Е. Б. Б. Е. Д. И. Н. О. У. Ж.
Ж. Е. Н. А. Д. Е. С. С. А. Т. Е. Г. О. Д. И. Л. И. Ж. И.
Ш. Д. Б. О. Е. Р. Е. Т. Е. Д. Р. О. У. Р. Ы.
А. П. Р. А. З. Д. Н. Ы. Н. Г. Л. А. И. М. Ъ.
У. Т. О. С. Т. О. И. Т. Е. С. Л. Д. Е. Б. Ы. С. Ъ.
А. Н. Ъ. П. Р. А. З. Д. Ы. И. Г. Л. А. Ш. А.
Е. М. О. У. А. К. О. И. И. К. Т. О. Ж. Е. Н. А.
С. Ы. П. Е. Н. А. А. Т. Ъ. Н. Г. Л. А. И. М. Ъ.
И. Т. Е. Н. Ы. Б. Б. Б. И. Н. О. Т. Р. А. Д.
Ы. М. О. И. Н. Н. Е. Ж. Е. Б. Ж. Д. Е. Т. Ъ. П. Р. А.
Б. О. П. Р. И. И. М. Е. Т. Е. Б. Е. У. Е. Р.
О. У. Ж. Е. Б. Ы. Б. Ы. Ш. Ъ. Г. Л. А. Г. Д. Ы.
Б. И. Н. О. Т. Р. А. Д. А. К. Ъ. С. Т. Р. О. И.

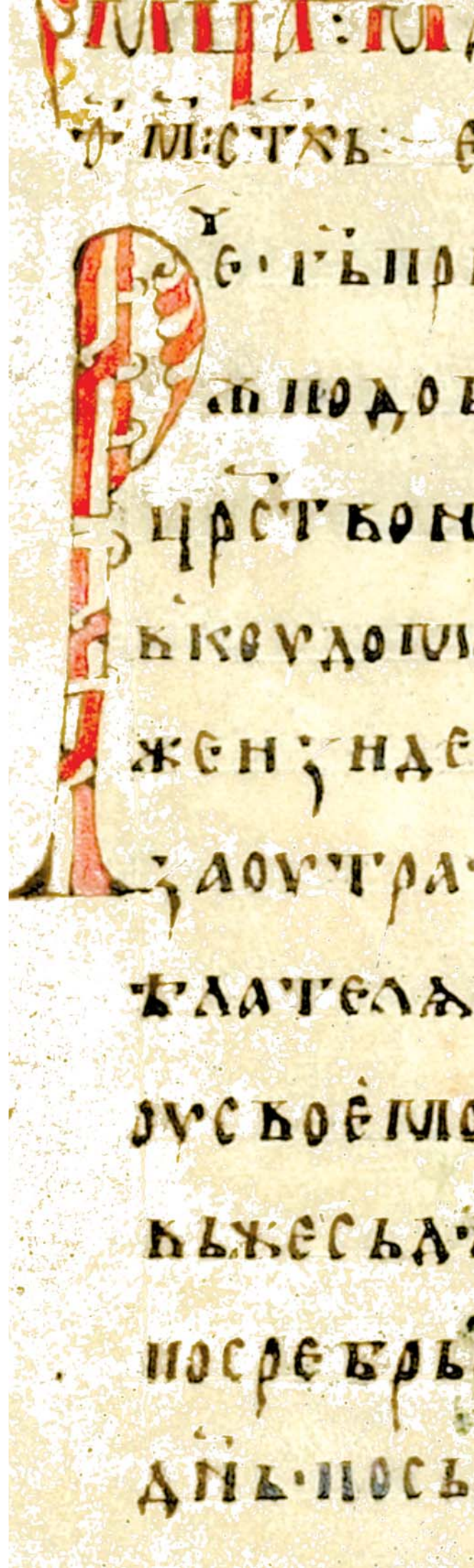

няти, той є Ілля, що має прийти. Хто має вуха, щоб чути, хай слухає.

МІСЯЦЯ БЕРЕЗНЯ (=МАРТА)

9 день; 40 святих; євангеліє від Матея.

Сказав Господь цю притчу: Подібним є небесне царство до чоловіка господаря, який вийшов разом вранці і найняв робітників до свого виноградника. Домовившись же з робітниками по срібняку на день, післав їх до свого виноградника. І пішовши в третю годину, побачив інших на торговиці, які стояли бездільними і тим сказав: Ідіть і ви до мого виноградника, і те, що буде по-справедливості, дам вам. Вони ж пішли. Знову, пішовши в шосту і дев'яту годину, зробив так само. В одинадцятій же годині вийшовши, знайшов інших бездільних, і сказав їм: Чому стоїте тут весь день бездільними? Сказали йому, що ніхто нас не найняв. І сказав їм: Ідіть і ви до мого виноградника, і те, що буде правильним, одержите. Як же настав вечір, сказав господар винограду до упра....

c'est lui qui est l'Élie qui devait venir. Que celui qui a des oreilles, entende.

MOIS DE MARS

le 9ème jour, mémoire des Quarante saints ; évangile selon Matthieu.

LE SEIGNEUR a dit cette autre parabole : Le royaume des cieus est semblable à un maître de maison qui sortit dès le matin, afin de louer des ouvriers pour sa vigne. Il convint avec eux d'un denier par jour, et il les envoya à sa vigne. Il sortit vers la troisième heure, et il en vit d'autres qui étaient sur la place sans rien faire. Il leur dit : Allez aussi à ma vigne, et je vous donnerai ce qui sera juste. Et ils y allèrent. Il sortit de nouveau vers la sixième heure et vers la neuvième, et il fit de même. Étant sorti vers la onzième heure, il en trouva d'autres qui étaient sur la place, et il leur dit : Pourquoi vous tenez-vous ici toute la journée sans rien faire ? Ils lui répondirent : C'est que personne ne nous a loués. Allez aussi à ma vigne, leur dit-il. Quand le soir fut venu, le maître de la vigne dit à son inten...

this is Elias, which was for to come. He that hath ears to hear, let him hear.

The MONTH of MARCH, the 9-th day; the forty holy martyrs of Sebastia; Gospel from St. Matthew:

The Lord told this parable: For the kingdom of heaven is like unto a man that is an householder, which went out early in the morning to hire labourers into his vineyard. And when he had agreed with the labourers for a penny a day, he sent them into his vineyard. And he went out about the third hour, and saw others standing idle in the marketplace, And said unto them; Go ye also into the vineyard, and whatsoever is right I will give you. And they went their way. Again he went out about the sixth and ninth hour, and did likewise. And about the eleventh hour he went out, and found others standing idle, and saith unto them, Why stand ye here all the day idle? They say unto him, Because no man hath hired us. He saith unto them, Go ye also into the vineyard; and whatsoever is right, that shall ye receive. So when even was come, the lord of the vineyard saith unto his steward. . .

НТН·НМѢОУШН
 СЛЫШАТНАСЛЫШ^Т
МЦА:МАРЬТА
 ѿМѢСТѢ:—ЕУѢМАТ:

РѢ·ГЛПРНТЬУЖСН
 ЖПОДОБНОЕСТЬ·
 ЦРСТКОИ БСНОЕ·УЛ
 ККОУДОМОБНТЖ·Н
 ЖЕНЗНАЕКОУПНО
 ЗАОУТРА·ННАДТЛА
 БЛАТЕЛАБННОГРАД
 ОУСБОЕМОУСЬБѢЩА
 БЛЖЕСЛАТЕЛАН·
 ПОСРЕБРЬННКОУНА
 ДНЬ·ПОСЛААЕБВН
 НОГРАДСКОН·НШЬ
 АДЬБТРЕТЬЖГОДН
 ПОУ·БНАДЕНННАТРА
 БЖНЩНСТОЩЕПРА

ЗАБНЫ·НТѢМЬРЕУЕ
 НАДѢТЕНБЫБВННОГР
 АДЬМОИ·НѢЖЕБЖДЕТЬ
 ПОПРАБЛАДАМЬБАМЬ·
 ОННЖЕНДОША·ПАКЫШЬ
 АДЬБШЕСТОУЖНБДЕК
 АТЖЖГОДННОУ·СЬТБОРН
 ТАКОЖДЕ·БЛЕДННОУЖ
 ЖЕНАДЕСАТЕГОДННЖ·Н
 ШЬДЛОЕРѢТЕДРОУГЫ
 АПРАЗДНЬ·НГЛАНМЬ·
 УТОСТОИТЕСЬДЕБЬСЬ
 ДНЬПРАЗДННГЛАША
 ЕМОУАКОИИКТОЖЕНА
 СЬНЕНАДТЬ·НГЛАНМЬ
 НТЕНБЫБВННОГРАД
 ЫМОИ·НѢЖЕБЖДЕТЬПРА
 БОПРННМЕТЕ·ВЕУЕР
 ОУЖЕБЫБШЖ·ГЛАГАНЬ
 БННОГРАДА·КЕСТРОН

ВИБРАНА ЛІТЕРАТУРА

ALTER, Charles, *Philologisch-Kristische Miscellaneen*, Wien, 1799.

BAUMGARTEN, Nicolas de, *Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes*. Orientalia Christiana, 1927.

CAIX de SAINT-AMOUR, Amédée de, *Anne de Russie, Reine de France et comtesse de Valois*, Paris, 1894.

CERF (l'Abbé, Louis Charles), *L'Évangélaire slave, manuscrit conservé à la bibliothèque de Reims*, in Travaux de l'Académie impériale de Reims, t. XLVII, 1867-68 (pp. 310-333). Autre édition, in 8°, 25 pages (cf. pp.17-18), Reims, 1881.

Dictionnaire d'Épigraphie chrétienne, tome second, publié par l'abbé Jacques-Paul Migne, Nouvelle encyclopédie théologique, Paris, chez J.-P. Migne, Éditeur, aux Ateliers catholiques, rue d'Amboise, au Petit Montrouge, Barrière d'Enfer de Paris, 1852.

DOBROWSKY, (Josef, chanoine), *Geschichte des Böhm-Sprache*, Praha, 1818.

DOBROWSKY, (Josef, chanoine), *Slavin Beiträge zur Kenntniss der slavische Literatur*, Praha, 1808.

Évangélaire slave de Reims, dit "Texte du Sacre", facsimilé publié par Jean-Baptiste Sylvestre, Paris, 1843.

GAIFFIER (Père, Baudouin de), *Odalric de Reims, ses manuscrits et les reliques de saint Clément à Cherson* [B:] Études de Civilisation Médiévale (IX-XII siècle). Mélanges offerts à Edmond-René Laband, Poitiers 1974, p. 315-320.

HALLU, Roger, *Anne de Kiev, reine de France*, Rome, Édition de l'Université catholique ukrainienne Saint-Clément, 1973.

HALPÉRINE-KAMINSKY, Ely, *Une Ancienne relique à la cathédrale de Reims*, Annales Politiques et Littéraires, Paris, 7 mars 1915, n° 1654.

HANKA, W., *Zpráva o slovanském evangeliu v Remeši*, Praha, 1840.

HAWRYLUK, Vladimir, *L'Évangélaire slave de Reims dit Texte du sacre*, Milhaud, Éd. Beaurepaire, Pôle SaA, 2009.

JADART, Henri, *Le Dossier de l'Évangélaire slave à la bibliothèque de Reims*, Besançon, Imp. Paul Jacquin, 1902.

KOPITAR, Bartholomæus, *Glagolita Clozianus*, Prostat apud Carolum Gerold, Vindobonæ, 1836.

KURINNYI, Petro, *Reimser Evangeliar – das älteste Schriftdenkmal der Kyiver Rus'*, Munich, Mémoires de l'Université Ukrainienne Libre, n°8, 1956, pp. 19-45.

LABANOV de ROSTOFF, *Recueil de pièces historiques sur la Reine Anne ou Agnès, épouse de Henri 1er, roi de France, et fille de Iaroslav 1er, Grand Duc de Russie*, Paris, Firmin-Didot, 1825.

LANDRIN, Armand, *Essai sur la philographie slave*, Paris, 1843.

LEDIT, J., *Les origines occidentales de l'ancienne littérature kiévienne*, Orientalia Christiana, 1933.

LÉGER, Louis, *Introduction historique à l'Évangéliste slave de Reims, dit "Texte du sacre"*, fac-similé en héliogravure, Reims-Prague, Librairie F. Michaud, Fr. Rivnač, 1899.

LÉGER, Louis, *Notes complémentaires sur le texte du sacre*, Reims, Librairie F. Michaud, 1901.

LÉGER, Louis, *Nouveaux documents concernant l'Évangéliste slave de Reims, par M. Louis Léger, membre de l'Académie*, in *Comptes-rendus des séances de l'année*, Académie des Inscriptions et Belles-lettres, 1911, vol. 45, n° 2.

MENU, Henri, *L'Évangéliste slave de la bibliothèque de Reims devant la critique*, Reims, Simple avis, 1908, in 8°, 48 p.

PARIS, Louis, *La Chronique de Champagne*, t.1, 2, 3. Reims, 1837-1839.

SYLVESTRE, Jean-Baptiste, *L'Évangéliste slave de Reims, dit Texte du sacre, de la bibliothèque de Reims*. Avec une préface de Bartholomæus Kopitar et un index bibliographique de Louis Paris, Paris, Librairies Didron et Techener, 1852.

TARBÉ, Prosper, *Trésors des églises de Reims*. Ouvrage orné de planches dessinées et lithographiées par J.-J. Macquart, Reims, 1843.

TISSERAND, Roger, *La Vie d'un peuple, l'Ukraine*, Paris, Librairie orientale et américaine, G.-P. Maisonneuve, 1933 (cf. pp. 21, 22, 40).

TROIS-FONTAINES, Aubry de (Albéric), *Chronicon abb. O.C. – 1214*. Chronique de l'abbaye de Cîteaux jusqu'à 1214. Recueil des Historiens de France. XI P.J. – 3, 10, 38, 45, 73 bis.

VALET DE VIRIVILLE, Auguste, *Évangéliste slave de Reims, dit Texte du sacre, de la bibliothèque de Reims*, publié par MM. Louis Paris et Jean-Baptiste Sylvestre.

Paris, 1852, in-4°, Techener et Didron, Paris, Bibliothèque de l'école des chartes, 1854, vol. 15, n° 15.

VAŠICA, Josef, *Slovo na prenesenie moštem preslavago Klimenta neboli legenda Chersonska*, Acta academiæ Velehradensis, XIX, 1948.

VERHUN, Ivan, *L'Évangéliste slave de Reims, dit "Texte du sacre" (XIème siècle)*, Châlons-sur-Marne, Mémoire de la Société d'agriculture, commerce, Sciences et Arts du département de la Marne. T. LXXIX, 1959 (cf. pp. 30-33).

VYKOUKAL, A. *Remešskystaroslavský Evangeliař, zvaný "Texte du sacre", s liturgického hlediska*. Slovanské studie: sbírka statí věnovaných prelátu univ. prof. dr. Josefu Vajsovi k uctění jeho životního díla, ur. J. Kurz, M. Murko, J. Vašica, Praha Vyšehrad, 1948 : 189-206.

WESTWOOD, John Obadiah, *Paleographia sacra Pictoria by William Smith*, London, 1843.

БЕРГУН, Іван, *Реймська Євангелія – старовина пам'ятка українського письменства*, Дюнкерк, Ідея, 1998.

ВИСОЦЬКИЙ, Сергій Олександрович, *Київська писемна школа X-XII* (До історії київської писемності), Львів-Київ-Нью Йорк, 1998.

ГРУШЕВСЬКИЙ, Михайло, *Історія України-Руси*, т. 2: XI-XIII вік, Київ, 1992.

ДИБА, Юрій Романович, *Ротонда 961-962 років у межах найдавнішого городища на Старокиївській горі*, [in] *Записки Наукового товариства імені Шевченка*, 1998, т. 236: *Праці Археологічної комісії*, с. 524-558.

ЗАПАСКО, Яким Прохорович, *Пам'ятки книжкового мистецтва. Українська рукописна книга*, Львів, Світ, 1995.

ЖУКОВСКАЯ, Лидия Петровна, *Реймское евангелие. История его изучения и текст*, Предварительные публикации / Институт русского языка АН СССР. М., 1978. Вып. 114. Москва, 1978.

Історія українського мистецтва, у 6 т., т. 1, *Мистецтво найдавніших часів та епохи Київської Русі*, Київ 1966.

Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей. Москва, 1962. Т. 2.

КОЗАК, Назар Богданович, *Образ і влада. Княжі портрети у мистецтві Київської Русі XI ст.*, Львів, 2007.

КУРІННИЙ, Петро, *Реймське Євангеліє, найдавніша Пам'ятка письма Київської Русі*, Регенсбург, Науково-Літературний Збірник "Світання", ч.1, 1946.

ЛОГВИН, Григорій Никонович, *Софія Києвська. Государственный архитектурно-истори-*

ческий заповедник, автор вступительной статьи и составитель, Киев, 1971.

МОЛДОВАН, Александр Михайлович, "Слово о законе и благодати" Илариона, Киев, 1984.

НИКИТЕНКО, Надежда Николаевна, Княжеский групповой портрет в Софии Киевской и время создания собора, [в:] Памятники культуры : Новые открытия. Ежегодник 1986, Ленинград 1987, с. 237-244.

СОБОЛЕВСКИЙ, Алексей Иванович, Кирилловская часть Реймского евангелия, [в:] Русский филологический вестник, Варшава 1887, с. 144-155.

СТРОЕВ, Павел Михайлович, Описание памятников славяно-русской литературы, хранящихся в публичных библиотеках Германии и Франции, Москва, 1841.

ФРАНКО, Иван, Святий Климент у Корсуні, причинок до історії старохристиянської легенди, Львів, 1906.

ЧУБАТИЙ, Микола, Історія християнства на Русі-Україні, Рим-Нью-Йорк, Видання Українського Католицького Університету, 1976.

ШАЯН, Володимир, Найдавніший документ української літератури, Лондон, Українська Думка, 19 січня 1967.

ЗМІСТ LE CONTENU CONTENTS

МІСЯЦЕСЛОВ АННИ ЯРОСЛАВІВНИ	5
LE CALENDRIER LITURGIQUE D'ANNE, FILLE DU GRAND-PRINCE YAROSLAV LE SAGE	7
THE MENOLOGION OF ANNA YAROSLAVIVNA	9
КИЇВСЬКІ АРКУШІ РЕЙМСЬКОГО ЕВАНГЕЛІЯ	11
LES PAGES KIÉVIENNES DE L'ÉVANGÉLIAIRE SLAVON DE REIMS	33
THE KYIVAN PAGES OF THE REIMS GOSPEL	51
МІСЯЦЕСЛОВ	68
LE CALENDRIER LITURGIQUE	68
THE MENOLOGION	68